

İlkin Tuğçe BİTER

Türkiye’de Belediyelerin Kentsel Hizmet Sunumu ve Yapabilirlikler Ekseninde Kadın Dostu Kent İdealiHayriye SAĞIR
Süleyman KOÇ**Türkiye’de Dış Göç ve Kentsel Yönetişim: Uyum Süreçleri, Sosyal Dinamikler ve Yönetim Politikaları**Ceyda ŞATAF
Serap GÜL KIR**Litvanya’da Yerel Yönetimlerin Mali Yapılanması**

Ahsen SAÇLI

Sürdürülebilir Gelecekte Yenilenebilir Enerjinin RolüMustafa ÇELEN
Serdar YILMAZ**Estonya’da Yerel Yönetimlerin İdari ve Mali Yapısı**

Çağdaş YEREL YÖNETİMLER

Cilt 34 - Sayı 1 - Ocak 2025

 ANKARA
HACI BAYRAM VELİ
ÜNİVERSİTESİ

Çağdaş YEREL YÖNETİMLER Dergisi

ISSN 1300 – 1825

Sahibi

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi adına
Prof. Dr. Mehmet Naci BOSTANCI

Yazı İşleri Müdürü ve Editör

Prof. Dr. Kemal GÖRMEZ

Sayı Editörü

Dr. Zarf Songül GÖKSEL

Editör Yardımcısı

Dr. Gülbahar TÜRKMENÖĞLU

Yayın İdare Adresi

Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektörlüğü
85. Cad. No: 8 Yüce-tepe / ANKARA

Yayının Türü

Yaygın Süreli Yayın

Yayın Şekli

3 Aylık – Türkçe

Dizgi - Mizanpaj

Mebid Eğitim Danışmanlık Yayıncılık
Organizasyon Ticaret Limited Şirketi

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Kemal GÖRMEZ

Prof. Dr. Yusuf ŞAHİN

Prof. Dr. Hasan YAYLI

Prof. Dr. Uğur SADIOĞLU

Doç. Dr. Ayşe Çolpan KAVUNCU

“ Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi (ÇYYD), yerel yönetimler, kentleşme ve çevre sorunları konusunda gerek yurt içindeki gerek başka ülkelerdeki olay ve örnekleri, gelişmeleri, uygulama ve çözüm yollarını araştıran ve inceleyen özgün makaleleri kabul etmektedir.

Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi iki hakemli, ulusal bir yayındır. Yılda 4 sayı (Ocak, Nisan, Temmuz, Ekim) yayımlanmaktadır. Yayın Dili Türkçedir. TÜBİTAK - ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı indekslerinde ve TR Dizin'de taranmaktadır. Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi 1992 yılından beri düzenli olarak yayımlanmaktadır. Dergide yayımlanan yazılar yazarın kişisel görüşünü yansıtır. Yayımlanan yazılar kaynak gösterilerek kullanılabilir. ”

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Urkhan ALAKBAROV, Azerbaycan Devlet İdarecilik Akademisi

Prof. Dr. Kamil Ufuk BİLGİN, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Mahmut GÜLER, Trakya Üniversitesi

Prof. Dr. Can HAMAMCI

Prof. Dr. Ruşen KELEŞ, Kapatokya Üniversitesi

Prof. Dr. Ayşegül MENGİ, Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Tarkan OKTAY, İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN, Hacettepe Üniversitesi

Prof. Dr. İlhan TEKELİ

Prof. Dr. Abdulmenaf TURAN, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Prof. Dr. Erbay ARIKBOĞA, Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa Kemal ÖKTEM, Hacettepe Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet MUTLU, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Prof. Dr. Hacer Tuğba EROĞLU, Selçuk Üniversitesi

Prof. Dr. Zerrin TOPRAK KARAMAN, Dokuz Eylül Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Akif ÖZER, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Miithat Arman KARASU, Harran Üniversitesi

Prof. Dr. Yakup BULUT, Gaziantep Üniversitesi

Prof. Dr. Yusuf ERBAY, İstinye Üniversitesi

Prof. Dr. Musa EKEN, Sakarya Üniversitesi

Prof. Dr. Muharrem GÜNEŞ, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

Prof. Dr. Can Umur ÇİNER, Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Tuncay ÖNDER, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Barış ÖVGÜN, Ankara Üniversitesi

Doç. Dr. Asım BALCI

Doç. Dr. Sevim BUDAK, İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Mustafa Kemal BAYIRBAĞ, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Refik YASLIKAYA, Kırıkkale Üniversitesi

Doç. Dr. Ozan ZENGİN, Ankara Üniversitesi

Doç. Dr. Hazal İlgin BAHÇEÇİ BAŞARMAK, Ankara Hacı Bayram Veli Üniv.

Bu Sayının Hakemleri / Reviewers For This Issue

Prof. Dr. Şafak KAYPAK (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)

Doç. Dr. Aysun ÖCAL (Aksaray Üniversitesi)

Doç. Dr. Ceyda ŞATAF (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Doç. Dr. Düriye TOPRAK (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Doç. Dr. Elvettin AKMAN (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Doç. Dr. Hayriye SAĞIR (Selçuk Üniversitesi)

Doç. Dr. Seda TAPDIK TERZİOĞLU (Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Banu AKTÜRK ÇETİN (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Elif Balam SIZAN (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Esra ÇELEBİ ZENGİN (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Feriştah YILMAZ (Bartın Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi İlke ÖRÇEN GÜLER (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Mücahit NAVRUZ (Selçuk Üniversitesi)

İçindekiler

Çağdaş YEREL YÖNETİMLER Cilt 34, Sayı 1, Ocak 2025

Türkiye’de Belediyelerin Kentsel Hizmet Sunumu ve Yapabilirlikler Ekseninde Kadın Dostu Kent İdeali <i>İlkin Tuğçe BİTER</i>	1
Türkiye’de Dış Göç ve Kentsel Yönetişim: Uyum Süreçleri, Sosyal Dinamikler ve Yönetim Politikaları <i>Hayriye SAĞIR</i> <i>Süleyman KOÇ</i>	33
Litvanya’da Yerel Yönetimlerin Mali Yapılanması <i>Ceyda ŞATAF</i> <i>Serap GÜL KIR</i>	83
Sürdürülebilir Gelecekte Yenilenebilir Enerjinin Rolü <i>Ahsen SAÇLI</i>	121
Estonya’da Yerel Yönetimlerin İdari ve Mali Yapısı <i>Mustafa ÇELEN</i> <i>Serdar YILMAZ</i>	149
Makale Yazım Kuralları	201

İçindekiler

Çağdaş YEREL YÖNETİMLER Cilt 34, Sayı 1, Ocak 2025

The Provision of Urban Services by Municipalities in Turkey And The Ideal of a Women-Friendly City in the Axis of Capabilities

İlkin Tuğçe BİTER

1

External Migration and Urban Governance in Turkey: Adaptation Processes, Social Dynamics and Governance Policies

*Hayriye SAĞIR
Süleyman KOÇ*

33

Financial Structure of Local Governments In Lithuania

*Ceyda ŞATAF
Serap GÜL KIR*

83

The Role of Renewable Energy in a Sustainable Future

Ahsen SAÇLI

121

Administrative and Financial Structure of Local Governments in Estonia

*Mustafa ÇELEN
Serdar YILMAZ*

149

Makale Yazım Kuralları

201

Ocak, Nisan, Temmuz, Ekim aylarında yayımlanır.
Published quarterly in January, April, July and October.

Tel/Phone : +90 312 231 7360
URL: www.yayin.hacibayram.edu.tr

Türkiye’de Belediyelerin Kentsel Hizmet Sunumu ve Yapabilirlikler Ekseninde Kadın Dostu Kent İdeali

*İlkin Tuğçe BİTER**

Öz: Bu makale, kadınların içinde yaşadıkları kentlerdeki görünürlükleri ve kent yaşamına katılımları ile yerel yönetimler özelinde belediyelerin sunduğu kamusal hizmetler arasındaki ilişkiyi toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Belediyeler tarafından yerel düzeyde üretilen politikalar, bir taraftan kent sakinlerinin yapabilirlik seviyesini artırarak gündelik yaşamlarını kolaylaştırmakta; diğer taraftan yetersiz hizmet sunumu nedeniyle mevcut eşitsizlikleri derinleştirmektedir. Bu kapsamda, kadınların kentteki yapabilirliklerinin artırılmasına dair belediyelerin benimsediği politika vizyonu ve kent hizmetleri sunumu hem toplumsal cinsiyet eşitliğinin hem de kentsel adaletin sağlanması açısından son derece önemlidir. Herkese eşit mesafede gerçekleştirilen hizmet anlayışı yerine kadınların cinsiyet temelli gereksinimlerine ve önceliklerine yer verilmesi, soyut eşitliğin ötesine geçme imkânı yaratabilmektedir. Dolayısıyla belediyeler, toplumsal cinsiyet rollerinin gerektirdiği sorumluluklar neticesinde yapabilirlik düzeyi düşük olan kadınların kentteki yaşam kalitesinin artırılması için çeşitli güçlendirme politikalarıyla kentsel hak ve hizmetlere erişim ve kullanım kapasitelerinin desteklenmesinde sorumlu görülen temel aktör olarak öne çıkmaktadır. Bu çerçevede makale, kadın ve kent ilişkisini belediyelerin yerel hizmet anlayışındaki farklılıkları dikkate alarak İzmir, Mersin, Konya ve Kayseri Büyükşehir Belediyeleri üzerinden analiz etmektedir. Dört büyükşehir belediyesinin 2019-2022 yıllarını kapsayan faaliyet raporları ve stratejik planları, Atlas.ti nitel analiz veri

* Hacettepe Üniversitesi, Siyaset Bilimi Doktora Öğrencisi, Ankara, Türkiye, ilkintugcebiter@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0928-1526.

Makale Geliş Tarihi: 29.08.2024
Makale Kabul Tarihi: 05.01.2024

programı aracılığıyla incelenmiştir. Stratejik plan ve faaliyet raporları, kadınların kentteki farklılaşan öncelikleri, talepleri ve deneyimleri dikkate alınarak toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılmasının ne düzeyde hayata geçirildiğini yansıtmaya açısından son derece önemlidir. Ayrıca makalede, İzmir, Mersin, Konya ve Kayseri'nin dahil olduğu ve TÜBİTAK 1003 proje desteğiyle yürütülen 218K355 numaralı “Sürdürülebilir Kent Politikaları: Yaşam Kalitesi Açısından Türkiye’de Kent-Bölgeler” başlıklı çalışmada elde edilen verilerden faydalanılmıştır. Bu şekilde belediyelerin ortak yaşam çevresine yönelik politikalarının kent hakkından mahrum bırakılan ve kamusal kentsel mekânlardan dışlanan kadınların kentte varolma mücadelesine ne ölçüde katkı sunduğunun ya da sunmadığının anlaşılması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın Dostu Kent, Yerel Yönetimler, Yapabilirlik, Kent Hakkı, Toplumsal Cinsiyet.

The Provision of Urban Services by Municipalities in Turkey And The Ideal of a Women-Friendly City in the Axis of Capabilities

Abstract: *This article aims to evaluate the relationship between women’s visibility and participation in urban life in the cities they live in and the public services provided by municipalities, specifically local governments, from a gender equality perspective. Policies produced at the local level by municipalities, on the one hand, facilitate the daily lives of city residents by increasing their capability level; on the other hand, they deepen existing inequalities due to inadequate service provision. In this context, the policy vision adopted by municipalities regarding the increase of women’s capability in the city and the provision of urban services are extremely important in terms of both gender equality and urban justice. Instead of a service approach that is provided at an equal distance to everyone, addressing women’s gender-based needs and priorities can create the opportunity to go beyond abstract equality. Therefore, municipalities stand out as the main actors responsible for supporting the access to and usage capacities of women with low capability levels in the city and urban rights and services through various empowerment policies in order to increase the quality of life in the city due to the responsibilities required by gender roles. In this context, the article analyzes the relationship between women and the city through İzmir, Mersin, Konya and Kayseri Metropolitan Municipalities, taking into account the differences in the local service approach of the municipalities. The activity reports and strategic plans of four metropolitan municipalities covering the years 2019-2022 were examined through the Atlas.ti qualitative analysis data program. Strategic plans and activity reports are extremely important in terms of reflecting the level to which gender mainstreaming is implemented, considering the differing priorities, demands and experiences of women in*

the city. In addition, the article uses the data obtained from the study titled “Sustainable Urban Policies: Cities-Regions in Turkey in Terms of Quality of Life” numbered 218K355, which included İzmir, Mersin, Konya and Kayseri and was carried out with the support of TÜBİTAK 1003 project. In this way, it is aimed to understand to what extent the policies of the municipalities regarding the common living environment contribute or do not contribute to the struggle of women who are deprived of their right to the city and excluded from public urban spaces to exist in the city.

Key Words: *Women-Friendly City, Local Governments, Capability, Right to The City, Gender.*

Giriş

Toplumsal yaşamın şekillenmesinde önemli bir rol oynayan kentler, içinde yaşayan farklı özellikteki pek çok insana etkileşimde bulunabilecekleri, kendilerini ifade edebilecekleri, dayanışma veya direniş organize edilebilecekleri aidiyet, kimlik, sosyalleşme ve rekreasyon alanları sunmaktadır. Sharon Zukin’e göre kent kültürünün oluşumunda son derece önemli bir rol oynayan kamusal mekânlar, kentin ruhuna açılan pencereleri ifade etmektedir (Zukin,1995: 259). Parklar, meydanlar, sokaklar gibi kamusal mekânlar, buluşma ve toplumsal görünürlük alanları olarak kentin kavramsallaştırılmasına imkân tanımaktadır. Ayrıca farkındalık yaratma, toplumsal veya kültürel uygulamaları değiştirme, mevcut politikalara meydan okuma veya hak ihlallerini protesto etme amacıyla düzenlenen politik eylemler, kamusal mekânda gerçekleşmektedir.

Öte yandan, kentsel yaşamın özü olan farklılıkların deneyimlendiği kamusal mekânlar, kent hakkı doğrutusunda bütün kentlilerin eşit düzeyde erişimine ve kullanımına açık kabul edilse de, bu varsayım soyut bir düşünceden öteye gidememektedir. Kamusal mekânda kimlerin, ne zaman, nasıl ve ne şekilde yer alacağı çeşitli düzenlemelerle belirlenmektedir. Örneğin, kamusal mekânlara erişim, kamu düzeninin ve yaşam kalitesinin korunması amacıyla yasal düzenlemeler aracılığıyla kısıtlanabilmektedir. Don Mitchell (2003), ABD genelindeki birçok kentte evsizlerin halka açık yerlerde uyumasını veya parklarda bulunmasını yasaklayan düzenlemeleri, son derece daraltılmış bir kamusal alana yol açması ve kent hakkını zedelemesi gibi nedenlerle eleştirmektedir

(Mitchell,2003: 162). Söz konusu yasaklar, evsizleri kamusal mekânlardan uzaklaştırmakla birlikte kentte yaşama ve kenti sahiplenme hakkında mahrum bırakmaktadır. Bu bağlamda Mitchell, kentte sosyal adalet ve kent hakkı için mücadelenin, burjuvazinin korkuları üzerine değil, en yoksul ve en dışlanmış sakinlerin ihtiyaçları üzerine inşa edilen farklı türde bir düzen kurmayı amaçlaması gerektiğine dikkat çekmektedir (Mitchell,2003: 9).

Dezavantajlı grupların kentsel kamusal mekânlara erişiminin sınırlandırılması, yasal düzenlemelerin yanı sıra kentsel tasarım yoluyla da gerçekleşmektedir. Özellikle oturmayı veya uyumayı engelleyen eğimli banklar, dikenli teller, geceleri çalıştırılan sulama sistemleri vb. dışlayıcı mimari pratikler, yoksullar ve evsizler gibi hedeflediği kişileri kentin sakinlerinden ziyade kent güvenliğine yönelik potansiyel tehditler olarak görmektedir (Özmas ve Yıldırım,2020: 782). Başka bir deyişle, dışlayıcı pratikler ile kimlerin kentsel kamusal mekânların parçası sayılıp kimlerin sayılmayacağı belirlenmektedir. Kamusal mekânların belirli grupları disipline edecek ya da uzaklaştıracak şekilde yapılandırılması, bu mekânların hasmane hale gelmesine neden olmaktadır (Petty,2016: 72). Dolayısıyla kentsel kamusal mekânlar, yalnızca sosyal etkileşim, ifade özgürlüğü, rekreasyon alanlarını değil, soyut ‘herkes’ tanımına dahil olanlar ile olmayanlar arasındaki mücadelenin zeminini oluşturmaktadır. Yanı sıra, dışlayıcı kentsel tasarım pratikleri, mekânları açıkça yasaklamak yerine belirli davranışları teşvik etmektedir. Örneğin eğimli bir bankta uyumak, bir evsiz için yasak değilse de konforlu olmadığı aşıkardır. Sosyo-ekonomik faktörlerin yanı sıra toplumsal cinsiyet de kentsel kamusal mekân erişimini sınırlandıran önemli bir dezavantajdır. Bank örneğine benzer şekilde, kentsel kamusal bir mekân olan kahvehanelere giriş, kadınlar için yasak olmamakla birlikte son derece rahatsız edici bir deneyimdir. Buradaki engelin, yasal düzenlemeler ya da dışlayıcı bir mimari pratikten ziyade patriyarkal iktidar ilişkileri olduğunu söylemek mümkündür.

Mekân ve toplumsal cinsiyet arasındaki karşılıklı ilişkinin kadınlar açısından yarattığı eşitsiz sonuçlar, yalnızca özel alanla ilişkilendirilen evin sembolik anlamında ve maddi yapısında görünür hale gelmemekte; aynı zamanda kamusal alandaki kentsel mekân deneyimlerine de yansımaktadır. Doğal olarak özel alanda konumlandırılan kadınların, erkeklerle özdeşleştirilen kentsel mekânlardaki mevcudiyeti toplum düzenini bozan bir anomali olarak görülerek

çeşitli düzenlemelerle sınırlandırılmaktadır. Bu bağlamda, kadınların kamusal yaşama erişimleri ve kente katılımları erkeklerden farklı olarak patriyarka tarafından şekillendirilen bir dizi fiziksel, ekonomik, toplumsal, sembolik engelle gerçekleşmektedir. Nitekim kamusal alanda cinsiyetlendirilmiş bir mekân olarak kent, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini destekleyip kolaylaştırmak üzere ve erkeklerin deneyimlerini norm kabul ederek düzenlenmektedir. Yönetiminden tasarımına kadar eril iktidar ve imtiyazla şekillenen kentlerde, kadınların gereksinimleri dışlanmakla beraber kamusal mekân kullanımları ve hareketlilikleri büyük oranda sınırlandırılmaktadır. Feminist coğrafyacı Kim England’a göre, toplumsal cinsiyet ilişkileri ve rolleri mekânın somut görünümünde fosilleşmekte ve bundan dolayı yerleşim alanlarının, işyerlerinin, ulaşım ağlarının konumu ve genel olarak kentlerin kapsamlı planı, ataerkil kapitalist toplumun hangi türden faaliyetlerin nerede, ne zaman ve kim tarafından gerçekleştirileceğine ilişkin beklentilerini yansıtmaktadır (England,1991: 136). Başka bir deyişle kadınlar, cinsiyet rolleri gereği ‘yuvanın melekleri’ ve tam zamanlı ev hanımları olarak kurgulandıkları için kent mekânına ait görülmezken; kamusal alanda ücretli bir işte çalışan erkekler, kentin esas kullanıcıları olarak kabul edilmekte ve kent politikaları onların ihtiyaçları ve deneyimleri doğrultusunda şekillenmektedir. Cinsiyetlendirilmiş mekân analizi doğrultusunda, eril perspektifle inşa edilen kentlerde kadınların varlığının toplumsal cinsiyet normlarının ihlali olarak algılandığını ve böylelikle kadınlar açısından kamusal alanlarda daha az görünürlüğe, kentsel hak ve hizmetlere daha az erişime yol açtığını söylemek mümkündür. Toplumsal cinsiyet temelli kentsel eşitsizlik, aynı zamanda insan haklarının kentsel düzeyde karşılanmasını ifade eden ‘kentsel yaşam kalitesi’ üzerinde olumsuz bir etkiye neden olmaktadır (Tekeli,2010: 11). Bu noktada Amartya Sen (2004) ve Ingrid Robeyns (2005) tarafından geliştirilen yapabilirlik yaklaşımı (*capability approach*) kentsel yaşam kalitesi meselesine feminist açıdan yaklaşmak için elverişli bir çerçeve sunmaktadır. Yapabilirlik yaklaşımı, adil ve eşit fırsatlara sahip olmanın bireyin yaşam kalitesini ve iyi olma halini/dirliğini¹ (*well-being*) koruması ve

¹ Gülay Günlük Şenesen ve diğerleri tarafından hazırlanan “Kadınsız Kentler: Toplumsal Cinsiyet Açısından Belediyelerin Politikaları ve Bütçeleri” başlıklı

geliştirmesi için son derece önemli olduğunu savunmaktadır. Fiziksel, sosyal ve zihinsel durumlardan maddi kaynaklara erişime, çevresel güvenlikten temel ihtiyaçların karşılanmasına, bireyin kimliğini ifade edebilmesinden toplumsal yaşama katılımına kadar öznel, çevresel, sosyo-ekonomik ve politik pek çok farklı unsur bağımsız biçimde ya da etkileşimde bulunarak kişinin dirliğini oluşturmaktadır (Günlük Şenesen vd.,2017: 33). Bu çerçevede yapabilirlik yaklaşımı, bireyin dirliğinin ve yaşam kalitesinin, mevcut kaynakların yanı sıra bu kaynaklara erişimle ve bunların ne şekilde kullanabildiğiyle ilgili olduğunu ileri sürmektedir. Başka bir ifadeyle yapabilirlik, iyi olma halinin bireyin sahip olduğu potansiyeli ne ölçüde gerçekleştirip gerçekleştirmediğinin yanı sıra bunun için gerekli koşulların ve fırsatların sunulmasına da bağlı olduğunu ifade etmektedir. Toplumsal eşitliğin ve adaletin sağlanması için her bireyin insan onuruna yaraşır bir yaşamı hak ettiğini ve bu nedenle herkesin eşit fırsatlara sahip olması gerektiğini vurgulayan yapabilirlik, bireyin kuramsal olarak hak sahibi olmasının ötesinde bu hakların pratik olarak gündelik yaşamda kullanımı için kaynaklara erişebilirliğin önemine dikkat çekmektedir. Fakat kent düzeyinde kadınların istihdam, bedensel bütünlük, güvenlik, beslenme, barınma, sağlık, eğitim ve siyasal katılım açısından eşitsiz muamele görmesi insanlık onurunun cinsiyet temelinde ihlal edildiğine işaret etmektedir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet kimliği nedeniyle yapabilirlik seviyesi düşük olan kadınların kentsel yaşam kalitesini etkileyen birçok alanda ihtiyaç duydukları kentsel hak ve hizmetlere erişim kapasitelerinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Bu noktada, kent sakinlerine en yakın yerel yönetim birimi olan belediyeler, kadınların yapabilirlik düzeyinin artırılmasında sorumlu aktörler olarak öne çıkmaktadır. Belediyeler, geliştirdikleri stratejilerin yanı sıra uyguladıkları politikalarla kadınların kent içerisindeki varolma mücadelesine destek vermekte ya da kadınlara yönelik olası hizmetleri fiziki altyapı gibi temel görevler yerine ikincil görev olarak tanımlayarak, kadınlar için hizmet ve politika perspektifini kırılğanlaştırmakta ve kadınların kentlerdeki görünmezliğini pekiştirmektedir. Yerel hizmet eksikliği ya da belli hizmet alanlarının toplumsal cinsiyet özgüllüklerini görmemesi nedeniyle kadınların yaşam kalitelerinin

çalışmada İngilizce “well-being” kelimesinin Türkçe karşılığı olarak “dirlik” kavramı kullanılmıştır (Şenesen vd.,2017).

olumsuz etkilenmesi, belediyelerin neden toplumsal cinsiyete duyarlı politika geliştirmeleri gerektiğine ışık tutmaktadır. Başka bir deyişle, kadın dostu bir kentin varlığı ancak toplumsal cinsiyete duyarlı yerel hizmet anlayışıyla mümkün olmaktadır. Bu bağlamda makale Mersin, İzmir, Konya ve Kayseri olmak üzere dört kenti içeren örneklem çerçevesinde büyükşehir belediyelerinin faaliyet raporları ve stratejik planları üzerinden kadın ve kent ilişkisinin analizine odaklanacaktır. Stratejik plan ve faaliyet raporları, kadınların kentteki farklılaşan öncelikleri, talepleri ve deneyimleri dikkate alınarak toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılmasının ne düzeyde hayata geçirildiğini yansıtmaları açısından son derece önemlidir. 2019-2022 yıllarını kapsayan toplamda 16 adet politika belgesi, nitel veri analiz programı Atlas.ti’ye aktarılarak belirlenen tematik kodlar çerçevesinde incelenecektir. Atlas.ti programı, herhangi bir veri setine yönelik tarama fonksiyonunun yeni temaları ve farklı kategorileri ortaya çıkararak teorik alt yapıyı desteklemesi ve kodlamalar arasında karşılaştırmalar neticesinde çalışmalarda güvenilirlik sağladığı için tercih edilmiştir (Çayır ve Sarıtaş,2007: 527). Ayrıca makalede, 2019-2023 yıllarında gerçekleşen ve TÜBİTAK 1003 proje desteğiyle yürütülen 218K355 numaralı “Sürdürülebilir Kent Politikaları: Yaşam Kalitesi Açısından Türkiye’de Kent-Bölgeler” başlıklı projede elde edilen verilerden faydalanılmıştır. İzmir, Mersin, Konya ve Kayseri’nin de dahil olduğu projede yapılan saha görüşmeleri doğrultusunda kadınların yaşam kalitesini olumsuz etkileyen sorun alanları ve yaşam kalitesini artıran kente özgü nitelikler analiz edilmiştir. Örneklem dahilindeki büyükşehir belediyeleri, büyüklükleri bakımından homojen bir grup oluştursa da farklı siyasi partilere bağlı bulunmaları², kadın ve kent ilişkisinin analizinde belediyeler özelinde kentleri karşılaştırma imkânı yaratmaktadır. Nitekim belediye yönetiminde etkili olan siyasi partiler, belediyelerin kadınlara hizmet götürme sürecindeki motivasyonunu belirlemektedir. Bu kapsamda kadınları yalnızca aile içinde konumlandırarak pratik ihtiyaçlarının karşılanmasını yeterli gören uygulamalar olduğu gibi istihdamda, karar alma mekanizmalarına katılımı pozitif ayrımcılığı benimseyen, sanat ve spor faaliyetleriyle sosyalleşmeyi destekleyen belediye uygulamaları da mevcuttur.

² Mersin ve İzmir Büyükşehir Belediyesi: Cumhuriyet Halk Partisi
Konya ve Kayseri Büyükşehir Belediyesi: Adalet ve Kalkınma Partisi

İlaveten, kentleri toplumsal cinsiyet perspektifiyle ele alan endeksler de makalenin örneklem seçiminde belirleyici olmuştur. Örneğin, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) tarafından yayınlanan “81 İlde Türkiye’nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi” başlıklı rapor, *siyaset ve ekonomide temsil edilme* alt endeksiyle kentte kadınlar ve erkekler arasındaki eşitlik düzeyini karar alma süreçlerine katılımları bağlamında değerlendirmeyi, *üretim faaliyetlerine katılım* alt endeksiyle kentte kadınlar ve erkekler arasındaki eşitlik düzeyini, kadınların çalışma yaşamında yer alma, ekonomik yapı, üretim faaliyetlerine katılım ve çalışma hayatında fırsatlara erişim düzeyleri bağlamında değerlendirmeyi, *eğitime katılım* alt endeksiyle kentte kadınlar ve erkekler arasındaki eşitlik düzeyini, eğitime katılım durumları üzerinden değerlendirmeyi amaçlamaktadır (TEPAV,2020: 19-20). Bu kapsamda, toplumsal cinsiyet eşitliği alanında ortalama 0,471 iken İzmir 0,532 ve Mersin 0,510 skorla ortalamanın üzerinde yer alırken, Konya 0,442 ve Kayseri 0,439 skorla ortalamanın altında bir performans sergilemektedir (TEPAV,2020: 117-134). Yanı sıra, 2020 yılında İnsani Gelişme Vakfı (İNGEV) tarafından yayınlanan “Yerelleşen İnsani Gelişme Endeksi”, Türkiye’deki 30 Büyükşehir Belediyesini *Yönetişim ve Saydamlık, Eşitsizliklerle Mücadele, Eğitim, Sağlıklı Yaşam, Sürdürülebilir Ekonomi, Sosyal Yaşam, Sürdürülebilir Çevre ve Enerji, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ile Ulaşım ve Erişilebilirlik* olmak üzere 9 ana kategoride incelemektedir (İNGEV,2020: 15-16). Toplumsal cinsiyet eşitliği kategorisinde ortalama 36,9 iken İzmir 74,7 ve Mersin 50,1 skorlarıyla ortalamanın üzerinde; Konya 12,6 ve Kayseri 17,2 skorlarıyla ortalamanın altında yer almaktadır (İNGEV,2020: 111-119). Her iki endeksin verileri dikkate alındığında, kentte toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesi açısından yüksek skora sahip İzmir ve Mersin ile düşük skora sahip Konya ve Kayseri arasında karşılaştırma yapma imkânı doğmaktadır. Dolayısıyla makalede farklı siyasi partilere mensup ve toplumsal cinsiyete duyarlı politikalar konusunda farklı motivasyona sahip dört büyükşehir belediyesi, kadın dostu kent ideali çerçevesinde karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir.

Yerel Düzeyde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması

Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve özerkliklerinin savunulması amacıyla hazırlanan ve Türkiye’nin de imzacısı olduğu Avrupa Yerel Yönetimler Özerlik

Şartı’na göre yerel yönetimlerin üç temel işlevi ‘kamu hizmetlerini yerel nüfusun çıkarları doğrultusunda yerine getirme’, ‘eşit ve gizli oyla seçilmiş üyeler tarafından yerel nüfusu temsil etme’ ve ‘vatandaşların doğrudan katılımına imkân sağlama’ olarak özetlenebilmektedir.³ Bu çerçevede belediyelerin, kamu hizmetlerini yerine getirirken kadınların çıkarlarını dikkate alma, kadınları temsil etme ve onların doğrudan katılımını sağlamaya yönelik sorumluluklarından bahsetmek mümkündür (Sumbas,2013: 35). İnsanlara en yakın yönetim birimi olarak belediyeler, kentsel yaşamdaki sorunları ve ihtiyaçları yerinde tespit etmenin yanı sıra, kamusal hizmetlerin tüm kent sakinleri için erişilebilir olmasında ve kent hakkının eşitlik temelinde gerçekleştirilmesinde kilit rol oynamaktadır. Fakat belediyelerin ‘herkese eşit kamu hizmeti’ anlayışına dayalı kent politikaları, özellikle dezavantajlı gruplar söz konusu olduğunda, hedefledikleri eşitlik yerine mevcut eşitsizlikleri derinleştirme riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Patriyarkal iktidarın egemen olduğu eril kentlerde kadınların somut olarak deneyimledikleri eşitsizliklerin ve dışlanmaların herkese eşit mesafe ve ayırım yapmama ilkesine dayalı kentsel hizmet politikası aracılığıyla çözülmesi mümkün değildir. Bu durum, belediyelerin toplumsal cinsiyete duyarlı politika vizyonu geliştirmelerini ve kadınlar için belirli hizmet düzenlemeleri yapmalarını zorunlu kılmaktadır. Öyle ki, kent hakkının fiilen eşit kullanımı açısından kadınların maruz kaldığı cinsiyet temelli eşitsizliklerin yanı sıra gereksinim ve çıkarlarının farklılaşabileceğini göz önünde bulundurmamak gerekmektedir.

Genel bir kadın çıkarından ziyade kadınların bazı ortak çıkarlara sahip olabileceğini ifade eden Maxine Molyneux (1985), bunları ‘toplumsal cinsiyet çıkarları’ olarak adlandırmaktadır. Benzer şekilde Caroline Moser, kadın çıkarı kavramının biyolojik benzerliklere dayalı olarak çıkarların uyumluluğunu varsaydığına ancak kadınların toplumdaki konumunun cinsiyetin yanı sıra sınıf ve etnik köken gibi farklı kriterlere bağlı olduğuna dikkat çekerek kadın çıkarları ile toplumsal cinsiyet çıkarları arasında önemli bir ayırım yapılması gerektiğini vurgulamaktadır (Moser,1989: 1803). Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet çıkarları stratejik ya da pratik olmakla birlikte her biri kadınların özneliği açısından farklı

³ European Charter of Local Self-Government: <https://rm.coe.int/168007a088>.

anlamlar içermektedir. Molyneux’a göre kadınların ikincil konumlarına karşı alternatif düzenlemelerin formüle edilmesiyle ilişkilendirilen stratejik çıkarlar, toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün yanı sıra kurumsallaşmış ayrımcılık biçimlerinin ortadan kaldırılmasını hedeflemektedir. Pratik çıkarlar ise kadınların özgürleşmesi veya toplumsal cinsiyet eşitliği gibi stratejik bir hedef taşımazken, genellikle mevcut sorunlara ve algılanan ihtiyaçlara yönelik acil çözümlere işaret etmektedir (Molyneux,1985: 232-233). Dolayısıyla pratik çıkarlar, kısa vadede kadınların mevcut dezavantajlarını iyileştirmeye yönelikken stratejik çıkarlar, radikal bir perspektifle bu dezavantajları tamamen ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Örneğin, belediyenin kentsel bir hizmet olarak açtığı dikiş, nakış, örgü, ev ekonomisi, yemek pişirme, çocuk gelişimi vb. kurslar kadınların geleneksel cinsiyet rollerini daha kolay yerine getirebilmelerine, yani daha iyi bir ev hanımı olmalarına katkı sunmaktadır. Pratik çıkarlara uygun olarak kadınların mevcut konumunu iyileştirmeyi hedefleyen bu faaliyetlere karşı, söz konusu kurslar aracılığıyla elde edilen becerilerin ekonomik kazanca yönelik bir motivasyona dönüşmesi ya da kadınların bilinç düzeyinin yükseltilmesi ve özne olarak güçlenmesiyle ilgili eğitimlerin gerçekleştirilmesi stratejik çıkarlar çerçevesinde anlaşılabilir. Ayten Alkan’a göre pratik ve stratejik ihtiyaçlar arasındaki ayrım, yalnızca kadınların gereksinimlerini karşılamanın ne gibi bir değişim yaratacağını göstermekle kalmaz; aynı zamanda belediyelerin kadınları gözeten hizmet anlayışının ağırlıklı olarak nasıl bir perspektifle kurulacağını da belirlemektedir (Alkan,2006: 35). Bu çerçevede kent politikaları aracılığıyla belediyeler, bir taraftan mevcut eşitsizlikleri yeniden üretebilirken veya yeni eşitsizlikler yaratabilirken; diğer taraftan bu eşitsizlikleri giderebilmektedir.

Toplumsal eşitsizliklerin temelinde yatan en önemli nedenin ‘erişebilirlik’ olduğu dikkate alındığında, kentsel hizmetlerin kadınlar için ulaşılabilir hale getirilmesi kentte iyi olma halinin tesisi ve cinsiyet temelli ayrımcılığın giderilmesi açısından son derece önemlidir. Nitekim belediyelerin, toplumsal cinsiyete duyarlı kent politikaları tasarlamakla birlikte bu politikaların yansımaları olarak kent hizmetlerini erişilebilir kılarak kadınların ‘yapabilirliklerini’ geliştirmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, mevcut politikaları bireylerin kapasiteleri üzerindeki etkisine göre değerlendiren yapabilirlik yaklaşımı, kentsel düzeyde toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin açığa çıkarılmasına ve giderilmesine

yönelik etkili bir perspektif sunmaktadır. Sen’e göre hem kişisel özellikler hem de sosyal ve çevresel farklılıklar, birçok ana akım refah teorisi tarafından kullanılan gelir, servet, birincil mallar vb. değişkenlere dayanarak kişinin gerçek refahını değerlendirmenin imkansızlığına işaret etmektedir. Öyle ki, eşit kaynaklara sahip iki farklı kişinin, bu kaynakları refaha dönüştürme konusundaki farklı yapabilirlikleri nedeniyle aynı dirlik seviyesinde olamayacağını söylemek mümkündür. Bu bağlamda, değerlendirmelerin ve politikaların bireylerin etkili bir şekilde ne yapabileceklerine ve ne olabileceklerine, yaşam kalitelerine ve hayatlarındaki engelleri ortadan kaldırarak değer verdikleri türden bir yaşam sürmeleri için gereken özgürlüğü elde etmelerine odaklanması gerekmektedir (Sen,2004: 33). Başka bir ifadeyle, bireylerin istediklerini yapması ve değer verdikleri türden hayatlar yaşaması, özgürlüklere ve fırsatlara (yapabilirliklere) sahip olmalarıyla ilişkilendirilmektedir. Örneğin Sen, eşitsizliğin özgül bir yönü olarak cinsiyet temelli ayrımcılığın kadınların yaşam kalitesinde yarattığı dezavantajları yapabilirlik bağlamında açıklamaktadır: Özellikle Asya ve Kuzey Afrika ülkelerinde kadınların genel ölüm oranlarının erkeklere kıyasla yüksek olmasını, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ve buna bağlı olarak yapabilirlik yoksunluğunun açıkça görülebilen bir yönü olarak değerlendirmektedir. Öyle ki, insan onuruna yaraşır asgari bir yaşam düzeyi için gerekli olan sağlık ve yeterli beslenme hakkı, kadınların çocukluk döneminden itibaren göreceli olarak ihmal edildiği için ölüm oranları yükselmektedir. Sen’e göre kapasite yoksunluğunun önlenmesi için kadınların sosyal ve ekonomik haklarının kamu politikaları aracılığıyla desteklenmesi gerekmektedir (Sen,1992: 587-588). Benzer şekilde Ingrid Robeyns (2003), yapabilirlik yaklaşımının cinsiyet eşitsizliği olarak adlandırılan temel ve kapsayıcı bir feminist kaygıyı ele almak için muazzam bir potansiyele sahip olduğuna dikkat çekmektedir. Bu kapsamda Robeyns, cinsiyet eşitsizliği analizi için yapabilirlik yaklaşımının üç güçlü yönünü tartışmaktadır: İlk avantaj, işlevselliklerin ve yapabilirliklerin bireylere ait özellikler olmasıdır. Refah analizlerinin genellikle hane içi eşitsizlikleri görmezden gelen örtük varsayımlarına karşı yapabilirlik yaklaşımı, tek başına bireyin hayatına odaklandığı için cinsiyet eşitsizliklerini açığa çıkarabilmektedir (Robeyns,2003: 65). Yapabilirlik yaklaşımının ikinci avantajı, refahın dağılımında gelir veya servet analizinin tek başına yakalayamayacağı karmaşıklıkları ve belirsizlikleri ortaya çıkarmasıdır. Bu durum, özellikle cinsiyet eşitsizliği araştırmaları için

önemlidir; çünkü gelir, kazanç ve iş sahipliğinin karşılaştırılması gibi yalnızca piyasa ekonomisine dayanan eşitsizlik karşılaştırmaları, bakım emeği, ev işi, aile içi şiddetten uzak olma veya destekleyici sosyal ağların mevcudiyeti gibi refahın bazı önemli yönlerini dışlamaktadır (Robeyns,2003: 66). Üçüncü olarak, yapabilirlik yaklaşımının ırk, yaş, etnik köken, cinsiyet, cinsellik ve coğrafi konum gibi farklılıkları dikkate alması, özellikle feminist araştırmalar için avantaj sağlamaktadır. Nitekim feminist akademisyenler, eşitlik ve refah analizlerinin erkeklerin ve kadınların deneyimlerini ele aldığı iddia etse de erkeklerin deneyimlerinin standardı oluşturduğuna ve cinsiyet eşitsizliklerinin gizli kaldığına dikkat çekmektedir.

Bu çerçevede yapabilirlik yaklaşımı, kent ve toplumsal cinsiyet ilişkisine uyarlandığında kadınların kentte yaşayan herkesin kentsel kaynaklara ve hizmetlere eşit erişimini ifade eden kent hakkına sahip olduklarını; ancak toplumsal cinsiyet kimliğine bağlı olarak bu hakkın sınırlandırıldığını söylemek mümkündür. Nitekim barınma, gıdaya ve suya erişim gibi temel ihtiyaçların yanı sıra temiz bir çevreye, eğitime, sağlık imkanlarına, istihdam alanlarına, müşterek kamusal mekânlara ve diğer kentsel hizmetlere eşit ve güvenli erişim hakkı, kadınların kentteki yaşam kalitesi üzerinde doğrudan etkilidir. Bu bağlamda, kadınların yaşam kalitesinin yükseltilmesi için belediyelerin kadınlara yönelik kent hizmetlerini etkin kılmasının yanı sıra çeşitli güçlendirme politikalarıyla kadınların bu hizmetlere erişebilme ve kullanabilme kapasitelerini, yani yapabilirliklerini, desteklemesi son derece önemlidir. Başka bir ifadeyle, kadın dostu ve sürdürülebilir bir kentsel gelişim için hem kadınların iyi olma halini etkileyen yapabilirliklerinin artırılması hem de yaşam kalitesini belirleyen kentsel haklara dair hizmetlerin toplumsal cinsiyete duyarlı şekilde yapılandırılması gerekmektedir. Bu çerçevede İzmir, Mersin, Konya ve Kayseri’de büyükşehir belediyelerinin kente dair politikaları ve hizmet sunumları doğrultusunda yerelde toplumsal cinsiyet eşitliğinin ne düzeyde gerçekleştirildiği analiz edilmektedir. Her politika belgesi, Atlas.ti nitel veri analiz programı aracılığıyla taranmakta ve dört ana tema çerçevesinde belirlenen anahtar kelimelerle kodlanmaktadır. Kodlanan bilgilerin sayısallaştırılmasıyla oluşturulan veri tablosu, kentler arasında karşılaştırma imkânı sunmaktadır. Temaların belirlenmesi sürecinde Birleşmiş Milletler Kadın ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı (BMOP) tarafından geliştirilen Kadın Dostu

Kentler Projesi çerçevesinde *kadınların sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlere, istihdam olanaklarına, kapsamlı kentsel hizmetlere, şiddete maruz kaldıkları takdirde haklarını güvence altına alacak mekanizmalara erişimini ve yerel yönetimlerin planlama ve karar alma süreçlerine katılım sağlayarak erkeklerle birlikte kentsel yaşamın tüm alanlarında eşit bir biçimde yer almasını destekleyen kentler⁴* olarak ifade edilen kadın dostu kent tanımı dikkate alınmış ve Tablo 1’de gösterildiği gibi analize dahil edilmiştir:

Tablo 1. Atlas.ti Temalar

ANA TEMA	ANAHTAR KELİMELER
Ekonomik Güçlenme ve Çalışma Hayatı	İstihdam
	Kadın Kooperatifleri
	Üreten/Çiftçi/Girişimci Kadınlara Yönelik Destek Çalışmaları
Katılım	Kent Konseyi Kadın Meclisi
	Eşitlik Birimi
	Kadın Sivil Toplum Örgütleri
	Toplumsal Cinsiyetin Ana-akımlaştırılması
	Yerel Eşitlik Eylem Planı

⁴ Birleşmiş Milletler Kadın Dostu Kentler Projesi: <http://www.kadindostukentler.com/>.

Kentsel Hizmetler	Kreş/Gündüz Bakım Evi
	Sosyo-kültürel Faaliyetler
	Sosyal Yardımlar
	Güvenlik
	Aile Danışma Merkezi
	Eğitim
	Sağlık
Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele	Kadın Danışma Merkezi
	Sığınma evi
	Farkındalık Yaratma ve Bilinç Yükseltme

Araştırma Bulguları ve Analiz

Atlas. Ti nitel analiz programı aracılığıyla dört büyükşehir belediyesine ait 2019, 2020, 2021, 2022 faaliyet raporları ve 2020-2024 stratejik planları *Ekonomik Güçlenme ve Çalışma Hayatı*, *Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele*, *Katılım*, *Kentsel Hizmetler* ana temaları çerçevesinde Tablo 2’de karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir. *Ekonomik Güçlenme ve Çalışma Hayatı* teması, kentlerde yaşam kalitesinin iyileştirilmesi ve refah seviyesinin sürdürülebilir bir biçimde yükseltilmesi açısından yerel ekonomik kalkınma anlayışının önemli bir unsur olduğunu göz önünde bulundurmaktadır. Fakat kentsel kaynakların ve politikaların ağırlıklı olarak formel ekonomiye yönelik olması ve üretim faaliyetlerinin kamusal alanda gerçekleşmesi, özellikle toplumsal cinsiyet rolleri gereği bakım emeğinden sorumlu tutulan ve bu nedenle işgücü piyasasının dışında kalan ya da enformel sektörlerde istihdam edilen kadınların yerel kalkınma süreçlerinde gözardı edilmesine yol açmaktadır. Bu kapsamda,

kentlerde sürdürülebilir kalkınma ve ekonomik büyümenin toplumsal cinsiyet perspektifiyle gerçekleştirilmesi oldukça önemlidir. İkinci olarak *Şiddetle Mücadele* teması, kadına yönelik şiddetin fiziksel, cinsel, ekonomik, psikolojik olmak üzere her türlü zarar verici eylemi içermekle birlikte kadınların yaşam kaliteleri üzerindeki yıkıcı etkileriyle insan hakları ihlallerinin en yaygın biçimlerinden biri olduğuna dikkat çekmektedir. Bu kapsamda, şiddetle etkili bir mücadelenin gerçekleştirilmesi için belediyelerin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık yaratma ve bilin yükseltme faaliyetlerini içeren önleyici hizmetleri; sığınma evleri gibi koruyucu hizmetleri ve kadın danışma merkezleri aracılığıyla destekleyici hizmetleri bir arada sunması son derece önemlidir (Lorasdağı Koyuncu ve Sumbas,2015: 8). Üçüncü olarak *Kentsel Hizmetler* teması, belediyelerin kadınlara yönelik olarak tasarladığı üreme ve cinsel sağlık hizmetleri; okuma-yazma, el becerileri, hobi vb. kursların yanı sıra bilinç yükseltme ve farkındalık yaratmaya yönelik eğitim faaliyetleri; ayni ve nakdi yardımlar şeklindeki sosyal destek hizmetleri; kadınlar için düzenlenen sosyo-kültürel faaliyetler; hem özel alanda hem de kentsel kamusal alanda kadınların güvenliğinin sağlanmasına dair önlemler; bakım emeğinden sorumlu tutulan ve bu nedenle kente, sosyal hayata ve istihdama katılımı sınırlı olan kadınların yaşamlarını kolaylaştırmak adına erişilebilir ve uygun fiyatlı kreş/gündüz bakım evi hizmetleri; kadınların pratik gereksinimlerin karşılanması amacıyla kurulan aile destek merkezleri şeklindeki hizmetlerden oluşmaktadır. Dördüncü olarak *Katılım* teması, yapabilirliklerinin artırılması ve yaşam kalitelerinin iyileştirilmesinin yanı sıra demokratik ve katılımcı bir kent anlayışı için kadınların karar alma mekanizmalarına katılımlarının sağlanmasına, toplumsal cinsiyete duyarlı yerel eşitlik politikalarının oluşturulmasına ve bu politikaların belediyelerin planlama ve programlama süreçlerine dahil edilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Dolayısıyla, dört ana tema üzerinden belediyelerin kent politikalarının kadınların iyi olma halini ve yapabilirliklerini ne şekilde etkilediği incelenmekte; böylelikle kent düzeyinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin uygulanabilirliği ve kadın dostu kent imkânı tartışılmaktadır.

Tablo 2. Büyükşehir Belediyelerinin Ana Temalar Çerçevesinde Karşılaştırmalı Analizi

	İZMİR		KAYSERİ		KONYA		MERSİN		Toplam	
	Kodlama	Yüzde (%)	Kodlama	Yüzde (%)	Kodlama	Yüzde (%)	Kodlama	Yüzde (%)	Kodlama	Yüzde (%)
Ekonomik Güçlenme ve Çalışma Hayatı	4	1,37%	1	0,34%	4	1,37%	34	11,68%	43	14,78%
Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele	27	9,28%	0	0,00%	2	0,69%	28	9,62%	57	19,59%
Katılım	26	8,94%	0	0,00%	4	1,37%	16	5,50%	46	15,81%
Kentsel Hizmetler	60	20,62%	14	4,81%	15	5,16%	56	19,24%	145	49,83%
Toplam	117	40,21%	15	5,16%	25	8,59%	134	46,05%	291	100,00%

- **Ekonomik Güçlenme ve Çalışma Hayatı:**

Yapılan analize göre, belediyeler tarafından kadınlar için istihdam fırsatları yaratılması, kadınlara ekonomik ve sosyal fayda sağlayan kadın kooperatiflerinin desteklenmesi, kadın girişimciler için hibe desteği verilmesi gibi kent hizmetleri, ekonomi alanında kadınların yapabilirliklerinin artırılmasına katkı sunmasına rağmen politika belgelerinde en az kodlamanın *ekonomik güçlenme ve çalışma hayatı* alanında yapıldığı görülmektedir. Nitekim, TÜBİTAK Projesinde yapılan saha görüşmelerinde de istihdam ve yoksulluk meselesi, kadınların kentteki yaşam kalitesini olumsuz etkileyen en temel sorun alanı olarak dikkat çekmektedir. Örneğin İzmir’de yapılan saha görüşmelerinde, ekonomik ve sosyal sermaye yoksunluğunun kadınların kente katılımı veya kent hizmetlerinden yararlanmaları açısından önemli kırılma noktalarından biri olduğu vurgulanmıştır. Bu doğrultuda bir katılımcı, İzmir’de kadınların ekonomi alanında yapabilirliklerinin artırılması ile kadınların kente katılımı ve hak arama mücadelesi arasındaki bağlantıya dikkat çekerek, kadın yoksulluğunun

giderilmesi bakımından belediyelerin çok ciddi politikalar üretmesi gerektiğinin altını çizmiştir (Yayımlanmamış TÜBİTAK Projesi-218K335, 2023):

Yani siz kadınlara gidiyorsunuz diyorsunuz ki sizin şu haklarınız var, bunları kullanabilirsiniz, bunları kullanmak istiyorsanız şuralara başvurabilirsiniz...Ama bu kadınların büyük bir çoğunluğu zaten ekonomik olarak aslında bir güçleri olmaması sebebiyle hak arama mücadelesi için buralara ulaşamıyorlar... Yani haklarını bilen ama o imkanlara ulaşamayacak, yani bazen bir yere gidebilmek için cebinde yol parası dahi olmayan, bu yol parasını temin edebilecek bir yeri olmayan, kocası dışında kendisine herhangi bir şekilde para vermedikçe cebine para girmeyen kadınlar var...yerel yönetimler, kadınlara daha çabuk ulaşabileceği için, benim kanaatimce, yerel yönetimlerin bu konuda ciddi çalışmalar yapması gerekiyor.

Bu noktada, belediyelerin kent politikalarında kadınların yaşadığı ekonomik dezavantaja karşı etkili bir mücadele stratejisi oluşturamadıklarını söylemek mümkündür. Araştırma kapsamındaki diğer kentlere kıyasla daha fazla kodlamanın yapıldığı Mersin Büyükşehir Belediyesi, özellikle üretici kadınların satış yapabilmesine yönelik hizmete sunduğu pazar yerleri ile kadın istihdamının artırılmasını ve kadınların güçlendirilmesini hedeflemektedir. 8 Mart, 25 Kasım gibi özel günlerde kadınların satış yapabilmesi için stantlar açılması, birçok kentte gerçekleştirilen bir uygulama olmakla birlikte yalnızca o günle sınırlı kalmaktadır. Fakat Mersin’deki kadın üretici pazarının her hafta belirli yerlerde kurulması, kadınların ekonomik yönden desteklenmesindeki süreklilik açısından Mersin’i öne çıkarmaktadır. Öyle ki, Mersin’in Mezitli ilçesinde kadın istihdamını artırmak ve üretici kadınları desteklemek amacıyla gerçekleştirilen kadın üretici pazarı projesi, Çin’de düzenlenen Guangzhou Kentsel İnovasyon Ödüllerinde birinci olmuştur (Demirbaş,2021: 111). Öte yandan, kentlerin muhafazakâr yapısı ve talep eksikliği doğrultusunda Konya ve Kayseri Büyükşehir Belediyelerinin kadınları ekonomik yönden güçlendirme ve onlara istihdam olanağı yaratma gibi motivasyonlar taşımadığını söylemek mümkündür. Ekonomik kapasite yoksunluğu, kadınların kentte daha az görünür olmasına ve kentsel yaşam kalitelerinin düşmesine neden olacağı için belediyelerin özellikle bu konuda çalışmalar yapması gerekmektedir.

- **Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele**

Şiddetle mücadeleye dair önleyici, koruyucu ve destekleyici hizmetleri bir arada sunma, şiddete dair verileri toplama, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık etkinlikleri düzenlenme gibi kentsel hizmetler aracılığıyla belediyeler, hem kamusal hem de özel alanda kadınların şiddetten uzak bir yaşam sürmesi için benzersiz bir konuma sahiptir. Araştırma kapsamındaki İzmir Büyükşehir Belediyesi’ne ait iki adet kadın sığınma evi ve iki adet Kadın Danışma Merkezi; Mersin Büyükşehir Belediyesi’ne ait bir adet kadın sığınma evi ve iki adet Kadın Danışma Merkezi mevcutken, Konya ve Kayseri Büyükşehir Belediyelerinde kadın sığınma evi ve kadın danışma merkezi hizmeti verilmemektedir. Bu durumun kadına yönelik şiddetle mücadele konusundaki yansımaları, Atlas.ti analizinde de görüldüğü gibi, en fazla kodlamanın İzmir ve Mersin’de yapılmasına rağmen Konya ve Kayseri’de neredeyse hiç kodlamanın olmamasıdır. Başka bir ifadeyle, İzmir ve Mersin’de kadına yönelik şiddetin ciddi bir sorun olarak algılandığını ve belediyenin önleyici, koruyucu ve destekleyici hizmetleri bir arada sunduğunu söylemek mümkünken; Konya ve Kayseri’de şiddetle mücadeleye dair kurumsal veya hizmet temelli bir çalışmasının olmaması, kadınların ve kız çocuklarının kentsel güvenliğinin sağlanması açısından büyük bir eksikliklerdir. Öyle ki, Kayseri’de yapılan saha görüşmelerinde bir katılımcı, kadınların hem kentsel yaşamda hem de yönetim kademesinde yer almaması nedeniyle şiddet vakalarının görünür olmadığını ve buna dair bir politika geliştirilmediğini dile getirmiştir (Yayımlanmamış TÜBİTAK Projesi-218K335, 2023):

Yani kadının eline siz materyali verirseniz o her şeyi yapar ondan sonrasında. Kendi parkını da yapar, kendi alanını da yapar, kendi çocuk evlerinin sayısını da artırır, ŞÖNİM’i de daha uygun hale getirir, koruma merkezlerini de artırır. Yeter ki kadınlar biraz orada olsun. Yoksa erkek ne diyor biliyor musunuz? Kayseri’de diyor şiddet yok. Kadına bir şey yok diyor. Gerek de yok bunlara diyor.

- **Katılım**

Kentsel planlama faaliyetlerinde katılımcı bir yönetim anlayışının benimsenmesi, kent sakinlerinin yaşam kalitesi üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Barınma, ulaşım, güvenlik, eğitim, sağlık vb. alanlarda kente dair

verilecek kararlar, kadınlar gibi kırılganlığı yüksek sosyal grupların yaşamlarını kolaylaştırmakta veya zorlaştırmaktadır. Kadınlar, kentsel alandaki nüfusun yarısını oluşturmalarına rağmen kent yönetimine tam ve eşit bir şekilde katılamadıkları için bu kararları etkileyememektedir. Bu bağlamda, belediyelerin benimsemesi gereken en önemli strateji, toplumsal cinsiyetin ana-akımlaştırılmasıdır. Farklılıklara değer veren ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin daha geniş kapsamlı bir tanımını ima eden ana-akımlaştırma stratejisi, politika süreçlerini eşitlik temelinde yeniden organize etme, iyileştirme ve değerlendirme ihtiyacını vurgulayarak erkeklerin lehine işleyen cinsiyet yanlılığına meydan okumayı mümkün kılmaktadır. Böylelikle, kentsel deneyimlerin genelleştirilmesi ve tarafsızlığına dayalı egemen (eril) söylemlerden farklı olarak kadınların deneyimlerinden edinilen talep ve ihtiyaçlar dikkate alınmaktadır. Toplumsal cinsiyetin ana-akımlaştırılmasının başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi için öncelikle konuya dair politikaları düzenleyen ve uluslararası kabul görmüş normlara dayanan yasal bir çerçeveye birlikte ulaşılmak istenen stratejik hedeflerin detaylı ve somut olarak belirlendiği bir yerel eşitlik eylem planının hazırlanması, ana-akımlaştırma hedeflerinin farkındalık yaratma ve kapasite geliştirme çalışmalarıyla desteklenmesi, toplumsal cinsiyet temelli verilere ve toplumsal cinsiyet etki analizine göre ana-akımlaştırma uygulamalarının saptanması, bunun için gereken kaynak tahsisinde toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemenin benimsenmesi ve uygulama sonuçlarının bağımsız izleme mekanizmalarıyla takip edilmesi gerekmektedir (Ecevit ve Tüzel,2019: 61).

Atlas.ti analizine göre, katılım alanında en fazla kodlamanın İzmir’de yapıldığı görülmektedir. Kadınların karar alma mekanizmalarına katılımı ve üst düzey yönetici pozisyonlarında görev alması bakımından İzmir Büyükşehir Belediyesi’nde 36 daire başkanından 14’ü, dört genel sekreter yardımcısından biri, 176 belediye meclis üyesinden 30’u kadındır. İzmir’de kadınların sayısal temsili açısından en zayıf olduğu düzey valiliktir. İzmir’de sadece bir kadın vali yardımcısı olduğu görülmektedir. Öte yandan, araştırma kapsamında en çok kent konseyi kadın meclisinin İzmir’de olduğu ve hepsinin aktif şekilde çalıştığı görülmektedir.

Kadın Dostu Kentler Projesi’nin ilk etabına dahil olan İzmir’de Büyükşehir Belediyesi tarafından 2013-2015 yıllarını kapsayan bir yerel eşitlik

eylem planı hazırlanmış ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Birimi kurulmuştur (Şener vd.,2024: 36). 2022 yılında ise İzmir’de kadınların kentsel hizmetlere erişimlerini kolaylaştıran, yerel mekanizmalara katılımlarını artıran ve eşitlik temelli ilkeleri içeren güncel bir Yerel Eşitlik Eylem Planı yürürlüğe girmiştir. *Eğitim, sağlık, istihdam, kadına yönelik şiddetle mücadele, kentsel hizmetler, katılım* ana başlıklarında hazırlanan Yerel Eşitlik Eylem Planı ile İzmir Büyükşehir Belediyesi tüm plan, program ve uygulamalarında toplumsal cinsiyet eşitliğini gözeten bir hizmet anlayışını benimsemeyi taahhüt etmekte ve kadın sorunlarının sadece kadınları ilgilendirmeyen toplumsal bir sorun olduğu argümanının altını çizmektedir. İzmir’de yapılan saha görüşmelerinde bir katılımcı, Kadın Dostu Kentler Projesi’nin katılım konusunda yarattığı pozitif etkiyi şu şekilde ifade etmektedir (Yayımlanmamış TÜBİTAK Projesi-218K335, 2023):

Kadın Dostu Kentler Projesi, İzmir’e çok şey kattı, hem siyasete katılım hem de kente katılım açısından..., kadınların neden siyasete katılması gerektiğini anlatan bir projeydi. Hani bizim hakkımızda başkalarının karar vermemesi gerekiyor ya da belediye kadınlara nasıl hizmet eder ya da belediye meclisinde neden kadınların olması...bu projeye gelen meclis üyeleri kendi farkındalıklarını yaşadılar, o kadın bakış açısını bir şekilde anlayıp öğrenmeye çalıştılar, farkındalıkları gelişti. Çünkü sadece cinsiyet olarak kadın olmanız, alınan kararlarda kadın bakış açısına sahip olduğunuz göstermiyor. O açıdan katkı koydu.

Öte yandan, kadınların karar alma mekanizmalarına katılımı ve üst düzey yönetici pozisyonlarında görev alması bakımından Mersin Büyükşehir Belediyesi’nde 28 daire başkanından altısı, 79 belediye meclis üyesinden altısı kadındır. Büyükşehir belediye başkanı, belediye genel sekreteri ve yardımcıları, vali ve vali yardımcıları erkektir. Nitekim, Türkiye’nin ilk kadın belediye başkanı olan Müfide İlhan’ın Mersin’den seçildiği dikkate alındığında kadınların siyasete katılımındaki istikrarın devam ettirilemediği görülmektedir. Mersin Büyükşehir Belediyesi bünyesinde Kent Konseyi Kadın ve Siyaset Komisyonu; tüm merkez ilçe belediyelerinde kent konseyi kadın meclisi mevcuttur ve aktif faaliyetlerini sürdürmektedir. Kentsel hizmetlerde toplumsal cinsiyetin ana-akımlaştırılması açısından Mersin’i diğer kentlerden ayıran en önemli özellik, Kadın Dostu Kentler Projesi deneyimine sahip olmadığı halde proje kentlerinden daha erken bir tarihte

yerel eşitlik eylem planını hazırlamasıdır. Kadınların yaşam kalitesini doğrudan etkileyen ve Mersin’i kadın dostu bir kent olma potansiyeliyle öne çıkaran Yerel Eşitlik Eylem Planı, 10 Aralık 2021 Dünya İnsan Hakları Günü’nde ‘Eşitlikte Birlik Herkese Eşitlik’ sloganıyla açıklanmıştır. *Eğitim ve farkındalık, istihdam ve ekonomik güçlendirme, katılım, kentsel hizmetler, sağlık, şiddet, kapsayıcı hizmet sunumu için kurumsal kapasitenin iyileştirilmesi* ana başlıklarını içeren Yerel Eşitlik Eylem Planı’nın katılımcı ve kapsayıcı bir yaklaşımla bütün kadınların yanı sıra LGBT+ bireyleri de içermesi, Mersin’e dair fark yaratan bir unsurdur. Mersin’de yapılan saha görüşmelerinde bir katılımcı, Mersin’in kadınlar başta olmak üzere tüm kırılgan gruplar için yaşanabilir bir şehir olduğunu şu sözlerle dile getirmektedir (Yayımlanmamış TÜBİTAK Projesi-218K335, 2023):

Ben de kadınlar için ve ayrımcılığa uğramış tüm gruplar için yaşanılabilir bir şehir olduğunu düşünüyorum. Mersin hem sanayi kenti hem turizm var deniz olduğu için, hem tarım var, liman var, birçok iş imkânı var, üretici kadınları belediye olarak biz destekliyoruz arkalarındayız. Üretim için zaten iklim çok uygun, topraklar uygun. Mersin modern bir şehir, yalnız yaşayan kadınlar için de çok rahat yaşayabilecekleri, LGBTİ bireyler için dışlanmayacakları, mültecilerin kendini ayrımcılıkla mücadele konusunda savaş vermeyeceği bir şehir. O yüzden ben bütün gruplar için gayet yaşanılabilir, ekonomisinin de diğer şehirlere göre ucuz bir şehirdir Mersin, ekonomik olarak da yaşanılabilir bir şehir olduğunu düşünüyorum.

Kadınların karar alma mekanizmalarına katılımı ve üst düzey yönetici pozisyonlarında görev alması bakımından Konya Büyükşehir Belediyesi’nde belediye başkanı, genel sekreter, genel sekreter yardımcısı, 23 daire başkanının yanı sıra vali erkektir. Büyükşehir belediye meclisinde 132 üyeden yalnızca dördü, sekiz vali yardımcısından biri kadındır. Kayseri Büyükşehir Belediyesi’nde ise 70 meclis üyesinden ikisi, 24 daire başkanından ikisi kadındır. Bunun dışında, belediye başkanı, genel sekreter, genel sekreter yardımcısı, vali ve vali yardımcıları erkektir. Konya ve Kayseri Büyükşehir Belediyelerine bağlı kent konseyi kadın meclisi olmamakla birlikte her iki kentte kadınların yaşam kalitesini doğrudan etkileyen ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin anaakımlaştırılmasında önemli bir unsur olan Yerel Eşitlik Eylem Planı

hazırlanmamıştır. Bu kapsamda, Konya ve Kayseri’de yönetim düzeyinde ve kentte kadınların yokluğu, Atlas.ti analizine de yansımakta ve her iki kentin katılım alanında oldukça zayıf bir performans sergilediği görülmektedir.

- **Kentsel Hizmetler**

Atlas.ti analizine göre, dört ana tema arasından en fazla kodlamanın *Kentsel Hizmetler* alanında yapıldığı görülmektedir. İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin erişilebilir ve ucuz toplu taşımının yanı sıra ‘duraksız uygulama’ gibi kadınların güvenli seyahat edebilecekleri düzenlemeler yapması; kadınların bakım emeğinden kaynaklanan yükünü hafifletme ve istihdama katılımlarını artırma hedefi doğrultusunda ‘masal evleri’ adındaki kreşlerin hizmet vermesi; 8 Mart Dünya Kadınlar Günü gibi özel günler başta olmak üzere kentte devamlı sosyo-kültürel etkinliklerin gerçekleştirilmesi ve kentin sosyal hayatının canlı olması kadınların kente dair yapabilirliklerini ve özgürlüklerini besleyen kentsel hizmetler arasında yer almaktadır. Ayrıca eğitim alanında özellikle toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık yaratma konusuna ağırlık verilmesi ve buna dair atölyeler, kurslar vb. organizasyonlar düzenlenmesi dikkat çekmektedir. İzmir’de yapılan saha görüşmelerinde bir katılımcı, belediyenin kentsel hizmetlerini şu şekilde örneklendirmektedir (Yayımlanmamış TÜBİTAK Projesi-218K335, 2023):

Gerçekten belediyelerin özellikle sosyal konularda çok fazla hizmetleri var. Mesela atıyorum bir Uğur Mumcu Gecesi, bir Nazım Hikmet Gecesi yapılacağı zaman bütün belediyeler bunu yapıyor. Şimdi burada iki sorun var. Biri bunu duyurabilmek, biri de ulaşım. Belediyelerimizin onu da yapıyor. Mesela evde oturan kadın sosyal medyayı çok iyi kullanıyor artık. Hani başka bir şey yapamasa, çıkamasa, edemese bile sosyal medyadan haberdar oluyor. Belediyemiz de mesela otobüs kaldırıyor. Şimdi, paraları yok ama otobüs kalkınca hani kadın kendine güveni oluyor. Hem para vermeyecek ama hem de bütün kadınlar bir arada gidecek gelecek ya, o da kendisine bir güven veriyor, duyduğu şeye katılıyor artık...Mesela istedikleri, durak harici durabilmeleri konusunu artık herkes biliyor. Yani bu da korkuyu atmalarına sebep. Direkt şoförle iletişime geçip, şurada ineceğim burada ineceğim diye istediklerinde hiçbir zaman geriye çevrilmediklerini biliyorlar.

Benzer şekilde, Mersin’de kadın dostu belediyecilik ve kent anlayışı doğrultusunda sunulan kent hizmetleri, kadınların yaşam kalitesi ve yapabilirlikleri üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Mersin Büyükşehir Belediyesi’nin hazırladığı Yerel Eşitlik Eylem Planı ile kadınların kentteki öncelikleri ve taleplerinin belirlenmesi ve buna göre kentsel hizmetlerin oluşturulması, Mersin’in toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı kadın dostu bir kent potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca belediyenin kentte sürekli olarak düzenlediği sosyo-kültürel faaliyetlerin yanı sıra güvenli bir kentsel kamusal alan olarak sahil şeridinin varlığı, kadınların kentteki görünürlüklerini artırması ve kent hakkının uygulanabilirliği açısından son derece önemlidir. Mersin’deki saha görüşmelerinde bir katılımcı, bu durumu şöyle açıklamaktadır (Yayımlanmamış TÜBİTAK Projesi-218K335, 2023):

Bizim bir sahil bandımız var, çok uzun kilometrelerce uzunlukta. İzmir Kordon’un yapısını az çok belki biliyorsunuzdur hani oradaki yapıyı, şu anda bizim belediye başkanımızın çağdaş, modern bakış açısı sayesinde akşam saat 9-10’da oraya gittiğinizde bir taraftan gençler sohbet ediyorlar, bir taraftan şarkılar türküler söyleniyor ve mesela o sahildeki yapı inanılmaz güzelleşti, çok güvenli, insanlar çocuklarıyla, kadınlar beraber piknik yapıyorlar, beraber çok kaliteli zaman geçiriyorlar. Sahil bandına gittiğinizde, iki buçuk yıl önceki bandla şu anki band arasındaki farkı çok rahatlıkla görebilirsiniz. Dolayısıyla yerel yönetimlerde belediye başkanının ve ekibinin bakış açısının nasıl bir şehri değiştirdiğinin en güzel örneklerinden birisi Mersin’dir.

Konya Büyükşehir Belediyesi’nin kadınların yaşam kalitesine yönelik sunduğu kentsel hizmetler, ağırlıklı olarak aile temelli gerçekleştirilmekte ve politika belgelerinde ‘ailenin güçlendirilmesi, aile yapısının bozulmasının önüne geçilmesi’ gibi faaliyet başlıkları içerisinde yer almaktadır. Nitekim, belediyenin kurumsal yapısının içerisinde bir kadın dairesi başkanlığı veya kadın şube müdürlüğünün olmaması, yerel hizmet anlayışında toplumsal cinsiyet eşitliğinin dikkate alınmadığını göstermektedir. Bu kapsamda, Konya’da sıklıkla vurgulanan muhafazakâr değerlerin, kentte yaşayan kadınların yaşam kalitesi üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğunu söylemek mümkündür. Fakat Konya’da yapılan saha görüşmelerinde bir katılımcı, kentteki üniversitelerin bir zihniyet değişimi yaratarak özellikle genç kadınların kente daha fazla katılımına

imkân sağladığına dikkat çekmektedir (Yayımlanmamış TÜBİTAK Projesi-218K335, 2023):

Konya’nın kaynağı ile ilgili bir problem yok. Sadece şey yapımız biraz mütedeyyin aile çok. Mahalle baskımız biraz fazla ama o da üniversitelerin açılmasından sonra diyorlar ya da üniversitelerin açılması... Burada çok fazla üniversite var biliyorsunuz. Ondan kaynaklanan bir değişim oldu Konya’da da. Yani eskiye nazaran herkes kız çocuğunu okutuyor. Okuması için destekliyor. Çalışması için de destekliyor...Birçok şey üniversitelerle değişti ve son 3-4 yılda da çok nezih, kaliteli, ailecek oturabileceğiniz mekânlar açıldı.

Kayseri Büyükşehir Belediyesi’nin kentsel hizmet organizasyonunda da kadınlardan ziyade ailenin güçlendirilmesine öncelik verdiğini söylemek mümkündür. Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri gereği özel alanda konumlandırılması ve kamusal mekânlardaki görünürlüklerinin az olması, kentsel hizmetlerin potansiyel kullanıcıları olarak görülmediklerine işaret etmektedir. Başka bir deyişle, belediyenin pek çok kent hizmeti, kadınların talep ve önceliklerinden ziyade aile temelli düzenlenmektedir. Bu açıdan Kayseri, Konya ile benzerlik gösterse de mutaassıp yaşam tarzı ve dışı kapalı toplum yapısının daha baskın olduğunu söylemek mümkündür. Öyle ki, Kayseri’de kadınların kente katılımının belirli saatler ve belirli mekânlarla sınırlandırılması, yazılı olmayan toplumsal bir kural olarak benimsenmektedir. Söz konusu kısıtlı olma hali, kentsel güvenlik endişesi nedeniyle bütün kentlerde kadınların ortak deneyimiyken Kayseri’de bir katılımcı, kadınların özellikle toplum veya mahalle baskısı nedeniyle kısıtlandığını ifade etmektedir (Yayımlanmamış TÜBİTAK Projesi-218K335, 2023):

Yani Kayseri’de kadınların çıkacağı saatler bellidir. Nerede gezecekleri bellidir. Yani bazı yerler var. İşte üniversitenin civarında dediğim gibi öğrencilerin ağırlıklı olduğu akademisyenlerin ağırlıklı olduğu o mekânlarda olabilir, orada kafelerin olduğu alanlarda. Ama bir şehir merkezinde veya işte ne bileyim periferde, çok fazla kadınlar... şöyle bir şey vardır, yani akşam namazından sonra kadın dışarıda olmamalıdır. Bırakın yatsıyı, yani akşam namazı kaçta okunuyor, işte 7, 8 mi, sekiz buçuk, bitti. Ondan sonra kadının çok fazla dışarıda yalnız özellikle de olmaması gerekir gibi. Dediğim bu kurtarılmış alanların dışında böyle bir şey vardır toplumsal baskı vardır.

Sonuç

Kadınlar için toplumsal cinsiyet ve mekân ilişkiselliğinin ortaya çıkardığı eşitsiz sonuçların en belirgin görüldüğü yerin kent olduğunu söylemek mümkündür (Tuncer,2021: 18). Nitekim kent, içerisinde toplumsal cinsiyet ilişkilerinin tecrübe edildiği önemli bir toplumsal yapı olarak göze çarpmaktadır. Feminist coğrafyacı Jane Darke’nin isabetli bir biçimde ifade ettiği gibi “Her yerleşim onu inşa eden toplumdaki toplumsal ilişkilerin mekâna yazılmasıdır. Şehirlerimiz ataerkilliğin taşa, tuğlaya, cama ve betona yazılmış halidir” (Darke,1996: 88). Bu bağlamda kadınların kentle ilişkisi, ataerkil bir yapı üzerinden kurulan bir “ama” ilişkisine dayanmaktadır: Kadınların evlerinden dışarı çıkabilmelerinin önünde bir engel yoktur ama belirli saatlerden (akşam, gece) sonra çıkamazlar. Kentte istedikleri yere gidebilirler ama kıyafetlerine, hal ve hareketlerine dikkat etmek zorundadırlar. Kadınlar kent içerisinde sosyalleşebilirler ama karşı cinsle iletişime geçmemeleri gerekir. Kadınlar evden dışarı ancak bir amaç (alışveriş, iş, okul vb.) için çıkabilirler ama sadece hava almaya, alıp başını yürümeye, kentin sokaklarını keşfetmeye çıkamazlar; zira çıkarlarsa eril zihniyetin mantığıyla başlarına gelecekleri kabul etmiş sayılırlar (Yanıkçaya, 2011).

Kadınların kentte yaşadıkları kısıtlamalar, gündelik yaşam içerisinde doğrudan gözlemlenebilir olsa da kenti yalnızca tahakküm alanı olarak ele almak, kent mekânının kadınlar için yaratabileceği direniş ve özgürlük potansiyelinin göz ardı edilmesine neden olabilmektedir. Burada kastedilen özgürlük, kadınların kentte tüm baskılardan ve eşitsizliklerden kurtulmaları anlamında değil; kentin kadınlara güçlenme, yaşam kalitelerini iyileştirme ve sınırları esnetme olanağı sunmasından ileri gelmektedir. Bu noktada, kentsel kaynakların ve fırsatların etkili şekilde kullanılabilmesine dair politikalar üreten belediyeler, yapabilirlik yaklaşımı doğrultusunda kadınların kentsel refahını ve yaşam kalitesini yükseltme konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Belediyelerin kadınların kentteki yapabilirliklerini artırmaya yönelik benimsediği politika vizyonu hem toplumsal cinsiyet eşitliğinin hem de kentsel adaletin sağlanması açısından oldukça önemlidir. Bu kapsamda makale, belediyelerin yerel hizmet anlayışındaki farklılıkların kadınların kentsel yapabilirlikleri ve yaşam kalitesi üzerindeki etkisini dikkate alarak, kadın dostu kent imkanını İzmir, Mersin,

Konya ve Kayseri Büyükşehir Belediyeleri’nin faaliyetleri üzerinden analiz etmiştir. Kadınlara yönelik hizmet sunumu ve toplumsal cinsiyete duyarlı kent politikaları açısından İzmir-Mersin ile Konya-Kayseri kentlerinin benzerlik taşıdığını söylemek mümkündür. *Ekonomik güçlenme ve çalışma hayatı, kadına yönelik şiddetle mücadele, katılım, kentsel hizmetler* ana temaları çerçevesinde yapılan analizde, İzmir ve Mersin Büyükşehir Belediyeleri, kente dair plan ve programlarında toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana akımlaştırılması hedefine yönelik çalışmalar yaparken; Konya ve Kayseri Büyükşehir Belediyeleri toplumda hâkim olan toplumsal cinsiyet rollerinin sürdürülmesine dayalı ev ve aile odaklı faaliyetler gerçekleştirmektedir. Bu noktada, belediyelerin kentsel hizmet motivasyonlarında bağlı oldukları siyasi partinin etkisi görülmektedir. Örneğin, Adalet ve Kalkınma Partisi’nin toplumsal cinsiyet politikalarını çevreleyen muhafazakâr düşünce geleneği, kadınların varoluşunun birincil alanı olarak aile vurgusunu ön plana çıkarmaktadır. Kadınların toplumsal, ekonomik ve siyasal alanlara katılımı geleneksel cinsiyet rolleri (anne, eş) üzerinden kurgulanmakta ve sahip oldukları haklar, aile politikaları kapsamında ele alınarak marjinalleştirilmektedir. Bu durum, Konya ve Kayseri Büyükşehir Belediyelerinin kent politikaları ve hizmet sunumlarında belirleyici olmaktadır. Öte yandan Cumhuriyet Halk Partisi, kadınların insan haklarının gözetilmesi ve birey olarak güçlendirilmesinin yanı sıra gerek özel gerekse kamusal yaşamdaki erkek egemen yaklaşımların dönüştürülmesine öncelik vermektedir. Sosyal demokrasinin eşitlik, adalet, özgürlük gibi temel ilkeleri çerçevesinde ele alınan toplumsal cinsiyet eşitliği, vazgeçilmez bir değer olarak kabul edilmektedir. Bu çerçevede, İzmir ve Mersin Büyükşehir Belediyelerinin toplumsal cinsiyet eşitliği temelli kentsel hizmet sunumunun gerçekleşmesine olanak sağlamaktadır. Öyle ki, Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği’nin *Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini İzleme Raporu*’na göre vizyon, misyon ve ilkelerinde toplumsal cinsiyet eşitliğine yer veren ve bunu tüm plan ve programlarında uygulayan iki büyükşehir belediyesinden biri İzmirken diğeri Mersin’dir (Toksöz vd.,2022: 56).

Bütün bu veriler ışığında, kadınların yönetim düzeyinde temsilinin artırılmasına öncelik verilmesi, kent konseyi kadın meclisi gibi kurumlar aracılığıyla kente dair kararlara ve kentsel yaşama katılımın teşvik edilmesi, şiddetle mücadele alanında koruyucu, önleyici ve destekleyici hizmetlerin bir arada sunulması, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık yaratma ve

bilinç yükseltme etkinliklerinin düzenlenmesi vb. çalışmalar, İzmir ve Mersin Büyükşehir Belediyelerinin kadınların güçlendirilmesine ve hiyerarşik toplumsal cinsiyet ilişkilerinin dönüşümüne yönelik stratejik cinsiyet gereksinimlerini dikkate aldığı göstermektedir. Bununla birlikte, her iki belediye tarafından kreş ve gündüz bakım evi hizmeti sunulması, sosyo-kültürel etkinliklerin düzenlenmesi, aynı ve nakdi sosyal yardımların artırılması gibi faaliyetler kadınların yaşam koşullarının iyileştirilmesini hedefleyen pratik cinsiyet gereksinimlerine işaret etmektedir. Dolayısıyla İzmir ve Mersin, pratik cinsiyet gereksinimlerini ihmal etmeden ancak stratejik gereksinimlere ağırlık vererek geliştirdikleri kent politikaları ile toplumsal cinsiyet ayrımcılığının neden olduğu eşitsizlikleri ortadan kaldırmayı hedefleyen kadın dostu kentler olarak öne çıkmaktadır. Fakat, Konya ve Kayseri Büyükşehir Belediyeleri için aynı yorumu yapmak mümkün değildir. Hem Atlas.ti analizinde hem de TÜBİTAK Projesindeki saha görüşmelerinde elde edilen veriler çerçevesinde kente ve yönetime katılım, ekonomik güçlendirme, şiddetle mücadele, kentsel hizmetler alanlarında kadınların gereksinimlerinin ve önceliklerinin neredeyse hiç dikkate alınmadığı görülmektedir. Öyle ki, her iki büyükşehir belediyesi bünyesinde kadın birimi olarak bir daire başkanlığı ya da şube müdürlüğü bulunmamaktadır. Mevcut kentsel hizmetler, aile danışma merkezleri aracılığıyla toplumsal cinsiyet rollerinin sürdürülmesine bağlı olarak ev/aile odaklı gerçekleştirilmektedir. Ayrıca, bir insan hakkı ihlali olarak kadına yönelik şiddetin oldukça yaygın olmasına rağmen Konya ve Kayseri’de kadın sığınma evi ve kadın danışma merkezinin olmaması, kadınların bedensel bütünlüğünün ve güvenliğinin kentsel hizmetlerde bir öncelik olarak değerlendirilmediğine işaret etmektedir. Kadınların tek başına bir birey olmaktan ziyade ailenin bir parçası şeklinde konumlandırılması, Konya ve Kayseri Büyükşehir Belediyelerinin kent politikalarında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına dair bir yaklaşımın benimsenmediğini göstermektedir. Bu kapsamda, Kayseri ve Konya’nın kadın dostu kent vizyonu taşımadıklarını söylemek mümkündür.

Kaynakça

Alkan, Ayten (2006) “Belediye Kadınlara da Hizmet Eder”, Ankara: Ka.Der Yayınları.

Birleşmiş Milletler Ortak Programı: Kadın Dostu Kentler,
<http://www.kadindostukentler.org/kdk-kadin-dostukent.php>.

Çayır, Melike & Sarıtaş, Mustafa (2017) “Nitel Veri Analizinde Bilgisayar Kullanımı: Bir Betimsel İçerik Analizi”, Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi, 11(2).

Darke, Jane (1996) “The Man-Shaped City”, Ed.: Chris Booth, Jane Darke and Sue Yeandle, In.: *Changing Places: Women’s Lives in the City*, London: Sage.

Demirbaş, Cansu (2021) “Sürdürülebilir Kent Kavramında Belediyelerin Rolü: Mezitli Belediyesi Örneği”, Tarsus Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(1).

Düşündere, Taşöz Ayşegül; Bilgiç, Kavas Asmin ve Avşar, İlderya (2020) 81 İilde Türkiye’nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV), TOBB Yayınları: Ankara.

Ecevit, Yıldız ve Bayrakçeken, Tüzel Gökçe (2019) Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi İçin El Kitabı, Ankara: CEİD Yayınları.

England, Kim (1991) “Gender Relations and the Spatial Structure of the City”, *Geoforum*, 22 (2).

European Charter of Local Self-Government: <https://rm.coe.int/168007a088>.

Lorasdağı, Koyuncu Berrin ve Sumbas, Ahu (2015) “Türkiye’de Yerel Siyaseti Toplumsal Cinsiyet Üzerinden Düşünmek: Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Belediyeler”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt:24, Sayı:2.

Mitchell, Don (2003) *The Right to the City: Social Justice and the Fight for Public Space*, New York: The Guilford Press.

Molyneux, Maxine (1985) “Mobilization without Emancipation? Women’s Interests, the State, and Revolution in Nicaragua”, *Feminist Studies*, 11 (2).

Moser, Caroline (1989) “Gender Planning in the Third World: Meeting Practical and Strategic Gender Needs”, *World Development*, Vol:17, No:11.

- Özmkas, Utku ve Yıldırım, Kansu (2020) “Dışlayıcı Mimari”, Mülkiye Dergisi, 44 (4).
- Petty, James (2016) “The London Spikes Controversy: Homelessness, Urban Securitisation and the Question of Hostile Architecture”, International Journal for Crime, Justice and Social Democracy, 5(1).
- Robeyns, Ingrid (2005) “The Capability Approach: A Theoretical Survey”, Journal of Human Development Vol. 6, No. 1.
- Robeyns, Ingrid (2003) “Sen’s Capability Approach And Gender Inequality: Selecting Relevant Capabilities”, Feminist Economics, Vol. 9, No. 2-3.
- Sen, Amartya (2004) Özgürlükle Kalkınma, Çev. Yavuz Alogan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sen, Amartya (1992) “Missing Women”, British Medical Journal, Vol. 304.
- Sumbas, Ahu (2013) “Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Politika Yaklaşımı Çerçevesinde Türkiye’de Belediyelerin Hukuksal ve Siyasal Durumları”, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:3, Sayı:1.
- Şeker, Murat, Ozan, Cenk ve Yaman, Berna (2020) Yerelleşen İnsani Gelişme Endeksi – Büyükşehirler ve İlçeler, İnsani Gelişme Vakfı (İNGEV), Enva Yayıncılık.
- Şener, Ülker vd. (2024) “Belediyelerde Mevcut Durum Analizi: 30 Büyükşehir Belediyesi Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Dair Bize Ne Söylüyor?”, Ankara: CEİD Yayınları.
- Şenesen, Günlük Günay, Y. Yücel, A. Önal Yakar, N. Ergüneş ve B. Yakut Çakar (2017) Kadınsız Kentler: Toplumsal Cinsiyet Açısından Belediyelerin Politikaları ve Bütçeleri, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tekeli, İlhan (2010) Gündelik Yaşam, Yaşam Kalitesi ve Yerellik Yazıları, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Toksöz, Gülay vd. (2022) Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini İzleme Raporu 2021-2022, Ankara: CEİD Yayınları.
- TÜBİTAK Projesi (2023) “Sürdürülebilir Kent Politikaları: Yaşam Kalitesi Açısından Türkiye’de Kent-Bölgeler”, (Yayınlanmamış), No:218K355.

Tuncer, Selda (2021) “Kadınların Kent Hakkını Yeniden Düşünmek”, Beyond İstanbul: Mekânda Adalet ve Toplumsal Cinsiyet, Sayı:10.

Yanikkaya, Berrin (2011) “Şehirde Kaybol(AMA)mak ya da Kadın Olmak”, Kent ve Mekân Ekseninde Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları Paneli, TMMOB Ankara Şubesi.

Zukin, Sharon (1995) *The Cultures of Cities*, Blackwell Publishers.

Extended Summary

The Provision of Urban Services by Municipalities in Turkey And The Ideal of a Women-Friendly City in the Axis of Capabilities

Policies produced by municipalities at the local level, on the one hand, increase the capability level of city residents and facilitate their daily lives; on the other hand, they deepen existing inequalities due to inadequate service provision. In this context, the policy vision adopted by municipalities regarding increasing women’s capabilities in the city and the provision of city services are extremely important in terms of ensuring both gender equality and urban justice. Therefore, in the article, the relationship between women and the city is analyzed through İzmir, Mersin, Konya and Kayseri Metropolitan Municipalities, taking into account the differences in the local service approach of the municipalities. In addition, the article uses data obtained from the study titled “Sustainable Urban Policies: Cities and Regions in Turkey in Terms of Quality of Life” numbered 218K355, which includes İzmir, Mersin, Konya and Kayseri and was carried out with the support of TUBİTAK 1003 project. It is possible to say that İzmir-Mersin and Konya-Kayseri cities are similar in terms of service provision for women and gender-sensitive urban policies. In the analysis conducted on the policy documents of the municipalities within the framework of the main themes of economic empowerment and working life, combating violence against women, participation and urban services through the Atlas.ti program, İzmir and Mersin Metropolitan Municipalities carry out studies towards the goal of mainstreaming gender equality in their plans and programs related to the city; Konya and Kayseri Metropolitan Municipalities carry out home and family-oriented activities based on the continuation of the dominant gender roles in society. At this point, the influence of the political party to which the municipalities are affiliated is seen in

the urban service motivations of the municipalities. For example, the conservative tradition of thought surrounding the gender policies of the Justice and Development Party (Adalet ve Kalkınma Partisi) emphasizes the family as the primary area of women's existence. Women's participation in social, economic and political areas is constructed through traditional gender roles (mother, wife) and their rights are marginalized by being addressed within the scope of family policies. This situation is decisive in the urban policies and service offerings of Konya and Kayseri Metropolitan Municipalities. On the other hand, in contrast to the Justice and Development Party’s (Cumhuriyet Halk Partisi) family and nature-based approach to gender equality, the Republican People’s Party prioritizes the transformation of male-dominated approaches in both private and public life, as well as the protection of women’s human rights and their empowerment as individuals. Gender equality, which is addressed within the framework of the basic principles of social democracy such as equality, justice, and freedom, is considered a fundamental right and an indispensable value for citizens. For example, in the urban services area, where the most coding was done within the scope of Atlas.ti analysis, although socio-cultural activities organized for women come to the fore in all cities, the content of the activities varies among municipalities. While the socio-cultural activities organized by İzmir and Mersin Metropolitan Municipalities mainly include trainings, workshops, conferences, theater, cinema, etc. to create awareness and raise consciousness on gender equality; Konya and Kayseri Metropolitan Municipalities focus on home and family-focused activities aimed at maintaining the dominant gender roles in society. Similarly, while affordable and accessible daycare services, which are necessary to alleviate women's care responsibilities in cities and to increase their participation in employment and quality of life, are available in Izmir and Mersin, there are no municipal daycare services in Konya and Kayseri, based on the idea that childcare should be provided by women in private spheres. This framework enables İzmir and Mersin Metropolitan Municipalities to provide urban services based on gender equality.

In light of all this data, prioritizing the increase in women's representation at the management level, encouraging their participation in city-related decisions and urban life through institutions such as the city council and women's assembly,

providing protective, preventive and supportive services together in the field of combating violence, organizing awareness-raising and consciousness-raising activities for gender equality, etc., indicate that İzmir and Mersin Metropolitan Municipalities take into account strategic gender needs for the empowerment of women and the transformation of hierarchical gender relations. However, despite not creating a difference in gender-based division of labor and patriarchal power relations, it is aimed to improve women's living conditions with activities such as providing nursery and daycare services in line with practical gender needs, organizing socio-cultural activities for women to socialize and spend time outside the private sphere, and increasing social aid in kind and in cash. Therefore, İzmir and Mersin stand out as women-friendly cities that aim to eliminate inequalities caused by gender discrimination with urban policies that they develop without neglecting practical gender needs but focusing on strategic needs. On the other hand, it is not possible to make the same comment for Konya and Kayseri Metropolitan Municipalities. Within the framework of the data obtained from both the Atlas.ti analysis and the field interviews in the TUBİTAK Project, it is seen that the needs and priorities of women in the areas of participation in the city and administration, economic empowerment, combating violence, and urban services are almost never taken into account. In fact, there is no department head or branch directorate as a women's unit within both metropolitan municipalities. Existing urban services are carried out with a focus on home and family, depending on the maintenance of gender roles through family counseling centers, and are mainly concentrated in areas such as counseling services, hobby courses, sports, etc. In addition, despite the fact that violence against women is quite common as a human rights violation, the fact that there are no women's shelters and women's counseling centers in Konya and Kayseri indicates that women's physical integrity and safety are not considered a priority in urban services. The positioning of women as part of the family rather than as an individual shows that an approach to ensuring gender equality is not adopted in the urban policies of Konya and Kayseri Metropolitan Municipalities. In this context, it is possible to say that Kayseri and Konya do not have a women-friendly city vision.

Türkiye’de Dış Göç ve Kentsel Yönetişim: Uyum Süreçleri, Sosyal Dinamikler ve Yönetim Politikaları

*Hayriye SAĞIR**
*Süleyman KOÇ***

Öz: Anadolu coğrafyası, jeopolitik ve jeostratejik önemi nedeniyle tarihsel olarak göç hareketlerinin merkezi olmuştur. Türkiye, göç olgusu bağlamında kimi zaman kaynak, kimi zaman geçiş, kimi zaman ise hedef ülke konumunda yer almıştır. En büyük göç yoğunluğu ise 2011 yılından sonra yaşanmaya başlamış, komşumuz Suriye’deki kargaşa ortamı ve kamu düzeninin bozulması nedeniyle gelen göçmen sayısı yıllar geçtikçe artmıştır. Süreçte Türkiye, göç politikalarına yönelik Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nu çıkarmıştır. Kanun göç kavramını hak temelli bir yaklaşımla ele alarak, bu süreci hukuk bağlamında düzenlemektedir. Göçmen nüfusun kentlerde yaşamaya başlaması, göç ile kent arasındaki etkileşimi önemli bir tartışma konusu haline getirmiştir. Kentlerin mevcut kapasitesinin üzerinde bir göçmen nüfusa ev sahipliği yapması, altyapı eksiklikleri ve sosyo-ekonomik dengesizlikler gibi sorunları beraberinde getirmekte; kültürel dokuyu olumsuz etkileyerek, sosyal uyumu zayıflatmaktadır. Çalışmada, kentleşme ve göç ilişkisi dış göçlerin kentsel mekâna etkileri üzerinden ele alınmakta kentlerin mekânsal ve sosyolojik özelliklerine odaklanan, kentsel uyumu ön planda tutan politikaların geliştirilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır. Uygulanacak politikalar bağlamında kentsel aidiyet duygusunun güçlendirilmesi ile kentlilik bilincinin

* Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Kentleşme ve Çevre Sorunları Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi, hayriyesamur@selcuk.edu.tr.
ORCID: 0000-0003-3302-0203.

** Doktora Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi,
suleymankoc42@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2321-0583.

Makale Geliş Tarihi: 26.11.2024
Makale Kabul Tarihi: 03.01.2025

geliştirilmesi arasındaki etkileşim göz önünde bulundurulduğunda, bu süreçleri destekleyecek, yerel halk ile göçmenler arasında sosyal uyumu pekiştirecek bütüncül yaklaşımların benimsenmesi, göç yönetiminin sürdürülebilir çözümler üretme kapasitesini artıracaktır.

Anahtar Kelimeler: *Göçmen Entegrasyonu, Göç Politikası, Göç Yönetimi, Kapsayıcı Politikalar, Sosyal Uyum*

External Migration and Urban Governance in Turkey: Adaptation Processes, Social Dynamics and Governance Policies

Abstract: *Anatolia has historically been the centre of migration movements due to its geopolitical and geostrategic importance. In the context of migration phenomenon, Turkey has sometimes been a source country, sometimes a transit country and sometimes a destination country. The largest migration intensity started to be experienced after 2011, and the number of migrants arriving has increased over the years due to the turmoil in neighbouring Syria and the deterioration of public order. In the process, Turkey enacted the Law on Foreigners and International Protection for migration policies. The law regulates this process in the context of law by addressing the concept of migration with a rights-based approach. As the migrant population started to live in cities, the interaction between migration and the city has become an important topic of discussion. The fact that cities host a migrant population above their current capacity brings along problems such as infrastructure deficiencies and socio-economic imbalances, and weakens social cohesion by negatively affecting the cultural fabric. In this study, the relationship between urbanisation and migration is discussed through the effects of external migration on urban space, and the necessity to develop policies that focus on the spatial and sociological characteristics of cities and prioritise urban cohesion is emphasised. Considering the interaction between strengthening the sense of urban belonging and developing urban consciousness in the context of the policies to be implemented, the adoption of holistic approaches that will support these processes and reinforce social cohesion between local people and migrants will increase the capacity of migration management to produce sustainable solutions.*

Keywords: *Immigrant Integration, Immigration Management, Immigration Policy, Inclusive Policies, Social Cohesion*

Giriş

Göç, bireylerin gönüllü ya da zorunlu olarak gerçekleştirdikleri yer değiştirme hareketidir ve insanlığın varoluşu ile başlayan süreklilik arz eden bir süreçtir. Bu süreç ister gönüllü ister zorunlu olsun hem göç edilen yerleşim yerlerinde hem de gidilen bölgelerde ekonomik, sosyal ve mekânsal açıdan çeşitli etkiler yaratmaktadır. Göç, ülke sınırları içinde veya uluslararası düzeyde olmak üzere iki şekilde gerçekleşebilmektedir. İç göç hareketleri, genellikle ülkenin bölgesel gelişmişlik düzeyine bağlı olarak belirli dönemlerde yoğunlaşırken, dış göç hareketleri küreselleşen dünyada farklı dinamiklerin etkisiyle şekillenen bir süreç olarak yaşanmaktadır (Şişman ve Balun, 2020: 64). Hükümetler kendilerine yönelik göç hareketlerini çeşitli politika uygulamaları ile düzenlemektedir. Bu kapsamda Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan günümüze kadar farklı dönemlerde çeşitli dış göç hareketlerine maruz kalmış ve ülkenin demografik yapısı ile göç politikaları yaşanan süreçten önemli ölçüde etkilenmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında, mübadele yoluyla kabul edilen soydaşların göçü, Körfez Savaşı sırasında yarım milyona yakın göçmenin kabul edilmesi ve 2011 yılında Suriye’deki iç karışıklıklar sonucu çok sayıda göçmenin ülkeye yerleşmesi, göç hareketliliği açısından önemli dönüm noktalarını oluşturmuştur. 2011 yılından itibaren Türkiye, kitlesel göç akınlarına maruz kalmış ve göç baskısını en yoğun şekilde hisseden ülkelerden biri olarak konumlanmıştır. Baskıyı hafifletmek amacıyla kurumsal yapısını güçlendiren Türkiye, yüklerin eşit dağılımı konusunda ise uluslararası platformlarda kaygılarını sürekli dile getirmektedir. Ülkedeki göçmenler, düzenli ve düzensiz göçmenler olarak iki gruba ayrılmaktadır. Düzenli göçmenler, ikamet iznine, uluslararası koruma veya geçici koruma statüsüne sahip kişileri kapsarken, düzensiz göçmenler yasal statüye sahip olmadan yaşamlarını sürdüren bireyler olarak tanımlanmaktadır. Bu doğrultuda hükümet, düzensiz göçü düzenli bir yapıya dönüştürmek amacıyla çeşitli çalışmalar yürütmektedir.

Göç, farklı sosyal yapıları bünyesinde barındırdığı için, göç yönetimi de karmaşık ve çok yönlü bir süreç olarak şekillenmektedir. Bu karmaşıklık, kentin sosyal ve ekonomik yapısı üzerinde derin etkiler yaratabilme potansiyeline sahiptir. Göç hareketlerinin günümüzdeki etkileri göz önünde bulundurulduğunda, kentsel mekânsal organizasyonla bir arada

değerlendirilmesi, etkili bir göç politikası geliştirilmesi adına hayati önem taşımaktadır. Küreselleşme ile birlikte kentlerin yapıları ve işlevleri dönüşüme uğramış, bu dönüşüm sürecinde göç, sosyal ve mekânsal dinamikleri önemli ölçüde etkilemiştir. Küreselleşmenin ekonomik ve sosyal etkileri, göçü daha da tetikleyerek, özellikle kentsel alanlarda bu etkilerin belirgin hale gelmesine sebep olmaktadır. Bu durumun sonucunda, göç ile kent arasındaki ilişkiyi gözeten bütüncül bir göç politikası oluşturulması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Göçün çok boyutlu bir şekilde ele alınması, kent yönetiminde yeni yaklaşımların benimsenmesini zorunlu kılmaktadır (Gören, 2019: 2). Küresel ölçekte artan göçmen nüfusu, sürdürülebilir olmayan seviyelere ulaşarak yalnızca demografik bir değişime yol açmakla kalmamakta, aynı zamanda kentlerin sosyal, ekonomik ve çevresel yapıları üzerinde derin ve kalıcı etkiler ortaya çıkarmaktadır. Özellikle olağanüstü büyüklükteki göçmen nüfusu, yönetim, kimlik, uyum, sağlık, eğitim ve çevre kirliliği gibi temel sorunları gündeme getirmektedir. Göçün kentler üzerindeki çok boyutlu etkilerinin kapsamlı bir şekilde araştırılması ve bu araştırmalar ışığında geliştirilen politikaların etkinliğinin değerlendirilmesi, sürdürülebilir çözüm stratejilerinin oluşturulması açısından kritik bir öneme sahiptir.

Göç, genellikle ülkelerdeki ekonomik ve siyasi istikrarsızlıkların bir sonucu olarak ortaya çıkan yönetilmesi güç bir süreçtir. Doğası gereği içerdiği zorluklar, kentler üzerindeki olumsuz etkilerin artmasına yol açarken, göç politikası sivil toplum ve devlet aklının birleşmesiyle şekillenen bir yönetim anlayışını gerektirmektedir. Son yıllarda göç, Türkiye için önemli bir sorun alanı haline gelmiş; Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun kabul edilmesinin ardından konu, ulusal gündemde daha fazla yer almaya başlamıştır. Göçün yönetimi, toplumsal uyumu ön planda tutarak, katılımı daha geniş bir çevreye yaymak suretiyle kentsel sorunların çözümüne katkı sağlamaktadır (Çakı, 2018: 64). Bu doğrultuda Türkiye’de yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, insan hakları ve hukuk temelli bir göç politikası anlayışının oluşturulmasına yönelik önemli bir adım olarak nitelendirilmektedir.

Göç süreci, yerel düzeyde hissedilen, kentsel mekân üzerinde derin etkiler yaratan sonuçlara yol açmaktadır. Bu nedenle göçün boyutunun, ülkeden ülkeye ve kentten kente farklılık göstermesi muhtemeldir. Ayrıca Türkiye’de kentlerin göçmen nüfus yoğunlukları arasında belirgin farklılıklar bulunmaktadır.

Söz konusu durum, göç uygulamalarında yerel ve kentsel önceliklerin dikkate alınmasını zorunlu kılmaktadır. Yerel göç politikasının oluşturulmasında belediyelere ve kent yöneticilerine önemli sorumluluklar düşmektedir. Kentlerde yaşayan hem yerel halkın hem de göçmenlerin beklentileri, geniş katılım ve ortak akıl yoluyla karşılanmalıdır (Erdoğan, 2017: 129).

Çalışmada, göç ve kent kavramları bir arada ele alınarak, göçmenlerin kentler üzerindeki olası etkilerini değerlendiren bir çerçeve sunulmaktadır. Dış göç dinamiklerinin Türkiye’deki kentler üzerindeki etkileri, sosyal uyum süreçleri ve yönetim politikaları perspektifinden incelenmiştir. Göç hareketleri, kentlerin sosyo-ekonomik yapısını derinden etkileyerek altyapı, kamu hizmetleri ve sosyal uyum konularında yeni zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda, merkezi ve yerel yönetimlerin geliştirdiği politikalar, sadece kentlerin sürdürülebilir kalkınması açısından değil, toplumun sosyal bütünlüğü için de kritik bir role sahiptir. Özellikle Türkiye’ye göç eden Suriye uyruklu göçmenlerin durumunun ele alınmasında, valilikler düzeyinde gerçekleştirilen toplantılar dikkat çekicidir. Bu toplantılarda vali yardımcıları, büyükşehir belediyeleri, merkez ilçe kaymakamları, kamu kurum ve kuruluş temsilcileri, sivil toplum kuruluşları ve kanaat önderleri bir araya gelerek göçmenlerin ihtiyaçlarını tespit etmek ve sorunların çözümüne yönelik politikalar geliştirmek üzere ortak çalışmalar yürütmektedir (Ankara Valiliği, 2015). Bu tür koordinasyon toplantıları, yerel düzeyde sosyal uyum politikalarının daha etkili uygulanmasına zemin hazırlamaktadır. Çalışmada, dış göç olgusunun Türkiye’deki tarihsel gelişimi incelenerek göçün sosyal, ekonomik ve mekânsal yansımalarına odaklanılmıştır. Ayrıca sürecin kentsel yönetişim ve yerel kamu hizmetleri üzerindeki etkileri tartışılarak, Göç İdaresi Başkanlığı’nın uyum politikaları kapsamlı bir şekilde analiz edilmiştir. Bu analiz, özellikle büyük göç dalgalarının kentleşme süreçleri üzerindeki uzun vadeli etkilerini anlamaya yönelik önemli ipuçları sunmaktadır.

Türkiye’de Dış Göç Olgusunun Tarihsel Gelişimi ve Göç Yönetim Süreci

Cumhuriyetin ilk yıllarında ulus devletin inşa sürecinde, 1934 yılında kabul edilen İskân Kanunu ile Türk soylu göçmenlerin ülkeye kabulü kolaylaştırılmıştır. Bu kanun, Türk soyundan olmayanların ülkeye girişini ise

belirli koşullara bağlayarak kısıtlamıştır (İçduygu ve Aksel, 2013: 171). Göçmenlerin haklarını düzenleyen uluslararası anlaşmalar, göçün kavramsallaştırılması açısından büyük öneme sahiptir. 1951 yılında Cenevre Sözleşmesi ve 1967’de mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin protokol kabul edilmiştir (Parlak ve Şahin, 2015: 69). Türkiye, göç alanındaki uluslararası anlaşmaları coğrafi çekince koyarak kabul etmiştir. Bu çekince, Avrupa ülkelerinden gelenleri mülteci olarak, Avrupa dışından gelenleri ise şartlı mülteci olarak kabul etme yönündedir (Güleç, 2015: 92). Türkiye’nin uluslararası anlaşmalara çekince koymasının amacı, Avrupa dışından gelen göçmen akınlarına karşı daha ihtiyatlı bir yaklaşım tercih etmek, olarak açıklanabilir.

2000’li yıllardan sonra göç hareketlerinin yoğunlaştığı gözlemlenmektedir. İnsanlar, genel olarak güvenlik sorunları ve ekonomik kaygılar nedeniyle göç etme ihtiyacı hissetmektedirler. Süreç, farklı boyutlarda gerçekleşmektedir. Günümüzde Türkiye, 2011 yılında Suriye Arap Cumhuriyeti’nde başlayan ve giderek şiddetlenen iç karışıklıklardan kaçan göçmenlerin en yoğun yaşadığı ülke konumuna gelmiştir. Sınır ülkelerden gelen yabancıların sayısı dikkate alındığında, Türkiye, dünyada en fazla göçmene ev sahipliği yapan ülkelerden biridir (Küçük, 2021: 19). Bu yoğun göç dalgası, mevcut bürokratik yapıların ve yönetim mekanizmalarının yetersizliklerini ortaya çıkarmış ve bu alanda kurumsal bir yeniden yapılanma ihtiyacını gündeme getirmiştir. Bu doğrultuda, 2013 yılında İçişleri Bakanlığı bünyesinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Genel müdürlük, 2014 yılında teşkilatlanma aşamasını büyük ölçüde tamamlamış ve hizmet vermeye başlamıştır.

İç karışıklığın ilk yıllarında, Orta Doğu’dan gelen göçmenlerin Türkiye’de geçici olarak kalmayı tercih ettikleri ve bu kişilere misafir gözüyle bakıldığı ifade edilmektedir. Türkiye’ye ilk sığınan göçmenlerin çoğu, savaşta yaralanıp tedavi amacıyla hastanelere kaldırılan Suriyelilerden oluşmaktaydı. O dönemde, savaş ortamından kaçarak Türkiye’ye sığınan birçok Suriyelinin resmi evrakları yetersizdi. Kayıt sisteminin gelişmesiyle, Türkiye’deki Suriyelilerle ilgili daha geniş bilgilere ulaşılabildiği (AFAD, 2014: 16). Bununla birlikte, zaman içinde göçmenlerin Türkiye’de kalıcı olarak yerleştikleri tespit edilmiştir (Küçük, 2021: 19). Yabancıların uyum faaliyetlerine daha fazla odaklanması gerektiği gözlemlenmiş sonucunda kurumsal süreçte bir değişikliğe gidilerek;

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün statüsü yükseltilmiş ve Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Başkanlık düzeyinde hizmet vermesi kararlaştırılmıştır. Göç, hiç şüphesiz gelecekte de hem güvenlik hem de toplumsal açıdan en önemli sorunlardan biri olmayı sürdürecektir. Artan düzensiz göç hareketleri, göçmenlerin uyum süreçlerinde karşılaştıkları zorluklar, toplumsal ayrışma ve göç alan toplumların göçe yönelik algılarında meydana gelen olumsuz değişimler, göçün beraberinde getirdiği riskleri artırmaktadır (Karasu, 2020: 108). Bu risklerle etkin bir şekilde mücadele edebilmek için, göç politikasını şekillendiren kurum ve kuruluşların kurumsallaşma süreçlerini tamamlamaları büyük önem taşımaktadır. Bu süreç, yalnızca mevcut sorunlara çözüm üretmekle sınırlı kalmamalı, aynı zamanda gelecekteki göç hareketlerini öngörerek proaktif politikaların geliştirilmesine de olanak sağlamalıdır. Kurumsal kapasitenin artırılması, kaynakların etkin kullanımı, göç yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirliğin sağlanması, toplumsal uyumu güçlendirmek ve göçün yarattığı riskleri en aza indirmek açısından kritik öneme sahiptir.

Göç yönetimi sürecindeki önemli aşamalardan biri, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun kabul edilmesidir. Türkiye, jeopolitik konumu nedeniyle tarih boyunca farklı göç hareketlerine ev sahipliği yapmış; özellikle son yıllarda bölgesel krizlerin etkisiyle göç akışlarının merkezi haline gelmiştir. Suriye’de 2011 yılında başlayan iç karışıklıklar, Türkiye’yi milyonlarca insanın güvenli bir liman olarak tercih ettiği bir ülke konumuna getirmiştir. Bu yoğun göç dalgası, mevcut hukuki düzenlemelerin yetersiz kaldığını ve kapsamlı bir yasal çerçevenin gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu bağlamda, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 4 Nisan 2013 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (TBMM, 2013). Söz konusu kanun, göç alanında yeni terimleri literatüre kazandırarak, sürece önemli katkı sağlamıştır. 1951 Cenevre Sözleşmesi ile getirilen coğrafi kısıtlama, yani Avrupa dışından gelen yabancıların mülteci olarak kabul edilmemesi durumu, yeni kanunda da yer bulmuştur. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, göç kavramını hak temelli bir yaklaşımla ele alarak, bu süreci hukuk bağlamında düzenlemektedir (Şen, 2019: 208). Kanun çerçevesinde, Türkiye’ye kitlesel akınlarla gelen Suriye uyruklu yabancılara geçici koruma statüsü verilmiş ve bu sayede göçmenlerin kayıt altına alınması sağlanmıştır. Ayrıca, uluslararası sözleşmelere uygun olarak geri göndermeme yasağı, kanunda açıkça tanımlanmıştır.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na göre, hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza ve muameleye tabi tutulamaz. Ayrıca, ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti ya da siyasi görüşleri nedeniyle hayatı ya da hürriyeti tehdit altında olan bir yere gönderilemez. Ancak, bu kanun terör örgütü yöneticisi, üyesi veya destekçisi olanlar; çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekçisi olanlar; sahte belge kullananlar, Türkiye’de geçimlerini gayrimeşru yollardan sağlayanlar; kamu düzeni, güvenliği ya da sağlığına tehdit oluşturanlar; vize veya vize muafiyet süresini on günden fazla aşanlar veya vizesi iptal edilenler hakkında uygulanmaz. Bununla birlikte, ikamet izni iptal edilenler, ikamet izni süresini on günden fazla ihlal edenler, çalışma izni olmaksızın çalışanlar ve Türkiye’ye yasal giriş ya da çıkış hükümlerini ihlal edenler sınır dışı edilirler (TBMM, 2013, Madde 4-54). Göç mevzuatına eklenen bu yeni düzenlemeler, göç politikasındaki eksikliklerin giderilmesine önemli katkılar sağlamıştır. Coğrafi ve stratejik konumu nedeniyle Türkiye, göç hareketlerinin merkezi olmayı sürdürecektir, düzensiz ve yasal göçün düzenlenmesi ise etkili bir yasal çerçeveye gerektirmektedir.

Göç süreçlerinin tarihsel gelişimine bakıldığında, değişen dinamiklerle birlikte göç yönetiminin giderek daha karmaşık bir hale geldiği görülmektedir. Bu bağlamda, ülkelerin güvenlik politikaları ve kentleşme süreçleri, göç yönetimiyle uyumlu bir şekilde ele alınmalıdır. Günümüzde, krizlerin de etkisiyle dünya genelinde göç hareketlerinin yoğunluğu artmış ve bu durum, yaşadığımız dönemin sıklıkla 'göçler çağı' olarak tanımlanmasına neden olmuştur. Birçok ülkede ekonomik ve siyasi sebeplerin tetiklediği yönetim krizleri, göç kararlarının alınmasında belirleyici bir rol oynamakta; bunun yanı sıra, ani ve beklenmedik gelişmelerin yol açtığı zorluklar, göç hareketlerini hızlandırabilmekte veya yönünü değiştirebilmektedir (Akgemci vd., 2008: 310). Göç süreçleri, genellikle ülkelerdeki ekonomik, sosyal veya siyasi yönetim sorunlarına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, göç yalnızca kriz yaşayan ülkelerle sınırlı kalmamakta çevre ülkeleri, hatta küresel ölçekte tüm dünyayı etkileyebilecek boyutlara ulaşabilmektedir. Türkiye, küresel göç dalgasından etkilenen ülkelerden biri olup, bölgedeki yönetim krizleri, kitlesel göç akımlarının ülkeye yönelmesine zemin hazırlamıştır. Söz konusu durum karşısında, sınır güvenliğini artırmak, sınırlarına duvar inşa etmek gibi önlemlerle

kitlesel göç hareketlerini kontrol altına almaya çalışmaktadır (Biehl ve Aslan, 2021: 8). Tarihsel olarak, Ortadoğu ve Kafkasya’ya komşu olması, ülkenin daha fazla göç akımına maruz kalmasına neden olmuştur. 1980’li yıllara kadar göç veren bir ülke olan Türkiye, 2000’li yıllardan sonra göç alan, kaynak, transit ve hedef ülke konumuna gelmiştir (Şişman ve Balun, 2020: 76). Böylece göç hareketlerinin dinamikleri, ulusal ve uluslararası düzeyde politika geliştirilmesini gerektiren bir konu haline gelmiştir.

Göçün kavramsal çerçevesi, yasa ve yönetmelikler gibi destekleyici mevzuat aracılığıyla güçlendirilmektedir. Özellikle Avrupa ülkeleri, Türkiye’nin göç politikaları konusunda düzenlemeler yapma gerekliliğini farklı platformlarda dile getirmektedir. Birlik üyesi ülkeler, Türkiye’yi göç yönetiminde bir güvenlik bariyeri olarak görmekte, bu çerçevede politika geliştirmektedir. Yaklaşım, Türkiye’deki göç yönetimi kurumsallaşma sürecini hızlandırmış; ancak Türkiye’nin göç alanında bir güvenlik bariyeri olarak görülmesi, ülkeyi zorlu bir duruma sokmuş ve artan göç baskılarıyla başa çıkabilmek için kurumsal hafızası yardımıyla çözüm arayışına girmiştir (Yüksel, 2014: 182). Bu bağlamda, düzenli göçün sınıflandırılması ve düzensiz göçle mücadele, politika süreçlerini şekillendirmektedir (Bozkaya ve Kıncal, 2018: 98). Göç alanındaki mevzuat çalışmalarının ve kurumsallaşma çabalarının, göç olgusunun kavramsallaştırılması ve kurumsal hafızanın oluşturulması sürecine önemli katkılar sağlaması öngörülmektedir. Geçmişte göç politikaları genellikle güvenlik perspektifiyle şekillendirilirken, günümüzde insani haklar temelinde ele alınmaya başlanmıştır (Güleç, 2015: 3). Ayrıca, insani göç politikalarının yürürlüğe konulması ve uygulanmasıyla birlikte, sınır güvenliği konusundaki düzenlemeler de devam etmektedir.

Ülke sınırlarının korunması, göç yönetimi açısından önemli öncelikler arasında yer almaktadır. Türkiye, uluslararası anlaşmalara eklediği çekinceler ve göç mevzuatında gerçekleştirdiği düzenlemelerle bu alandaki tutumunu şekillendirmektedir. Bunun yanında Avrupa ülkeleriyle yapılan iş birliği çerçevesinde, göç yönetimi konusunda ortak bir yaklaşım geliştirilmiş ve bu iş birliği sonucunda geri kabul anlaşması imzalanmıştır (Haferlach ve Kurban, 2017: 85). Avrupa devletleri, bu anlaşma aracılığıyla göçü düzenli hale getirmeyi ve kendi güvenliklerini sağlamayı hedeflerken, Türkiye ise sınır güvenliğini artırmak ve göçmen akışını kontrol altına almak amacıyla göçün yoğun olduğu

sınır bölgelerinde beton duvarlar inşa etmiş, hendekler kazmıştır. Ayrıca, sınır hattı boyunca yeni yollar yapılmış, sınır aydınlatması sağlanmış, güvenlik termal kameralarla desteklenmiştir. Göç ve sınırlar konusundaki pratik uygulamalar, göç yönetiminde önemli aşamaları oluşturmaktadır, bu uygulamalar göçün düzenli hale getirilmesi ve ülke güvenliğinin sağlanması perspektifinden ele alınmaktadır (Kaya, 2013: 3).

Göç yönetiminde, başta kentsel alanlar olmak üzere, göçü etkileyen ve göçten etkilenen tüm faktörlerin bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir. Türkiye'nin göç yönetimi politikaları, AB üyelik süreciyle paralellik göstermekte olup, bu uyum süreci kapsamında göç mevzuatına ilişkin önemli düzenlemeler yapılmış ve kurumsal altyapının güçlendirilmesi yönünde adımlar atılmıştır. Göç politikaları oluşturulurken, göçün sivil bir boyutunun bulunduğu dikkate alınmakta, sivil toplumla iş birliği yapılarak ortak çözümler geliştirilmektedir. Bununla birlikte süreç, dışlayıcı ve cinsiyetçi tutumlardan arındırılarak, kapsayıcı bir şekilde yönetilmektedir. Göç olaylarının olumsuz etkilerinden özellikle kadınlar ve çocuklar daha fazla etkilenmektedir. Bu olumsuz etkilerin asgariye indirilmesi için göç mevzuatında, kadınlar ve çocuklara yönelik pozitif ayrımcılığı öngören düzenlemelere de yer verilmesi sürece katkı sağlamaktadır (Külçür, 2020: 288). Göç yönetiminin kapsamlı bir şekilde ele alınması kentleşme hareketleri ile olan etkileşimleri, göçün kentsel alanlarda yaratabileceği sosyal, ekonomik ve mekânsal değişimleri anlamak açısından büyük önem taşımaktadır.

Kentleşme ve Göç: Sosyal, Ekonomik ve Mekânsal Etkileşimler

Göç olgusu, kentsel yapıyı ve kentteki yaşam dinamiklerini derinden etkilemektedir. Göç ile kentler arasındaki ilişki, çeşitli teorilerle açıklanmaya çalışılmıştır. Teorilerden biri, göçmenlerin göç kararlarını şekillendiren itme-çekme teorisidir. Göçmenler, yaşadıkları yerden olumsuz koşullar (itme faktörleri) nedeniyle ayrılma kararı alırken, göç ettikleri yerin sunduğu ekonomik fırsatlar, yaşam kalitesi ve ulaşım olanakları (çekme faktörleri) yerleşim yeri tercihlerindeki önemli etmenler olarak ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda, bazı kentler sundukları cazip fırsatlar nedeniyle göçmenler için çekim merkezi haline

gelirken, uzak mesafelerde yer alan ve bu olanaklardan yoksun olan kentler daha az tercih edilmektedir. Göçmenler, kentlerin bazı özelliklerini cazip bulurken, bazı özelliklerinden dolayı da bu kentlerden uzaklaşabilmektedir (Stouffer, 1940: 846). Her ne kadar göç, kentlere fırsatlar sunsa da bu fırsatların etkilerinin hesaplanması karmaşık olabilmektedir. Göçmenler, kentlerin sunduğu ekonomik avantajlar ve yaşam kalitesi gibi çekici unsurları cazip bulsalar da aynı zamanda kentlerin sosyal yapısı, yaşam maliyetleri, işgücü piyasasındaki rekabet gibi olumsuz faktörlerden dolayı bazı kentlerden uzaklaşabilmektedirler. Kapitalist perspektif, göçmenlerin iş gücü piyasasına dâhil edilmesini, onların ucuz iş gücü olarak kullanılabilmesi bir durum olarak nitelendirmektedir. Bu durum, Türkiye kentlerinde istihdam edilen göçmen işçiler açısından da gözlemlenmektedir. Geçimlerini sağlamak ve yaşamlarını sürdürebilmek amacıyla kentlere yerleşen göçmenler, bazı hususlarda işgücü piyasasını domine edebilmektedir. Süreç, kentlerde işgücü piyasasında göçmenler ile vatandaşlar arasında veya göçmenlerin kendi aralarında rekabete de yol açabilmektedir (Yalçın, 2004: 29).

Göçmenler, kentlere yerleştikten sonra öncelikli olarak güvenliklerini sağlamayı hedeflemekte, ardından çalışma ihtiyaçlarını karşılamaya yönelmektedir. Özellikle sanayi sektörü göçmenleri ucuz işgücü olarak değerlendirme eğilimindedir (Tekeli, 2008: 31). Kentlerde, sanayinin alt sektörlerinde çalışan göçmenler, kırsal alanda tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Göç, göçmenler aracılığıyla hem köy yaşamını hem de kent yaşamını etkilerken, bu etkinin kentlerde daha belirgin bir şekilde hissedildiği vurgulanmaktadır (Akşit, 1998: 26). Göçmenlerin kitlesel şekilde kentlere akın etmesi, sadece yetersiz altyapı ve konut ihtiyacına yol açmakla kalmayıp, aynı zamanda sağlık, eğitim, ulaşım gibi birçok temel kamusal hizmetin etkili bir şekilde sunulamamasına, kent yaşamının kalitesinin düşmesine neden olmaktadır (Alterman, 2002: 15). Bu süreç, kent yöneticilerinin beklenmedik durumlara karşı esnek bir kentsel yönetim altyapısı benimseyerek önlem almaları gerektiğini, etkin bir göç politikasının uygulanmasının zorunlu olduğunu göstermektedir. Özellikle sınır bölgelerinde yer alan illerde, bu gerekliliğin güncel bir politika stratejisi olarak dikkate alınması ve kentsel planlamanın bu doğrultuda güçlendirilmesi gerektiği aşîkârdır.

Göç yönetimi kapsamında alınan önlemlerin bir parçası olarak, özellikle sınır bölgelerinde oluşturulan geçici barınma merkezleri önemli bir rol

oyunmaktadır. Göçmenler için oluşturulan barınma merkezleri, göçmenlerin temel barınma, sağlık, güvenlik ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan geçici çözümler olarak tasarlanmıştır. Bu merkezler, aynı zamanda göçmenlerin ihtiyaçlarına hızla yanıt verebilecek bir altyapı sunarak, krizin başlangıç döneminde toplumsal ve kentsel etkilerin azaltılmasına katkı sağlamıştır. Suriyeli göçmenler için oluşturulan barınma merkezleri, genellikle Suriye-Türkiye sınırında ya da sınıra yakın yerlerde konumlandırılmıştır. Göçlerin başlangıç sürecinde Hatay, dört çadırkent ve bir konteyner kent ile en fazla geçici barınma merkezine sahip il olmuştur. Bu bağlamda, Hatay’ı sırasıyla Gaziantep, Şanlıurfa, Kilis ve Mardin takip etmiş, bu kentler barınma merkezlerinin yoğunlaştığı bölgeler arasında yer almıştır (AFAD, 2014: 19). Dış göçün etkileri, sınır illeri ile bazı büyük kentlerde daha belirgin bir şekilde hissedilmektedir. Gaziantep, Hatay ve Kilis gibi kentler, büyük göçmen nüfusuna ev sahipliği yapmakta olup, bu durum sosyal tabakalaşma ve gettolaşma gibi sorunları beraberinde getirmektedir. Bu sorunlar, göç politikalarının şekillendirilmesinde öncelikli olarak ele alınmalıdır (Sönmez, 2016: 25). Barınma merkezlerinin sınır bölgelerinde yoğunlaşması, göçmenlerin temel ihtiyaçlarının karşılanması sürecinde kentlerin yapısını doğrudan etkilemektedir. Eğitim, sağlık gibi temel hizmetlerin sağlanması, kentlerin ekonomik ve sosyal yapısıyla orantılı olarak düzenlenmekte, bu hizmetlerin, kentte yaşayan tüm bireyler için eşit vatandaşlık anlayışı çerçevesinde sunulması gerekmektedir. Göç politikalarının bu tür sosyal etkiler göz önünde bulundurularak hazırlanması, kentlerin sürdürülebilirliği açısından kritik bir öneme sahiptir. Bununla birlikte yerel yönetimlerin, ilgili kurumların, göçmenlerin entegrasyon süreçlerini destekleyecek kapsamlı, uyumlu politikalar geliştirmeleri, toplumsal barışı sağlamak, kentlerin uzun vadeli kalkınmasını güvence altına almak adına büyük bir gereklilik arz etmektedir.

Göç hareketleri, kontrolsüz biçimde yeni yerleşim alanlarının oluşmasına neden olurken, göçmenlerin büyük bir kısmının düşük refah seviyesine sahip olması, kent çeperlerinde alt gelir gruplarına ait bölgelerde yerleşmeyi veya kentin düşük yaşam standartlarına sahip alanlarında konut ihtiyacını karşılamayı zorunlu hale getirmiştir. Öte yandan, daha az sayıda ve yüksek refah düzeyine sahip göçmenler, konut ihtiyaçlarını satın alma ya da kiralama yoluyla karşılamaktadır. Bu bölgelerdeki yoğun göç, artan talep doğrultusunda konut ve

kira fiyatlarında ciddi bir artışa yol açmış durum hem göçmenlerin hem de yerel halkın kaliteli ve nitelikli konutlara erişimini kısıtlamıştır (Negiz ve Yalçın, 2022: 108). Ayrıca süreç, kentsel altyapı ve sosyal yapı üzerindeki baskıyı artırarak, göç alan bölgelerdeki mevcut sorunların daha da derinleşmesine neden olmuştur.

Göçün yoğun olduğu bölgelerde, mekânsal dönüşümlerin meydana gelmesi kaçınılmazdır. Göçmenler yoğunlaştıkları yerleşim alanlarında, kendi kültürlerini sürdürerek yaşamaktadırlar. Böylesi durum, göçmenlerin kent içinde kapalı topluluklar oluşturmaya yol açmakta ve uyum süreçlerini zorlaştırmaktadır. Göçmen nüfusun belirli bölgelerde yoğunlaşması, kentle bütünleşmeyen ikili yapılar ortaya çıkarmaktadır. Çoğunluğun ekonomik durumunun yetersiz olması, göçmenlerin kentlere yatırım yapmalarını engellemektedir. Bunun sonucunda, yerel halkın ihmal edilmesi ile birlikte göçmenlerin katma değer üretmemesi nedeniyle kentler, arada kalmış organizmalar olarak nitelendirilmektedir. Kitlesele göç ve göç olgusu, kentlerde yönetilemez süreçlere yol açabilmektedir bu tarz yönetim krizlerinin önüne geçebilmek için, iyi planlanmış bir göç politikasına ihtiyaç duyulmaktadır. Göçmen nüfusunun yoğunluğunun yaratabileceği kentsel yönetim krizlerinin çözümü, özellikle göç mevzuatındaki düzenlemelerle sağlanmaya çalışılmaktadır (Bryson, 1981: 181).

Ekonomik ve siyasi etmenler tarafından yönlendirilen göç, kentin sosyal yapısında derin değişimlere neden olmakla kalmamakta, aynı zamanda kentteki birçok dinamiği de yeniden şekillendiren çok boyutlu bir süreçle beraberinde getirmektedir (Erder, 2018: 51). Göçmenler, yaşamlarını sürdürebilmek için kente yerleşirken, öncelikli ihtiyaçlarından biri sağlıklı konutlara sahip olma gereksinimidir. Ancak, göçün etkisiyle kentlerdeki konut talebi artarken, arz yetersizliği de insanların sağlıksız koşullarda yaşamalarına yol açmaktadır. Göçmenler, genellikle bir evi birden fazla kişinin paylaştığı yaşam alanlarına dönüştürerek, fiziksel koşulları kötü ve yaşam kalitesi düşük konutlarda barınma ihtiyaçlarını gidermektedir (Mattu, 2002: 16). Çoğunlukla, göçmenler kentlerin çöküntü bölgelerinde, düşük kirali konutlarda yaşamaktadır. Kiraların düşük olması, bu bölgeleri göçmenler için cazip kılmaktadır. Ancak, aynı evde birden fazla göçmen ailesinin yaşaması, gizli konut açığının oluşma riskini artırmaktadır. Konut kapasitesinin aşılması, yaşam kalitesini düşürmekte ve konforsuz, sağlıksız yaşam alanlarının artmasına neden olmaktadır. Bu durum,

konut piyasasında dengesizlikler yaratmakta ve yerel altyapı üzerinde baskı oluşturmaktadır.

Göçmenlerin kentlere yerleşmesi, yalnızca konut ihtiyaçlarıyla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda sosyal uyum, güvenlik, eğitim ve sağlık gibi birçok alanda sorunları da beraberinde getirmektedir. Kentler, sanayileşme düzeyine bağlı olarak farklı gelişim seyri izlemekte olup, sanayi kentlerinde işgücü talebi yüksek olmakta ve bu ihtiyacın önemli bir kısmı göçmen işçiler aracılığıyla karşılanmaktadır. Ancak, göçmen kabulündeki artış, özellikle yoğun göçmen nüfusu bulunan kentlerde, altyapı ve kaynaklar üzerinde ek bir baskı oluşturmakta ve sosyal uyum, güvenlik gibi alanlarda ciddi zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Göçmenlerin kente olan akışı, yeni iş gücü piyasası fırsatlarının yaratılmasını zorunlu kılmakta ve yüksek istihdam olanakları arayan göçmenler için kenti daha çekici hale getirmektedir (Keleş, 1996: 114; Karaçor ve Güvenek, 2023: 153). Artan göç, özellikle benzer sosyo-kültürel özelliklere sahip grupların kentin belirli bölgelerinde yoğunlaşmasına ve dolayısıyla getto benzeri izolasyonların oluşmasına yol açmaktadır.

Getto kavramı, bir kentin diğer yaşam alanlarıyla bütünleşmemiş, izole olmuş, sosyal, kültürel ya da ekonomik açıdan ayrılmış alanlarını ifade etmektedir. Bu alanlar, benzer sosyo-kültürel özelliklere, yaşam tarzlarına sahip grupların ve toplumların bir araya gelerek oluşturdukları kümelerdir. Kentin çok boyutlu ve karmaşık yapısı içinde, bu tür sosyo-kültürel ve mekânsal ayrışma pratikleri, kentlere heterojen bir kimlik kazandırırken, getto benzeri alanlar da homojen ilişki ağlarıyla örülü mekânlar olarak ortaya çıkmaktadır. Gettolar, genellikle sosyo-ekonomik, etnik ya da dini benzerliklerin yoğunlaştığı, toplumsal ve mekânsal ayrışmayı pekiştiren, kentin diğer bölgelerinden ayrılmış yaşam alanlarıdır. Bu tür homojen yapılar, belirli bir topluluğun sosyo-kültürel dinamiklerini sürdürdüğü, kentin genel heterojen yapısı içinde sosyal olarak izole olduğu yerler olarak nitelendirilmektedir (Kavas ve Bilgiç, 2019: 55-57). Gecekondu mahallelerinde yaşayan göçmenler, kentsel ayrışmayı hızlandırarak gettoların oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Göçmenlerin geleneksel aile yapıları, yaşam biçimleri, toplumsal yapının dinamikleriyle uyumsuzluklar oluşturmakta ve sosyal entegrasyonlarını zorlaştırmaktadır. Ayrıca, göçmen nüfusun artması, yerel halk üzerinde ekonomik, sosyal baskılar oluşturmakta, iş

gücü piyasasında rekabeti artırmakta ve konut talebini yoğunlaştırmaktadır. Bu durum hem göçmenler hem de yerel halk için kaynak sıkıntıları ve sosyal gerilimleri derinleştirmektedir.

Göçmenlerin kentsel yaşamda karşılaştıkları en önemli zorluklardan biri, sosyal ve kültürel entegrasyonun yanı sıra eğitimde yaşanan aksaklıklardır. Özellikle göçmen çocuklarının okullaşma oranlarındaki düşüklük, bu gruptaki bireylerin eğitimsel olarak geri kalmasına ve kayıp bir nesil oluşmasına yol açmaktadır. Eğitimsiz bireylerin kentsel yaşama entegrasyonu zorlaşmakta, bu durum, kentsel kültürün nesilden nesile aktarılmasını engelleyerek toplumsal uyumsuzluk gibi potansiyel sosyal sorunların doğmasına zemin hazırlamaktadır (Türüt, 2015: 33). Bu noktada, göçmenlerin kente kendi kültür ve geleneklerini getirirken, aynı zamanda kentten de bazı kültürel argümanları öğrenmesi, kültürel bir etkileşimi başlatmakta, ancak bu etkileşim bazen kültürel çatışmalara yol açabilmektedir. Kentteki bu çatışma, geleneksel ve modern değerlerin bir arada var olmasının bir yansıması olarak nitelendirilmektedir (Bal, 2008: 106). Eğitim, göçmenlerin kentsel toplumsal yaşama uyumunun sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Eğitimin, kentsel ve sosyal bütünleşmenin sağlanmasında, kentsel yaşamın sürdürülebilir bir şekilde gelişmesinde, daha kapsayıcı bir toplumsal yapının inşasında kritik bir öneme sahip olduğu açıktır. Eğitimdeki eşitsizlikler, göçmen nüfusun entegrasyonunu engellerken, aynı zamanda göçmenlerin ekonomik ve sosyal katkı sağlama kapasitelerini de sınırlamaktadır. Göçmenlerin büyük kısmı, iş gücü piyasasına giriş yapmak amacıyla kentlere yerleşmiş, sanayi sektöründe yoğunlaşmışlardır. Bu durum, kentlerin kalkınmasında önemli bir itici güç olsa da niteliksiz işlerde çalışan göçmenlerin sınırlı fırsatlarla karşılaşması, uzun vadede toplumsal ve ekonomik sorunlara yol açabilmektedir (Arı, 2003: 28). Avrupa ülkelerinde, özellikle iş gücü açığının kapatılması amacıyla göçmen işçilere yönelik talep artarken, ülkeler, aynı zamanda göçmenlerin kentsel sosyal yaşama entegrasyonunu destekleyen politikalar benimsemektedir. Dil eğitimi, mesleki beceri kazandırma programları ve sosyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi, bu bağlamda büyük önem taşımaktadır. Bu tür uygulamalar, göçmenlerin topluma katkı sağlamalarını kolaylaştırırken, sosyal uyum ve kentsel aidiyet duygusunun güçlenmesine yardımcı olmaktadır (Kaya, 2013: 12).

Göçün kontrolsüz ve yoğun olduğu kentlerde, sosyal ve kültürel uyumsuzluklar meydana gelebilmekte, fiziksel ve sosyal yıpranma

gözlemlenmektedir. Göçmenlerin yerleştiği bölgelerde, altyapı, ulaşım ve konut arzı gibi temel kentsel sorunlar yaşanmakta, süreç kent yaşamının kalitesini olumsuz etkileyebilmektedir. Göçmenler ile yerel halk arasında etkili iletişim kanallarının kurulması, sorunların çözülmesinde kritik bir rol oynamaktadır (Kaygalak, 2009: 20). Göç, kentleşmeyi hem etkileyen hem de ondan etkilenen bir süreçtir. Göçmenler, kentin sosyal dokusunu etkileyebildiği gibi, kentler de göçmenlerin kültürel yapılarını şekillendirebilmektedir. Sürecin başarılı bir şekilde yönetilmesinde, yönetişim kanallarının işlevsel hale getirilmesi önemli bir rol oynamaktadır.

Kentsel Yönetişimin Şekillenmesinde Göçün Rolü

Günümüzde kentler, yalnızca çevresel yıkım, seller ve ekolojik felaketler gibi küresel sorunlarla mücadele etmekle kalmayıp, aynı zamanda devletlerarası insan hareketliliği ile de başa çıkmak zorundadır. Bu insan hareketliliği, 21. yüzyılda giderek büyüyerek kalıcı bir özellik kazanmıştır. Kentler, sınırlı yönetim kapasiteleriyle bu sorunlarla başa çıkmaya çalışmakta, altyapı, temel kaynaklar ve planlama süreçleri üzerinde sürekli bir baskı ortaya çıkmaktadır (Zapata-Barrero, 2024: 21). Göçün küresel bir olgu olması, yönetişim kavramı çerçevesinde ele alınmasına olanak tanımaktadır. Kent yönetişimi, çok düzeyli bir yönetişim yaklaşımını içermekte olup, ulusal ve uluslararası aktörlerin iş birliği yaptığı farklı düzeylerdeki stratejileri kapsamaktadır (Fakhoury, 2019: 1311). Kent yönetişimi, yerel düzeydeki karar alma süreçlerine çok düzeyli katılımı teşvik eden bir yapı sunmaktadır. Bu yapı yalnızca yerel yönetimlerin değil, aynı zamanda sivil toplum kuruluşlarının, iş dünyasının ve bireylerin, kısacası kentsel yaşamla ilişkili tüm aktörlerin sürece dâhil edilmesine olanak sağlamaktadır. Bu tür bir katılım, kentin yönetiminde daha şeffaf ve demokratik bir tutum benimsenmesine; farklı paydaşların ihtiyaç ve görüşlerinin de dikkate alınmasına imkân tanımaktadır. Böylece kent politikalarının daha kapsayıcı, etkili ve sürdürülebilir hale gelmesi mümkün olmaktadır. Çok düzeyli katılım, yerel yönetimlerin daha iyi hizmet sunmalarını ve kentteki sosyal, ekonomik ve çevresel sorunlara daha bütüncül çözümler geliştirmelerini sağlamak açısından kritik bir önem arz etmektedir.

Göç politikası belirli aşamalardan oluşan bir süreçtir. İlk aşamada, göçmen nüfus hareketliliğinin tespit edilmesi ve yabancıların kayıt altına alınarak göçün düzenli hale getirilmesi gerekmektedir. Bir sonraki aşamada ise göçmenlerin kente uyumunu artırmaya yönelik çeşitli faaliyetler yürütülmelidir. Bu süreçte, göçmenlerin kent yönetimine katılımı üst düzeyde sağlanmalıdır. Göç politikasının son aşamasında ise, uygulanan politikaların göçmenler tarafından anlaşılması ve benimsenmesi sağlanmalıdır. Politika yapıcılar, bu kriterler kapsamında göçün karmaşıklığını dikkate alarak, çok düzeyli kentsel yönetişim yaklaşımını süreçlere entegre etmeye çalışmaktadır (Zincone ve Caponio, 2006: 269). Göç politikası oluşturulurken, göçün olası riskleri ve maliyetleri detaylı bir şekilde analiz edilerek, sürdürülebilir ve etkili bir politika geliştirilmelidir. Uygulama sürecinde karşılaşılan risklerin azaltılması için, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve ilgili sivil toplum kuruluşlarının desteği önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca, uluslararası düzeyde güçlü iş birlikleri ve ağlar kurulması, göç politikalarının başarıyla uygulanmasını sağlamak adına gereklidir. Bu ağların yerel ve ulusal düzeyde de desteklenmesi, küresel ve yerel düzeydeki aktörler arasında etkili bir koordinasyon sağlamaktadır. Göçmenlerin eğitim, sağlık, beslenme gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasının yanı sıra, kentsel aidiyet duygularının geliştirilmesi, göçmenlerin toplumsal entegrasyonunu hızlandırmakta ve kent yaşamına uyum sağlamalarını kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda, göçmenlerin yönetişim süreçlerine aktif bir şekilde dâhil edilmeleri, politikaların etkili bir şekilde uygulanmasına katkı sağlamakta ve toplumsal uyumun güçlendirilmesine yardımcı olmaktadır (Akbaş, 2012: 338).

Kentsel yönetişim, göç politikalarının uygulanmasında önemli bir kavram olup, yönetim süreçlerine odaklanarak, küresel ölçekte iyi yönetişim ilkeleri ve çok düzeyli iletişim ağları aracılığıyla kentsel politikaların şekillendirilmesini sağlamaktadır. Betts'in (2008) belirttiği gibi, kentsel yönetişim, sadece kent yönetimini şekillendiren bir model sunmakla kalmamakta, aynı zamanda yerel, ulusal ve uluslararası düzeydeki etkileşimleri de kapsayarak, çok düzeyli bir yaklaşımı ortaya koymaktadır. Bu anlayış, kent yönetiminde daha geniş bir perspektifin benimsenmesine imkân tanırken, aynı zamanda kentsel yaşamın çok boyutlu dinamiklerini anlamada önemli bir araç işlevi görmektedir. Kentsel yönetişim anlayışının etkin bir şekilde uygulanabilmesi için, göç

politikalarının teknik ve idari yönlerinin gözden geçirilmesi, kamu hizmetlerinin geliştirilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu süreçte, kent yönetimleri ve sivil toplum kuruluşları, göçmenlerle birlikte toplumsal uyumu güçlendirerek kültürel çeşitliliği artıran yerel düzeydeki kentsel yönetim uygulamalarıyla sürece katkı sağlamaktadır (Özçürümez ve İçduygu, 2020: 254).

Göçmenlerin kent yaşamındaki rolleri, geleneksel ekonomik ve politik yaklaşımlarla ele alındığında, bu perspektifler onların uluslararası ekonomik bağlantılar aracılığıyla kapalı ve homojen alanlarda yaşadığını öne sürmektedir. Ancak bu bakış açısı, sosyo-kültürel faktörleri göz ardı etmektedir. Yeni yaklaşımlar ise göçmenlerin yalnızca ekonomik ve siyasi koşullardan değil, sosyal ve kültürel etkileşimlerden de etkilendiğini vurgulamaktadır. Bu çok boyutlu perspektif, kentsel yönetişimde yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve topluluk grupları gibi aktörlerin katkısını artırarak, göçmenlerin entegrasyonunu ve kentsel yaşamın iyileştirilmesini destekleyen daha kapsayıcı ve etkili stratejilerin geliştirilmesine olanak tanımaktadır (Karamişe, 2022: 1759). Kent yönetişimi, yerel katılım süreçlerine halkı daha fazla dâhil eden bir yapı sunmaktadır. Bu yaklaşım, yerel ve bölgesel aktörlerin göç politikalarının oluşturulması ve uygulanması süreçlerinde göçmenlerin aktif katılımını önceliklendirirken, merkezi yönetime ise göç politikalarının koordinasyonu görevini yüklemektedir (Bache ve Flinders, 2004: 97). 2011 yılından sonra Suriye’den Türkiye’ye göç eden yabancıların sorunları, valilik toplantılarında ele alınmaktadır. Bu toplantılar, ilgili tüm aktörleri bir araya getirerek sürece dahil etmekte ve kent yönetişimi açısından önemli bir örnek oluşturmaktadır. Bu tür iş birliği mekanizmaları, farklı kurumsal aktörlerin birlikte çalışmasını sağlarken, göç yönetiminin daha etkin ve bütüncül bir şekilde ele alınmasına da olanak tanımaktadır. Ayrıca yerel düzeyde çözüm odaklı yaklaşımların benimsenmesi, göçmenlerin topluma entegrasyonunu desteklerken kentlerin uyum kapasitelerinin artırılmasına da katkı sunmaktadır. Kent yönetişimi, göçmenlerin yerel politikalara katılımını teşvik ederek, onların ekonomik ve sosyal yaşamda eşit koşullarda yaşamalarını sağlamaktadır (Kuhlman, 1991: 16). Bu kapsamda, göçmenlerin çalıştıkları sektörlerin desteklenmesi, yerel iş gücünün entegrasyonunu kolaylaştırarak yönetişim mekanizmasını güçlendirmektedir. Katılımcı yönetişim anlayışı, göçmenlerin sorunlarına yerinde çözüm bulma çabalarını ifade ederek onların kent yaşamına entegrasyonunu hızlandırmakta,

yerel destek mekanizmalarının güçlendirilmesi, göçmenlerin toplumsal yaşama katılımını kolaylaştırmaktadır (Smyth ve Kum, 2010: 508).

Göç politikasının her aşamasında devletlerin etkisi belirgin olmakla birlikte, uluslararası kuruluşların da politika yapım sürecine dâhil olduğu gerçeği açıktır. Avrupa devletleri, göçün küresel boyutuna dikkat çekerek göç politikaları oluşturmaya çalışmaktadır. Devletler, sığınma hakkının evrensel bir hak olarak kabul edilmesi gerektiğini vurgulayarak, kentsel yönetişim süreçlerini şekillendirmektedir (Hampshire, 2016: 537). Göç kavramının günümüzdeki karmaşıklığı ve öngörülemeyen süreçleri, göç politikasının uygulanmasında uluslararası aktörlerin de sürece dahil edilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, farklı kuruluşların katılımıyla şekillenen bir kentsel yönetişim anlayışına duyulan ihtiyaç giderek artmaktadır. Ülke düzeyinde yapılan ortak çalışmalar, kentsel yönetişimi uluslararası kuruluşların katılımıyla çok düzeyli bir boyuta taşımaktadır. Ayrıca sürecin başarısı için, kentsel yönetişimin uygulanmasını denetleyecek kurumsal bir çerçeve oluşturulmasının faydalı olacağı düşünülmektedir (Karacalar, 2018: 2426). Kent yönetişiminin en önemli unsuru, uygulama aşamasındaki yönetsel boyuttur. Türkiye’de, göç politikası oluşturulurken kentsel yönetişim yaklaşımı politika oluşturma sürecinde kullanılmaktadır (Öner, 2012: 579). Kentsel yönetişim kapsamında uygulanan bir göç politikası, ilgili politikanın başarısını önemli ölçüde artıracaktır.

Çok düzeyli kent yönetişimi, ulusal, yerel ve uluslararası aktörlerin katılımıyla etkili bir şekilde hayata geçirilebilmektedir. Uluslararası kuruluşlar, göçmenlerin ülkeye entegrasyonunu teşvik eden destekler sunmaktadır. Yerel düzeyde belediyeler ise, göçmenlerin fiziksel ihtiyaçları başta olmak üzere, vatandaşların ve göçmen nüfusunun entegrasyonunu sağlamak ve çok düzeyli kentsel yönetişimi uygulamakla ilgili çalışmaları yürütmektedir. Süreçte, göçmenler yerel düzeyde uygulanan katılımcı yönetim anlayışı sayesinde sosyal ve fiziksel ihtiyaçlarını kolaylıkla karşılayabilmektedir (Aygün ve Memişoğlu, 2021: 136). Ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları, kentsel yönetişimde iş birliğinin önemini savunmakta, en iyi şekilde uygulanması için uluslararası iş birliğini teşvik etmektedir. Bu çerçevede Türkiye'nin AB üyelik süreci ve göç alanında Avrupa devletleri ile yaptığı anlaşmalar, kentsel yönetişime önemli katkılar sağlamaktadır (Roman ve Pastore, 2018: 8). AB'nin, Suriyeli mülteci krizinin yönetimine yönelik Türkiye'ye sağladığı destek, kent yönetişiminin çok

düzeyle ve kapsayıcı yapısını güçlendiren önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Türkiye'deki 3 milyondan fazla mülteciye yönelik geliştirilen yardım programları, yalnızca mültecilerin değil, aynı zamanda ev sahibi toplulukların ihtiyaçlarının da kapsamlı ve eşgüdümlü bir şekilde karşılanmasını hedeflemektedir. 2016 yılında yürürlüğe giren mali yardım programı, göç yönetiminden sağlık, eğitim ve sosyo-ekonomik desteklere, belediyeler düzeyindeki altyapı yatırımlarına kadar çeşitli alanlarda kent yönetişimi uygulamalarına katkı sunmaktadır. Bu programın uygulanması, Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları (ECHO) tarafından yönlendirilirken, İstikrar ve Barışa Katkı Aracı (IcSP), Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) ve AB Güven Fonu (EUTF) gibi farklı finansman mekanizmalarıyla desteklenmektedir. Çok düzeyli ve çok paydaşlı bu yaklaşım, mülteci krizinin yönetiminde yalnızca acil ihtiyaçların karşılanmasına değil, aynı zamanda uzun vadeli entegrasyon ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma hususunda hizmet etmektedir (Öcal, 2022: 56). Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin düzeyi, kentsel yönetişimin politika süreçlerini belirlemektedir. Küresel bir kavram olan göçün kentsel yönetişim kapsamında değerlendirilmesi, uluslararası iş birliğini üst düzeyde tutarak politika üretmeyi gerektirmektedir. Türkiye'nin göç politikası anlayışı, uluslararası konjonktüre uygun ve kentsel yönetişim anlayışının politika yapım sürecinde etkin olarak kullanıldığı bir süreci yansıtmaktadır. Kent yönetişiminin uluslararası etkinlik düzeyi, politikaların başarısını doğrudan etkileyen bir faktördür (Özcan, 2018: 120).

Kentsel yönetişim, karmaşık ve çok boyutlu kentsel sorunlara etkili çözümler üretebilmek için disiplinler arası bir yaklaşıma ihtiyaç duymaktadır. Bu yaklaşım, farklı disiplinlerden gelen çözüm önerilerini bir araya getirerek, kentlerin karşılaştığı yoksulluk, ekonomik eşitsizlik ve iklim değişikliğinin sosyal etkileri gibi sorunlara daha kapsamlı ve etkili çözümler sunmayı mümkün kılmaktadır. Ayrıca, bu çerçevede, göç yönetimi gibi karmaşık alanlarda 'gri alanlar' olarak tanımlanan belirsizliklere karşı yaratıcı ve yenilikçi çözümler üretmeyi teşvik eden bir yapıya sahiptir. Özellikle yerel yönetimler, merkezi yönetim birimlerine kıyasla daha fazla esneklik ve yenilik kapasitesine sahip oldukları için, yerel düzeyde bağlama özgü stratejiler geliştirme ve uygulama konusunda önemli bir avantaja sahiptir. Bu sayede, kentsel yönetişim yalnızca mevcut

sorunlara tepki veren bir süreç olmaktan çıkarak, proaktif ve sürdürülebilir bir yönetim modeline dönüşmektedir (Zapata-Barrero, 2024: 26-28). Türkiye’de dış göçün kentsel yaşam ve kamu hizmetleri üzerindeki etkileri incelendiğinde, bu proaktif yönetişim anlayışının, göçmenlerin entegrasyonu ve kentlerdeki yaşam kalitesinin artırılması açısından ne denli kritik bir rol oynadığı daha belirgin hale gelmektedir.

Türkiye’de Dış Göçün Kentsel Yaşam ve Kamu Hizmetleri Üzerindeki Etkileri

Küreselleşme süreci ve neoliberal politikaların benimsenmesi ile birlikte Türkiye, küresel düzeyde daha etkin bir rol üstlenmiştir. Ekonomik ilişkileri daha fazla çeşitlenmiş, dış ticaret hacmi artmış ve uluslararası yatırımların çekilmesi için uygun bir ortam yaratılmıştır. Özellikle 1980’lerden sonra uygulamaya konan serbest piyasa ekonomisi, özelleştirmeler ve dışa açılma stratejileriyle, küresel sermaye ile ilişkileri yoğunlaşmış ve iş gücü göçü bu süreçte önemli bir yer edinmiştir. Neo-liberal politikalar, iş gücü piyasasında esneklik yaratmış, düşük maliyetli iş gücü talebi artmış ve bu durum, Türkiye’yi göçmen işçileri çekme noktasında daha cazip kılmıştır. Ayrıca, Türkiye’nin AB ile gümrük birliği ve diğer ekonomik entegrasyon süreçleri, dışa açılmasını hızlandırmış ve göçmenler için iş gücü fırsatlarını artırmıştır. Bu doğrultuda Türkiye, dış göç konusunda aktif bir rol oynamakta olup, göçmenler genellikle kültürel ve sosyal bağlar nedeniyle ülkeyi tercih etmektedir. Göçmenlerin büyük bir kısmı, sanayi sektörü başta olmak üzere çeşitli sektörlerde istihdam edilmektedir (Tuna, 2014: 49). Göçmenler sadece ekonomik fırsatlar arayışıyla değil, aynı zamanda kentsel yaşamın sunduğu olanaklar nedeniyle de Türkiye’yi tercih etmektedir. Bu durum, özellikle Arap Baharı’nın ardından belirginleşmiş ve kentsel alanlarda belediyelerin, kamu hizmetlerini sağlama noktasında büyük zorluklarla karşılaşmalarına yol açmıştır.

Türkiye’nin güney sınırından kitlesel akınlarla gelen ve ülkede kalıcı olan göçmen nüfusu, özellikle kentlerde çeşitli sorunlara neden olmuştur. Göçmen nüfusunun yoğunlukta olduğu sınır kentlerinde bu sorunlar daha da belirgin hale gelmektedir. Göçmenlerin kentlere entegrasyonunun sağlanabilmesi için uluslararası göç örgütleriyle birlikte politikaların geliştirilmesi büyük önem arz

etmektedir. AB ülkelerinde göçmenlerin entegrasyonuna yönelik daha kapsamlı düzenlemeler yapılmaktadır. Avrupa’da göçmenler, kentlere yerleştirildikten sonra kayıt altına alınmaktadır (Murat ve Taşkesenlioğlu, 2009: 131). Kayıt altına alınan göçmenler hem yasal haklar hem de entegrasyon süreçleri ve yönetsel hizmetler açısından daha etkin bir şekilde yararlanabilme imkanına sahip olmaktadır. Türkiye özelinde ise, kentlerde belediyeler göçmenlere çeşitli hizmetler sunmaktadır. Ancak, göçmen nüfusun kentin genel nüfus sayımına dahil edilmemesi nedeniyle, belediyeler bu hizmetleri genel bütçeden pay almadan sağlamaya çalışmaktadır. Belediyeler, göçmenlere tüm belediye hizmetlerini sunarken, bütçeden pay alamadıkları için bu hizmetler kent belediyelerini karşılıksız borçlandırmaktadır. Kentlerdeki göçmen nüfusunun tam olarak bilinmemesi, kent yönetimlerin etkin politika geliştirmelerini zorlaştırmaktadır. Göçmen sayısının belirsizliği, belediyelerin hangi mali yükler altında hizmet verdiklerini bilmeden hareket etmelerine yol açmaktadır (ORSAM ve TESEV, 2015: 36). Bu durum belediyelerin kaynak yönetimini zorlaştırırken göçmenler ve yerel halk için sunulan hizmetlerin sürdürülebilirliğini tehlikeye atmaktadır.

Göçmenlerin kentlere uyum süreçlerini şekillendiren önemli faktörlerden biri de çalışma hayatıdır; ancak süreç onları dil, kültür ve hukuk sistemi gibi farklılıklarla mücadele etmeye zorlamaktadır. İnsanlar iş bulma ve eğitim alma gibi gerekçelerle kentlere göç ettiklerinde, işgücündeki artış bazı sosyal sorunları hafifletirken, göçmenlerin işsizlikle karşılaşması, özellikle düşük gelirli gruplar için daha büyük ekonomik zorluklar doğurabilmektedir. Göçmenlerin sosyal durumlarındaki bozulma, kentsel uyum süreçlerini olumsuz yönde etkilemektedir (Kornblum ve Julian, 2001: 51). Türkiye’de kentlerde, göçmen işgücünün büyük çoğunluğu niteliksiz olduğu için nitelikli işlerde istihdam edilememektedir. Bu durum, işsiz göçmen nüfusunun kentlerde kamu güvenliği açısından bir tehdit oluşturmasına yol açmaktadır. Göçmenler arasında özellikle kadınlar ve çocuklar, kentlerde yaşam mücadelesi veren kırılgan grupları oluşturmakta olup, kadın göçmenlerin kültürel normlar nedeniyle iş hayatına katılma konusunda isteksiz olmaları, onların kentli kimliklerinin gelişmesini engellemektedir. Göçmen kadınların mesleklerine ilişkin istihdam edilememe durumu, kent kimliğinin oluşumuna ve göçmenlerin sosyal uyumuna katkı sağlamamaktadır. Göçmenlerin kentsel uyum süreçlerine ve kent kimliğinin inşasına katkıları, ülkeye sağladıkları

katma değer ile ölçülmektedir. Göçmen kadın nüfusu, bu katma değer ölçütünün önemli bir parçası olarak nitelendirilmektedir (Ayata, 1998: 25).

Göçmen kadınların iş gücüne katılmalarını teşvik eden projelerin, kentsel üretkenliği artırma ve ekonomik kalkınmaya katkı sağlama potansiyeli bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, göçün demografik yapı, iş gücü piyasası ve sosyal uyum gibi birçok değişken üzerinde etkili olduğu göz önüne alındığında, göçmen nüfusun sosyal ve kültürel uyum süreçlerinin desteklenmesi, kentsel sorunların çözümüne yönelik önemli bir fırsat sunmaktadır. (Ecevit ve Türkyılmaz, 2002: 47). Ancak, göçmen nüfusun yoğun olarak yaşadığı kentlerde, hızlı kentleşmenin getirdiği sorunların yanı sıra, göçmen nüfusla ilgili uyumsuzluklar da kentsel yaşamı tehdit edebilmektedir. Sosyal ve kültürel uyumsuzluk, kentlerde sosyal erozyona yol açarak toplumsal çatışmalara neden olabileceği riski taşımaktadır. Göçmenler, kent kültürüne uyum sağlamakta zorlandıklarında ve kendi kültürel alışkanlıklarını sürdürmeye çalıştıklarında, bu durum kentsel yabancılaşma ve kültürel uyumsuzluk yaratabilmektedir. Sonuç olarak, bu tür sosyal sorunlar, kentsel yaşamın dinamizmini olumsuz etkileyebilmekte ve toplumsal tabakalaşmayı derinleştirebilmektedir (Küntay, 1997: 131).

Göçmenler için, yeni bir ülkeye yerleşmek ve yeni bir kentte yaşamak, başta barınma ve temel ihtiyaçların karşılanması olmak üzere çeşitli zorlukları beraberinde getirmektedir. Yeni bir kültüre ve yaşam tarzına adapte olamayan göçmenlerde, psikolojik ve sosyal sorunlar görülebilmektedir. Göçmenler, kendilerini yaşadıkları şehre ait hissetmezlerse, başka bir yere göç etmeyi ya da yer değiştirme imkânı varsa, ülkelerine dönmeyi planlayabilmektedirler (Gilmartin, 2008: 1839). Ancak bu durum, Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyeliler için genellikle geçerli değildir. Zira Suriyeli göçmenler, kentsel yaşam ihtiyaçlarını ağırlıklı olarak ikamet ettikleri yerleşimlerde karşılayabilmektedirler.

Kent kültürünün önemli bir unsuru olan kentsel uyum ve birlikte yaşama alışkanlığı kazanma süreci, kentteki tüm bireyler için büyük bir önem taşımaktadır. Kentliler ile göçmenlerin, kent kültürünün çatısı altında bir araya gelerek birlikte yaşama alışkanlıklarını edinmeleri, uyum sağlama sürecinin temel unsurlarındandır. Göçmenlerin ve yerel halkın, uyum sağlama noktasında

bir arada yaşama alışkanlığı kazanmaları için kentsel uyumun sağlanması gerekmektedir (Görmez, 1991: 41). Bu bağlamda, göçmenlerin kente uyumlarını güçlendirecek faaliyetlerin hayata geçirilmesi ve kent kültürünün tanıtılması önemlidir. Kent kültürü, yalnızca eğitim kurumlarında öğretilmekle kalmamalı; sosyal ve kültürel etkinlikler aracılığıyla da göçmenlere aktarılmalıdır. Ayrıca, göçmenlerin kente aidiyet duygusunu geliştirebilmeleri için uygun kurumsal yapılar oluşturulmalıdır. Göçmen nüfusun kente olan bağlılığı, geldikleri yerle kurdukları ilişki düzeyine göre artmakta veya azalmaktadır. Bu bağlamda, göçmenlerin geldikleri yerlerle olan sosyal ilişkilerini en aza indirdikleri ölçüde kentsel entegrasyon mümkün olabilmektedir. Ancak, göçmenlerin, geldikleri yerlerdeki sosyal ilişkilerini bir anda kesmeleri de mümkün değildir (Ersoy, 1985: 16). Göçmenlerin geldikleri yerlerdeki sosyal ilişkilerini devam ettirme ve kente uyum sağlama noktasında (Birk, 2024: 115) tarafından Suriyeli kadın göçmenlere yönelik yapılan bir alan araştırmasında elde edilen bulgular, göçmenlerin dil öğrenme sürecine karşı gösterdikleri isteksizliğin, entegrasyon süreçlerini olumsuz etkileyen önemli bir engel olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle kırsal alanlardan gelen ve kapalı toplumlar halinde yaşamayı tercih eden göçmen kadınlar, Türkçe öğrenmeye karşı direncini sürdürmekte ve yalnızca kendi topluluklarıyla etkileşimde bulunma eğilimindedirler. Bu durum, göçmenlerin dil bariyerini aşamamalarının ana sebeplerinden birini oluşturmaktadır. Ancak, sağlanan dil kursları ve belediyeler tarafından sunulan destekler, bu kadınların dil öğrenme süreçlerini kolaylaştırmak için önemli bir fırsat sunmaktadır. Yine de bu desteklerin etkinliği, göçmen kadınların dil öğrenmeye olan istek ve motivasyonlarına bağlı olarak değişiklik göstermektedir (Birk, 2024: 115-116).

Suriye’li göçmen kadınlar arasında, kentlerden ve kırsal bölgelerden gelenler arasında belirgin farklılıklar gözlemlenmektedir. Kentlerden gelen göçmen kadınlar, geçmiş yaşamlarında kentsel ortamlarda bulunmuş ve bu süreçte eğitim ve sosyal fırsatlardan daha fazla yararlanmışlardır. Bu deneyim, onların Türkiye’deki kentsel toplumla entegrasyonunu daha hızlı ve verimli bir şekilde gerçekleştirmelerine olanak tanımaktadır. Buna karşın, kırsal kökenli göçmen kadınlar, daha geleneksel yaşam biçimlerine sahip olup, dil öğrenme ve toplumsal uyum sağlama konusunda genellikle daha düşük bir isteklilik sergilemektedirler. Söz konusu durum, kırsaldan gelen kadınların Türkiye’deki

kentsel yaşamla uyum sağlama süreçlerinde daha fazla zorluk yaşamalarına yol açmaktadır. Kentsel yaşamda bulunan ve genellikle daha yüksek eğitim seviyelerine sahip olan göçmen kadınlar, mevcut destekleri daha etkin bir biçimde kullanarak kent toplumuyla entegrasyon süreçlerine katılmakta, ancak kırsal kökenli kadınlar, dil öğrenme ve toplumsal entegrasyon konusunda daha az motivasyon göstererek bu süreçlerden daha sınırlı fayda sağlamaktadırlar. Sonuç olarak, kentli ve kırsal kökenli göçmen kadınlar, entegrasyon süreçlerinde farklı düzeylerde katılım ve motivasyon sergilemekte, iki grup arasında entegrasyon hızları ve isteklilikleri açısından belirgin farklılıklar ortaya çıkmaktadır (Birk, 2024: 78-91). Kültürel değişim ve sosyal uyum, karşılıklı olarak gerçekleşen süreçler olduğundan göçmenlerin yerel halkla aynı dili konuşması, sorunların çözülmesinde önemli ilerlemeler kaydedildiğinin bir göstergesidir (Guay, 2015). Sosyal uyumun yüksek olduğu toplumlarda, aynı dili konuşma, katılım ve ortak kültürel değerlerde buluşma gibi unsurlar ön plana çıkmaktadır. Entegrasyon düzeyinin düşük olduğu toplumlarda ise göçmenler kendilerini dışlanmış hissedebilmektedir. Şehirlerdeki yüksek uyum düzeyi, sosyal dayanışmayı artırırken, toplumsal cinsiyet rollerinin sosyal hayata katılım üzerindeki kısıtlayıcı etkileri de gözlemlenebilmektedir. Bu bağlamda, kentsel bütünleşme açısından zaman zaman toplumsal bölünmeler yaşanabilmekte ve kentsel alanlarda ikili yapılar ortaya çıkabilmektedir.

Göçmenlerle kentte yaşayan halk arasındaki kültürel etkileşim, dinamik bir süreç olarak devam etmektedir. Uyum düzeyinin artmasıyla birlikte göçmenler, kent halkının kültürel normlarını ve değerlerini benimsemekte, böylece yerel halk tarafından daha fazla kabul görmektedirler (Redfield vd., 1936: 149). Uyum sorunu, sadece göçmenlerin kent halkını anlamasıyla değil, aynı zamanda kent halkının göçmenleri anlamaya çalışmasıyla karşılıklı olarak çözülebilecek bir mesele olarak ortaya çıkmaktadır (Vijver vd., 2004: 217). Göç, doğru bir şekilde yönetildiğinde ülke için çeşitli avantajlar sağlayabilirken, kentsel göçün iyi yönetilememesi, başta güvenlik olmak üzere sosyal ve ekonomik sorunlara yol açabilmektedir. Bu süreçte, göç politikalarının yerel öncelikler göz önünde bulundurularak oluşturulması gerekmektedir (İltir, 2023). Kentsel mekânın yapısal özellikleri, bu mekânlarda yaşayan göçmenlerin kültürel etkileşimiyle doğrudan ilişkilidir. Kentsel mekân ile göçmen nüfus arasındaki etkileşim, mekân ve birey arasındaki güçlü bağları gözler önüne sermektedir. Bu

bağın kopması ise kentlerde yabancılaşmayı beraberinde getirmekte ve sosyal uyumsuzlukları derinleştirmektedir. Göç olayları, kent yaşamını etkilemekle birlikte mekânsal farklılıkları da giderek daha belirgin hale getirmektedir. Göçün yaşandığı kentlerde, yoksulluk oranı artmakta ve kentsel hizmetlerin etkinliği azalabilmektedir (Yenigül, 2005: 282). Göçmenlerin sosyal ve kültürel farklılıkları, kentsel mekâna uyum süreçlerinde önemli engeller teşkil edebilmektedir. Kente göç eden bireyler, yeni ortamlarında toplumsal uyum sağlamada, özellikle dil bariyerleri, kültürel farklılıklar ve yerel normlara adapte olma gibi zorluklarla karşılaşabilmektedirler. Bu bağlamda, kent yöneticilerinin sağladığı destek, göçmenlerin uyum süreçlerinin hızlanmasında ve yaşam kalitelerinin artırılmasında kritik bir rol oynamaktadır. Ancak, göçmenler, geldikleri yerlerin sosyal ve kültürel alışkanlıklarını da beraberlerinde taşımakta, bu alışkanlıkları yeni kentsel ortamlarına entegre etmeye çalışmaktadırlar. Bu durum, bazen yerel halkla uyumsuzluklar yaşanmasına ve toplumsal gerilimlere yol açabilmektedir. Öte yandan, uluslararası kuruluşlar tarafından sağlanan destekler, kent yöneticileri üzerinde baskı oluşturabilmektedir. Bu baskı, aynı zamanda göçmenler arasında daha güçlü bir dayanışma ve birlik duygusunun oluşmasına zemin hazırlamaktadır (Kaya, 2000: 37).

Göçmenler, kent yönetiminde ve karar alma süreçlerinde yer almak istemekte aksi durumda bu süreçlerde dışlanmışlık hissi, onları ötekileştiren bir etki yaratmaktadır. Göçmenlerin yönetsel karar alma mekanizmalarında yer alma istekleri, göç olgusu sürdükçe önemli bir gündem maddesi olarak kalacaktır. Göçmenler, göç etme ve kentlere yerleşme sürecinde karşılaştıkları zorlukların yanı sıra, kentlerde yaşadıkları ayrımcılık ve dışlanmışlık hissi nedeniyle de olumsuz etkilenmektedirler (Maalouf, 2009: 172). Söz konusu olumsuzlukların üstesinden gelmek için, göçmenlerin kültürel seviyelerinin artırılması ve iletişim kanallarının açık tutulması önemlidir, çünkü bu durum göçmenlerin kentle olan bağlarını güçlendirmektedir. Farklı ülkelerden gelen bireylerin yaşadığı kentlerde sağlıklı kültürlerarası etkileşim, kente güçlü bir dinamiklik kazandırmaktadır. Göçmen nüfusla başarılı bir iletişim kurulması, kentsel yaşamda kültürel aktarımın güçlenmesine ve kentlerin daha dinamik bir hale gelmesine yardımcı olmaktadır (Kartarı, 2006: 22). Bu bağlamda, sağlıklı iletişim kurulması konusunda kent yöneticilerinin faaliyetleri önemli bir etken olmasına rağmen, göçmenlerin kendilerinin bu konuda istekli olmaları da büyük bir önem

taşımaktadır. Bu istek, entegrasyon süreçlerinin başarısını ve göçmenlerin kentsel yaşamla uyum sağlamalarını doğrudan etkileyen bir faktördür. İstek ve uyum sürecindeki zorlukların eksikliği, aynı zamanda göç eden nüfusun kentlerde kayıt dışı kalmasına ve bunun sonucunda güvenlik risklerinin artmasına, suç oranlarının yükselmesine neden olabilmektedir.

Kentlerdeki göçmenler, geldikleri ülkelerdeki aile bağlarını geride bıraktıkları için sosyal uyumsuzluk da yaşamaktadır. Göçmen nüfus arasındaki sosyal bağların zayıflığı, depresyon ve diğer psikolojik rahatsızlıklara yol açabilmekte ve bu psikolojik sorunlar, kentteki suç oranlarına yansyarak, artmasına sebep olmaktadır (Özgen, 2010: 67). Bu psikolojik ve sosyal sorunların önlenmesi amacıyla, göçmen nüfusun düzenli olarak izlenmesi ve güvenlik önlemlerinin artırılması gerekliliği, Suriyeli göçmenler için belirlenen yasal düzenlemelerde göz önünde bulundurulmuştur.

Suriyeli yabancıların kayıt altına alınması ve güvenlik tedbirlerinin etkin bir şekilde uygulanabilmesi amacıyla, ikamet ettikleri şehirlerin dışına izinsiz seyahat etmeleri yasaklanmıştır. Bu çerçevede, 22 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe giren 'Geçici Koruma Yönetmeliği,' Suriyeli göçmenlerin statülerini düzenleyen temel bir hukuki çerçeve sunmaktadır. Söz konusu yönetmelik, *Geçici Koruma* kapsamına alınacak kişilerin hak ve yükümlülüklerini, kayıt süreçlerini, ülkede kalış koşullarını ve uygulanabilecek sınırlamaları ayrıntılı bir şekilde düzenlemektedir. Yönetmeliğin hükümlerine göre, göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişimi, eğitim olanakları, iş piyasasına katılım, sosyal yardım ve hizmetler ile tercümanlık desteği gibi haklar, yalnızca ikamet ettikleri şehirlerde mevcut kaynaklar dâhilinde sağlanması gereken haklar olarak tanımlanmıştır. Yönetmeliğin 21. maddesinde, kayıt işlemlerini tamamlamamış ve kimlik kartı edinmemiş yabancıların yalnızca bulaşıcı ve salgın hastalıklara yönelik sağlık hizmetleri ile acil sağlık hizmetlerinden yararlanabileceği hükme bağlanmıştır. Ayrıca, 31. maddede, tercümanlık hizmetlerinin ücretsiz olarak sunulacağı açıkça düzenlenmiştir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014). Bu yönetmelik, göçmenlerin temel haklarına erişimini temin etmeyi ve göç yönetimi süreçlerinde bütüncül bir yaklaşım geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Dış göçler kentsel yaşam üzerinde ciddi baskılar oluşturmakta ve bu baskılar çeşitli toplumsal değişimlere neden olmaktadır. Suriye’deki iç karışıklık

ve güvenlik sorunları, göç olgusunu tetiklemiş, Orta Doğu'dan gelen göçmenler, güvenli ve daha iyi bir yaşam arayışıyla Türkiye'ye yönelmiştir. Türkiye, Avrupa'ya geçiş için bir transit ülke olarak görülse de kentlere kalıcı olarak yerleşen göçmen nüfusuyla önemli bir dönüşüm süreci geçirmektedir. Bu dönüşüm, kentlerdeki sosyal güvenlik algılarında değişikliklere yol açarken, öngörülemeyen toplumsal süreçleri beraberinde getirmektedir. Göç politikalarının bu tür öngörülemez süreçleri ortadan kaldıracak şekilde yeniden yapılandırılması gerekmektedir (Gök, 2016: 7). Kentin sosyal ve kültürel karmaşıklıkları göz önünde bulundurularak, göçmenlerin kültürel uyumunu ve ekonomik entegrasyonunu hedefleyen politikaların güçlendirilmesi, yönetim süreçlerini daha verimli hale getirecektir (Demirhan ve Aslan, 2015: 24). Kent yaşamını sosyal açıdan etkileyen göç, kentsel yapıyı dönüştürerek, mekânsal organizasyonun yeniden şekillenmesine yol açmaktadır. Dış göç, çeşitli nedenlerle gerçekleşmekte ve kente entegre olan göçmen nüfus, bu dönüşümü pekiştirmektedir. Göç yönetiminin etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi, yalnızca yerel düzeyde değil, ülke genelinde de olumlu sonuçlar doğurabilmektedir. Göçmenler, kentle kültürel etkileşimde bulunarak toplumsal sinerji yaratırken, bu etkileşim aynı zamanda toplumsal sorunların çözümüne katkı sağlayabilmektedir. Ancak, kentle kültürel ve sosyal uyum sağlamakta zorluk çeken göçmen nüfus, kentsel alanda ekonomik, sosyal ve kültürel sorunların derinleşmesine neden olabilir. Bu bağlamda, Göç İdaresi Başkanlığı'nın yürüttüğü politikalar ve kentsel uyum girişimleri, göçmen nüfusun entegrasyon süreçlerini daha sağlıklı bir şekilde yönlendirerek, kentlerin sosyal ve kültürel yapılarında meydana gelebilecek olumsuz etkileri azaltmayı hedeflemektedir.

Göç İdaresi Başkanlığı: Politikalar ve Kentsel Uyum Girişimleri

Göç hareketlerini anlamak için, ülkelerin stratejik ve jeopolitik konumları ile uluslararası arenadaki pozisyonlarını göz önünde bulundurmak gerekmektedir (Hollifield, 2012: 2). Türkiye'nin coğrafi konumu, bu bağlamda önemli bir rol oynamaktadır; çünkü stratejik bir geçiş noktası olarak, göçmen hareketlerinden doğrudan etkilenmekte ve bu kapsamda süreci şekillendiren uluslararası anlaşmalar ile kurumsal deneyimleri dikkate alarak göç mevzuatını oluşturmaktadır. Özellikle Cenevre Sözleşmesi'nin belirli çekincelerle kabul

edilmesi, kitlesel göç ihtimali bulunan ülke açısından, uluslararası yükümlülüklerin sınırlandırılmasına olanak tanıyan önemli bir önlem olarak öne çıkmaktadır (Kaya ve Eren, 2014: 58). Bu bağlamda, yoğun göç hareketlerinin etkili bir şekilde yönetilebilmesi, sağlam bir yasal ve kurumsal altyapıyı zorunlu kılmaktadır (Tekelioğlu vd., 2015: 23).

Türkiye'nin AB üyelik süreci ve kitlesel göç akınlarıyla karşılaşması, 2000'li yıllardan sonra yasama çalışmalarının hız kazanmasına neden olmuştur. Bu çalışmalar, 2013 yılında TBMM’de kabul edilen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile önemli bir aşamaya gelmiştir. Meclisteki partiler arasında geniş bir uzlaşa ile kabul edilen bu kanunun uygulayıcısı olarak, İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 2013 yılında kurulan bu genel müdürlük, 85 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile 2021'de Göç İdaresi Başkanlığı statüsüne yükseltilmiştir. Göç İdaresi Başkanlığı, merkez, yurt dışı ve taşra teşkilatlarıyla birlikte göç mevzuatının uygulayıcısı konumunda yer almaktadır. Yabancıların ikamet, uluslararası koruma, geçici koruma ve sınır dışı işlemlerini düzenleyen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çerçevesinde, kurumsal yapıyı oluşturan Göç İdaresi Başkanlığı, sürecin etkin bir şekilde işlenmesini sağlamaktadır (Örselli ve Babahanoğlu, 2016: 2067).

Göçün yönetimine uluslararası ve ulusal paydaşların katılımı, Göç İdaresi Başkanlığı'nın koordinasyonunda yürütülmektedir. Türkiye, uluslararası paydaşlarla ortak vize ve göç politikaları belirleyerek, göçün kaynağında çözülmesini hedeflemektedir (Duvell, 2014: 43). Göç İdaresi Başkanlığı, göçün yönetilmesinden sorumlu bir kurum olarak, göç politikasının oluşturulmasına ve uygulanmasına önemli katkılar sağlamaktadır. Göç alanında mevzuatın ve idari kapasitenin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütmekte ve Cumhurbaşkanlığı tarafından belirlenen politika ve stratejilerin uygulanmasını izleyip koordine etmektedir. Başkanlık, göçle ilgili iş ve işlemleri yürütmenin yanı sıra, 19 Eylül 2006 tarihli ve 5543 sayılı İskân Kanunu çerçevesinde Bakanlığa verilen görevleri yerine getirmektedir. Ayrıca, insan ticareti mağdurlarının korunması, Türkiye’de bulunan vatansız kişilerin tespiti ve bu kişilerle ilgili işlemler, uyum süreçleri ve geçici koruma uygulamaları gibi kritik alanlarda görev yapmaktadır. Düzensiz göçle mücadele kapsamında kolluk birimleri ve diğer ilgili kamu kurumları arasında koordinasyon sağlayarak tedbirler geliştiren başkanlık, alınan

tedbirlerin uygulanmasını da takip etmektedir. Kamu kurumlarının göç alanındaki faaliyetlerinin programlanması ve projelendirilmesi süreçlerine destek olarak, uluslararası standartlara uygun projelerin yürütülmesini sağlamaktadır. Bu görevlerin yanı sıra, mevzuatla verilen diğer sorumlulukları da yerine getirmektedir (GİB, 2024a). Söz konusu görevler kapsamında Göç İdaresi Başkanlığı’nın geniş ve çok boyutlu görev alanı, Türkiye’nin göç yönetimi sürecinde ulusal ve uluslararası standartlara uyum sağlamayı hedefleyen proaktif bir yaklaşımı benimsediğini göstermektedir.

Göç İdaresi Başkanlığı, karşılaştığı çeşitli göçmen yapılarıyla ilgili tespitlerde bulunmakta ve bu yapıları izlemektedir. Düzenli göçmenler, ülkeye yasal yollarla giriş yaparak, ikamet izni ile yasal olarak kalış sürelerini sürdüren yabancıları kapsamaktadır. Uluslararası koruma başvuru belgesine sahip göçmenler ise, siyasi baskı ve zulüm gibi nedenlerle ülkelerinden üçüncü bir ülkeye sığınan kişilerdir. Geçici korumaya sahip yabancılar ise, Türkiye’nin Birleşmiş Milletler’den faydalanarak belirlediği ve Cumhurbaşkanı kararnamesi ile verilen bir statüye sahiptir. Ülkeye yasa dışı yollarla giren ve kentlerde yaşayan yabancılar ise düzensiz göçmen olarak tanımlanmaktadır. Düzensiz göçle mücadele etmek ve göçü düzenli hale getirmek, göç politikasının uygulayıcı aktörlerinin görevleri arasında yer almaktadır (Çelik, 2015: 67).

Düzensiz göçle mücadele faaliyetlerini daha etkin bir şekilde yürütmek amacıyla, 15 Temmuz 2018 tarihinde yayımlanan 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Düzensiz Göçle Mücadele Dairesi Başkanlığı kurulmuştur. Bu yapının geliştirilmesi ve daha kapsamlı bir organizasyonel yapı oluşturulması amacıyla, 29 Ekim 2021 tarihli ve 85 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Göç İdaresi Başkanlığı çatısı altında Düzensiz Göçle Mücadele ve Sınır Dışı İşleri Genel Müdürlüğü ihdas edilmiştir. Söz konusu Genel Müdürlüğün görev ve sorumlulukları, ilgili Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile şu şekilde tanımlanmıştır: Düzensiz göçle ilgili iş ve işlemleri yürütmek: Türkiye’ye yönelik veya Türkiye üzerinden gerçekleşen düzensiz göç akışını kontrol etmek ve yönetmek amacıyla gerekli idari ve operasyonel süreçleri organize etmek. Düzensiz Göçle Mücadele ve Sınır Dışı İşleri Genel Müdürlüğü, Türkiye’nin göç yönetimindeki kapasitesini artırmayı ve düzensiz göç kaynaklı sorunlara etkili çözümler geliştirmeyi hedefleyen temel bir yapıda oluşturulmuştur. Bu bağlamda

kurum gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde iş birliğini güçlendirerek göç yönetimine katkı sağlamaktadır (GİB, 2024a).

Göç İdaresi Başkanlığı, kentsel uyumu artırmak ve göçmenlerin yerel halkla daha iyi bir entegrasyon sağlaması amacıyla, sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler gibi yerel paydaşlarla iş birliği yaparak çeşitli uyum programları yürütmektedir. Göç İdaresi Başkanlığı'na bağlı Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığı, kentlerdeki göçmenlerin uyumunu sağlamak ve kamu düzenini temin etmek adına kritik görevler üstlenmektedir. Başkanlık 2018 yılında, 2018-2023 yıllarını kapsayan Uyum Strateji ve Ulusal Eylem Planını yayınlamıştır. Plan Türkiye’nin göç yönetiminde toplumsal uyumun sağlanmasını hedefleyen çok boyutlu ve kapsamlı bir yaklaşımı benimsediğini göstermektedir. Strateji belgesinde, toplumsal uyumdan sağlığa, eğitimden iş gücü piyasasına kadar geniş bir alanda göçmenlerin entegrasyonunu destekleyen politikalar geliştirilmiştir. Özellikle katılımcılık, ayrımcılık yapmama, açıklık ve şeffaflık ilkeleri çerçevesinde hazırlanmış olan bu plan, farklı paydaşların sürece dahil edilmesiyle uygulama aşamasında ortak bir zemin oluşturmayı hedeflemektedir (GİB, 2024b). Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı, ihtiyaçları göz önünde bulundurarak, göçmenlerin sosyal, kültürel ve ekonomik entegrasyonunu destekleyen çok boyutlu bir çerçeve sunmuş ve ayrımcılık yapmama, açıklık ve şeffaflık gibi ilkeleri temel alarak hedeflerin gerçekleşmesini sağlamayı amaçlamıştır.

Göçün yönetimi için illerde, taşra teşkilatları olarak İl Göç İdaresi Müdürlükleri kurulmuştur. Bu müdürlüklerin, kentte yaşayan göçmenlerin sosyal ve kurumsal ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik önemli görevleri bulunmaktadır (Demirhan ve Aslan, 2015: 46). Kentlerin yoğun göç olaylarından daha az etkilenebilmesi için etkin bir şekilde göçün yönetilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu noktada, Göç İdaresi Başkanlığı, illerin sosyal ve kültürel özelliklerini göz önünde bulundurarak, göç politikasını belirlemeli ve uygulanmasını sağlamalıdır (Ürek, 2017: 202). Göç İdaresi Başkanlığı'nın taşra teşkilatı olarak kurulan il müdürlükleri, geniş bir görev alanına sahiptir ve göç yönetiminin yerel düzeyde etkin bir şekilde yürütülmesinde kritik rol oynamaktadır. İl müdürlükleri, düzenli ve düzensiz göç, uluslararası koruma, geçici koruma, insan ticaretiyle mücadele ve mağdurların korunması gibi konularla ilgili iş ve işlemleri yürütmekte; geri gönderme merkezleri, kabul ve

barınma merkezleri, insan ticareti mağdurları sığınma evlerinin işleyişini koordine etmektedir. Ayrıca, göçmenlerin haklara erişimini sağlamak için kamu kurumlarıyla iş birliği yapmak, uyum süreçlerini desteklemek, göçmenlerin sosyal, eğitim, sağlık gibi ihtiyaçlarını karşılamak ve göç yönetimiyle ilgili veri toplama, analiz, izleme, proje geliştirme faaliyetlerini yürütmek gibi sorumluluklara sahiptir. Bu görevler, il müdürlüklerinin göçmenlere yönelik kapsamlı ve insan odaklı bir hizmet sunmasını sağlamaktadır (GİB, 2024c). Kanununun verdiği görevler doğrultusunda, İl Göç İdaresi Müdürlükleri, kentte yaşayan göçmenler için uyum faaliyetleri yürütürken, sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler de bu uyum programlarında yer almakta ve çeşitli kurslar düzenlemektedir. Bu kurslar, göçmenlerin kentin yönetimini, kültürünü ve sosyal yapısını öğrenmelerine fırsat sunup (Kutlu ve Kahraman, 2017: 16), kentteki göçmen nüfus ile yerel halk arasındaki uyum düzeyinin artırılmasını, etkileşimi ve iletişimin güçlenmesini dolayısıyla sosyal uyumun pekişmesini sağlamaktadır.

Göç İdaresi Başkanlığı'nın araştırma birimleri ve üniversiteler, kentsel göçün yönetimi konusunda kapsamlı araştırmalar yapmaktadır. Kentin özelliklerine göre yapılan akademik analizler, göçle ilgili sorunların çözümüne yönelik önemli bir potansiyel taşımaktadır. İl Göç İdaresi Müdürlükleri, göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılayan ve uyum düzeylerini artıran uygulamalarıyla kentsel göçün yönetilebilir hale gelmesini sağlamaktadır (Gönülaçan ve Çolak, 2017: 2316-2331).

Göç olayları, kentlerin dinamiklerini doğrudan etkilerken, göçmenlerin kentlerde yaşamaya devam etme arzusu, göç politikalarının uygulama aşamalarının büyük ölçüde kentlerde gerçekleştiğini göstermektedir. Merkezi yönetimlerin belirlediği politikalar yerel düzeyde uygulanmakta; kentteki göçmen sayısına göre yerel yönetimlere ayrılacak bütçe, hizmetlerin verimliliği ve sorunların çözümünde önemli bir rol oynamaktadır. Yerel aktörlerin göç politikası uygulama sürecine aktif bir şekilde dâhil edilmesi, bu süreçlerin sağlıklı yürütülmesini sağlayacak kritik bir adımdır (Bahçeci ve Uzun, 2017: 199). Göç politikaları oluşturulurken, uluslararası aktörlerin yaklaşımları incelenmeli, ulusal düzeyde politikalar netleştirilmeli ve kentte yaşayan halkın öncelikleri göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca, göçmenlerin sorunlarının çözümünde uluslararası iş birliği ve deneyim paylaşımı büyük önem taşımaktadır. Dünyada en çok göç alan ülkelerden biri olan Türkiye, yerel halk ile göçmenler arasındaki

uyumu artıran bir göç yönetimi anlayışını benimseyerek, kentlerde göçle ilgili sorunların çözümünde ve stratejik alanda önemli avantajlar elde etme potansiyeline sahiptir (Balta ve Sert, 2023).

Göç İdaresi Başkanlığı’nın, göç yönetimi sürecinde yerel aktörlerle iş birliği yaparak ve göç politikalarının uygulanmasını koordine ederek temel işlevlerini etkin bir şekilde yerine getirdiği doğru bir tespit olmakla birlikte, bu sürecin daha da iyileştirilebilmesi için birkaç önemli nokta öne çıkmaktadır. Öncelikle, yerel aktörlerle olan iş birliğinin daha şeffaf ve katılımcı bir hale getirilmesi gerekmektedir. Yerel düzeyde uygulama sürecinde yaşanabilecek farklılıklar ve yerel dinamikler, merkezi yönetimin planlarına uyum sağlama konusunda zorluklar çıkarabilme potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda, daha esnek ve yerel ihtiyaçlara duyarlı bir politika yaklaşımının benimsenmesi, göçmenlerin daha etkin bir şekilde entegrasyonunu destekleyecektir. Ayrıca göç yönetiminin sadece yerel aktörlerle değil, aynı zamanda göçmen topluluklarıyla da daha güçlü bir iş birliği içerisinde olması, daha sağlıklı bir geri bildirim mekanizması oluşturacak ve göçmenlerin entegrasyon süreçlerinin etkinliğini artıracaktır. Burada göçmenlerin entegrasyona yönelik süreçlere dahil olması, bu konuda istekli davranmaları da önem arz eden önemli bir husustur. Sonuç olarak, göç politikalarının sürekli olarak gözden geçirilmesi ve adaptasyon sürecine dahil edilmesi, bu alandaki başarıyı sürdürülebilir kılacaktır.

Sonuç

Göç, insanlık tarihinin ayrılmaz bir parçasıdır ve insan topluluklarının gelişiminde sürekli bir olgu olarak varlığını sürdürmüştür (Fidan, 2019: 15). Günümüz medeniyetlerinin inşasında temel bir rol oynayan göç, toplumsal yapıları doğrudan şekillendiren bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak göç özgürlüğü, tarih boyunca genellikle göz ardı edilmiş ve bazı çevreler tarafından reddedilmiştir. Monarşiden demokrasiye geçiş sürecinde bu özgürlüğe yeterince önem verilmemesi, ulus-devletler için önemli bir sorun teşkil etmiştir. Sınırları kesin çizgilerle tanımlanan ulus-devlet modeli, özellikle düzensiz göç kaynaklı sorunlarla karşı karşıya kalmış ve göçü bir güvenlik meselesi olarak ele almıştır (Mangır ve Sert, 2022: 82). Bu durum, ulus-devletlerin egemenliklerini koruma çabasıyla göçün insani boyutunun çoğu zaman göz ardı edilmesine yol açmıştır.

Böylece, göçün sadece güvenlik ve kontrol meselesi olarak görülmesi, aynı zamanda toplumsal uyum ve insan hakları gibi daha geniş perspektifleri sınırlamıştır. Günümüzde benimsenen yeni yaklaşımlar, göçmenlerin yalnızca ekonomik ve siyasi koşullardan değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel bağlamlardan da etkilendiğini vurgulamaktadır. Bu çok boyutlu anlayış, kentsel yönetişimde yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve topluluk grupları gibi aktörlerin iş birliğiyle daha kapsayıcı ve etkili stratejilerin geliştirilmesine olanak tanımaktadır. Böylece, göçün insani boyutu ön plana çıkarılarak, yalnızca güvenlik veya ekonomik bir mesele olarak ele alınmasının ötesine geçilmekte ve toplumsal uyumun güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

Anadolu coğrafyasının tarihsel olarak göç alan bir bölge olması, Türkiye’yi farklı dönemlerde kaynak ülke, transit ülke veya hedef ülke konumuna getirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuyla birlikte göç, ülkenin önemli bir gündem maddesi haline gelmiş ve bu alanda çeşitli politikalar geliştirilmiştir. Bu bağlamda, Türkiye’de göçle ilgili ilk yasal düzenleme olan İskân Kanunu kabul edilmiştir. 2011 yılı sonrasında ise, Suriye’deki iç savaşın etkisiyle Türkiye’ye gelen göçmen sayısı büyük ölçüde artmış, bu da ülkeyi göç yönetiminde yeni adımlar atmaya yöneltmiştir. Bu doğrultuda, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kabul edilmiş ve Göç İdaresi Başkanlığı kurularak alanda kurumsal bir yapı oluşturulmuştur. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, yerel yönetimlere yönelik bir değerlendirme içermemekle birlikte, kentler uygulama alanı olarak belirlenmiştir. Göçmenlerin kentlerdeki nüfus yoğunlukları ve kentsel kamusal hizmetlere olan ihtiyaçlarının farklılaşması, göç yönetimi sürecinde kentleri en önemli mekânsal ölçek olarak konumlandırmaktadır.

Göç olgusu, karmaşık ve öngörülemez süreçler barındırmaktadır. Kentsel yönetişim, bu süreçlerin daha etkili bir şekilde yönetilmesini sağlayarak, göçmenlerin kente uyum sağlamalarına yardımcı olmaktadır. Göçmenlerin adaptasyonu, göç politikasının çift yönlü bir süreci olarak ele alınmalı hem yerel halkın hem de göçmenlerin hakları yerel yönetimler tarafından eşit bir şekilde korunmalıdır. Son yıllarda Türkiye, yoğun dış göç hareketleri nedeniyle kentlerinde önemli sosyoekonomik dönüşümler ve baskılarla karşı karşıya kalmıştır. Bu durum, özellikle altyapı, eğitim ve sağlık gibi temel alanlarda kapasite sorunlarına yol açmakta ve kent yönetiminin hizmet sunma kapasitesini

zorlamaktadır. Artan nüfus, öncelikle konut ihtiyacı ortaya çıkarırken, eğitim, sağlık gibi kamu hizmetlerinde kaynak yetersizliklerine sebep olmaktadır. Bu bağlamda, merkezi ve yerel yönetimlerin göçmen nüfusuna yönelik daha etkin ve kapsayıcı politikalar geliştirmesi büyük bir gereklilik arz etmektedir. Göç yönetiminde sürdürülebilir ve adil çözümler üretilmediği takdirde, kent sakinleri ile göçmenler arasındaki sosyal uyum sorunları kaçınılmaz hale gelecek ve bu durum kentsel yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyecektir.

Kentsel yönetişim, göçmenlerin haklarının güvence altına alındığı, aynı zamanda uluslararası kuruluşlarla çok düzeyli bir iletişim içerisinde geliştirilen politika süreçlerini kapsamaktadır. Uluslararası kuruluşlar, ülkelerin göç politikalarını yerel yönetimler düzeyinde hayata geçirmeleri ve bu politikaları yasal düzenlemelere entegre etmeleri için gerekli desteği sunmaktadır. Kentlerin kültürel ve sosyal yapısını dikkate alarak geliştirilen göç politikaları, daha etkin sonuçlar elde edilmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda, kentin kimliğini ve yerel halkın çıkarlarını korurken, göçmenlerin haklarının da korunması ve kentsel yönetişim alanında etkili politikaların geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Her kentte farklılık gösteren sosyal ve kültürel dokuyu göz önünde bulundurarak yapılan çalışmalar, bu etkileşimi sağlıklı bir şekilde yönetmeye yöneliktir. Devlet, göç politikasını şekillendirirken, kentlerin özgün dinamiklerini dikkate alarak çok düzeyli bir iletişim çerçevesinde bu politikaları uygulamaya koymaktadır. Bu doğrultuda, Göç İdaresi Başkanlığı ile yerel yönetimler arasında, kentsel uyumu sağlamaya yönelik ortak projeler imzalanmaktadır.

Göçmenlerin kente uyumunun sağlanması ve sosyal bütünlüğün korunması, sürdürülebilir bir kentsel yaşamın inşa edilmesinde hayati bir rol oynamaktadır. Uyum sürecinin etkin bir şekilde yönetilmesi hem göçmenler hem de yerel halk için karşılıklı faydalar yaratacak ve sosyal uyumu teşvik edecektir. Özellikle göçmenlerin yerel kültürel değerlerle uyum içinde olması, toplumsal gerilimleri azaltırken göçmenlerin kentsel aidiyet duygusunu pekiştirmektedir. Bu süreç, aynı zamanda göçmenlerin kentin sosyal ve ekonomik yaşamına katılımını teşvik etmekte ve kentin demografik ve ekonomik gelişimine katkı sağlamaktadır. Başarılı bir şekilde uygulanan uyum politikaları, kentlerdeki kültürel çeşitliliğin bir arada yaşamasını sağlarken, bu çeşitlilikten yararlanarak kentlerin sosyal dayanıklılığını da artırmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti, artan göç hareketleri karşısında kapsamlı ve yenilikçi politikalar geliştirerek önemli

kazanımlar elde etmiştir. Bu süreçte, Göç İdaresi Başkanlığı gibi kurumlar, göçmenlerin kayıt altına alınmasından uyum süreçlerinin etkin bir şekilde yönetilmesine kadar geniş bir yelpazede kritik roller üstlenmiştir. Ayrıca, uyum sürecindeki gerekli politika önceliklerini doğru tespit etmek ve planlı bir şekilde süreci yönetmek amacıyla Uyum Strateji Eylem Planı yayınlanmıştır. Türkiye'nin kurumsal altyapısı, merkezi ve yerel yönetimler arasındaki iş birliğini güçlendirerek göçmen nüfusunun sürdürülebilir entegrasyonuna olanak tanımaktadır. Yeni göç politikalarının geliştirilmesi, özellikle kültürel farkındalık programları, istihdam destek programları, uyumu hedef alan okul programları ve toplumla entegrasyonu amaçlayan sosyal faaliyetler gibi politikalar aracılığıyla, göçmenlerin kent yaşamına katkıları artırılacak ve sosyal uyum pekiştirilecektir.

Göçmenlerin uyumuna odaklanan kapsayıcı kentsel politikaların geliştirilmesi, sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal barışın inşası açısından kritik bir öneme sahiptir. Kentler sosyal uyum projelerine yatırım yapma ve daha etkili bir göç yönetimi oluşturabilmek amacıyla konut ve altyapı kapasitelerini artırmayı hedeflemektedir. Ayrıca, yerel yönetimlerin kültürel entegrasyon ve istihdam olanakları yaratmak için sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içinde çalışmaları gerekmektedir. Bu sayede, göçmenlerin kentle entegrasyonu sağlanırken, Türkiye'nin göç yönetiminde daha dayanıklı bir yapıya sahip olması mümkün olacaktır.

Türkiye, dünyanın en fazla göçmen alan ülkelerinden biri olarak, kentlere özgü bir göç politikasının uygulanmasına duyulan ihtiyacı giderek daha fazla hissetmektedir. Göç, kentlerin gündemini sürekli olarak meşgul etmeye devam etmekte ve Türkiye’de son dönemde göç politikası algısı değişim göstermektedir. Bu bağlamda, yerel yönetimler ile göçmenler arasında çok boyutlu ilişkiler geliştiren bir politika anlayışına daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Göç politikalarının bu çok boyutlu kentsel ilişkiler çerçevesinde ele alınması, yalnızca göçmenlerin haklarının korunması açısından değil, aynı zamanda kentsel uyumun sağlanması bakımından da son derece önemlidir. Türkiye, coğrafi konumu itibarıyla göç yollarının merkezinde yer almakta olup, bu konuda uluslararası iş birliğine büyük önem vermektedir. Özellikle komşu ülkeler ve AB ile geliştirilen göç politikalarındaki karşılıklı destek ve iş birliği, göçmen krizine sürdürülebilir çözümler üretilebilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Ortak projeler, devletin insani yardım ve uyum politikalarının etkinliğini artırırken, göçün

olumsuz etkilerini asgariye indirmek için uzun vadeli stratejilerin geliştirilmesine imkân sağlamaktadır.

Göç İdaresi Başkanlığı, Türkiye'nin göç yönetiminde kritik bir rol oynamakta ve kentsel uyum stratejilerini geliştirme konusunda önemli adımlar atmaktadır. Göç politikalarının yerel düzeyde etkili bir şekilde uygulanabilmesi için güçlü bir koordinasyon, şeffaflık ve katılımçılık gerekmektedir. Türkiye'nin göç yönetimi, uluslararası düzeydeki iş birliği ile yerel düzeydeki uygulamaları birleştiren çok boyutlu bir yaklaşım benimsemektedir. Göçmenlerin kent yaşamına entegrasyonunun sağlanabilmesi için yerel aktörlerle etkin bir iş birliği önemlidir. Göç İdaresi Başkanlığı'nın, yerel dinamikleri dikkate alarak uyguladığı politikalar, kentsel alanlarda sosyal uyumu desteklemekte ve göçmenlerle yerel halk arasındaki etkileşimi güçlendirmektedir. Ancak, bu sürecin daha etkin olabilmesi için yerel ihtiyaçlara duyarlı, esnek politikaların geliştirilmesi ve göçmen topluluklarının süreçlere dahil edilmesi gerekmektedir. Göç yönetiminin sadece kurumsal bir çerçeveye sınırlı kalmaması, aynı zamanda toplumsal uyum ve entegrasyon süreçlerine de odaklanması, Türkiye'nin sürdürülebilir bir göç politikası izlemesini sağlayacaktır. Bu bağlamda, Göç İdaresi Başkanlığı'nın uyguladığı politikaların sürekli olarak gözden geçirilmesi ve yerel dinamiklerle uyumlu hale getirilmesi, kentsel uyumun güçlendirilmesi için kritik öneme sahiptir.

Kaynakça

AFAD (2014). *Türkiye’deki Suriyeli Kadınlar*. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Ankara.

Akbaş, E. (2012). *Göçmenler Arasındaki Dayanışmacı Ağların Dönüşümü: Göçmen Sivil Toplum Örgütlerinin Yeni Misyonu. Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar Kitabı*. (Ed. S. G. İhlamur-Öner ve N. A. Şirin-Öner). İstanbul, İletişim Yayınları.

Akgemci, T., A. Öğüt ve B. Doğanalp (2008). *Ekonomik Kriz Dönemlerinde Transformasyonel Liderliğin Fırsat Yönetimine Etkisi. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye: Sorunlar-Tehditler-Fırsatlar Kitabı*. (Ed. A. H. Aydın, S. Taş ve S. Adıgüzel). Maraş, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Yayınları.

- Akşit, B. (1998). *İçgöçlerin Nesnel ve Öznel Toplumsal Tarihi Üzerine Gözlemler: Köy Tarafından Bir Bakış, Türkiye’de İçgöç*. İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Alterman, R. (2002). *Planning in the Face of Crisis: Land Use, Housing, and Mass Immigration in Israel*. London, Routledge.
- Ankara Valiliği (2015). “Suriye Uyruklu Yabancılar” Konulu Toplantı Yapıldı. <http://www.ankara.gov.tr/suriye-uyruklu-yabancilar-konulu-toplantı-yapıldı>. (13.10.2024).
- Arango, J. (2000). “Explaining Migration: A Critical View”. *International Social Science Journal*, 52 (165), 283-296.
- Arı, K. (2003). “Cumhuriyet’in Nüfus Politikası”. *Toplumsal Tarih*, (119), 28-32.
- Ayata, G. A. (1998). *Etnik Kimlik ve Toplumsal Cinsiyet: Ankara’da Çerkes Kadınlar. 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı*. (Ed. O. Çitçi). TODAİE Yayın No: 285, Ankara, İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Yayın No:16.
- Aygün, B. ve F. Memişoğlu (2021). “Mültecilere Yönelik Yerel Entegrasyon Politikalarında Çok Düzeyli Yönetişim Uygulamaları”. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (60), 119-143.
- Bache, I. ve M. Flinders (2004). *Multi-Level Governance and British Politics. Multi-Level Governance*. (Eds. Ian Bache ve Matthew Flinders). Oxford, İngiltere, Oxford University Press.
- Bahçeci, H. I. ve Ş. Uzun (2017). “Türkiye’de Uluslararası Göç ve Yerel Politika, Göç Entegrasyon Politikalarının Türk Kamu Yönetimindeki Yeri ve Önemi”. *Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, 192-208.
- Bal, H. (2008). *Kent Sosyolojisi*. Isparta, Fakülte Kitabevi.
- Balta, E. ve D. Sert (2023), *Yeni Bir Göç Rejimine İhtiyacı Var*, <https://yetkinreport.com/yeni-bir-goc-rejimine-ihhtiyacivar/>?, (27.05.2024).
- Betts, A. (2008). *Global Migration Governance*. Global Economic Governance (GEG) Working Paper, WP 43, University College, Oxford.

- Biehl, K. S. ve Ö. Aslan (2021). *Göç ve Çevre Çalışmalarında Toplumsal Cinsiyet Nerede? Türkiye’de Sivil Toplumdan Örnekler*. Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi (SU Gender) ve Raoul Wallenberg Enstitüsü Yayınları, İstanbul.
- Birk, G. (2024). *Suriyeli Sığınmacı Kadınların Kentsel Toplumsal Hayata Katılımlarının Kesişimsellik Kuramı Bağlamında Değerlendirilmesi: Konya Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bozkaya, Ö. ve A. Kıncal (2018). “Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Suriyeli Yerinden Edilmiş Kişiler Bağlamında Türkiye’nin Göç Politikasındaki Gelişimin Değerlendirilmesi”. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 90-126.
- Bryson, J. M. (1981). “A Perspective on Planning and Crises in the Public Sector”. *Strategic Management Journal*, 2, 181-96.
- Çakı, A. (2018). *Geçmişten Bugüne Türkiye’nin Göç politikası ve Suriyeli Göçmenler Bağlamında Göç Yönetişimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Çelik, N. B. (2015). “Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri”. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 1.
- Demirhan, Y. ve S. Aslan (2015). “Türkiye’nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi”. *Birey ve Toplum Dergisi*, 5(9), 23-62.
- Dönmezer, S. (1986). *Hızlı Şehirleşme ile Suç ve Adalet Sistemi İlişkileri, Hızlı Şehirleşmenin Yarattığı Ekonomik ve Sosyal Sorunlar*. SİSAV, İstanbul.
- Duvell, F. (2014). “International Relations and Migration Management: The Case of Türkiye”. *Insight Türkiye*, 16(1), 35-44.
- Ecevit, Y. ve S. Türkyılmaz (2002). *Kentlerde Kadın Yoksulluğuna Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısıyla Yaklaşım: Kavramsal ve Metodolojik Vurgular, Yoksulluk Kent Yoksulluğu ve Planlama*. 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokyumu, Ankara, TMMOB Şehir Plancıları Odası.
- Erder, S. (2018). *Zorla Yerleştirmeden Yerinden Etmeye Türkiye’de Değişen İskân Politikaları*. İletişim Yayınları.

- Erdoğan, M. (2017). *Kopuştan Uyuma Kent Mültecileri Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği*, <http://marmara.gov.tr/userfiles/attachments/2017/>, (23.01.2024).
- Ersoy, M. (1985). *Göç ve Kentsel Bütünleşme*. A.Ü.S.B.F Yayınları, Ankara.
- Fakhoury, T. (2019). “Multi-Level Governance and Migration Politics in the Arab World: the Case of Syria’s Displacement”. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45(8), 1310-1326.
- Fidan, A. (2019). “Güç, Öç, Göç Olguları ve Kadim Medeniyetler Üzerindeki Etkileri”. *Halk Bilim Dergisi*, ODTÜ Halkbilim Topluluğu Yayınları, (1), 14-16.
- Geçici Koruma Yönetmeliği (2014). Resmî Gazete, Sayı:29153.
- Gilmartin, M. (2008). “Migration, Identity and Belonging”. *Geography Compass*, 2, 1837-1852.
- Göç İdaresi Başkanlığı (GİB) (2024a). *Başkanlık*. <https://www.goc.gov.tr/baskanligin-gorevleri>, (12.09.2024).
- Göç İdaresi Başkanlığı (GİB) (2024b). *Uyum Strateji Belgesi ve Eylem Planı*. <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/UYUM-STRATEJI/Uyum-Strateji-Belgesi-ve-Ulusal-Eylem-Plani.pdf>, (12.09.2024).
- Göç İdaresi Başkanlığı (GİB) (2024c). *İl Müdürlükleri Kuruluş ve Görevleri*. <https://www.goc.gov.tr/il-mudurlukleri23>, (12.09.2024).
- Gök, G.O. (2016). *Kimin Güvenliği? Uluslararası Göç-Güvelik İlişkisi ve Uluslararası Örgütlerin Rolü*, www.kosbed.kocaeli.edu.tr, (29.01.2024)
- Gönülaçan, A. ve Ç. D. Çolak (2017). *Türkiye’de Göçmen Sorunları ve İl Göç İdarelerinin Etkinliği: Trabzon Örneği, Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü*. Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu, 2316-2331.
- Gören, K. B. B. (2019). “Çokkültürlülük Bağlamında Türkiye’nin Göç Politikası”. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 21(1), 3-19.

Görmez, K. (1991). “Ailenin Yaşadığı Mekanlar”. *Türk Aile Yıllığı*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara.

Guay, J. (2015), *Social Cohesion Between Syrian Refugees and Urban Host Communities in Lebanon and Jordan*, <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/World>, (26.05.2024).

Güleç, C. (2015). “Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Türkiye’ye Yansımaları”. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 81-100.

Haferlach, L. ve D. Kurban (2017). “Lessons Learnt from the EU-Türkiye Refugee Agreement in Guiding EU Migration Partnerships with Origin and Transit Countries”. *Global Policy*, 8(4), 85-93.

Hampshire, J. (2016). “European Migration Governance Since the Lisbon Treaty: Introduction to the Special Issue”. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42(4), 537-553.

Hollifield, J. F. (2012), *Why do States Risk Migration?*, <http://paperroom.ipsa.org/papers/paper>, (26.05.2024).

İçduygu, A. ve D. Aksel (2013). “Turkish Migration Policies: A Critical Historical Retrospective”. *Perceptions*, 18(3), 167-190.

İçduygu, A. (2014). *Bir Siyaset Siyasa Alanı Olarak Son Yüzyılda Göç: Son Yüzyılda Dünya ve Türkiye, Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları 1923-2023: Ulus Devlet Oluşumundan Ulus Devlet Ötesi Dönüşümlere*. (Ed. Ahmet İçduygu, Sema Erder ve Ö. Faruk Gençkaya), MireKoç Raporları, İstanbul: Koç Üniversitesi Koç Araştırmaları Merkezi.

İltir, M. (2023), *Türkiye'nin Beyin Göçü*, <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/>, (27.05.2024).

Karacalar, A. (2018). “İltica Rejimi Çerçevesinde Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri: Suriyeli Göçmen Krizi”. *Social Sciences Studies Journal (SSSJJournal)*, 4(19), 2424-2438.

Karaçor, Z. ve B. Güvenek (2023). *Türkiye’de Ekonomi Politikaları Uygulamaları ve Yansımaları*. Çizgi Kitabevi Yayınları. Konya.

- Karameşe, Ş. (2022). “The Governance of Migration and Urban With Multilevel Actors”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(4), 1754-1770.
- Karasu, M. A. (2020). *Göç ve Güvenlik Üzerine Kavramsal Bir Çerçeve. Yerel, Ulusal ve Küresel Boyutlarıyla Göç ve Mülteci Sorunu*. (Ed. Yakup B. ve Soner A.) Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Kartarı, A. (2006). *Farklılıklarla Yaşamak: Kültürlerarası İletişim*. Ürün Yayınevi, Ankara.
- Kavas, A., ve E. Ç. Bilgiç (2019). *Alışagelmiş Getto Kavramına Türkiye Üzerinden Bakmak. Göç-Mekan-Siyaset: Toplumsal-Mekansal Hareketlilikler ve Planlama*. Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası. (ISBN: 978-605-01-1303-7).
- Kaya, A. (2000). *Sicher in Kreuzberg, Berlin'deki Küçük İstanbul: Diasporada Kimliğin Oluşumu*. Buke Yayınları Araştırma Dizisi.
- Kaya, A. (2013). “Sınır Güvenliği Paradigmalarındaki Değişim ve Türkiye’nin Sınır Güvenliği Yapısının Analizi”. *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, 4(2), 1-12.
- Kaya, İ. ve E. Y. Eren (2014). *Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri*. Ankara, SETA Yayınevi.
- Kaygalak, S. (2009). *Kentin Mültecileri Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme*. Ankara, Dipnot Yayınları.
- Keleş, İ. (1996). *Türkiye’de Kent Planlanmasının Sosyo-Kültürel Boyutları*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kornblum, W. ve J. Julian (2001). *Social Problems*. (Ed. Tenth) USA, Prentice Hall.
- Kuhlman, T. (1991). “The Economic İntegration of Refugees in the Developing Countries: a Research Model”. *Journal of Refugee Studies*, 4(1), 1-20.
- Kutlu, Ö. ve S. Kahraman (2017), *Türkiye’de Vatandaşlık Politikasının Suriyeli Sığınmacılar Bağlamında Değerlendirilmesi. Farklı Yönleriyle Göç ve Yönetimi*. (Ed. Solak Sevcan, G. S. ve Pekküçükşen, Ş.), Mauritius: Lambert Academic Publishing, 16-33.

Küçük, M.N. (2021). “Göç-Güvenlik Bağlantısını Yeniden Düşünmek: Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları, Özgürleşme ve Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler”. *Uluslararası İlişkiler*, 18(69), 3-28.

Külçür, R. (2020). “Gender as the Missing Component in the Turkish Climate Change Policies and Academic Papers”. *Mediterranean Journal of Gender and Women’s Studies*, 3(3), 287-312.

Küntay, E. (1997). “Kentleşmenin Neden Olduğu Fiziksel ve Toplumsal Çürüme Karşısında Kentsel Yenileme Uygulamaları”. *Toplum ve Göç*, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara.

Lyytinen, E. ve J. Kullenberg (2013). “Urban Refugee Research and Social Capital A Roundtable”. *Report and Literature Review*, International Rescue Committee and Women’s Refugee Commission, New York, US.

Maalouf, A. (2009). *Çivisi Çıkmuş Dünya*. (Çev. Türkay, O.), 7. Baskı, YKY, İstanbul.

Mangır, D. ve S. Sert (2022). “İnsan Hakları Perspektifinden Zorunlu Göçün Güvenlikleştirilmesi”. *6th International New York Academic Research*, November 12-14, 2022, New York, USA.

Mattu, P. (2002). *A Survey on the Extent of Substandard Housing Problems Faced by Immigrants and Refugees in the Lower Mainland of British Columbia*. Regional Homelessness Research Committee Supporting Communities Partnership Initiative, MOSAIC.

Murat, S. ve Z. Taşkesenlioğlu (2009). *Avrupa Birliği Düzeyinde Göç, Entegrasyon ve Yerel Yönetimler*. Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 14, İstanbul, Akol Ajans.

Negiz, N. ve Ö. Yalçın (2022). *Kent ve Göç. Göç Politikalarına Disiplinler Arası Bir Bakış Kitabı*. (Ed. A. Öcal), (Birinci Baskı), Ankara, Detay Yayıncılık.

Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) ve Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV) (2015). *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri*. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM), Rapor No: 195, Ocak.

Öcal, A. (2022). *Avrupa Birliği’nin Türkiye’deki Göç Politikalarına Etkisi: Türkiye Raporları Üzerinden Bir Değerlendirme. Göç Politikalarına Disiplinler Arası Bir Bakış Kitabı*. (Ed. A. Öcal), (Birinci Baskı), Ankara, Detay Yayıncılık.

- Öner, I. S. G. (2012). *Küresel Bir Göç ve Mülteci Rejimine Doğru?. Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar Kitabı*. (Ed. S. G. Ihlamur-Öner ve N. A. Şirin-Öner), (Birinci Baskı), İstanbul, İletişim Yayınları.
- Örselli, E. ve V. Babahanoğlu (2016). “Türkiye’nin Göç Yönetimi ve Göç Politikalarının Gelişimi: Bir Kamu Politikası Analizi”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43): 2063- 2072.
- Özcan, K. Z. (2018). *Kamu Politikaları Çerçevesinde Türkiye’de Göç Yönetişimi: Merkez-Taşra Yapılanması*. 6. Uluslararası Çin’den Adriyatik’e Sosyal Bilimler Kongresi Özet Kitabı, Ankara.
- Özçürümez, S. ve A. İçduygu (2020). *Zorunlu Göç Deneyimi ve Toplumsal Bütünleşme: Kavramlar, Modeller ve Uygulamalar ile Türkiye*. İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özgen, Y. F. (2010). *Türkiye’de Göç ve Kentleşmenin Suç ve Suçlulukla İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Parlak, B. ve A. Şahin (2015). “Türkiye İltica ve Göç Mevzuatının Coğrafi Kısıtlama Uygulaması Yönünden Analizi”. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 65-79.
- Redfield, R., R. Linton ve M. J. Herskovits (1936). “Memorandum for the Study of Acculturation”. *American Anthropologist*, 38(1), 149-152.
- Roman, E. ve F. Pastore (2018). “Analysing Migration Policy Frames of Tunisian Civil Society Organizations: How do They Evaluate EU Migration Policies?”. *Medreset Working Papers*, (14), 1-29.
- Skeldon, R. (2010). “Managing Migration for Development: Is Circular Migration the Answer?”. *The Whitehead Journal of Diplomacy & International Relations*, 21-33.
- Smyth, G. ve H. Kum (2010). “When They Don’t Use it They Will Lose it’: Professionals, Deprofessionalization and Refprofessionalization: the Case of Refugee Teachers in Scotland”. *Journal of Refugee Studies*, 23(4), 503-522.
- Sönmez, M.E. (2016). *Suriyeli Sığınmacıların Gaziantep Şehrindeki Mekânsal Dağılışı ve Geleceği*. TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu, Ankara.
- Stouffer, S.A. (1940). “Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance”. *American Sociological Review*, 5(6), 845-867.

Şen, Y. F. (2019). *Göç ve Kamu Düzeni. Doğu Akdeniz’den Basra’ya Krizler ve Düzen*. (Der. Tınas M. ve Sarı B.). Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 185-227.

Şişman, Y. ve B. Balun (2020). “Transit Göç ve Türkiye”. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Ankara, 21(2), 61-79.

TBMM, (2013). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*. Resmî Gazete, No: 6458.

Tekeli, İ. (2008). *Göç ve Ötesi*. İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekelioğlu, M., M. Doğan ve A. Çelebi (2015). *Türkiye’de Göç Politikalarının Gelişimi ve Mevcut Durum, Disiplinler arası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu*. İstanbul, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları, 3-25.

Tuna, M. (2014). *Türkiye ve Yeni Uluslararası Göçler*. Sentez Yayınları, Bursa.

Türüt, F. (2015). *Suriyeli Göçmenlerin Toplumsal Yapı Üzerindeki Etkileri*. Yüksek Lisans Bitirme Tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.

Ürek, Ç. (2017). *Bir Kamu Hizmeti Olarak Merkezi Düzeyde Göç Yönetimi: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü İncelemesi*. Kamu Yönetimi Sempozyumu (KAYSEM 11), Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü, Elâzığ, 199-208.

Vijver, V., J.R. Fons ve K. Phalet (2004). “Assessment in Multicultural Groups: The Role of Acculturation”. *Applied Psychology*, 53, 215-236.

Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. 1. Baskı, Ankara, Anı Yayıncılık.

Yenigül, S. B. (2005). “The Effects of Migration on Urban”. *University Journal of Science*, 18(2), 273-288.

Yüksel, S. (2014). “Securitization of Migration The Case of Türkiye-EU Relations”. *Marmara Journal of European Studies*, 22(1), 169-187.

Zapata-Barrero, R. (2024). “Resilient Urban Turnaround in Migration Governancestudies”. *International Migration*, 62(4), 20-40.

Zincone, G. ve Caponio, T. (2006). *The Multilevel Governance of Migration. The Dynamics of International Migration and Settlement in Europe*. (Eds. In R. Penninx, M. Berger ve K. Kraal), (ss. 269-304).

Extended Summary

External Migration and Urban Governance in Turkey: Adaptation Processes, Social Dynamics and Governance Policies

Since its foundation, the Republic of Turkey has been exposed to various external migration movements in different periods and the demographic structure and migration policies of the country have been significantly affected by this process. In the early years of the Republic, the migration of cognates accepted through exchange, the admission of nearly half a million migrants during the Gulf War and the settlement of a large number of migrants in the country as a result of the civil unrest in Syria in 2011 constituted important turning points in terms of migration mobility. Since 2011, Turkey has been exposed to mass migration flows and has been positioned as one of the countries feeling the migration pressure most intensely. While Turkey has strengthened its institutional structure in order to alleviate the pressure, it constantly expresses its concerns on international platforms regarding the equal distribution of burdens. Migrants in the country are divided into two groups: regular and irregular migrants. Regular migrants include those who have a residence permit, international protection or temporary protection status, while irregular migrants are defined as individuals who continue their lives without legal status. Accordingly, the Government of the Republic of Turkey carries out various activities in order to transform irregular migration into a regular structure.

The increasing global migrant population not only leads to a demographic change by reaching unsustainable levels, but also has profound and lasting impacts on the social, economic and environmental structures of cities. In particular, the extraordinary size of the migrant population raises fundamental problems such as governance, identity, harmonisation, health, education and environmental pollution. In this context, a comprehensive study of the multidimensional effects

of migration on cities and the evaluation of the effectiveness of policies developed in the light of these studies are critical for the formulation of sustainable solution strategies.

The Law on Foreigners and International Protection, which entered into force in Turkey, is characterised as an important step towards the establishment of a human rights and law-based migration policy approach. There are significant differences between the migrant population densities of cities in Turkey. This situation necessitates the consideration of local and urban priorities in migration practices. Municipalities and city administrators have important responsibilities in the formulation of local migration policy. The expectations of both local people and migrants living in cities should be met through broad participation and common sense.

Migration movements deeply affect the socio-economic structure of cities and pose new challenges in terms of infrastructure, public services and social cohesion. In this context, the policies developed by central and local governments have a critical role not only for the sustainable development of cities but also for the social cohesion of society. This intense wave of migration has revealed the inadequacies of the existing bureaucratic structures and management mechanisms and brought to the agenda the need for an institutional restructuring in this field. Accordingly, the Directorate General of Migration Management was established under the Ministry of Interior in 2013. The Directorate General completed the organisation phase to a great extent in 2014 and started to provide services.

In order to tackle risks effectively, it is of utmost importance that the institutions and organisations shaping migration policy complete their institutionalisation process. This process should not only be limited to finding solutions to current problems, but also enable the development of proactive policies by anticipating future migration movements. Increasing institutional capacity, efficient use of resources, ensuring transparency and accountability in migration management are critical for strengthening social cohesion and minimising the risks posed by migration.

One of the important stages in the migration management process is the adoption of the Law on Foreigners and International Protection. Turkey has hosted

different migration movements throughout history due to its geopolitical location and has become the centre of migration flows especially in recent years due to regional crises. The civil unrest in Syria, which started in 2011, has made Turkey a country preferred by millions of people as a safe haven. This intense wave of migration has revealed that the existing legal regulations are insufficient and a comprehensive legal framework is required. In this context, the Law on Foreigners and International Protection No. 6458 was published in the Official Gazette on 4 April 2013 and entered into force.

The Law on Foreigners and International Protection regulates this process in the context of law by addressing the concept of migration with a rights-based approach. It is envisaged that legislative studies and institutionalisation efforts in the field of migration will make significant contributions to the process of conceptualising the phenomenon of migration and establishing institutional memory. While migration policies were generally shaped from a security perspective in the past, today they have started to be addressed on the basis of human rights.

The mass influx of migrants into cities not only leads to inadequate infrastructure and housing needs, but also to the ineffective provision of many basic public services such as health, education and transport, and to a decrease in the quality of urban life. This process shows that city administrators need to take measures by adopting a flexible urban management infrastructure against unexpected situations and that an effective migration policy must be implemented. Especially in the provinces located in border regions, it is obvious that this necessity should be taken into consideration as a current policy strategy and urban planning should be strengthened in this direction.

As part of migration management measures, temporary accommodation centres, especially in border regions, play an important role. Accommodation centres for migrants are designed as temporary solutions that aim to meet the basic shelter, health and safety needs of migrants. These centres have also contributed to mitigating social and urban impacts at the onset of the crisis by providing an infrastructure that can quickly respond to the needs of migrants. Accommodation centres for Syrian migrants are generally located on or close to the Syrian-Turkish border. At the beginning of the migration, Hatay had the largest number of

temporary accommodation centres with four tent cities and one container city. In this context, Hatay was followed by Gaziantep, Şanlıurfa, Kilis and Mardin, and these cities were among the regions where accommodation centres were concentrated.

The effects of external migration are felt more clearly in border provinces and some large cities. Cities such as Gaziantep, Hatay and Kilis host large migrant populations and this situation brings along problems such as social stratification and ghettoisation. These problems should be addressed as a priority in shaping migration policies. The traditional family structures and lifestyles of migrants create incompatibilities with the dynamics of the social structure and make their social integration difficult. Moreover, the increase in the migrant population creates economic and social pressures on the local population, increases competition in the labour market and intensifies the demand for housing. This situation deepens resource constraints and social tensions for both migrants and locals.

Healthy intercultural interaction in cities where individuals from different countries live gives the city a strong dynamism. Therefore, establishing a healthy communication with the immigrant population helps to strengthen cultural transfer in urban life and make cities more dynamic. In this context, although the activities of city administrators are an important factor in establishing healthy communication, the willingness of immigrants themselves is also of great importance. This willingness is a factor that directly affects the success of integration processes and the adaptation of migrants to urban life. Lack of willingness and difficulties in the adaptation process may also cause the migrant population to remain unregistered in the cities and as a result, security risks may increase and crime rates may rise.

In order to ensure the registration of Syrian foreigners and the effective implementation of security measures, Syrian foreigners are banned from travelling outside their cities of residence without permission. In this framework, the ‘Temporary Protection Regulation’, which entered into force on 22 October 2014, provides a basic legal framework regulating the status of Syrian migrants. The Regulation aims to ensure migrants' access to their fundamental rights and to develop a holistic approach in migration management processes.

The Directorate of Migration Management plays a critical role in Turkey's migration management and has taken important steps in developing urban cohesion strategies. Effective implementation of migration policies at the local level requires strong coordination, transparency and participation. Turkey's migration management adopts a multidimensional approach that combines international co-operation with local implementation. Effective co-operation with local actors is important for the integration of migrants into urban life. The policies implemented by the Directorate of Migration Management, taking into account local dynamics, support social cohesion in urban areas and strengthen the interaction between migrants and local people. However, for this process to be more effective, flexible policies that are sensitive to local needs should be developed and migrant communities should be included in the processes. Migration management should not only be limited to an institutional framework, but also focus on social cohesion and integration processes, which will enable Turkey to pursue a sustainable migration policy. In this context, continuously reviewing the policies implemented by the Directorate of Migration Management and harmonising them with local dynamics is critical for strengthening urban cohesion.

Litvanya'da Yerel Yönetimlerin Mali Yapılanması

Ceyda ŞATAF*
Serap GÜL KIR**

Öz: Litvanya, 1992 yılında kabul edilen Anayasa'sı uyarınca yarı başkanlık sistemine sahip Parlamenter Cumhuriyettir. Ademi merkezîyetçi, üniter bir devlet olan Litvanya, merkezi yönetim ve özerk yerinden yönetim olarak örgütlenmiştir. Yerel yönetimler bölge yönetimi ve belediyeler olmak üzere iki türden oluşur. Anayasa ve yasalarla belediyenin işlevleri belirlenmiştir. 60 belediyeden oluşan Litvanya'nın tek kademeli bir yerel yönetim yapısı vardır. Yerel yönetimler anayasal temele sahip olmakla beraber Yerel Yönetim Kanunu'nda düzenlenmiştir. Avrupa Yerel Yönetim Özerklik Şartı 1996 yılında imzalanıp 1999 yılında onay verilmiştir. Yerel idarelerin gelir kaynakları Yerel Yönetim Yasası'nda ifade edilmiştir. Yerel yönetim Yasası'nda, her bir yerel yönetim biriminin kendi hazırlayıp onay verdiği özerk bir bütçesi vardır. Bütçe Kanunu'nda belediye borçlanma yapabilmek için tahmini olarak gelirlerinin % 60 oranında limit konulmuştur. Yasada, yerel yönetimler 2009 ve 2010 yıllarındaki finansmanı bakımından büyük bir değişikliğe uğramıştır. Litvanya belediyeleri, merkezi yönetimden mali transferlerde kesintiler yapmıştır. Merkezi yönetim ayrıca yerel yönetimlere harcamaları konusunda çok daha fazla sınırlama çağrısında bulunmaktadır. Bu mali durumun bir sonucu olarak, birçok belediye, idarenin verimliliğini artırmak ve maliyetleri düşürmek için birçok çaba sarf etmiştir. Bu çalışma, Litvanya yerel yönetimlerini yapısal, işlevsel ve mali açıdan çeşitli yönleri ile incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Litvanya, Yerel Yönetimler, Mali yapı.

* Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, ceydasataf@sdu.edu.tr, 0000-ORCID: 0002-7112-6546.

** Arş. Gör. Dr., Hitit Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Maliye Bölümü, serapgulkir@hitit.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5112- 6039.

Makale Geliş Tarihi: 02.06.2023

Makale Kabul Tarihi: 10.07.2024

Financial Structure of Local Governments In Lithuania

Abstract: *Lithuania is a Parliamentary Republic with a semi-presidential system in accordance with its Constitution adopted in 1992. Being a decentralized, unitary state, Lithuania is organized as central government and autonomous decentralization. Local governments consist of two types: regional government and municipalities. The functions of the municipality are determined by the constitution and laws. Consisting of 60 municipalities, Lithuania has a single-tier local government structure. The law has undergone major changes in the financing of local governments in 2009 and 2010. Lithuanian municipalities have made cuts in financial transfers from the central government. The central government is also calling on local governments to be much more restrictive in their spending. As a result of this financial situation, many municipalities have made many efforts to improve the efficiency of their administration and reduce costs. Although local governments have a constitutional basis, they are regulated in the Local Government Law. The European Charter of Local Government Autonomy in the country was signed in 1996 and ratified in 1999. Revenues of local governments are determined in the Local Government Law. According to the Local Government Law, each local government has its own independent budget, which it prepares and approves. The annual budget Law limits municipal borrowing to 60% of the estimated revenue. This study aims to examine Lithuanian local governments in various aspects in terms of structural, functional and financial aspects.*

Keywords: *Lithuania, Local Governments, Financial Structure.*

Giriş

Litvanya Cumhuriyeti üniter bir devlettir, başbakan ve on dört bakandan oluşan kabine tarafından yönetilen bir parlamenter demokrasidir. Seçilen parlamentoya “Seimas” denilmektedir. Bağımsızlıktan bu yana, yerel yönetimlere yönelik birkaç kez reform hareketleri düzenlenmiş ve güçlendirilmiştir. Belediyelerin sorumlulukları yerel yönetimler kanununda belirtilmiştir. Yerel yönetimler 2009-2010 yıllarında gelir ve giderler bakımından büyük bir değişikliğe uğramıştır. Litvanya belediyelerinde, merkezi yönetimden mali transferlerde kesintiler yaşamıştır. Litvanya’da yerel yönetim reformları: Bölgesel yönetim seviyesinin kaldırılması, belli yetkilerin belediyelere devri, belediye borcuna kısıtlamalar, devlet mali transferlerinde azalma, verimliliği artırmak için yerel ve bölgesel yönetim çalışanlarının sayısını azaltmak için programların oluşturulmasıdır.

Çalışma konusunun Litvanya yerel yönetimleri olarak seçilmesinin sebebi, Türkçe yerel yönetimler literatüründe daha önce çalışılan bir ülke olmamasıdır. Bu doğrultuda ülke yerel yönetimlerin ülke incelemeleri ile ilgili literatüre katkı sunulması hedeflenmektedir. Çalışmanın ilk kısmında Litvanya’da yerel yönetimin siyasi yapısı, tarihçesi, türleri, sorumlulukları, yasal çerçevesi ve idari denetimi anlatılmıştır. İkinci kısımda mali yapılanmasına yer verilmiştir.

Litvanya’nın Siyasal ve Yönetimsel Yapısı

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nden ayrılan Litvanya yaklaşık 200 yıl Rus hâkimiyetinde kalmıştır. Litvanya reform hareketleriyle destek verilen adayların Litvanya Yüksek Konseyi seçimlerini kazanmasıyla 1990’da özgürlüğünü tekrar kazanmıştır. 1990 Şubat’taki referandumda, seçmenlerin % 91’i özgür, demokratik bir Litvanya lehine oy vermiştir. 1990 Mart’ta Konsey, Litvanya’nın özgürlüğünün tekrar kurulduğu duyurulmuş ve yeniden bakanlar kurulu oluşturulmuştur. Litvanya 11 Mart 1990’da özgürlüğünü bildiren ve 1991’de Sovyet Birliği tarafından tanınmıştır. Devletin Geçici Temel Kanunu kabul edilmiştir. 1992 Anayasası, üç temel ilkeyi benimsemiştir: Özgürlük, milli egemenlik ve demokratik yönetimdir. Bunlar öncelikle 1922 tarihli ilk yazılı Anayasasında ardından kısa süreli 1938 Anayasasında yer verilmiştir (Bakken, 1997: 656; OECD, 1999: 2; Pereira ve Blondal, 2018: 7).

1992 Anayasasında Litvanya “özgür demokrasiyle yönetilen bir Cumhuriyettir”. Litvanya yarı başkanlık sistemiyle yönetilip devlet başkanı, halk tarafından doğrudan beş yıllık bir süre için seçilen ve maksimum iki dönem görev yapabilen Cumhurbaşkanıdır. 17 Mayıs 2009’da var olan Başkan Dalia Grybauskaitė, seçilip ülke tarihindeki ilk kadın cumhurbaşkanı ve 1999’da Letonya’nın ardından Baltık Devletlerinde ikinci kadın devlet başkanı olmuştur. 2014’de Dalia Grybauskaitė, ikinci dönem için tekrar seçilmiştir (Pereira ve Blondal, 2018: 9).

Litvanya’da iki turlu Cumhurbaşkanlığı seçimleri en son 12-26 Mayıs 2019 tarihlerinde olmuştur. Bağımsız aday Gitanas Nausėda, Cumhurbaşkanı seçilmiş ve 12 Temmuz 2019 tarihinde göreve başlamıştır. Parlatmentonun toplam üye sayısı 141 olup seçimler dört yılda bir yapılmaktadır. Üyelerin 71’i tek temsilci seçen bölgelerden seçilirken 70’i ise ülke çapında parti listelerinden

seçilmektedir. Litvanya 1991 yılında bağımsızlığını ilan edilmesinden bugüne kadar koalisyon hükümetleriyle yönetilmiştir (Dış İşleri Bakanlığı, 2023).

Cumhurbaşkanı, dış politika ve milli güvenliği denetlemekte olup ordunun başkomutanıdır. Cumhurbaşkanı parlamentonun (Seimas) onay verilmesiyle başbakanıdır. Kabinenin geri kalanını ve diğer bazı üst düzey memurları atamakta ve görevden almaktadır (Pereira ve Blondal, 2018: 9).

Hükümet, devletin başı olup Başbakan ve bakanlardan meydana gelmektedir. Başbakan, atanmasını izleyen 15 gün içinde, kendi oluşturduğu ve Cumhurbaşkanı tarafından onaylanan Hükümeti ve programını da görüşülmek üzere Seimas'a sunmaktadır. Hükümet, Seimas seçimlerinden veya Cumhurbaşkanı'nın seçilmesinin ardından yetkilerini Cumhurbaşkanı'na geri vermiştir. Seimas, oturuma katılan Seimas Üyelerinin çoğunluk oyu ile hükümet programına onay vermektedir (Pereira ve Blondal, 2018: 9).

Litvanya Yerel Yönetimlerinin Tarihsel Süreci

Yerel yönetimlerin tarihi incelendiğinde 600 yıldan daha öncesi olduğu bilinmektedir. Litvanya'nın başkenti olan Vilnius şehri bütün Litvanya'da geçerli olan Madgeburg Haklarıyla 1387'de yerel idare hakkını kazanmıştır. Yerel yönetim birimlerinden biri kasabalara kendi birimlerine sahip olmayı ve kasaba halkı tarafından seçilen jüriden oluşan ayrı bir mahkemeye sahip olma hakkı sağlanmıştır (Šaparnienė vd., 2021: 278).

1795'de Polonya-Litvanya Topluluğu Avusturya, Rusya ve Prusya arasında bölündükten sonra Litvanya'nın büyük bir kısmı Rusya İmparatorluğuna gitmiştir. Yönetim Rus modelini takip edecek şekilde hızlı bir şekilde tekrar düzenlenmiştir. 1808'de Litvanya şehirleri Vilnius ve Kaunas, dumas (Konseyler) tarafından yönetilmeye başlanmıştır. 1861'de işgal altındaki Litvanya toprakları, her biri bir meclis, bir konsey ve bir mahkeme ile kasta dayalı bir yerel yönetim biçimine sahip olan idari bölgesel birimlere veya kasabalara bölünmüştür. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Litvanya egemen devleti yenilenmiştir. İdari bölüm önceliklere benzer kalmıştır: İller kasabalara bölünmüştür. Yerel yönetim iki aşamalıydı: Hem il hem de kasaba konseyleri seçilmişti. Bu konseyler bağlı olarak il veya kasabalara aitti. 1919'da modern, demokratik yerel yönetim kuran Yerel Yönetim Yasası kabul edilmiştir. Belediye Meclisleri demokratik bir yolla

seçilmiştir. Kasaba Meclisleri doğrudan mahalle sakinleri tarafından seçilirken, il meclisleri de kasaba meclis üyeleri tarafından gizli oyla seçilmiştir. 1929 tarihli Belediye Kanununa göre her mahalleden birer temsilci kasaba meclisine seçilmiştir. 1940'ta Litvanya işgal edildiğinde ve Sovyetler Birliği'ne dahil edildiğinde, yerel yönetim anayasal kurumu kaldırılmıştır. 1990 yılında kurulan yerel yönetim kurumları sistemi 1995 yılına kadar devam etmiştir. 2010 yılında başka bir il reformu gerçekleştirilmiş ve tüm idari yükümlülükler illerden alınmış, merkezi ya da yerel yönetimlere yeniden dağıtılmıştır. Her ilde Bölgesel Kalkınma Meclisleri (Belediye Meclis Üyelerinden oluşan) oluşturulmuş ve her bir bölge için esas konularda karar alma yetkisi istenmişti (Šaparnienė vd., 2021:278-279).

Yerel Yönetimlerin Yasal Çerçevesi

Avrupa Birliği'nin (AB) yerel yönetimlere özellikle önem vermesinin sebeplerinden biri AB uygulamalarının önemli bir bölümünün yerel nitelik taşımasıdır. İkincisi ise birliğin uluslar üstü yapılanma olması ve kararların ülke merkezlerinden uzak Brüksel'den alınmasının vatandaşlar arasında yerel yönetimlerin güçlerini ve önemini yitirdiği ve halkın taleplerini üst yönetime iletmede daha fazla güçlkle karşılaşacaklarına dair algısının ortaya çıkmasıdır. AB politika başarısının vatandaşların kararlara katılımının daha fazla sağlanmasıyla olabileceği anlaşılmıştır. Yerel yönetimler vatandaşların karar süreçlerine katılımında önemli bir araçtır. Yerel yönetimlerin AB genelinde mali yardımlarla ve bazı düzenlemelerle güçlendirilmesi gerekmektedir (Varcan vd., 2013: 159).

22 Ekim 1992'deki referandumla kabul edilen Litvanya Anayasasında, Litvanya, önemli derecede yerelleşmeye sahip üniter ülke olduğu belirtilmiştir (Pereira ve Blondal, 2018: 12). Anayasada yerel yönetime önem verilmekte, yerel birimlere yerel yönetim hakkı tanınmakta ve ülke çapında bir yerel yönetim sistemi uygulamak için yerel yönetim meclisleri yeniden kurulmaktadır. Anayasa, yerel meclislerine üyelerin seçilmesi için gerekli şartları sağlamış ve gizli oy kullanma sürecinde kimlerin oy kullanabileceğini belirtmiştir. Devlete ve vatandaşa karşı sorumlu olan yürütme organlarının meydana gelmesini sağlamıştır. Ülke, kanunlarını ve kararlarını uygulayabilmek için yerel idarelere, anayasa ve devlet hukuku sınırları dâhilinde serbest hareket etme yetkisi vermiştir (Bakken, 1997:656).

Anayasaya göre, yerelin kendi bütçelerini hazırlamak ve onaylamak, bütçelerini finanse etmek için harç, vergi ve resim toplamak üzere gelir sistemleri kurma yetkisi verilmiştir. Yerel meclisler haklarının ihlal edilmesi durumunda Litvanya mahkemesine başvurabilmektedirler. Vatandaşlar ve kurumlar yerel yönetim tarafından haklarının ihlal edilmesi halinde mahkemeye başvurabilirler. Yerel yönetim kararlarını denetleyebilmek ve parlamento faaliyetlerinin ülkede uygulanabilmesini sağlayabilmek için üst düzey yönetim birimlerin oluşturulmuştur. Bu yönetim birimlerinin ve temsilcilerinin yetkileri yasa ve parlamentonca düzenlenmektedir (Bakken, 1997: 656).

Ülkenin Anayasasının 10. bölümünde yerel yönetimlerle ilgili 119-124 md. içeren düzenleme mevcuttur (The Constitution of The Republic of Lithuania, 1992):

- 119. maddesine göre kanunda yazılı idari birimler yerel yönetim hakkına sahiptir ve bu hak yerel yönetim meclisleriyle uygulanmaktadır. Yerel yönetimlerin kuruluş ve faaliyetlerine ait usul yasayla belirlenmektedir.
- 120. maddesinde belediye idareleri, anayasa ve yasalarla ifade edilen yetkileri dâhilinde, bağımsız bir şekilde hareket etmişlerdir.
- 121. maddesinde belediyeler bütçelerini hazırlayıp onay vermektedirler. Belediye meclisleri, kanunun öngördüğü sınırlar içinde ve usule göre yerel vergi koyma hakkına sahiptir. Belediye meclisleri kendi bütçeleri pahasına vergi ve resim indirimi sağlayabilmektedirler.
- 122. maddesinde belediye meclisleri ve başkanları, haklarının ihlal edilmesi durumunda yasal yollara başvurma hakkı vardır.
- 123. maddeye göre kanunla öngörülen durumlarda ve usule göre Seimas, bir belediyenin topraklarında geçici olarak doğrudan yönetim getirebilmektedir.

- 124. maddeye göre belediye meclislerinin ve belediye başkanlarının vatandaş veya kuruluşların haklarını ihlal eden işlem veya eylemleri mahkemede temyiz edilebilmektedir.

12 Aralık 1996'da anayasada yapılan değişiklikle, yerel yönetim meclisi üyelerinin görev süresi 2 yıldan 3 yıla çıkarılmıştır (OECD, 1999: 3).

Litvanya, 1993'de, Avrupa Konseyi'ne katıldıktan sonra Avrupa Yerel Yönetim Özerklik Şartı'nı imzalamayı ve onaylamayı taahhüt etmiştir. Anlaşma 26 Kasım 1996'da Strazburg'da imzalanmış ve Litvanya Cumhuriyeti Parlamentosu 25 Mayıs 1999'da anlaşmayı onaylamıştır. Onay verilmiş belgeler 22 Haziran 1999'da verilip 1 Ekim 1999'da anlaşma uygulanmaya başlamıştır. Anlaşma Litvanya tarafından herhangi bir çekince veya beyan olmaksızın onaylanmıştır. Anlaşmanın onaylanması, Litvanya'da demokrasinin geliştirilmesinde ve yerelleşmede ve yerellik ilkelerinin uygulanmasında olumlu bir adımdır (Šaparnienė ve Lazauskienė, 2012: 392).

Anayasanın 138. Maddesinin 3. Kısımında, «Litvanya Cumhuriyeti parlamentosunca onay verilen bütün uluslararası antlaşmalar, Litvanya Cumhuriyeti hukuk sisteminin kurucu parçalarıdır. Bu hüküm, uluslararası anlaşmalara yönelik «tekçi» yaklaşımı tanımaktadır. Bu doktrinde, uluslararası hukuk, ülke içi hukuk sisteminin bir parçası olup direkt bir şekilde uygulanabilmektedir. Sonuç olarak Litvanya'nın idari kurumları ve Litvanya mahkemeleri, onaylanan uluslararası anlaşmanın hükümlerini doğrudan uygulamak zorundadır. Başka hiçbir ülke içi yasal düzenlemeye ihtiyaç yoktur. Litvanya yasalarında Avrupa Yerel Yönetim Özerklik Şartı ön planda tutulmuştur. Ancak bu anlaşma Litvanya Anayasası ile çelişmez (Šaparnienė ve Lazauskienė, 2012: 392-393).

Litvanya'da yerel makamların organizasyonu ve işleyişi çok sayıda yasa ve yönetmelikte düzenlenmiştir. En önemlileri ilgili kanunlardır. Bu kanunlar aşağıda belirtilmiştir (Šaparnienė ve Lazauskienė, 2012: 394-395):

- Yerel yönetim (2000'de kabul edilmiştir);
- Belediye Meclisi Seçimleri (7 Temmuz 1994'te kabul edilmiştir);

- Bütçeleme (30 Temmuz 1990'da kabul edilmiştir);
- Belediye Bölgesinde Geçici Doğrudan Yönetim (28 Mart 1995'te kabul edilmiştir);
- Bölgesel İdari Birimler ve Sınırları (Temmuz 1994'te kabul edilmiştir);
- Litvanya Belediyeler Birliği (28 Mart 1995'te kabul edilmiştir);
- Bölgesel Planlama (12 Aralık 1995'te kabul edilmiştir);
- Devlet Mülkiyetinin Belediyelere Devri (12 Şubat 1997'de kabul edilmiştir);
- Belediye Bütçe Gelirlerinin Belirlenmesi Metodolojisi (7 Temmuz 1997'de kabul edilmiştir);
- Yerel Yönetimlerin İdari Denetimi (14 Mayıs 1998'de kabul edilmiştir);
- Devlet ve Belediye Mülklerinin Yönetimi, Kullanımı ve Tasfiyesi (Mayıs 1998'de kabul edilmiştir);
- Kamu Hizmeti (Temmuz 1999'da kabul edilmiştir)

Yerel Yönetim Yasası, yerel yönetim ilkelerini, belediye kurumlarını ve bunların yetkilerini, işlevlerini, belediye meclisi üyeliği statüsünü ve belediyeler için ekonomik ve mali kuralları belirtmektedir. 2008'de Yerel Yönetim Yasasında yapılan değişiklik, belediye işlevlerinin kesin bir şekilde karar alma özgürlüğüne göre gruplandırılmasını belirlemiştir. Bu değişiklik, belediyelere Litvanya Cumhuriyeti Anayasası ve yasalarına göre faaliyetlerini bağımsız olarak yönetme konusunda daha fazla hak sağlamıştır (Ministry of the Interior of the Republic of Lithuania, 2015).

2020'de Yerel Yönetim Yasası değiştirilmiş ve herhangi bir acil durum veya karantina nedeniyle belediye meclisinin uzaktan toplantıları yasallaştırılmıştır (Litvanya Cumhuriyeti Yerel Yönetim Yasası, 2018, Madde

111). Meclis kararları uzaktan alınırken, belediye meclisi üyelerinden birinin kimliği ve oylama sonuçları belirtilmelidir. Yani bu şekilde yapılan uzaktan toplantılarda gizli oylamayı gerektiren kararlar alınmamaktadır. Bütün bu kanuni kısıtlamalar, iç-dış denetimin gücünü uygulayabilmeyi ve yerel seviyede şeffaf bir şekilde karar alabilmeyi gerektirmektedir (Şaparnienė vd, 2021: 305).

Litvanya’da Yerel Yönetimler

Ülke sınırları içerisinde farklı büyüklükteki yerleşim yerlerinde yaşayan halkın ortak ve yerel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bir yasa düzeni içinde oluşturulan ve anayasal birimler olan yerel yönetimler; vatandaşlara yakın birimler olmaları ve onların ihtiyaçlarını yerinde tespit edebilmeleri nedeniyle hizmet üretiminde önemli bir yere sahiptir. 1980’lerin başından itibaren “yerelleşme¹” uluslararası kalkınma örgütleri tarafından önemli bir kalkınma stratejisi olarak görülmüştür (Varcan vd., 2013: 4).

1993’de Avrupa Konseyi’ne katılan Litvanya, Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nı imzalamış ve onaylamıştır. Bu şart sayesinde yerel yönetimlerin hakları yasal güvence altına alınmıştır. Yerel idarelerin görevlerini yapabilmesi için mali kaynaklarla desteklenmesi gerektiği öngörülmüştür. Şartın öncelikleri arasında mahalli idarelerde idari ve mali özerkliğin hâkim olması, yerel yönetimlerin görevleriyle bağdaşır gelirlerinin bulunması, aralarında birlik kurabilmeleri ve kanuni sınırlar dahilinde diğer ülkelerin mahalli idareleriyle işbirliği içinde olabilmeleri bulunur (Pereira ve Blondal, 2018: 7; Şaparnienė ve Lazauskienė, 2012: 392; Varcan vd., 2013: 162).

Litvanya’da bölge düzeyindeki ademi merkezîyetçilik, yeni bölge yönetsel reformun uygulamaya 1995’de koyulmuştur (Pereira ve Blondal, 2018: 14). Litvanya idari olarak 10 ile (*apskritis*) ve 60 belediyeye bölünmüş üniter bir devlettir. Tek aşamadan oluşan bir yerel yönetim sistemi vardır. Belediyelerin yerel yönetim hakkı Litvanya Anayasası ile güvence altına alınmıştır. 10 il (merkezi olarak atanan valilere sahip devlet idari bölgeleri) 2010

¹ Devletin yönetim sorumluluklarının, merkezi yönetimden, merkezi yönetimin taşra teşkilatlarına, merkezin kontrolü altındaki diğer teşkilatlara, merkezi yönetimin dışındaki özel teşkilatlara aktarılmasıdır.

yılında kaldırılmıştır. Yerine belediye meclis üyelerinden oluşan ancak İçişleri Bakanlığı’nın yönetimi altında olan bölgesel kalkınma meclisleri getirilmiştir (Country Profile/Lithuania, 2016: 1; Šaparnienė vd., 2021: 278).

Bölge Yönetimi

İller merkezi olarak atanan valiler tarafından ve seçilmiş temsilciler tarafından yönetilen, merkezi olmayan devlet idareleri olmuştur. 2010’da iller kaldırılmış ve görevleri merkezi hükümete veya belediyelere yeniden dağıtılmıştır. Bu durum, bölgeleri 2014’e kadar etkin bir şekilde hizmet yürüten bölge birimleri tanıtmayı amaçlayan il reformunun parçası haline gelmiş, ancak reform il idareleri feshedildikten sonra "bu idarelere son verilmiştir. Hükümetin izleyen stratejik belgeleri, bölgesel-idari yönetimde herhangi bir değişiklikten bahsetmemiştir (Pereira ve Blondal, 2018: 14; Kraujutaityte vd., 2014: 57).

2010'dan itibaren, her ilde Bölgesel Kalkınma Meclisleri kurulmuştur. Her meclis belediyelerin belediye başkanlarından (belirli bir ile ait tüm belediyelerden), yerel meclislerin delegelerinden ve hükümet veya devlet kurumundan atanan yetkili bir kişiden oluşuyordu. Bölgesel Kalkınma Meclislerinin özellikle bölgesel kalkınma planına ilişkin kararlar, bu kararların uygulanması, sorunlu alanın belirlenmesi, o sorun alanı için kalkınma programı, en ilgili bölgesel sosyo-ekonomik kalkınma projeleri ve AB yapısal fonlarının bir kısmının dağıtımı da dahil olmak üzere o bölgenin sosyo-ekonomik gelişimi üzerinde derin bir etkiye sahip olabilecek diğer kararlarla ilgili sınırlı yetkileri vardır. Bu yapı İçişleri Bakanlığı'nın (yani Bölgesel Kalkınma Dairesi'nin) yönetimi altında çalışmalıdırlar (Pereira ve Blondal, 2018: 14; Burbulyte vd., 2013).

Litvanya Yerel Yönetimler Birliği (ALAL), bölgesel düzeyi güçlendirmek için alınan önlemlerin yeterli olmadığına dikkat çekmektedir. Bölgesel Kalkınma Meclislerine tüzel kişilik atfedilmesine yönelik olarak Seimas tarafından kabul edilen bir hüküm hükümet tarafından uygulanmamıştır. 2017 Aralık’ında Ulusal Bölgesel Kalkınma Meclisi, etkin bir bölge politika sistemi oluşturma hedefini belirleyen Litvanya bölgesi politikası için Beyaz Kitabı onaylamıştır. Beyaz Kitap’ta belirtilen konular arasında, bölgelerin etkinleştirilmesi için Bölgesel Kalkınma Meclislerinin yetkilerinin genişletilmesine yer verilmiştir. Beyaz Kitap’a göre “Amaç, bölgesel kalkınma

kurullarının belediye işbirliği temelinde faaliyet gösteren bölgeleri bünyesine katarak, bunlara bağlı yeterlilik ofisleri (kalkınma ajansları) veya bölgesel hizmet merkezleri ile birlikte hukuki statü ve gerçek yetkilere sahip bölge yöneticileri haline gelmeleri amaçlanmaktadır (Pereira ve Blondal, 2018: 15).

Litvanya'nın yaklaşık nüfusu 2,7 milyondur. Nüfus yoğunluğu, başkent Vilnius'ta ve çevresinde bulunur (yaklaşık 588.000 kişi). Bir bütün olarak Litvanya'da gelecekteki nüfus gelişiminin kabaca önümüzdeki on yılda azalmaya devam etmesi beklenmektedir. Böylece nüfus artışıdaki gerileme yavaşlamış görünmektedir (ESPON, 2021:2-3).

2010- 2021 arasında, Litvanya'daki şehirlerin %83'ünde nüfus azalmıştır. Nüfus artışı, Panevežys'te yıllık %-2,0 ile Vilnius'ta %0,1 arasındadır. Son on yılda, nüfus en az 250 000 ila 1,5 milyon nüfuslu Litvanya şehirlerinde azalmıştır. 50 000 ila 100 000 nüfuslu şehirlerin nüfusları ortalama olarak azalmıştır (OECD, 2022).

Litvanya'nın AB'ne girmesiyle, çok sayıda Litvanyalı (nüfusun %20'sine varan oranlarda) daha iyi ekonomik fırsatlar arayışıyla yurtdışına göç etmiştir. Genç ve eğitilmiş insanların kitlesel göçü, özellikle vasıf eksikliği ve kırsal alanlardaki nüfusun azalması açısından önemli bir demografik sorun yaratmaktadır (Pereira ve Blondal, 2018: 39).

Belediye İdareleri

Belediye idareleri, güvence altına alınan yerel yönetim hakkına sahiplerdir (Ministry of the Interior of the Republic of Lithuania, 2015). Belediyeler 48 ilçe, 6 kasaba ve 6 genel belediyeden oluşur. Bu belediyelerin hepsi aynı statü ve yetkiye sahiptir. Belediyeler vatandaşlara yakınlık hizmetlerini yönetmek amacıyla semt olarak adlandırılan alt belediye birimleri kurabilirler. Bu birimlerden 545 tane vardır ve belediye idaresi yöneticisi tarafından atanan memur tarafından yönetilir (Country Profile/Lithuania, 2016: 1).

Litvanya'da yerel yönetim, bölge halkı tarafından seçilen, belediye kurumları tarafından yönetilen tek kademeli belediyelerden oluşur. Bölgesel İdari Birimler ve Sınırları Kanunu'nun 2. maddesine göre, "Belediye kurmanın temel ölçütü, belediyenin çevresini yönetmeye ve korumaya hazır olması, belediye

ekonomisi, sakinlerine hizmet sunması ve Litvanya Cumhuriyeti Yerel Yönetim Yasası’nda belirtilen diğer görevleri yerine getirmesidir” (Pereira ve Blondal, 2018: 15).

Litvanya'daki her bir belediyenin, bir belediye meclisi ve belediye meclisinin üyesi olan bir belediye başkanınca yönetilmektedir. Her bir belediye meclisinde dört yıllık süre için seçilen üye sayısı belediyenin büyüklüğüne bağlı olarak 15 (5.000'den az sakini olan belediyelerde) ile 51 (500.000'den fazla sakini olan belediyelerde) arasında değişmektedir. 2015’de 1.524 belediye meclisi üyesi seçilmiştir. Belediye başkanı dışındaki meclis üyeleri nispi temsil esasına göre seçilir. 2015'ten önce belediye başkanları belediye meclisleri tarafından seçilirken 2015’den itibaren belediye başkanı doğrudan belediye sakinlerinin çoğunluğu tarafından seçilir. Olağan seçimler, mevcut dönemin bitiminden en az iki ay önce ve en geç bir ay önce parlamento tarafından ilan edilen bir tarihte yapılır (Pereira ve Blondal, 2018: 18).

Seçim bölgesindeki seçmen katılımı en az %40 ise belediye başkanı oy çokluğu ile seçilir. Seçmen katılımı %40'ın altında kalırsa en çok oyu (ve oyların en az %20'sini) alan aday kazanan duyurulmaktadır. İkiyden fazla aday olması durumunda ve ilk turda herhangi bir adayın kazanamaması söz konusu olursa 15 gün içinde ikinci tur oylama yapılması gerekmektedir İlk turda öne çıkan iki aday ikinci tur oylamaya katılmaya hak kazanmaktadır. İkinci turda daha fazla oy alan aday, seçmen katılımına bakılmadan kazanan şeklinde ilan edilmektedir (Pereira ve Blondal, 2018: 18).

Litvanya belediyeleri hem devlet tarafından yetkilendirilmiş (merkezi hükümetten gelen hibelerle finanse edilen) hem de bağımsız (ulusal bir vergi paylaşımı düzenlemesi ve yerel gelir kaynakları ile finanse edilen) işlevleri yerine getirmektedir. Litvanya, merkezi düzeyde yoğunlaşan yetkilere ve mali kaynaklara sahip merkezi bir hükümet sistemine sahiptir. Merkezi hükümet yerel makamların minimum gelir artırma yetkileri olduğundan yerel düzeye devredilen işlevlerin yerine getirilmesi için hibe sağlamaktadır (Kuokstis vd., 2022: 69).

Belediye yetkileri, 1992 Anayasası ve 2002'de değiştirilen 1994 Yerel Yönetim Yasası ile belirlenmiştir. İl idarelerinin ortadan kaldırılması temel sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler gibi yetkilerinin belediyelere ve merkezi hükümete devredilmesine yol açmıştır. Belediyelere tam yönetim sorumluluğu

veren sosyal yardım desantralizasyonu 2012’de başlamıştır. Belediyeler 2015’den bugüne kadar sosyal yardımı finanse etmede tam sorumluluğa sahiptir (Country Profile/Lithuania, 2016: 1).

Yerel Yönetim Kanununun 2. Bölümün 5. Maddesi belediyenin görev ve yetkileri ifade edilmiştir. Buna göre belediyeler söz konusu görevleri yerine getirirken, karar alma, kabul etme ve uygulama konusunda insiyatif serbestisine sahiptir ve söz konusu işlevlerin yerine getirilmesinden sorumludur. Bu görevleri yerine getirirken, belediyelerin faaliyetleri, kanunla öngörülen şartlara ve düzene bağlıdır. Bu kanunla öngörüldüğünde, diğer yasal düzenlemelerle de belirlenir. Belediye idareleri görevlerini yaparken, kanunun ifade ettiği biçimde karar alma özgürlüğü verilmiştir. Belediyelerin görevleri türlerine göre mahalli idare, kamu yönetimi ve kamu hizmeti sağlama işlevleri olarak ayrılır. Mahalli idarelerin görevleri, kanunun gösterdiği şekilde belediye meclisince yürütülür. Kamu yönetimi görevleri, kanunun gösterdiği şekilde, belediye meclisi, belediyenin yürütme organları, belediyenin diğer kurum ve hizmet başkanları, kamu yönetimine yetkili kılınan memurlar tarafından yürütülür (Republic of Lithuania Law on Local Self-Government, 1994).

Belediyenin yetkileri serbest veya devir edilen yetki şeklinde iki çeşittir. Belediyenin serbest görevlerinin aksine devredilen görevler, ilgili merkezi bakanlık talimatıyla yerine getirilmektedir. Devir edilen görevler, yerel yönetimlerin idare müdürünce yürütülmektedir. Devir edilen fonksiyonlar direkt ve münhasıran sorumlu bakanlıkça finanse edilmektedir. Oysa bağımsız işlevlerde belediyelere daha fazla serbestlik tanınmaktadır (Pereira ve Blondal, 2018: 17).

Anayasa ve yasalarla belediyenin bağımsız işlevleri şu şekilde sıralanabilir (Republic of Lithuania Law on Local Self-Government, 1994):

- Belediye bütçesinin hazırlanması ve onaylanması
- Yerel ücret ve harçların belirlenmesi
- Mülkiyet hakkı belediyenin olan bir arazinin ve diğer mülklerin idaresi, kullanımı ve elden çıkarılması

- Belediye kuruluşlarının kurulması ve sürdürülmesi, belediye kuruluşlarının ve teşebbüslerinin, diğer belediye tüzel kişiliklerinin birleştirilmesi
- Belediye sınırları içinde yaşayan 16 yaşından küçük çocukların zorunlu eğitim programlarına göre eğitiminin sağlanması
- Bir öğrenciye, öğretmene, aileye, okula eğitim yardımı sağlanmasının organize edilmesi ve koordine edilmesi, asgari çocuk bakımı düzenlemelerinin uygulanması
- Kırsal yerleşim yerlerinde yaşayan öğrencilerin okullara ve ikamet ettikleri yerlere ücretsiz ulaşımının sağlanması
- Okul öncesi eğitimin organizasyonu, çocukların ve yetişkinlerin yaygın eğitimi, çocukların ve gençlerin mesleklerinin organizasyonu
- Av bölgesi ünitelerinin kurulması ve sınırlarının değişiminin yapılması
- Okul öncesi, anaokulu ve genel eğitim programlarında eğitim veren eğitim kurumlarında kanuni düzenlemelerle ifade edilen usule uygun yemek hizmetlerinin organizasyonu
- Kanunla belediyelere verilen jeodezik ve kartografik işlerin organizasyonu ve yürütülmesi
- Sosyal hizmetlerin planlanması ve tedarik edilmesi, sosyal hizmet kuruluşlarının kurulması, sürdürülmesi ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği
- Genel kültürün geliştirilmesi ve nüfusun etnokültürünün teşvik edilmesi
- Belediye sınırları içinde ikamet eden engellilerin sosyal entegrasyonu için koşulların sağlanması

- Sosyal konut sayısının ayarlanması ve onarımı, sosyal konut kiralması
- Mevsimlik işlerin ve kamu organizasyonlarının yeniden nitelendirilmesi ve bölge sakinlerinin istihdamına ilişkin sorunların çözümüne katılımıdır.

Bunlar haricinde temel sağlık hizmetlerini, halk sağlığı hizmetlerini, sosyal refahı, bölge planlaması, yerel kalkınma ve ulaşım (toplu taşıma ve yollar), iskan, kültür, kamu güvenliği ve düzeni, atık ve sanitasyon² ve su yönetimini içermektedir (Country Profile/Lithuania, 2016: 1).

Belediye fonksiyonları ise şu şekilde sıralanabilir (Republic of Lithuania Law on Local Self-Government, 1994):

- Medeni durum işlemlerinin bildirim
- Kamu kayıtları ve devlet kayıtlarına veri sağlanması
- Sivil savunma
- Milli parkların yönetimine katılım
- Yangından korunma
- Belediye sınırları içinde ikamet eden 16 yaşından küçük çocukların okul öncesi eğitim, genel eğitim, mesleki eğitim ve mesleki danışmanlık teşkilatlanması, zorunlu eğitim programlarına uygun olarak, genel eğitim programlarını uygulayan ve istisnai yeteneklere veya özel ihtiyaçlara sahip öğrenciler için ayrılmış okulların (sınıfların) bakımı
- Belediye sınırları içinde kurulan devlete ait olmayan ve belediye tarafından kurulan okullardaki öğrencilere ücretsiz yemek

² Temiz içme suyu, atık su ve kanalizasyonunun yeterli arıtımı ve bertarafı ile ilgili halk sağlığı koşullarını ifade eder.

verilmesinin idaresi, ikamet yeri bildiren veya bir belediye sınırları içinde ikamet eden düşük gelirli ailelerden gelen öğrenciler için öğrenci malzemeleri sağlanmasının idaresidir.

Bunlar haricinde devredilen yetkiler, tarım ve kırsal kalkınma, emek piyasası politikasına katılım, kamu kayıtları ve arşiv hizmetleri, çocuk haklarının korunması ve ikincil sağlık hizmetleri organizasyonu vb. konuları içerir (Country Profile/Lithuania, 2016: 1).

2005’den başlayarak, belediyelerin diğer ihtiyaçları finanse etmek için merkezi hükümetten gelen sosyal ödenek kullanmaları yasaklanmış ve kullanılmayan fonları iade etmeleri istenilmiştir. Bu kısıtlamanın yerel yönetimlerin toplumsal meseleleri bağımsız bir şekilde çözmesini engelleyeceği yönünde eleştiriler yapılmıştır. Genel olarak devredilen işlevlerin bağımsız işlevlerle ilgili durumda olduğundan daha az finanse edildiği söylenebilir. Genellikle merkezi hükümet yalnızca devredilen işlevleri sağlayan belediye memurlarının maaşları için finansman sağlamaktadırlar (Loizidou ve Mosler-Törnström, 2012: 11).

Belediyelerin bağımsız ve devredilen yetkileri ile merkezi hükümet tarafından tutulanlar arasındaki ayrım hiçbir şekilde net değildir. 2009-2010 yıllarında görevlerin (daha önce iller tarafından yönetiliyordu) yerel ve merkezi yönetim arasında paylaştırıldığı ilkeli ve makul bir zeminin olmaması bu durumu daha da kötüleştirmiştir. Genel olarak, merkezi ve yerel yönetim arasında olduğu gibi, görevlerin tahsisi ve hangi işlevlerin bağımsız olması gerektiği ve hangilerinin devredilmesi gerektiğine dair yetkilendirme genellikle kısa vadeli veya partizan düşüncelere dayalıdır (Loizidou ve Mosler-Törnström, 2012: 11-12).

Desantralizasyon hükümetin gündemindedir. Maliye Bakanlığı, yetki verilmiş tüm görevleri belediyelere devretmek ve bunları bağımsız işlevlerle aynı bütçeden finanse etmek istemiştir. Litvanya Yerel Yönetimler Birliği (ALAL), merkezi hükümet tarafından sağlanan ödeme düzeyini azaltmak için bir araç olarak algılandığından dolayı bu öneriyi reddetmiştir (Loizidou ve Mosler-Törnström, 2012: 12).

Refah devletinin yönetimi - sağlık, eğitim ve sosyal yardımlar - bazı ülkelerde diğerlerinden daha fazla belediyelere bırakılmıştır. Bu hususta Litvanya ikinci grupta yer almaktadır. Burada önemli olan, çağdaş bir devletin giderlerinin önemli bir kısmının bu refah kalemlerine yönelik harcanmasıdır. Bir diğer önemli nokta, bu önemli gelir kaynaklarının toplanması kesinlikle merkezi hükümetin elindedir. Özellikle kriz zamanlarında, bu durum devletin yeterli miktarda kaynak sağlaması noktasında sorun yaratabilir. Yine de refah devletinin önemli bir bölümünü yerine getirmenin yerel yönetimin sorumluluğunda olduğu durumlarda; merkezi hükümet, bu hizmetlerin verilmesinde (veya verilmemesinde) yürütme birimlerinin belediyeler olduğu gerçeğinin arkasına sığınarak ödeme yapmaktan bir dereceye kadar kaçınabilir. Bu durum ne kadar fazla olursa halkın gözünde belediyeye zarar verilmiş olur. Örneğin, belediyeler tarafından yürütülen toplu taşımada finansmanı merkez tarafından karşılanan (engelliler veya genç veya yaşlılar için) indirimli ücret uygulanabilir. Ancak bu tamamen ödenmez. Sonuç olarak bu durum, belediyeleri gelir kaybı ve dezavantajlı vatandaşların hakkı olan ayrıcalıkların durdurulması arasında istemedikleri bir seçim yapmaya zorlar (Loizidou ve Mosler-Törnström, 2012: 12).

2018'de Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresinde Litvanya'daki yerel yönetim için genel durumun olumlu olduğunu bildirilmiştir. Ancak raportörler, ülkenin finansal krizden çabuk bir şekilde çıkmasına ve yerel bütçedeki artışlara rağmen, yerel idarelerin mali kaynakları görev ve hizmet alanlarıyla orantılı olmadığı durumu dile getirmiştir. Bu durum, belediyelerin sorumluluk alanlarına giren hizmetleri sunma kabiliyetini kısıtlamaktadır. Belediyelerin önemli rol oynadığı 2021 yasa dışı göç krizinin yönetimi, kamuoyunun dikkatini yine yeterli finansman konusuna çekmiştir (Kuokstis vd., 2022: 69).

Yerel Yönetimlerin İdari Denetimi

Yerel yönetimlerin idari denetimi, Litvanya Cumhuriyeti Anayasası (1992) tarafından öngörülen usullere ve durumlara göre gerçekleştirilmektedir. Anayasa'nın 123. maddesine göre, "Belediyelerin anayasa ve kanunlara uyması ve hükümet kararlarının uygulanması, hükümet tarafından atanan temsilciler tarafından denetlenir." (Šaparnienė vd., 2021: 305).

Litvanya Cumhuriyeti Bölgesel İdari Birimler ve Sınırları Hakkındaki Kanun temelinde, bölgesel idari birimler iki çeşit olabilir: Litvanya Cumhuriyeti Yerel Yönetim Yasası ve diğer yasalar uyarınca (topluluk tarafından seçilen) bir meclis tarafından yönetilen idari birim olarak bir belediye ve yönetimin Litvanya Cumhuriyeti Hükümeti tarafından organize edildiği üst düzey idari birim olarak bir ildir. Litvanya Cumhuriyeti Belediyelerinin İdari Denetimine İlişkin Kanunun 4. maddesi hükümetin iki ile beş Hükümet Temsilcisi atamasını öngörülmektedir. Dolayısıyla denetlenen belediyeler 10 ile 12 arasında değişmektedir (Šaparnienė vd., 2021: 306).

1991’de Litvanya’da bağımsızlığın yeniden oluşturulmasından sonra, toplumdaki bazı anlaşmazlıklar nedeniyle, Litvanya’daki yerel yönetimin idari denetimine ilişkin mevcut kavram ve sistemin uygun olmadığı (çok kısıtlayıcı, demokrasi ilkeleriyle çeliştiği) belirtilmelidir. Belediyelerin yönetsel denetimi açısından bazı reformlar yerine getirilmiştir. Hükümet Temsilcileri Ofisleri (İllerdeki Hükümet Temsilcilerinin Hizmetleri), 1996’da fonksiyonlarının il valilerine devir edilmesiyle kapatılmıştır. Ancak Anayasa Mahkemesi, yerel yönetimlerin faaliyetlerinin idari denetimini yapan bağımsız anayasal kurumun başka bir kurumla birleştirilmesinin, yerel yönetimlerin yerel yönetimlere doğrudan dahil edilmesiyle sonuçlanmasının anayasaya aykırı olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle yerel yönetim faaliyetlerinin meşruiyetinin denetlenmesi il valisine devredilemez. Bununla beraber 2019’da başka bir reform yapılmış ve Hükümet Temsilcileri Ofisi kurulmuştur. (Šaparnienė vd., 2021: 306- 307). Hükümet Temsilcisi (her il için bir tane) yerel makamların kararlarının politika içeriğinin aksine 'yasallığını' denetlemektedir (Loizidou ve Mosler-Törnström, 2012: 20).

Avrupa Yerel Yönetim Şartı’nın 8. Maddesinin 3. Kısımında: yerel idarelerin idari denetimi, denetim biriminin müdahale edilmesini, korunması amaçlanan çıkarların önemiyle orantılı olmasını sağlayacak şekilde yerine getirmelidir (European Charter of Local Self-Government, 2016: 15).

Litvanya’ da Yerel Yönetimlerin Mali Yapısı

1990’da bağımsızlığını ilan edip, 1992’de mevcut Anayasasını kabul ederek, 1994’de 581 yerel yönetimin birleşmesi sonucu 60 belediyeden oluşan tek kademeli yerel yönetim yapısına sahiptir. Belediyelerin hepsi aynı statü ve

yeterliliğe sahiptir (Tekdere, 2019: 264). Üniter devlet yapısına sahip olup merkez ve yerel yönetim (genellikle belediyeler) olmak üzere iki kademelidir, ülkede bölge idareleri bulunmamaktadır. (Karaer, 2022: 186). Litvanya belediyelerinin büyüklüğü ve nüfusu diğer AB ülkelerinkinden nispeten daha büyüktür. Belediyelerin ortalama nüfus büyüklüğü 48.875’dir (Şaparnienė ve Lazauskienė, 2012: 400). Litvanya’nın 2017 yılı verilerinde Litvanya belediyelerinin ortalama nüfusu 55.965’tir. Litvanya’daki ilçe belediyeleri ülke topraklarının 2/3’ünü oluşturmaktadır.

“Yerel yönetim” başlıklı 10. Bölüm ’de, ilk olarak güvence altına alınan, ülkenin idari-bölgesel birimlerinin yasayla güvence altına alınan yönetim hakkıdır (Madde 119). Anayasanın 121. maddesinde, Litvanya Cumhuriyeti’ndeki belediyelerin finansman biçimi belirtilmiştir. Kendi bütçelerini hazırlayıp onay verilme yetkileri mevcuttur. Belediye meclisleri yasanın öngördüğü sınırlar dahilinde yerel harçlar oluşturma hakları vardır. Belediye meclisleri vergileri belirleyebilirler ve vergi indirimleri uygulayabilirler. Anayasanın 127. Maddesinde bütçe sistemi ifade edilmiştir. Bağımsız devlet bütçesinden ve belediye bütçelerinden meydana gelmiştir. Devlet bütçesi gelirleri vergiler, zorunlu yapılan ödemeler, harçlar, mülk gelirleri ve diğer gelirlerden meydana gelmektedir. Vergiler, bütçelere yapılan diğer ödemeler ve harçlar ülkenin kanunlarına uygun bir şekilde belirlenmektedir (Aleksandrova vd., 2021: 5).

Yerel yönetimler 2009-2010 yıllarında mali açıdan büyük bir değişikliğe uğramıştır. Litvanya belediyeleri, merkezi yönetimden mali transferlerde kesintiler yaşamıştır. Merkezi yönetim ayrıca yerel yönetimlere harcamaları konusunda çok daha fazla kısıtlama çağrısında bulunmaktadır. Bu zorlu mali durumun bir sonucu olarak, birçok belediye, idarenin verimliliğini artırmak ve maliyetleri düşürmek için birçok çaba sarf etmiştir. Özellikle yerel ve bölgesel yönetimlerde çalışan sayısında düşüş eğilimi görülmüştür. Litvanya’da yerel yönetim reformları(Council of European Municipalities and Regions):bölgesel yönetim seviyesinin kaldırılması, belli yetkilerin belediyelere devri, belediye borcuna ilişkin kısıtlamalar, devlet mali transferlerinde düşüş, verimliliği artırmak ve yerel ve bölgesel yönetim çalışanlarının sayısını azaltmak için programların oluşturulmasıdır.

Belediyeler mali özerkliğini arttırmaya çalışmaktadırlar. 2012- 2015 yılları arasındaki dönemde sosyal yardımın fonksiyonunu belediyelerin bağımsız fonksiyonuna dönüştürerek Sosyal Yardım Yasasında bir reform yapılmıştır. Nakit desteğinin yerel yönetimlere yapılması, belediyelere yeterli miktarda mali kaynak dağıtılarak uygulamaya geçirilmiş ve reform oldukça başarılı olmuştur (Šaparnienė vd., 2021:309).

Litvanya Yerel Yönetimlerin Gelir Kaynakları

Yerel Yönetim Yasası'nın 22. Maddesinde, belediye bütçe gelirleri; vergi gelirleri, vergi dışı gelirler ve devlet sübvansiyonlarından oluşmaktadır.2008-2014 yılları arasında, devlet sübvansiyonları Litvanya'nın 60 belediyesinin bütçelerinin ortalama %50'sini, vergi gelirleri ise yaklaşık %45'ini oluşturuyordu. Belediyenin kaynakları, kurumları, yerel tahsilat ödemeleri ve cezalardan elde edilen vergi dışı gelir, %3-7 arasında değişen küçük bir yüzdeliği oluşturmuştur. Litvanya belediye bütçelerinde vergiden elde edilen başlıca gelirler; gelir vergisi, emlak vergisi ve arazi vergisidir. 2008- 2014 yılları arasında, Litvanya'nın 60 belediyesinin tamamında belediye gelirinin yaklaşık %75'ini gelir vergisi oluşturuyordu ve bu, tüm belediye gelirlerinin yaklaşık üçte birini oluşturuyordu (Tamošiūnas and Stanytė, 2015: 154).

2009'da, yerel yönetimler bütçe gelirlerinde keskin bir düşüş yaşamış ve yerel yönetimlere büyük borçlar verilmesine, ciddi harcama kesintilerine ve sağlık, eğitim ve sosyal yardım kurumlarında kötüleşen koşullara yol açmıştır. Temmuz 2010'dan itibaren, bölgesel yönetimlerin işlevleri merkez ve yerel yönetimler arasında bölünmüş ve yerel yönetimler mevcut 230 sağlık, sosyal yardım, eğitim ve kültür kurumunun bir kısmını bünyesine katmıştır (Piasecka, 2010: 337-338).

Litvanya'da yerel yönetimlerin gelir kaynakları genelde vergi gelirleri, vergi dışı gelirler ve devlet sübvansiyonlarından oluşmaktadır (bkz. Tablo 1).

Tablo 1. Belediyelerin Bütçe Gelir Kaynakları

Vergiler	Vergi dışı gelirler	Devlet sübvansiyonları
<p>Kişisel Gelir Vergisi</p> <p>-Kişisel gelir vergisi (vergi dairesinden alınan)</p> <p>-Belediye harcama yapısındaki farklılıkları dengelemek için gerçek kişilerin gelir vergisi</p> <p>-Vergi gelirlerini dengelemek için kişisel gelir vergisi</p>	<p>Emlak vergileri</p> <p>- Devlete ait arazi ve Devlet Su Fonuna ait su kütleleri için kira bedeli;</p> <p>-Ulusal doğal kaynaklar için vergi;</p> <p>-Mevduat faizi;</p> <p>-Temettüleri;</p>	<p>Devam eden hedefler</p> <p>-Özel hedefli hibe;</p> <p>-Yönetişim fonksiyonlarının uygulanması için;</p> <p>- Öğrenci için oluşturulan fonu (ilk okul ve ortaokul öğrencileri için) finanse etmek için;</p> <p>- Genel hibenin tazmin edilmesi;</p> <p>-Sermaye oluşumu için.</p>
<p>Emlak vergisi</p> <p>-Arazi vergisi</p> <p>- Taşınmaz mülk vergisi</p> <p>-Miras kalan emlak vergisi</p>	<p>Mal ve hizmetlerden elde edilen gelirler</p> <p>-Bina kiralama gelirleri;</p> <p>-Diğer hizmetlerden elde edilen gelirler;</p> <p>-Eğitim, sosyal güvenlik ve diğer kurumlarda hizmet için yapılan ödemeler;</p> <p>-Para cezaları ve kamulaştırmadan elde edilen gelirler;</p> <p>-Hibeler dışında aktarılan fonlar;</p>	

	-Diğer vergi dışı gelirler.	
Mal ve hizmet vergileri		
-Çevre kirlilik vergisi		
-Devlet vergisi		
-Yerel vergiler		

Kaynak: (Skauronė vd, 2020: 164-165)

Litvanya'da ulusal hesap sistemi reformuna kadar vergi geliri olarak düşünülen kişisel gelir vergisi paylaşımı, 2014'den beri merkezi devlet transferi olarak sınıflandırılmaktadır. Kişisel gelir vergisi, devlet tarafından toplanmakta ve belirli kurallar çerçevesinde merkezi ve yerel idareler arasında yeniden dağıtılmaktadır. Yerel yönetimlerin bu vergi üzerinde herhangi bir yetkisi bulunmamaktadır. Bundan dolayı bu vergi yerel bir vergi olarak kabul edilmemektedir. Ayrıca Litvanya karasında ve Litvanya'nın Baltık Denizi'ndeki ekonomik bölgesinde çıkarılan petrol ve doğal gaz kaynakları üzerinden alınan bir vergi bulunmaktadır. İlgili vergi gelirin % 90'ı devlet bütçesine gitmekte geriye kalan % 10'u ise hidrokarbonların çıkarıldığı bölgedeki belediyenin bütçesine aktarılmaktadır. Bununla beraber ilgili verginin matrahı, oranı, indirim ve muafiyetleri devlet tarafından belirlenmektedir (Tekdere, 2020: 50).

Litvanya'da yerel vergi gelirleri; iki emlak vergisi (toplam yerel yönetim vergi gelirlerinin % 63'ü), damga vergisi (yerel yönetim vergi gelirin % 22'si), çevre kirliliği vergisi ve doğal kaynaklar üzerine konulan vergilerden oluşmaktadır. Belediyeler 2013'den bu yana kanunla konulan sınırlar ölçüsünde, taşınmaz mallar ve arazi üzerine konulan emlak vergisi oranlarını belirleyebilmektedir. Diğer vergi oranları ise genellikle merkezi seviyede tespit edilmektedir. Sonraki yıllarda bireyler ve kurumlar üzerindeki damga vergisi uygulaması kaldırılmıştır. Artık belirli işlemlerden noter ücreti alınabilmektedir.

Doğal kaynaklar, çevre kirliliği ve kişisel gelir üzerine vergi koymak da serbest değildir. Çünkü bu vergilerden elde edilen gelirler, kanunla belirlenen oranlar çerçevesinde merkezi ve yerel bütçeler arasında dağıtılmaktadır. Diğer vergiler ise; piyango ve şans oyunları üzerindeki vergi, avlanan hayvanlardan elde edilen gelir üzerindeki vergi, işletme belgesi gerektiren herhangi bir faaliyetten alınan gelir üzerindeki vergi ve tarım için kullanılmayan devlet arazisinin satışı ve kiralanmasına ilişkin vergiler olarak ifade edilebilir (Tekdere, 2020: 50). Vergi gelirleri ve sübvansiyonlar, belediye bütçe gelirlerinin en büyük payını oluşturmaktadır. Vergi dışı gelirler, yerel yönetimlerin tüm gelirlerinin ancak önemsiz bir kısmını oluşturmaktadır.

Litvanya’da Belediye meclisleri, kanunların öngördüğü sınırlamalar ve prosedürler dahilinde yerel vergi koyma hakkına sahiptir. Mümkün olduğu kadar büyük miktarda vergi gelirinin toplanması ve merkezi bir şekilde dağıtılması yönünde artan bir eğilim vardır. Bu durumun bir sonucu olarak, belediyelerin finansal bağımsızlıkları azalmaktadır. Litvanya yasaları yerel vergi kavramını tanımlamamaktadır ve belediyelere ait tüm vergiler devlet vergi müfettişleri tarafından yönetilmektedir. Belediyelere atfedilen vergiler “yerel” olarak adlandırılabilir, ancak belediyelerin oranlarını değiştirme konusunda çok az hakkı vardır: Oranları yalnızca kendi bütçeleri nedeniyle düşürebilir veya muaf tutabilirler. Merkezi hibeler yoluyla merkezi yönetim, belediyelerin kontrol ve denetimini kolayca güçlendirebilir ve yerel yönetimlerin finansal konulardaki yeterliliklerini sınırlayabilir (Šaparnienė ve Lazauskienė, 2012: 310).

Yani Litvanya'daki yasal düzenlemelerde net bir yerel vergi kavramı yoktur. Öte yandan, vergi gelirlerinin belirli bir kısmı, Litvanya Cumhuriyeti'nde bağlayıcı olan yönetmelikler ve diğer yasal düzenlemelere göre yerel bütçelere aktarılmaktadır (Davulis vd., 2013: 41).

Litvanya’da belediyeler, en önemli vergi unsurları (vergi matrahı, oranlar ve vergi kredileri) parlamento tarafından tespit edildiği için, yeterli düzeyde mali bağımsızlığa ve hizmetleri için gerekli fon kaynaklarını toplama olanaklarına sahip değildir. Vergi kaynakları, Litvanya Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı idaresinde olan Devlet Vergi Müfettişliği tarafından idare edilmektedir. Anayasa, belediye bütçelerinin bağımsız olacağını belirlemesine rağmen, devlet, belediye bütçe gelir kaynaklarının büyüklüğünü sabit tutarak bütçelerin özerkliğini sınırlamaktadır (Mingélaite, 2013:102).

Avrupa Yerel Yönetimler Şartı'nın yerel yönetimlere kendi çıkarlarını savunan dernekler kurma hakkını ilan ettiğinde, 1995'de Litvanya Yerel Yönetimler Birliği kuruldu. Bu dernek, Litvanya'nın 60 yerel yönetim biriminin tamamını kapsamaktadır. Litvanya Yerel Yönetimler Birliği'nin faaliyetlerinin Litvanya yerel yönetimlerinin mali durumunun sağlamaştırılması üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir (Davulis, 2007: 31).

Litvanya'da Yerel Yönetimlerin Harcamaları

Belediyelerin üç ana harcama kategorisi vardır (Şaparnienė vd., 2021: 309):

- Toplam cari harcamaların %60'ını oluşturan ilk ve orta öğretim en büyük payı oluşturmaktadır
- Belediyeler sosyal yardım hizmetinden sorumludur (çoğunlukla ailelere destek şeklinde), oranı %14 düzeyindedir
- Cari harcamaların %6'sından fazlasını hane ve yerel yönetim ekonomisi oluşturmaktadır.

Bu sermaye yoğun kategori, kamu hizmetlerinin ve diğer altyapı hizmetlerinin (bölgesel ısıtma, su temini ve kanalizasyon) sağlanmasını kapsamaktadır. 2000'de, yerel yönetimin bütçe harcamaları, kamu sektörü bütçe harcamalarının (yani sosyal güvenlik hariç) % 34'ünü ve sosyal güvenlik dahil kamu harcamalarının % 19'unu oluşturmuştur. Tablo 2'de, 1990-2000 yılları arasında Litvanya'daki belediyelerin harcamaları toplam devlet harcamaları içindeki payında düşüş görülmektedir. Büyük ölçüde bu durum sağlık bakım sorumluluklarının merkezi yönetime devredilmesinden kaynaklanmaktadır. 1996'dan bu yana, toplam kamu sektörü harcamalarının yerel yönetim payı sabit bir düzeyde kalmıştır (Lithuania Issues in Municipal Finance, 2002: 3).

Tablo 2. Belediye Harcamalarının Göreceli Önemi

Yıl	Belediye harcamaları (%)	
	GSYİH	Kamu sektörü
1993	10	41

1994	11	43
1995	11	39
1996	7	35
1997	-	-
1998	8	35
1999	8	38
2000	7	34

Kaynak: (Lithuania Issues in Municipal Finance, 2002: 3)

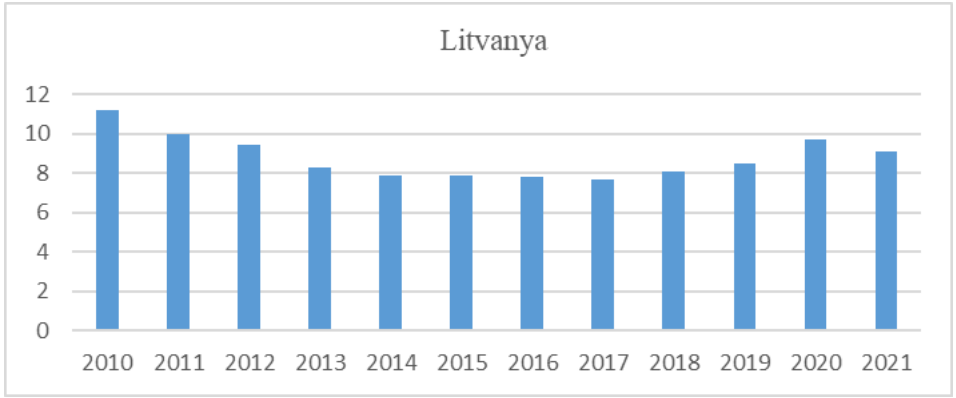
Litvanya belediyeleri esasen üç fonksiyonu vardır: İlk fonksiyon ve en büyük harcama kalemi eğitimidir. İlk ve orta öğretimin tüm yetki ve sorumluluğu belediyelere verilmiştir. Öğretmen maaşları ve emeklilik katkı payları, malzeme ve erzak, okul yapım ve bakımı ve otobüs ulaşımından sorumludurlar. Merkezi hükümetin sorumluluğu büyük ölçüde uzmanlaşmış meslek okulları ve yükseköğretimle sınırlıdır. Eğitim harcamaları 2000 yılında toplam belediye harcamalarının yaklaşık % 57'sini oluşturmuştur. İkinci fonksiyon, belediyeler ayrıca belirli sosyal yardımların ödenmesinden de sorumludur. Hükümet yaşlılık maaşlarını ve işsizlik sigortasını doğrudan finanse ederken, yerel yönetimler çeşitli diğer yardımlardan sorumludur. 2000'de belediye harcamalarının % 15'ini oluşturmuştur. Üçüncü işlev, kamu hizmetlerinin ve diğer altyapı hizmetlerinin sağlanmasıdır. Belediyeler, bölgesel ısıtma, su temini/kanalizasyon ve belediye toplu taşıma hizmetlerinin sağlanmasından sorumludur. 2000 yılında belediye harcamalarının % 7'sini oluşturmuştur (Lithuania Issues in Municipal Finance, 2002: 3-4).

1999-2004 yılları arasında belediye bütçe harcamalarının yaklaşık %80'i sosyo-kültürel kurumlara ve bunlara ilişkin tedbirlere ayrılmıştır. Toplumsal alana ayrılan mali imkanlardan en büyük pay eğitime ayrılmaktadır. Bu eğilim diğer AB ülkelerindeki eğilimlere karşılık gelmektedir. Diğer alanlara ve belediye ekonomisine daha az harcama ayrılmıştır ve belediye bütçelerindeki

payları oldukça sabittir. Yani belediye mali kaynaklarının en büyük payının sosyal alana ayrıldığı açıktır (Davulis, 2007: 33).

Yerel yönetim yasası bağımsız, devlet işlevleri ile yerel yönetim, kamu yönetimi ve hizmetlerinin sağlanması arasında ayırım yapmaktadır. Son zamanlarda Litvanya’daki belediye fonksiyonlarını sayısı sürekli artış göstermektedir. Örneğin 2014’ten beri bütün belediyeler sosyal yardım yapma yetkisine sahiptir (Tamošiūnas and Stanytė, 2015: 155).

Grafik 1. Yerel Yönetim Harcamalarının GSYİH’ye Oranı (%)



Kaynak: Eurostat, Lithuania total general government expenditure, local government, Data extracted on 22/03/2023 09:51:19 from [ESTAT]

Grafik 1’de görüldüğü üzere Litvanya’da yerel yönetim harcamalarının 2010-2021 arası dönemde GSYİH’ya oranına bakıldığında yıllar itibarıyla bir düşüş gözlenmektedir. Bu oranın en yüksek seviyesi 2010 yılında görülmüştür. Litvanya’da yerel yönetimlerin harcamaları düşük düzeydedir. Yani Litvanya’da yerel yönetimlerin yaptıkları hizmetler merkezi yönetime göre daha düşük seviyede kalmaktadır.

Yerel Yönetimlerin Bütçesi

Litvanya'nın bütçe sisteminin devlet bütçesi ve belediye bütçesi olmak üzere iki aşaması vardır. Litvanya Cumhuriyeti Bütçe Yapısına İlişkin Kanun, devlet ve

belediye bütçelerini aşağıdaki şekilde tanımlar: devlet bütçesi – Litvanya Cumhuriyeti Seimas tarafından bütçe yılı için onaylanan devlet bütçesi gelir ve tahsis planı –belediye bütçesi – belediye meclisi tarafından bütçe yılı için onaylanan belediye bütçesi gelir ve tahsis planıdır (Ginevičius vd., 2014: 183). Litvanya'da, devlet bütçesi geliri belli amaçlarla belediye bütçelerine tahsis edilir:

- Fiili ve planlanan vergi gelirleri arasındaki farkları eşitlemek;
- Harcama yapısında oluşan eşitsizlikleri azaltmak;
- Devletin belediyelere verdiği görevleri yapmak;
- Çocukların, gençlerin ve yetişkinlerin eğitimini organizasyonu;
- Parlamento ve Hükümet tarafından onaylanan programları uygulamak; ve
- Parlamento ve Hükümet tarafından alınan kararlar nedeniyle belediye bütçe gelir ve giderlerinde meydana gelen değişiklikleri telafi etmek (Ginevičius vd., 2014: 184).

Devlet bütçesinin fon kaynakları milli gereksinimlerin finansmanı için kullanılmaktadır. Belediye bütçelerinde, yerel yönetim organlarının ve kurumlarının faaliyetlerinin desteklenmesinin yanı sıra yerel öneme sahip sosyal, ekonomik ve diğer programların uygulanmasını finanse etmek için fonlar toplanmaktadır. Belediye bütçeleri için fon toplanması, yerel öneme sahip hizmetlerin uygulanması için gerekmektedir (Mingėlaitė and Novikevičius, :4-5).

Devlet bütçesi ile yerel yönetim bütçeleri arasındaki ilişki, bütçeleme ve vergilendirmeyi düzenleyen yasalarla düzenlenmiştir. Yerel yönetimlerin toplumsal gereksinimleri karşılamak için yeterli gelir kaynağına sahip olmadığı zamanlarda, devlet bütçesi sosyal programların uygulanması için yerel yönetim bütçelerini sübvansiyon etmektedir. Yerel yönetimler, devlet bütçesinin onaylanmasından daha uzun süren bir süreç olan yıllık bütçelerini onaylama konusunda önemli ölçüde özerkliğe sahiptir. Gelir tabanları esas olarak kişisel gelir vergilerinden oluşmaktadır. Belediye bütçeleri sübvansiyon almaktadır. Bu

sübvansiyonların hesaplanması, onaylanması, eşitlenmesi ve devredilmesi prosedürü, Belediye Bütçe Gelirlerinin Belirlenmesi Metodolojisi Hakkında Kanun ile belirlenir (SIGMA, 1999: 21).

Bütçe Kanunda belediye bütçeleri bütçe açığı vermeden onaylanmalıdır (Madde 21). Belediyeler, onaylanan bütçelerini Maliye Bakanlığı'na sunmakta ve Maliye Bakanlığı, bunların belediyeler için yıllık bütçe kanununda onaylanan göstergelere uygun olduğundan emin olmak için incelemektedirler (Hawkesworth vd., 2010: 30).

Litvanya'da, yerel yönetimler Litvanya'nın kamu sektöründe ve genel ekonomisinde önemli bir rol oynamıştır ve oynamaya devam etmektedir. Belediye bütçeleri, ulusal bütçenin yaklaşık üçte birini (merkezi artı yerel yönetimler dahil) ve genel hükümetin konsolide bütçesinin (sosyal güvenlik ve bütçe dışı fonlar dahil) dörtte birini temsil eder. Belediye yönetimleri öncelikle eğitim ve kamu hizmetleri gibi temel kamu hizmetlerinden sorumludur (Žigienė, 2007: 58).

Belediyelerin Borçlanması

Mali riskler, yerel yönetimin borçlanması üzerindeki güçlü kontrollerle azaltılmaktadır. Bütçe yasası, belediye borçlarını tahminen gelirin % 60'ı ile sınırlandırmakta ve tüm borçlanma limitleri, bütçe sürecinde Maliye Bakanlığı tarafından onaylanmaktadır. Belediyeler bu limit dahilinde borçlanma yapabilmekte ve ancak bütçelerini üç yıl içinde dengeye getirebilmeleri beklenmektedir. Mali kurallara ilişkin daha geniş yasal çerçevenin bir parçası olarak, her belediyenin her yıl nakit bazında itibari denk bir bütçe ve en büyük üç belediyenin negatif olmayan bir yapısal denge oluşturması gerekmektedir. Belediye maliyesinin sonuçları ulusal mali tablolarında açıklanmaktadır (Clerk vd., 2019: 57).

Litvanya belediyeleri, kısa ve uzun vadeli krediler için bankalara önemli oranlarda borçlanmışlardır. Hükümet bunu bir kontrol sistemi aracılığıyla kontrol etmeye çalışmış, ancak yetersiz kalmıştır. 1999'da yerel yönetimler bütçe açıkları vermişlerdir. Ayrıca, Ekim 2001'e kadar gelirlerin %13'üne eşit, artan bir borç stoku oluşmuştur. Genel olarak ödenmemiş borçlar, kısa vadeli ve uzun vadeli borç stoku, Ekim 2001 itibarıyla yıllık gelirin yaklaşık %30'u kadar ulaşmıştır.

Bu kadar büyük ödenmemiş borç ve borç stoklarının varlığı, yerel yönetimler üzerinde mali baskının bir göstergesi olmuştur (Chandler, 2003: 6-7).

Belediyeler, merkezi yönetimce yıllık bütçe kanununda belirlenen borçlanma limitleri dahilinde yatırım harcamaları için borçlanabilir. Belediye borçlanması, yıllık bütçe kanununda belirlenen, planlanan gelirlerin payı olarak toplam borç sınırlanmasına tabidir. Aynı şekilde, belediye garantilerinin hacmi, planlanan gelirlerin payı ile sınırlı tutulmuştur. Geçmiş yıllarda, belediyelere tahsis edilen devlet gelirlerinin giderek artan bir açığı, özellikle de kişisel gelir vergisinin bütçe belgelerinde fazla tahmin edilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu eksiklik, belediyeler için artan ve önemli bütçe borçları ile sonuçlanmaktadır. Belediye bütçe yöneticileri, borcun limit dahilinde kalmasını sağlamak ve Maliye Bakanlığına üç ayda bir rapor sunmakla görevlidir. 2010'daki ekonomik kriz nedeniyle, birçok belediyede borçlar artmıştır (Hawkesworth vd, 2010: 30).

Yerel yönetimlerin harcamaları ve borçları düşüktür. Yerel yönetim harcamaları, GSYİH'nın yaklaşık % 8'ini temsil etmekte ve bu hizmetlerin finansmanlarının yalnızca % 5'ini oluşturan kendi kaynak gelirleri ile merkezi hükümet transferlerine oldukça bağlıdır. Ayrıca, yerel yönetim borcu, GSYİH'nın yaklaşık % 1,3'ü ile nispeten düşük kalmaya devam etmektedir. Çoğu belediye bütçe fazlası vermiştir ancak 2017'de sekiz belediye açık vermiştir (Clerk vd., 2019: 57).

Sonuç

2018'de Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi'nde Yerel Yönetimler Meclisine Sunulan Rapor'a göre Litvanya'da yerel yönetimin genel anlamda olumlu olduğu görülmektedir. Litvanya yerelleşmede önemli çabalar göstermekle beraber yerel yönetimin temel ilkelerini mevzuata bağlamıştır. Yerel makamlara ve derneklerine artık düzenli olarak danışılmaktadır. Vatandaşların kamu karar alma süreçlerine katılımı güçlendirilmiş olup ancak uygulamaya bakıldığında çoğu yasal düzenlemenin belediye özerkliğini ve yerel yönetimlerin bağımsız hareket etme kabiliyetini kısıtlama eğiliminde olduğu görülmektedir. Mali krizden hızlı bir çıkışla elde edilen ekonomik toparlanma ve artış gösteren yerel bütçelere rağmen, yerel yönetimlerin mali kaynakları yetki ve sorumluluklarıyla orantılı olmadığı görülmektedir. Örneğin Vilnius bir başkent olarak hâlâ özel bir yasal

statüye sahip olmamakla beraber Bölgesel Kalkınma Meclislerinin idari kapasiteleri ve işlevleri sınırlı kalmaktadır (Pereira ve Bolndal, 2018).

2010’da il idarelerinin kaldırılmasından beri bölgesel düzeyde yeniden yapılanma meselesinde belirsizlik meydana gelmiştir. Bu yıldan itibaren illerde oluşturulan Bölgesel Kalkınma Meclislerinin fonksiyonları; bölgesel öneme sahip projelerin tanımının genişletilmesi, kırsal bölgelerde hedeflenen alanların seçilmesi ve proje yönetimi işlevlerinin hizmet veren kurumlardan kısmi olarak devredilmesi yoluyla artırılmıştır. Bununla birlikte bazı olumsuzluklar vardır. Yerellik ilkesi mevzuata dahil edilmiş olmasına rağmen belediyenin bağımsız işlevlerine devlet yetkilileri tarafından yapılan bazı müdahaleler, bu ilkenin uygulanmasına zarar vermektedir. Yerellik ilkesi uygulamada tam olarak uygulanmamaktadır. Yönetmelikler, belediyelerin bağımsız hareket etme hakkını sınırlamakta ve bazı konularda devredilen görevlerin yerine getirilmesinde hiçbir takdir yetkisine izin verilmemektedir. Bağımsız işlevlerin çok ayrıntılı olması, belediyelerin yerel koşulları mümkün olduğunca göz önüne alınarak kendi takdirine bağlı olarak bunları uygulama hakkına sahip olmadığı anlamına gelmektedir (Pereira ve Bolndal, 2018: 40).

Ulusal Bölgesel Kalkınma Meclisi, etkili bir bölgesel politika sistemi oluşturma amacıyla Beyaz Kitabı onaylamıştır. Bölgesel Kalkınma Meclislerinin yetkileri artırılmalıdır. Litvanya ulusal makamları, yerellik ilkesinin uygulamada daha iyi uygulanmasını sağlamalıdır. Belediyelere yeterli kaynakları tahsis etmeleri ve yatırım harcamaları için sermaye piyasalarına erişimlerini sağlamalıdır.

Belediyeler kendi bütçelerini hazırlayıp ve onaylarlar, vergileri belirleyebilirler ve vergi indirimleri uygulayabilirler. Anayasanın 127. Maddesi’nde Litvanya Cumhuriyeti bağımsız devlet bütçesinden ve bağımsız belediye bütçelerinden oluşmaktadır. Litvanya belediyelerinin mali özerkliğinin artırılmasında Sosyal Yardım Yasası Reformu başarılı olmuştur. Bu durum yerel yönetimler açısından oldukça önemlidir.

En önemli vergi unsurları (vergi matrahı, oranlar ve vergi kredileri) parlamento tarafından belirlenmektedir. Bu durum Litvanya belediyelerinin yeterli mali bağımsızlığa ve işlevleri için gerekli fonları toplama olanaklarına sahip olamamasına sebep olmaktadır. Devlet, belediye bütçe gelirlerinin

büyükliğini sabitleyerek bütçelerin bağımsızlığını sınırlamaktadır. Litvanya Yerel Yönetimler Birliği, Litvanya yerel yönetimlerinin mali durumunun güçlendirilmesi üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir.

Litvanya belediyelerinin en önemli harcama kalemi eğitimidir. İlk ve orta öğretimin tüm sorumluluğu belediyelere ait olup ikinci sırada sosyal yardımlar gelmektedir. Eğitim, fırsat eşitliğinin sunulmasında en önemli araçlardan biridir. Bu hizmetin belediyeler tarafından sunulmasının eğitim kalitesini artırılması, eşitsizliğin azaltılması ve merkezi yönetimin işleyişinin kolaylaşması gibi pek çok avantajı vardır. Litvanya’da eğitim öğretim faaliyetleri vergi teşvik uygulamalarıyla desteklenmektedir.

Belediye bütçeleri, ulusal bütçenin yaklaşık üçte birini (merkez ve yerel yönetimler dahil) ve genel hükümetin konsolide bütçesinin (sosyal güvenlik ve bütçe dışı fonlar dahil) dörtte birini oluşturmaktadır. Belediye yönetimleri öncelikle eğitim ve kamu hizmetleri gibi temel kamu hizmetlerinden sorumludur.

Kaynakça

Aleksandrova, V., N. Krasteva, G. Kresnaliyska, Y. Petrova ve P. Baldzhiev (2021). “Municipalities’ own revenue as an instrument for financial independence”, *Globalization and its Socio Economic Consequences*, SHS Web of Conferences 92, 07003 (2021), <https://doi.org/10.1051/shsconf/20219207003> (12.04.2023).

Bakken, L. A. (1997). Baltic Experiences in Local Government: The Historical Development of Local Authority and Local Governance in Lithuania, Latvia, and Estonia. *Hamline Law Review*, 20(3), 641-666.

Burbulyte-Tsiskarishvili, G., A. Kutkaitis, I. Normante (2013). Local Governments as The Main Actors of Regional Development in Lithuania, Paper presentation for the 21st NISPAcee conference "Regionalization and Inter-regional Cooperation" WG 1 Working group on Local Government.

Chandler, M. (2003). Revenue Raising and Accountability of Local Governments in Lithuania, NISPAcee Working Group 5: Public Finance and Accounting, https://www.nispa.org/files/conferences/2003/wg_5/chandler.pdf , (12.04.2023)

Clerck, S., Y. Koshima, V. Nguyen, I. Aziz ve S. Yläoutinen (2019). Republic of Lithuania, Fiscal Transparency Evaluation, Fiscal Affairs Department, IMF Country Report No. 19/122.

Council of European Municipalities and Regions, Local and Regional Governments in Europe Structures and Competences,
https://www.ccre.org/img/uploads/piecesjointe/filename/CEMR_structures_and_competences_2016_EN.pdf (12.04.2023).

Country Profile/Lithuania (2016). <http://www.oecd.org/regional/regional-policy/profileLithuania.pdf> (03.03.2023).

Davulis, G. (2007). The analysis of Finance System of Lithuanian Local Authorities, *Intellectual Economics*, No:1, 29-39,
<https://www3.mruni.eu/~int.economics/1nr/Gediminas%20DAVULIS.pdf> (12.04.2023).

Davulis, G, K. Peleckis ve N. Slavinskaitė (2013). Development of Local Municipality Taxes and Principles of Fiscal Policy in Lithuania, *American International Journal of Contemporary Research*, 3(8). 38-50.

ESPON (2021). Territorial Patterns and Relations in Lithuania, Inspire Policy Making with Territorial Evidence
<https://www.espon.eu/sites/default/files/attachments/Lithuania%20Territorial%20Fiche%20.pdf> (25.03.2023).

European Charter of Local Self-Government (2016). Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe, Council of Europe

Eurostat, Lithuania total general government expenditure, local government, Data extracted on 22/03/2023 09:51:19 from [ESTAT]

Ginevičius, R., N. Slavinskaitė ve D. Gedvilaitė (2014). Regional Differentiation of Revenues Collected by Local Governments of Lithuania, *Business, Management and Education*, 12(2), 181-193.

Hawkesworth, I., R. Emery, J. Wehner ve J. Saegert (2010). Budgeting in Lithuania, *OECD Journal on Budgeting*, Volume 2010/3.

Improvement in Governance and Management in Central and Eastern European Countries, <https://www.sigmaweb.org/publicationsdocuments/1830439.pdf> (08.03.2023).

- Karaer, A. (2022). “Yerel Yönetimlerde Mali Kural Uygulamaları ve Türkiye İncelemesi”, *Maliye Dergisi*, 182:179-208.
- Kuokstis, V., R. Vilpisauskas, D. Jahn (2022). Governance Sustainable Policies Democracy, *Lithuania Report*, Sustainable Governance Indicators 2022.
- Kraujutaityte, L., R. Riekasius, G. Burbulyte-Tsiskarishvili (2014). Territorial Decentralization in Lithuania: a Missing Continuum, *Socialiniai tyrimai / Social Research*. 2014. Nr. 1 (34), 53–62.
- Lithuania Issues in Municipal Finance, (2002), Infrastructure and Energy Sector Unit Latvia, Lithuania, and Poland Country Unit Europe and Central Asia Region, <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/d95caf53-8068-584a-979a-2dffef3dac5f/content>, (05.05.2023).
- Loizidou I. ve G. Mosler-Törnström (2012). Local and regional democracy in Lithuania, The Congress of Local and Regional Authorities, Council of Europe, CPL(22)3REV.
- Ministry of the Interior of the Republic of Lithuania (2015). Local Self-Government. <https://vrm.lrv.lt/en/activities/local-self-government> (11.04.2023).
- Mingėlaitė, D. (2013). Problems of Financial Independence of Municipalities, GISAP, Mykolas Romeris University, <https://oaji.net/articles/2015/1919-1432726448.pdf> , (02.05.2023).
- Mingėlaitė D., Novikevičius V.,(2012). Legal Regulation of Municipal Budgets’ Revenue in Lithuania, https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/Verejnafinancnicinnost/MingelaiteDovile_NovikeviciusVaitiekus.pdf
- OECD (1999). *Public Management Profiles of Central and Eastern European Countries: Lithuania*, Support for
- OECD (2022). <https://www.oecd.org/regional/LTU-RCG2022.pdf> (22.03.2023).
- Pereira, A.T. ve S. B. Blondal (2018). Local democracy in Lithuania, Congress of Local and Regional Authorities, Council of Europe.
- Piasecka, A. (2010). Nations in Transit 2010, Democratization from Central Europe to Eurasia, Lithuania, https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNAEB349.pdf, (02.05.2023).

Republic of Lithuania Law on Local Self-Government (1994). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=p888efdss&documentId=c18a8ae0f55e11e3b62ec716086f051f&category=TAD> (06.03.2023).

SIGMA (Support for Improvement in Governance and Management in Central and Eastern European Countries) (1999). PUBLIC MANAGEMENT PROFILES OF CENTRAL AND EASTERN EUROPEAN COUNTRIES: LITHUANIA, <https://www.sigmaweb.org/publicationsdocuments/1830439.pdf>, (12.04. 2023).

Skauronė, L., A. Miceikienė, R. Krikštolaitis (2020). The Impact of Fiscal Policy Measures on the Financial Autonomy of Rural Municipalities: Case of Lithuania, Virtual conference, Croatia, pp.157-172 <https://hrcak.srce.hr/file/364975> (12.04.2023).

Šaparnienė, D. ve Lazauskienė, A. (2012). Local Government in Lithuania. *Local Government in the Member States of the European Union: a comparative legal perspective*, National Insitute of Public Administration (Ed. Manuel Moreno A.). Spain 389-410.

Šaparnienė, D., A. Lazauskienė, M. Oksana, J. Vita (2021). Local Self-Government in Lithuania. *Local Self-Government in Europe*. (Ed.B. Brezovnik, I. Hoffman, J. Kostrubie). LexLocalis, 277-324.

Tamošiūnas, T., V. Stanytė (2015). Fiscal Decentralisation In Lithuania In The Context of EU Countries, https://dk.upce.cz/bitstream/handle/10195/64708/TamosiunasT_FiscalDecentralisation_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y, (05.05.2023).

Tekdere, M. (2019). “Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerin Yerel Yönetim Yapıları”. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(20), 248-282.

Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı (2023). <https://www.mfa.gov.tr/litvanya-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (22.03.2023).

The Constitution of The Republic of Lithuania (1992). <https://lrkt.lt/en/about-the-court/legal-information/the-constitution/192> (08.03.2023).

Ulusoy, A., M. Tekdere (2020). AB Üyesi Ülkelerdeki Yerel Vergi Uygulamaları ve Türkiye’deki Belediyeler İçin Vergi Önerileri, *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(17), 37-70.

Varcan, N., A. Taraktaş, C. Hacıköylü (2013). Yerel Yönetimler. (Ed. Canan Hacıköylü). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
<http://www.mku.edu.tr/files/1005-4ffd3dc1-0832-4e8f-b9e7-e6e1349a4b0b.pdf>
(25.03.2023).

Žigienė G. (2007). Transformations of Local Government Finance In Lithuania During The Transition, Transformations in Business & Economics, Vol. 6, No 1 (11), 53-70.

Extended Summary

Financial Structure of Local Governments In Lithuania

Lithuania is a Parliamentary Republic with a semi-presidential system in accordance with its Constitution adopted in 1992. It is a parliamentary democracy governed by a cabinet consisting of the Prime Minister and fourteen ministers. Lithuania, a decentralized, unitary state, is organized as a central government and autonomous local government. Local governments consist of two types: regional governments and municipalities. The functions of the municipality are determined by the constitution and laws. Lithuania, which consists of 60 municipalities, has a single-tier local government structure.

The purpose of the study is to examine Lithuanian local governments in terms of structure, functionality and finance. The reason for determining Lithuanian local governments as the subject of the study is that Lithuanian local governments have not been studied before in the Turkish local government literature.

The responsibilities of the municipalities are specified in the local government law. Local governments have undergone major changes in terms of income and expenditure in 2009-2010. The Constitution of Lithuania places emphasis on local government and administration, granting local administrative units the right to local self-government and re-establishing local government assemblies to implement a nationwide local government system. According to the Constitution, local governments are empowered to prepare and approve their own budgets and to establish revenue systems to collect fees, taxes and duties to finance their budgets.

The Parliament of the Republic of Lithuania (Seimas) ratified the European Charter of Local Self-Government on 25 May 1999. This was a positive step in the development of democracy in Lithuania and the implementation of the principles of decentralization and localism. Thanks to this charter, the rights of local governments are legally guaranteed.

In 2018, the Congress of Local and Regional Authorities reported that the general situation for local government in Lithuania is positive. However, the rapporteurs noted that despite the country's rapid recovery from the financial crisis and the increase in the local budget, the financial resources of local governments are not commensurate with their duties and services. This limits the ability of municipalities to provide services falling within their scope of responsibility. The management of the 2021 illegal immigration crisis, in which municipalities played an important role, has again drawn public attention to the issue of adequate financing.

Article 121 of the Constitution specifies the method of financing municipalities in the Republic of Lithuania. They have the authority to prepare and approve their own budgets. Municipal councils have the right to establish local levies within the limits provided for by law. Municipal councils can determine taxes and apply tax reductions. The budget system is stated in Article 127 of the Constitution. Article 22 of the Law on Local Government states that municipal budget revenues consist of tax revenues, non-tax revenues and state subsidies. Between 2008 and 2014, state subsidies accounted for an average of 50% of the budgets of 60 municipalities in Lithuania, while tax revenues accounted for about 45%.

Municipal councils in Lithuania have the right to levy local taxes within the limits and procedures provided for by law. There is a growing tendency to collect as much tax revenue as possible and distribute it centrally. As a result, the financial independence of municipalities is decreasing. The Lithuanian law does not define the concept of local taxes, and all municipal taxes are administered by state tax inspectors. Taxes attributed to municipalities may be called “local”, but municipalities have little right to change their rates: they can only reduce or exempt rates due to their own budgets. Through central grants, the central government can easily strengthen the control and supervision of municipalities and limit the financial competence of local governments. In short, there is no clear concept of local taxes in the legal regulations in Lithuania. On the other hand, a

certain part of tax revenues is transferred to local budgets in accordance with the regulations and other legal acts binding in the Republic of Lithuania.

Municipalities prepare and approve their own budgets, determine taxes and apply tax reductions. Article 127 of the Constitution states that the Republic of Lithuania consists of an independent state budget and independent municipal budgets. The reform of the Social Assistance Law has been successful in increasing the financial autonomy of Lithuanian municipalities.

The relationship between the state budget and local government budgets is regulated by laws governing budgeting and taxation. When local governments do not have sufficient revenue sources to meet social needs, the state budget subsidizes local government budgets for the implementation of social programs.

Municipal budgets represent approximately one-third of the national budget (including central plus local government) and one-fourth of the consolidated budget of the general government (including social security and extra-budgetary funds). Municipal governments are primarily responsible for basic public services such as education and public services.

The budget law limits municipal debts to an estimated 60% of revenue, and all debt limits are approved by the Ministry of Finance during the budget process. Municipalities can borrow within this limit and are expected to balance their budgets within three years.

The most important expenditure item for Lithuanian municipalities is education. Municipalities are responsible for all primary and secondary education, followed by social assistance.

Sürdürülebilir Gelecekte Yenilenebilir Enerjinin Rolü

*Ahsen SAÇLI**

Öz: Dünyadaki yaşamın sürdürülebilirliği söz konusu olunca çevresel değerler ve özellikle de enerji kaynakları gündeme gelmektedir. Dünya genelinde her alanda yaşanan değişimler, bilim ve teknolojiye gerçekleştirilen olağanüstü ilerlemeler ve hızlı nüfus artışı beraberinde enerji ihtiyacında da büyük artışları getirmektedir. Bu çerçevede küresel enerji ihtiyacı önemli oranda fosil yakıtların tüketilmesi ile karşılanmakta, doğal olarak bu da çevre sorunlarının devasa boyutlara ulaşmasına neden olmaktadır. Enerji talebinin çok fazla artmış olması, enerji arzının boyutlarını ve enerji kaynakları ile tüm bunların sürdürülebilirliğini gündeme getirmektedir. Doğal olarak burada da yenilenebilir enerji kaynakları kadar bu kaynakların üretimi, taşınması, tüketimi ve sürdürülebilirliği önem kazanmaktadır. Yenilenebilir enerji kaynakları olarak güneş enerjisi, rüzgâr enerjisi, jeotermal enerji, biyogaz enerjisi, hidrojen enerjisi, deniz orijinli enerji kaynakları gibi birçok kaynak sayılabilir. Sonuçta bu kaynakların sürdürülebilirliği ya da sürdürülebilirliğini sağlayacak teknolojiler, kaynakların var olmaları kadar büyük önem arz etmektedir. Sürdürülebilirlik hem bugünün ihtiyaçlarını hem de gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılamak açısından önemli olduğu kadar, yaratılan ve yaratılacak olan çevre sorunlarının büyüklüğü açısından da önemlidir. Dolayısıyla bu kaynakların çeşitlendirilmesi, verimliliğinin artırılması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması, dünyadaki yaşamın da sürdürülebilirliği açısından gerek ve yeter şarttır. Bu çalışmada yaşamın en önemli kısmını kapsayan, aynı zamanda yaşamın sürdürülebilirliğini sağlayacak olan enerji kaynaklarından söz edilecektir.

* Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ahsen.sacli@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5665-2855.

Makale Geliş Tarihi: 10.12.2024

Makale Kabul Tarihi: 06.01.2025

Burada asıl önem verilmesi gereken konunun enerjinin sürdürülebilirliği olması gerektiği vurgulanacaktır. Yenilenebilir enerji kaynakları ve bu kaynakların sürdürülebilirliğinden söz edilerek, enerji ve çevre kavramları arasındaki ilişki ile tüm bunların enerjinin sürdürülebilirliğinin üzerindeki etkileri incelenecektir. Çalışmada bu konunun literatür kaynakları ile çeşitli uluslararası enerji kuruluşlarının verilerinden yararlanılarak açıklanması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çevre, Enerji, Sürdürülebilirlik, Yenilenebilir Enerji, Sürdürülebilir Enerji.

The Role of Renewable Energy in a Sustainable Future

Abstract: *In considering the sustainability of life on Earth, the question of environmental values and, in particular, the availability of energy resources inevitably arises. The advent of transformative changes in every field across the globe, coupled with the remarkable advancements in science and technology and the rapid growth of the global population, has led to a significant surge in the demand for energy. In this context, fossil fuels play a significant role in meeting the global energy demand, which has resulted in the exacerbation of environmental issues. The increase in energy demand has brought the dimensions of energy supply and energy resources and their sustainability to the fore. It is evident that the production, transportation, consumption and sustainability of these resources assume greater significance alongside that of renewable energy resources. Renewable energy sources encompass a multitude of resources, including solar, wind, geothermal, biogas, hydrogen and marine-origin energy sources. Consequently, the technologies that will ensure the sustainability of these resources are as crucial as the very existence of the resources themselves. The concept of sustainability is of paramount importance in order to meet the needs of the present generation and those of future generations, as well as to address the magnitude of environmental problems that have been created and those that are yet to be created. It is therefore evident that diversification of these resources, increased efficiency and guaranteed sustainability are the fundamental prerequisites for the continued sustainability of life on Earth. This study will address the topic of energy resources, which play a pivotal role in sustaining life on Earth. It will emphasise that the main issue to be considered here is the sustainability of energy. Renewable energy sources and the sustainability of these sources will be mentioned and the relationship between the concepts of energy and the environment and the impact of all this on the sustainability of energy will be examined. It will also draw on literature sources and data from international energy organisations to explain this issue.*

Keywords: Environment, Energy, Sustainability, Renewable Energy, Sustainable Energy.

Giriş

Uygarlık tarihinin en önemli sorunu çevre ve enerjidir. Çevre doğayı, doğal kaynakları ve dünyada yaşamın sürdürülebilirliği konusundaki her şeyi kapsarken, aynı zamanda yaşamın sürdürülebilirliği de enerjinin varlığına bağlıdır. Yanı sıra çevre ile enerji arasındaki ilişki hem bağımlılık hem de zıtlıklar içermektedir. Örneğin su çevre için olmazsa olmaz önemde bir yaşam kaynağı olduğu kadar, ilk değirmenlerin keşfi ile birlikte enerji için de önemli bir kaynak olmuştur. Ancak konu hidroelektrik santrallere geldiğinde suyun kimyasal yapısı, akış alanı ve hızı ile etrafındaki flora-faunanın da değişmesine ve zarar görmesine yol açmaya başlayınca bu durum, çevre için de olumsuz bir yapıya dönüşmektedir.

21. yüzyıla gelindiğinde çevreye en az zarar verdiği bilinen enerji kaynaklarının dahi çok çeşitli zararları ortaya çıkabilmektedir. Mevcut durumda doğanın bir kaynağı olan fosil yakıtların enerji için öneminin karşısına doğaya ya da çevreye verdiği geri döndürülemez zararlar konulduğunda, fosil yakıtların yarattığı sorunların sonucunda yaşamın sürdürülebilirliğinin tehlikeye girdiğini belirtmek abartılı olmayacaktır. Dolayısıyla dünyadaki yaşamın sürdürülebilirliği için yeni enerji kaynaklarının bulunması zorunluluk arz etmektedir. Bununla birlikte fosil yakıtlar aynı zamanda yenilenemez enerji kaynaklarından oldukları için alternatif enerji kaynaklarının hem çevreye zarar vermemesi hem de en az fosil yakıtlar kadar güçlü bir enerji kaynağı olması gerekmektedir. Üstelik ekonomik anlamda da yaygın bir şekilde kullanılabilir olması önemlidir. Bu şekilde düşünüldüğünde oldukça yeni çalışmalar bulunmakla birlikte yaygın olarak kullanılan ve hala geliştirilmeye çalışılan güneş ve rüzgâr enerji sistemlerinden söz edilebilir. Hidroelektrik santraller yaygın olarak kullanılmakla birlikte hem kurulurken hem çalışırken hem de ömürleri bittiğinde ortaya çıkan durum o bölge için olumsuz şartlar doğurmaktadır. Jeotermal enerji kaynakları çok yaygın bulunmamakla birlikte kullanılabilir kaynaklardandır. Ancak bunun da aşırı kullanımı sonucunda yeraltı su kaynaklarına ve daha birçok şeye zarar verdiği açıktır. Biyokütle enerjisi organik maddelere dayalı bir kaynaktır. Atık organik maddeler, ağaç kaynaklı atıklar, tarımsal atıklar, biyoyakıtlar gibi malzemelerden üretilen biyokütle enerjisi, aynı zamanda biyoyakıt üretimini de sağlamaktadır. Bu konularda yürütülen birçok çalışma devam etmektedir. Ancak halen fosil yakıtlara gerçekten alternatif oluşturacak bir enerji kaynağı bulunmuş

değildir. Yanı sıra yaşamın sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla çevresel değerlerin korunması ve olabildiğince iyileştirilmesi de gerekmektedir. Asıl önemlisi dengeli ve gelecek kuşakları düşünerek kaynakların kullanılmasında, aşırı kullanımdan ve sonucunda gelen atık üretiminden vazgeçilmesidir. Ve bu konuda esas odaklanılması gereken nokta, fosil yakıtların kullanımını ortadan kaldırmaya bile en azından kullanımını minimize edebilecek yenilenebilir enerji kaynakları bulmak ve bununla ilgili teknolojileri geliştirmek, ayrıca bu kaynakların sürdürülebilirliğini sağlamak olmalıdır.

Bu çalışmanın oldukça geniş bir çerçevesi bulunan enerji konusunda olması bazı sınırlamaları zorunlu kılmaktadır. Yaklaşık olarak bütün enerji kaynaklarının doğadan elde edildiği bilinmektedir. Fakat nükleer enerjinin burada ayrıksı bir konumu vardır. Hammaddesi yine doğada bulunan radyoaktif elementlerin zenginleştirilmesi ile elde edilmekte olan bu enerji, üretilme aşamasından tüketilme aşamasına kadar çevresel ve yaşamsal olarak büyük risk taşıması nedeniyle sürdürülebilirlik açısından çok fazla tercih edilmemektedir. Zaten ekonomik açıdan da diğer enerji yatırımlarına göre oldukça yüksek maliyetlidir. Dolayısıyla burada nükleer enerji konusuna yer verilmemiştir. Çalışmada geçen kavramların açıklaması kısaca yapıldıktan sonra dünyadaki yenilenebilir enerji kaynaklarının birkaçı hakkında bilgi verilecektir. Özellikle dünyada en çok kullanılan güneş, rüzgâr, su enerjisi kaynaklarından kısaca söz edilecektir. Ek olarak Küresel Yenilenebilir Enerji Merkezinin de umut var kabul ettiği biyokütle (biyogaz, biyoyakıt) enerjisine de yer verilecektir. Daha sonra uluslararası kuruluşlar nezdinde yenilenebilir enerji ve enerjinin sürdürülebilirliği konusunda dünyadaki gelişmelerden söz edilecektir. Çalışmada fosil enerji kaynakları, ülkelerin enerji arzları ya da taleplerine yer verilmemiştir. Bu konulardan her birinin oldukça geniş bir çerçevede incelenmesi gerektiği için ayrı ayrı başka makalelerde ele alınmalıdır.

Kavramsal Çerçeve

Bu başlık altında çalışmada kullanılan ana kavramlar olan çevre, sürdürülebilirlik ve enerji konularından söz edilecektir. Ayrıca çevre sorunlarına da kısaca değinilecektir. Enerji kavramının çeşitleri hakkında bilgi verilecek, özellikle de çalışmanın başat konusu olan yenilenebilir enerji kaynaklarından bahsedilecektir.

Çevre Kavramı ve Çevre Sorunları

Çevre kavramının dünyanın gündemine gelmesi 1960'lı yılları bulmuştur. Bu yıllardan itibaren çevre kavramının kapsamı giderek genişlemiştir. Aynı zamanda alanlarına göre, tanımlar da çeşitlenmiştir. Dolayısıyla birçok çevre tanımı bulunmaktadır. Türk Dil Kurumu Sözlüğünde (TDK) çevre, “hayatın gelişmesinde etkili olan doğal, toplumsal, kültürel dış faktörlerin tümü” şeklinde açıklanmıştır. Kentbilim Terimleri Sözlüğünde ise çevre, “kişiyi etkileyen, özdeksel (maddi) ve tinsel (ruhsal, manevi) gelişmesini, biçimlenmesini ve yaşamını belirleyen, dirimbilimsel (biyolojik), iklimle ilgili ve toplumsal etkenlerin tümü” olarak tanımlanmaktadır (Keleş, 1998:33). Ayrıca belirtmek gerekir ki çevre kavramının tanımının içeriğinde artık, salt doğanın kirlenmesi ya da kaynakların yok edilmesi anlamındaki çevre sorunları değil, aynı zamanda her türlü konut, beslenme, yerleşim merkezleri, eğitim, çalışma hayatı, sosyal hayat gibi yaşama dair tüm problemlerle alakalı “yaşanabilirlik” (habitability) kavramı tercih edilmektedir (Keleş, Hamamcı, 1998:141). Bu çerçevede çevrenin en geniş anlamda tanımı 2872 sayılı T.C. Çevre Kanunu’nda görülmektedir. Kanunun 2. maddesinde çevre, “canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde buldukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortam” şeklinde tanımlanmaktadır (Resmî Gazete, 1983). Bu tanıma göre canlı ve cansız varlıklar ile canlı varlıkların bütün yaşamsal sürecini etkileyen her türlü faktör çevre kavramının içeriğinde yer almaktadır (Keleş, 2013:23). Özetle 21. yüzyılda çevre kavramı, canlı ya da cansız yaşama dair her şeyi kapsar hale gelmiştir.

Çevre kavramının çevre sorunları ile dünyanın gündemine geldiği de belirtilmelidir. Küresel anlamda çevre sorunlarının başlangıcı olarak 1970’li yıllar kabul edilse de ortaya çıkan bu sorunlar çok daha eski tarihlere uzanmaktadır. Susuzluk ve hijyen eksikliği nedeniyle salgın hastalıklar, hava kirliliği nedeniyle toplu ölümler, makineleri çalıştırmak amacıyla buhar elde etmek için ormanların yok edilmesi, kimyasalların aşırı kullanımı nedeniyle doğal yaşamın yok olma tehlikesi ya da türlerin yok olması gibi birçok problemle başlayan çevre sorunları, bilim ve teknolojiye ulaşılan olağanüstü gelişmelerle birlikte devasa büyüklüğe ulaşarak küresel gündemde yer almaya başlamıştır. Çevre sorunları büyüdükçe çeşitliliği ve derinliği giderek artmakta, yaygınlaşmakta ve gittikçe de çözülemeyecek boyutlara ulaşmaktadır. Yerel, ulusal, bölgesel,

küresel olmak üzere çeşitli düzeylerde görülen çevre sorunlarının başladığı değil, küresel anlamda dikkat çektiği zaman olarak 1970’li yılları göstermek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Dolayısıyla çevre sorunları aniden ortaya çıkmış sorunlar değildir. Birikerek büyüyen ve derinleşen bu sorunların, nedenlerinden biri ve en önemlisi enerjidir. Yanı sıra bu problemlerin nüfus artışı, kentleşme, teknolojik gelişmeler, kimyasallar, tüketimin artması gibi farklı farklı pek çok nedeni bulunmaktadır. Çevre sorunları olarak da hava, su, toprak kirliliği başta olmak üzere ormansızlaşma, türlerin yok olması, biyolojik çeşitliliğin zarar görmesi, deniz kirliliğinin artması, kuraklık, çölleşme, iklim değişikliği, küresel ısınma, işsizlik, açlık, susuzluk, tüketim ve daha pek çok sorun sayılabilir. Sonuçta burada vurgulanması gereken nokta, çevre sorunlarının hem nitelik hem de nicelik olarak büyüklüğünün devasa boyutlara ulaşması neticesinde dünyadaki yaşamın sürdürülebilirliğinin tehlike altında olduğudur.

Sürdürülebilirlik Kavramı

Sürdürülebilirlik kavramı yalnızca çevre ve ekonomi alanında değil sosyal, kültürel, politik birçok alanda kullanılmaktadır. Bu çerçevede sürdürülebilirlik kavramının pek çok tanımı bulunmaktadır. Ancak ilk ve öncelikli olarak çevre ile ekonomi ilişkisinden doğan sürdürülebilirlik tanımı ile kavram küresel olarak bilinir hale gelmiştir. Kavramın ilk kullanıldığı yer hakkında çeşitli kaynaklarda farklı bilgiler bulunmaktadır. Özetle sürdürülebilirlik kavramı ekosistemlerin yaşam süreçlerini, işlevlerini, üretkenliğini devam ettirebilmek şeklinde tanımlanmaktadır (Chapin vd., 1996:1016-1037).

Dennis Pirages’in 1977 yılında yayınladığı “Sürdürülebilir Toplum” adlı eseri ile ilk defa gündeme gelen sürdürülebilirlik kavramı TDK Sözlüğünde “aynı düzey ve şekilde devam edebilme durumu” olarak tanımlanmaktadır. Bunun ardından Dennis Hayes’in 1978 yılında yayınladığı “Sürdürülebilir Topluma Doğru İlk Adımlar – Onarımlar, Yeniden Kullanım, Geri Kazanımlar” adlı eseri gelmiştir. Daha sonra çeşitli uluslararası bilim toplantılarında gündeme gelen kavramın çevre kavramı ile birlikte anılması ve çevre biliminde önemli bir konu haline gelmesi “Ortak Geleceğimiz” raporuyla olmuştur. Bu rapordan önce çevre kavramının bir hareket halini almasında önemli katkıları olan Roma Kulübü tarafından 1972 yılında yayınlanan “Büyümenin Sınırları” adlı raporda ekonomi, büyüme, kaynakların kıtlığı konularına yer verilmiştir. Büyümenin Sınırları raporu çok fazla tepki çekerken aynı zamanda bu konular üzerindeki tartışmaları

başlatması açısından da önemlidir. Bununla birlikte 1972 yılında gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Çevresi Konferansı da (Stockholm Konferansı) çevre konusunun uluslararası alanda gündeme gelmesi ve pek çok ülkenin bilimsel ve kurumsal düzeyde bu konuları gündemine almasının başlangıcı olmuştur denilebilir. Çevre kavramı, ulusal ve uluslararası alanda tartışılır hale gelmesine rağmen kapitalist ekonomi açısından ortaya atılan bütün çevre sorunlarının ve çözüm önerilerinin geçerliliği bulunmaktadır. Daha sonra Ortak Geleceğimiz raporuyla gündeme gelen sürdürülebilirlik kavramı, ağırlıklı olarak sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde ele alınmaya başlanmıştır. Bu kavramı en başta çevreciler, sonra da muğlak bir kavram olarak görülmesi nedeniyle ekonomistlerin itirazları olmuştur. Sonrasında kavramın tartışılan yönleriyle birlikte, 1992 yılında Rio’da gerçekleştirilen BM Çevre ve Kalkınma Konferansında (Rio Konferansı) sürdürülebilirlik kavramı küresel olarak kabul edilmiş ve çevre ile ekonominin ilişkisi sürdürülebilir kalkınma bağlamında bir daha düşmemek üzere küresel gündeme gelmiştir. Bu Konferansın önemli çıktılarında biri olan “Gündem 21” bir çevre eylem planıdır ve kavramsal olarak dayandığı nokta da “sürdürülebilirlik” kavramıdır. Yine bu Konferanstan sonra “BM Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu” oluşturulmuştur (Tekeli, 2001:729-730). Ayrıca belirtmek gerekir ki “sürdürülebilir kalkınma” kavramı ilk defa Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUNC) tarafından yayınlanan “Dünya Koruma Stratejisi” adlı raporda kullanılmıştır. Sürdürülebilir kalkınma kavramının tanımı ise yukarıda sözü edilen “Ortak Geleceğimiz” raporunda açıklanmıştır. Özetle 1983 yılında kurulan Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından hazırlanarak 1987 yılında yayınlanan Ortak Geleceğimiz raporu özellikle sürdürülebilirlik kavramı açısından önem arz etmektedir denilebilir. Burada ekonomi ve çevre bağlamında kullanılan sürdürülebilir kalkınma, kavram olarak açıklanmaktadır. Kısaca sürdürülebilir kalkınma, bugünün ihtiyaçlarını gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılama imkanlarını ellerinden almadan karşılamak şeklinde tanımlanmaktadır (Keleş, Hamamcı, 1998:157). Çalışmanın konusu sürdürülebilir kalkınma olmadığı için burada sürdürülebilirlik kavramının küresel anlamda gündeme geldiği kavramı açıklamak bakımından kısaca yer verilmiştir.

Sürdürülebilirlik kavramı mevcutta bulunan kaynakların gelecek kuşaklara da kalacak ve yeterli olacak şekilde kullanılması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla sürdürülebilirlik gelecek nesiller için bugünün insanlarına önemli

oranda sorumluluk yüklemektedir. Bu çerçevede sürdürülebilirlik kavramı iki ana ögeye dayanmaktadır. Bunlardan birincisi dünyada bulunan yenilenemeyen kaynakların optimum kullanılmasının sağlanması ya da yerine geçecek kaynakların bulunarak kullanılabilir hale getirilmesidir. İkincisi ise kaynakların doğanın kendini yenileme hızına uygun kullanılması ya da çevreye verdiği zararı minimize edecek şekilde kullanımının sağlanmasıdır (Peattie, 1999:133). Sonuç olarak her şeyin sürdürülebilirliğinden söz edilebilirken, burada öncelikle kaynakların optimum kullanımı ile zaman boyutu önem kazanmaktadır. Çalışmanın konusu gereği yenilenemeyen enerji kaynaklarının optimum kullanılmasından daha önemli olan, yenilenebilir enerji kaynaklarının sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır. Özetle sürdürülebilir enerjinin geliştirilerek kullanılması, zamanla daha fazla önem arz eder hale gelmiştir.

Enerji

Enerji dünyadaki yaşamın sürdürülebilirliği açısından olmazsa olmaz bir olgudur. TDK Sözlüğünde enerji kavramı, “maddede var olan ve ısı, ışık biçiminde ortaya çıkan güç” olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede dünya tarihi boyunca yalnızca insan için değil doğada bulunan her varlık için yaşamsal önemde olan enerji, çok çeşitli kaynaklardan elde edilmektedir. Enerji kaynaklarının varlığı ve yeterliliği aynı zamanda dünyadaki bilinen anlamda yaşamın sürdürülebilirliği ile de birebir ilgilidir. Ayrıca enerji, ulusal ve uluslararası politikanın en ciddi ve stratejik konularından biridir. Devletler ulusal enerji kaynaklarına sahipse ayrı, sahip değilse ayrı politikalar geliştirmek zorundadırlar. Aynı zamanda küresel enerji politikalarına uygun hareket ederek ve enerji güvenliğine dikkat ederek belli politikalar uygulamak zorunda kalmaktadırlar. Ancak bu bölümde enerji politikalarından çok kaynaklar ve bunların yaşamın sürdürülebilirliği konusundaki rolü üzerinde durulacaktır.

Yaşamla bu kadar ilgili olan enerji kaynakları aynı zamanda çevre sorunlarının da en önemli nedenidir. Enerjinin kaynağında bulunarak üretilmesi, kullanılabilir hale getirilmesi, taşınması ve tüketime sunulması sırasında uygulanan tüm işlemlerin her birinin başlı başına çevre kirliliğinin en önemli sebebi olduğu bilinmektedir. Burada enerjiden kaynaklanan çevre sorunlarının ortaya çıkması karşısında enerjinin kaynağının ne olduğu sorusu çok büyük önem arz etmektedir. Enerji kaynaklarının genel anlamda ayrımı aşağıda Tablo.1.de verilmiştir:

Tablo.1.Enerji Kaynaklarının Genel Sınıflandırılması

Kullanışlarına Göre Enerji Kaynakları	Dönüştürülebilirliklerine Göre Enerji Kaynakları
Yenilenemez	A) Birincil (Primer) - Kömür - Petrol - Doğal Gaz - Nükleer - Biyokütle - Hidrolik - Güneş - Rüzgâr -Dalga, Gel-Git (Deniz Orijinli Enerji Kaynakları)
Fosil Kaynaklı - Kömür - Petrol - Doğal Gaz b) Çekirdek Kaynaklı (Nükleer enerji) - Uranyum - Toryum	
B) Yenilenebilir	B) İkincil (Sekonder)
-Hidrolik -Güneş -Biyokütle -Rüzgâr -Jeotermal -Dalga, Gel-Git (Deniz Orijinli Enerji Kaynakları) -Hidrojen	-Elektrik, Benzin, Mazot, Motorin -İkincil kömür -Kok, Petrokok -Hava gazı -Sıvılaştırılmış petrol gazı

Kaynak: Koç ve Kaya, 2015:37.

Tablo 1. de görülen enerji kaynaklarının sınıflandırmasına göre aşağıda kısa açıklamalarına yer verilecektir.

-Sürdürülebilirlik çerçevesinde dünyadaki enerji kaynakları elde edildiği kaynaklara göre yenilenemez ve yenilenebilir enerji kaynakları olarak ikiye ayrılmaktadır (<https://www.eia.gov/energyexplained/renewable-sources/types-and-usage.php>, 2024):

Yenilenemez Enerji Kaynakları

Fosil enerji kaynakları olan petrol, kömür, doğal gaz, geleneksel nükleer enerji yenilemez enerji kaynaklarını oluşturmaktadır. Bunlar doğada bulunan rezervlerin miktarıyla ilgilidir (Keleş, Hamamcı, 1998:81). Teknolojinin gelişmesi, aşırı nüfus artışı, mevcut ekonomik sistem ve daha pek çok nedenle bu kaynakların tükenme tehlikesi ve yarattıkları kirliliğin dünyadaki yaşamsal süreçler üzerine olan giderek daha da artan olumsuz etkileri farklı enerji kaynakları arayışını artırmaktadır. Çalışmanın konusu gereği yenilemez enerji kaynaklarını kısaca açıklamak yeterli olacaktır. Dünyada yaklaşık olarak %80'i fosil enerji kaynaklarına dayanan bugünün enerji kullanımından dolayı yaşanan problemlere kısaca değinmek gerekirse:

- Fosil enerji kaynaklarının yenilenemez olması ve dünyanın bunlara olan bağımlılığı,
- Hızlı nüfus artışı, teknolojideki gelişmeler, ekonomik kalkınma ve tüketim toplumunun ortaya çıkışı nedeniyle enerji ihtiyacının aşırı artması,
- Enerji arzı ve güvenliğinde yaşanan uluslararası alandaki gerilim ve anlaşmazlıklar,
- Tüketime aşırı artması sonucunda enerji arzının düşmesi ve uluslararası politikada yaşanan gerginlikler dolayısıyla fosil yakıtların fiyatlarındaki düzensiz artışlar,
- İklim değişikliğinin dünyadaki yaşamı tehdit eder düzeye ulaşması,
- Yerel, ulusal, bölgesel, uluslararası alanda her düzeyde toprak, su ve hava kirliliğinin yarattığı dünyadaki yaşamı tehdit eder düzeyde sorunlar (Yılancı, 2010:12).

Bu şekilde sıralanan problemler yaşamın en önemli parçalarından biri olan enerjinin hem yenilenebilir olması hem de çevreye en zararsız ve sürdürülebilir olması gerektiğinin önemini göstermektedir.

Yenilenebilir Enerji Kaynakları

Bu enerji kaynakları doğası gereği yenilenen fakat akışı sınırlı olan kaynaklardır. Bu kaynakların önemli oranda tükenmesi söz konusu değildir. Sadece kaynakların bulunup ulaşılabilirliği ile sınırlıdır. Günümüzde üretilerek tüketim aşamasına gelen 5 ana yenilenebilir enerji kaynağı mevcuttur (<https://www.eia.gov/energyexplained/renewable-sources/>, 2024):

1. Biyokütle

- Ahşap ve ahşap atıkları
- Belediye katı atıkları
- Çöp gazı ve biyogaz
- Biyoyakıtlar

2. Hidroelektrik

3. Jeotermal

4. Rüzgâr

5. Güneş (<https://www.eia.gov/energyexplained/renewable-sources/types-and-usage.php>, 2024).

- Yenilenebilir enerji kaynaklarından en bilinenleri ve en çok kullanılanları güneş, su ve rüzgâr enerjisi santralleri ile Küresel Yenilenebilir Enerji Merkezi tarafından benimsenen biyokütle enerjisi aşağıda kısaca açıklanacaktır:

Diğer yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanım oranlarına göre, bu kaynaklar küresel enerji talebinin çok az bir miktarını karşılamaktadır. Yeni teknolojilerden karbon yakalama teknolojileri giderek daha fazla ilgi çekmektedir. Karbon

yakalama yoluyla 2050 yılına kadar karbon salımlarının en fazla %10 azaltılabileceği öngörülmektedir. Ayrıca 2050 yılında küresel olarak elektrik üretimindeki nükleer enerjinin %10 gibi görece küçük bir payının olması da beklenmektedir (Jelly, 2023:30).

Güneş: Bu enerji dünyada var olan en geniş kapsamlı yenilenebilir enerji kaynağıdır. 19. yüzyılın sonunda Amerika Birleşik Devletleri'nde güneş enerjisi ile su ısıtılması teknolojisi ticari hale dönüştükten sonra yaygınlaşmıştır. Zaman içerisinde ilerleyen teknoloji ile birlikte çok daha verimli güneş enerjisi ısı toplayıcıları geliştirilmiştir. Güneş enerjisi teknolojileri konusunda dünya piyasasının yaklaşık olarak üçte ikisi Çin Halk Cumhuriyeti'nde bulunmaktadır (Jelly, 2023:38). Resmi rakamlara göre Çin 78 GW'yi (gigawatt) aşan kurulu gücü ile lider konumdadır. Çin'i Japonya, Almanya, ABD, İtalya, Birleşik Krallık (İngiltere ile Krallığa bağlı diğer ülkeler) ve Hindistan takip etmektedir (<https://www.enerjiatlası.com/ulkelere-gore-gunes-enerjisi.html>, 2024). Güneş enerjisinin konutlarda ısınma için kullanılması 2050 yılı itibarıyla yaklaşık olarak 2000 TWh (terawatt-saat) olması beklenmektedir. Uluslararası Enerji Ajansı'nın (IEA) tahminlerine göre 2050 yılında yaklaşık olarak 5000 TWh olması beklenmekte, bu da beklenen küresel enerji talebinin %10'unu karşılamaktadır (Jelly, 2023:43; <https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2024>). Teknolojideki gelişmelerle güneş fotovoltaik enerji teknolojileri, güneş enerjisinden beklentileri artırmaktadır. Güneş pillerinin %95'i silikon, geri kalanı galyum arsenik, kadmiyum tellür gibi pil malzemelerinden oluşmaktadır. Son 60 yılda silikon pillerin verimliliği %20 artmış durumdadır (Jelly, 2023:84). Güneş pillerinin çevreye bilinen herhangi bir zararı yoktur. Sonuç olarak güneş enerjisi yapısı itibarıyla sürdürülebilir enerji talebini karşılayabilecek potansiyele sahiptir.

Su Gücü: Belirli bir yükseklikten akan suyun enerjisini türbinler yardımıyla elektrik enerjisine çeviren hidroelektrik santrallerin güç miktarını, suyun aktığı yükseklik ile akan suyun hacmi belirlemektedir. 2018 yılında 4200 TWh elektrik üretilmiş, bu da küresel enerji talebinin %16'sını karşılamıştır (Jelly, 2023:43). Dünya Enerji Konseyi'ne göre hidroelektrik enerji sektörü 2019 yılında 4306 TWh'lik üretimle önemli bir rekor kırmıştır. 2020 yılında 4370 TWh üretim ile rekorunu yenilemiştir. Bu miktar Amerika Birleşik Devletleri'nin yıllık tüm elektrik tüketimine denk gelmektedir. Dünyadaki hidroelektrik santrallerinin

kurulu kapasitesi 2020 yılında 1330 GW'tır. Bu miktar 2019 yılından bu yana %1.6'lık bir artışı göstermekle birlikte, iklim değişikliğiyle mücadele konusunda su gücünden beklenen katkı olan %2'lik düzeye ulaşamamıştır (<https://dunyaenerji.org.tr/2021-hidroelektrik-durum-raporu-ozeti>, 2024). Halihazırda iklim değişikliğinden dolayı suların azalması ve daha birçok çevresel nedenle su konusu üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir konu olarak gündemde olmaya devam etmektedir.

Ayrıca hidroelektrik santrallerin inşa edilip edilmeyeceğine karar vermek konusu bu santrallerin çevresel açıdan bazı sorunları olduğu için önem arz etmektedir. Öncelikle hidroelektrik santrallerinin belli bir kullanım süresi bulunmaktadır. İlaveten bu santraller kurulurken de üretim yaparken de kullanım ömürleri tamamlanınca da önemli çevre sorunlarına sebep olmaktadır. Suyun kalitesindeki bozulma, bulunduğu bölgenin flora ve faunasına ciddi oranda zarar verme, barajlarda tutulan su nedeniyle hava kalitesinin bozulması ya da bulunduğu bölgenin nem oranındaki değişimler nedeniyle bakterilerden başlayarak tüm canlı ve cansız yaşamın olumsuz etkilenmesi gibi hem doğa hem de insan varlığı açısından pek çok sakıncası bulunmaktadır.

Rüzgâr: Yenilenebilir enerji kaynaklarının en bilinenlerinden biri olan rüzgâr enerjisi son sekiz yılda toplam küresel enerji üretiminin içindeki payını iki kat artırmıştır (Erol, 2024:54). Aslında elektrik üretmek için rüzgârın kullanılması işi, 1970'li yıllarda yaşanan petrol krizi sonrasında gerçek anlamda hızlanmıştır. İşletilmesi sırasında kullanılan fosil yakıt dışında çevresel herhangi bir zararı olmayan bir enerjidir. Karada rüzgâr çiftlikleri ile açık deniz rüzgâr çiftlikleri şeklinde kurulumları bulunmaktadır. Teknolojilerinden kaynaklanan gürültü kirliliği ve kuşlara zarar veren kanat tipleri zaman içerisinde gerçekleştirilen teknolojik ilerlemelerle daha zararsız hale getirilmiştir. 2018 yılı itibarıyla rüzgâr santrallerinden küresel enerji üretim miktarı 591 GW olmuş, bu da küresel elektrik enerjisi talebinin %4.6'sını karşılamıştır (Jelly, 2023:61).

2023 yılında küresel anlamda 105,6 GW kara rüzgârı ve 10,8 GW açık deniz rüzgârı kapasitesinin entegrasyonunun ardından küresel olarak yeni rüzgâr enerjisi kurulumlarının ilk kez 100 GW'ı aştığı görülmüştür. Bu rekor kurulumlar sayesinde, küresel kümülatif rüzgâr enerjisi kapasitesi 2023 yılında 1 TW'ı (terawatt) geçerek yıllık %13 büyümeye göstermiştir. Küresel Rüzgâr Enerjisi Konsey'ine (GWEC) göre, yıllık rüzgâr kapasitesi eklemelerinin 2024'te 131

GW'tan 2028'e kadar 182 GW'a kadar önemli ölçüde artacağı düşünülmektedir. 2028 yılı sonuna kadar toplam küresel operasyonel rüzgâr kapasitesinin 1.800 GW'ı aşması beklenmektedir (<https://gwec.net/global-wind-workforce-outlook-2024-2028-report-released/>, 2024). Özetle GWEC 2024 yıllık raporuna göre;

-2023 yılında küresel olarak 117GW'lık toplam kurulum yapılmıştır. 2022 yılına göre %50'lik yıllık artış olmuştur.

-2023 yılı, küresel olarak rüzgâr enerjisinde büyümenin devam ettiği bir yıl olmuştur. Tüm kıtalarda 54 ülkenin yeni rüzgâr enerjisi santralleri inşa ettiği tespit edilmiştir.

-GWEC, büyük ekonomilerde ulusal endüstriyel politikaların oluşturulması, açık deniz rüzgâr enerjisi santrallerinin ivme kazanması ve gelişmekte olan pazarlar ile gelişmekte olan ekonomiler arasında umut vadeden büyümeye yanıt olarak 2024-2030 büyüme tahminini (1210GW) %10 yukarı yönlü revize etmiştir (<https://gwec.net/global-wind-report-2024/>).

Biyokütle: Özellikle az gelişmiş ülkelerde yaklaşık iki buçuk milyar kişi halen enerji ihtiyacını geleneksel biyokütleden karşılamaktadır. Biyoyakıt programında en başarılı olan ülkelerin başında Brezilya bulunmaktadır. Brezilya'da şeker kamışı üretimi ve etanol üretimi 1920'li yıllara dayanmaktadır. Mısırdan etanol üretimi çok fazla enerji gerektirdiğinden enerji verimliliği de düşüktür. Yeterli şeker pancarı yetiştirilmesi geniş araziler gerektirmekte, bu da tropik ormanların yok edilmesi tehlikesini içinde barındırmaktadır. Ayrıca Endonezya ve Malezya'da biyodizel için palm yağı üretimi talebinden kaynaklı ağaç kesimleri çok büyük boyutlarda artmış ve geniş turbalıklar kurulmuştur. İlaveten soya ekimi ve hayvancılık nedeniyle de tropikal ormanların yok olması sonucunda bu konunun küresel sera gazı salınımlarına katkısı yaklaşık %10 civarında gerçekleşmiştir. Tüm bunlara ek olarak ciddi oranda biyolojik çeşitlilik kaybı da yaşanmıştır (Jelly, 2023:32-35). Dünya Enerji Konseyine (WEC) göre, modern ve geleneksel toplam biyoenerji kullanımının en büyük payını %26 ile pişirme ve ısınma faaliyetleri almaktadır. İkinci büyük pay %7 ile sanayi sektöründe bulunmaktadır. Daha sonrasında %3 ile mısır ve şeker kamışından üretilen biyoyakıtların kullanıldığı ulaşım sektörü bulunmaktadır. Ardından %2'lik kısmını kullanan enerji sektörü gelmektedir. Yine Dünya Enerji Konseyine göre biyoyakıtlar, ulaşım sektöründe fosil yakıtlara alternatif olabilir.

Ek olarak elektrik enerjisi sistemlerine de önemli katkılar sağlayabilir. Bu çerçevede Uluslararası Yenilenebilir Enerji Ajansı'nın (IRENA) analizlerine göre, sıvı biyoyakıt kullanımında “2017 yılında 153 milyar litreden, 2050 yılında 652 milyar litreye” kadar beş kat artarak, talep edilen küresel yakıt miktarının önemli bir paydaşı olabilir (<https://dunyaenerji.org.tr/geri-donusum-biyoenerji-raporu/>). Aynı zamanda COP 29 Bakü Konferansında da biyoyakıtların desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ancak bunun tarımsal ve çevresel açıdan önemli sakıncaları bulunmaktadır. Bu nedenle de biyoyakıt konusuna özel dikkat gösterilmesi gerekmektedir.

Dünyada Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Durumu

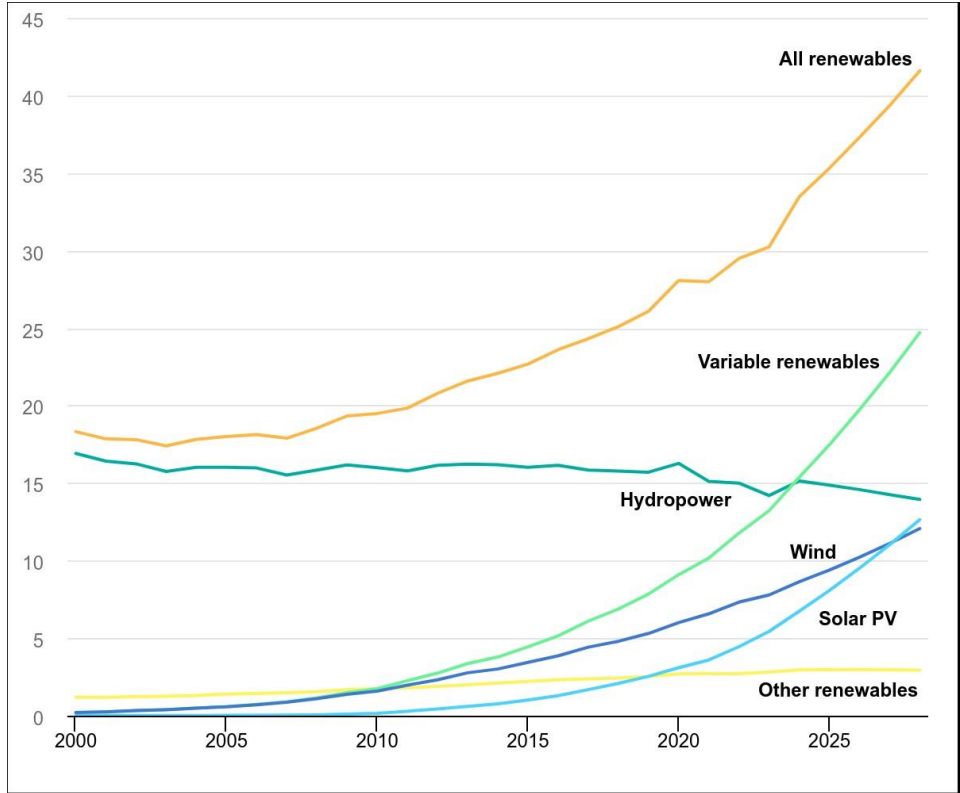
Dünyanın insanlığa sunduğu enerji kaynaklarının %80'inden fazlasını petrol, kömür ve doğal gaz oluşturmaktadır. Ancak şimdiki kaynakların varlığının 25 yıl sonra yeterli düzeyde olacağı bile tartışmalıdır. Ayrıca teknolojinin gelişme hızı arttıkça doğal olarak modern yaşamın getirdiklerinden kaynaklanan bir şekilde giderek daha fazla enerji ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Üstelik enerji kaynaklarına sahip olma ayrıcalıklı bir konu olup, uluslararası politikanın oldukça sert bir alanıdır. Bu nedenle devletler açısından enerji güvenliği en önemli konulardan biridir. Tüm bunlara ek olarak küresel enerji tüketimi geri döndürülemez sorunlara yol açmaktadır. Özellikle de fosil yakıtlardan kaynaklı olarak dünyadaki yaşamın sürdürülebilirliğinin tehlike altında olduğu bilinmektedir. Bu konuda çözüm üretmek için oldukça yoğun çalışmalar sürdürülmektedir.

Yenilenebilir enerji kaynakları hem çevresel açıdan hem de ekonomik açıdan kısacası yaşamsal açıdan büyük önem arz etmektedir. Ancak tüm bunlara karşılık enerji ihtiyacının, bütün olumsuzluklarına rağmen fosil yakıtlardan sağlanmaya devam edilmesi dikkat çekici düzeyin çok üstündedir. Uluslararası Enerji Ajansının (IEA) verilerine göre tüm dünyada enerji tüketiminin %80'i fosil yakıt kaynaklıdır. Buna karşın yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji elde etme ve kullanma prosedürlerinin maliyetlerinin giderek düşmesiyle birlikte bu kaynakların tercih edilmesi zaman içerisinde yaygınlaşmaktadır. Yenilenebilir enerji kaynaklarının en bilineni olan güneş ve rüzgâr enerjisinin kesintisiz enerji sağlayamama sorunu bulunmaktadır. Bu kaynaklardan elde edilen enerjinin tüketiminden artan enerjinin depolanması gerekmektedir. İhtiyaçtan fazla enerji şebeke sistemlerinde sorunlara yol açmaktadır. İhtiyaç fazlası enerjinin

depolanması için geliştirilecek teknolojiler güneş enerjisinden gece ya da rüzgâr enerjisinden rüzgârsız zamanlarda da yararlanabilmenin önünü açacaktır (Sarıgül, 2024:46). Bu konuda geliştirilen teknolojilerde önemli ilerlemeler sağlanmasına rağmen halen yeterli düzeye ulaşamamıştır.

Bu çerçevede 2000-2028 enerji üretimi Uluslararası Enerji Ajansı'na göre;

Şekil.1.Gelişen Teknolojiye Göre Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının 2000-2028 Yılları Arasındaki Enerji Üretimindeki İçindeki Payı,



Kaynak: <https://www.iea.org/data-and-statistics/data-sets> , 2024.

Şekil 1.de görüldüğü gibi yıllar içinde enerji üretiminde yenilenebilir enerjinin payı giderek artmaktadır. Ancak su gücünden yararlanılan enerji kaynaklarında gözle görülür bir azalma söz konusudur. Bu azalmada su kaynaklarındaki tüketim kaynaklı azalma ile yine tüketim kaynaklı kirlenme önemli bir etkidir. Ancak özellikle iklim değişikliği dolayısıyla küresel ısınma nedeniyle su kaynaklarındaki belirgin düzeyde gerçekleşen azalmanın da son derece etkili olduğu belirtilmektedir.

Ayrıca hem biyogaz hem de biyometan gazının küresel anlamda toplam üretimi yaklaşık olarak 400 TWh civarındadır. Yani doğalgaz üretiminin neredeyse %1'i kadardır. Bunun %25'i Çin'de, yarısından fazlası ise Avrupa ülkelerinde bulunmaktadır. Sürdürülebilir biyogaz potansiyeli konusunda yapılan öngörülere göre yaklaşık olarak %20'lik bir artış beklenmektedir. Bu da küresel doğal gaz talebinin yaklaşık olarak %20'sine denk gelmektedir. Ek olarak düşük karbonlu hidrojenin de üretim seviyesi oldukça düşüktür. Mevcut hidrojenin sadece %0.5'lik kısmı düşük karbonlu kaynaklardan gelmektedir. Bu konuda beklenti son beş yılda önemli ölçüde karşılanamamıştır (<https://dunyaenerji.org.tr/kuresel-yenilenebilir-ve-dusuk-karbonlu-gaz-raporu-ozeti/>, 2024).

Burada vurgulanması gereken önemli bir konu daha vardır. Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını kısıtlayan durum olan depolama sorunu uluslararası örgütlerin en önemli konularından biridir. Bu çerçevede geliştirilen çeşitli enerji depolama teknolojileri bulunmaktadır. Suyun aşağıdaki rezervuardan yukarıdakine pompalanması ile potansiyel enerji olarak depolanan hidroenerji sistemleri ile ısı enerjisi olarak depolandığı termal depolama gibi örnekler bulunmaktadır. Termal depolama sistemleri maliyet ve kullanım kolaylığı açısından tercih edilmektedir. Bu çerçevede en bilinen enerji depolama yollarından bir diğeri olan piller konusunda pek çok çalışma mevcuttur. Son zamanlarda çok hızlı gelişim gösteren termofotovoltaik sistemler termal depolama araçlarının kullanımını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca termofotovoltaik teknolojiler ısı enerjisinin elektrik enerjisine dönüştürülmesinde de kullanılabilir (Sarıgül, 2024:48). Ancak halen bu tür enerji depolama teknolojileri, henüz ekonomik açıdan maliyet konusu çözülemediğinden ve bilimsel açıdan talebe yeterli cevap veremediğinden dolayı tam anlamıyla yaygınlaşmış değildir.

Sonuç olarak dünyada bulunan enerji sistemlerinin fosil enerji kaynaklarına dayanan kısmı ile nükleer enerjiye bağlı olan kısmı dünyaya, insanlığa, doğaya son derece zararlı etkileri içermektedir. Yanı sıra su gücüne dayanan enerji kaynaklarının da önemli zararları olduğu zaman içerisinde görülmüştür. Dolayısıyla yenilenebilir enerji kaynakları önemlidir, fakat bu kaynakların sürdürülebilirliği dünyadaki yaşamın sürdürülebilirliği açısından çok daha önemlidir.

Sürdürülebilir Enerji

2015 yılında Birleşmiş Milletler tarafından dünyayı korumak, yoksulluğa son vermek ve 2030 yılına kadar tüm insanların barış ve refah içinde yaşamasını sağlamak amacıyla küresel bir eylem çağrısı olarak Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH'ler) (Küresel Hedefler) kabul edildi. Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin yedinci maddesinde; “2030’a kadar uygun fiyatlı, güvenilir ve modern enerji hizmetlerine küresel erişimin sağlanmasının” amaçlandığı belirtilmiştir. Buna göre 2030’a kadar;

- Yenilenebilir enerjinin küresel enerji kaynakları içindeki payının önemli ölçüde artırılması,
- Küresel enerji verimliliğinde ilerleme oranının iki katına çıkarılması,
- Özellikle en az gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkelere destek programları çerçevesinde, modern ve sürdürülebilir enerji hizmetlerini herkese ulaştırabilmek için altyapının genişletilmesi ve teknolojinin geliştirilmesi amacıyla çeşitli düzeylerde yardım edileceği belirtilmiştir.
- Teknoloji transferi ve altyapıya finansman aktarımı şeklinde yapılan doğrudan yabancı yatırımlarının ve gayri safi yurtiçi hasılanın yüzdesi olarak enerji verimliliğindeki yatırımların destekleneceği de vurgulanmıştır (<https://www.kureselamaclar.org/amaclar/erisilebilir-ve-temiz-enerji/>, 2024).

Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin en önemlilerinden biri olan enerji konusundaki hedefin ayrıntılandırılması ile beklenen enerji türünün hem yenilenebilir hem de sürdürülebilir olması gerektiği belirtilmiştir. Bu çerçevede

sürdürülebilir enerji, sürdürülebilir kalkınma kavramının klasik tanımına, çevreye zarar vermeyen ya da en az zararı veren veya tolere edilebilir düzeyde zararlı olan enerji kaynaklarının tercih edilmesi eklenerek tanımlanabilir. Sürdürülebilir enerji kavramının içeriğinde bulunması gereken, mevcut enerji kaynaklarını verimli kullanmak, çevreye zarar vermeyen ya da tolere edilebilir miktarda zararı olan teknolojiler ile kolaylıkla geri dönüştürülebilir üretim ve tüketim teknolojilerini kullanmak, yerel enerjileri tercih etmek ve enerji konusunda bilinçlendirilmiş bir toplum yaratmak ve daha pek çok kriter sayılabilir (Yılancı, 2010:10).

Yenilenebilir enerji sistemlerini geliştirmenin ve kullanmanın önemi gereği kurulan Uluslararası Yenilenebilir Enerji Ajansı (IRENA), sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak amacıyla artan enerji ihtiyacını karşılamak için fosil yakıtlara olan bağımlılığı minimize etmek, düşük karbon ekonomisine geçişi kolaylaştırmak için çalışmaktadır. Özellikle COP 28 kararlarında, küresel anlamda ülkelerin 2030 yılına kadar yenilenebilir enerji kullanımını üç katına çıkarması şeklinde iddialı bir hedef belirlenmişti. Bu çerçevede IRENA'nın Dünya Enerji Dönüşümleri Görünümü'nde hedef olarak ortaya koyduğu küresel sıcaklık artışının 1.5 °C olması hakkında geliştirilen senaryoya göre, 2050 yılına kadar bir yol haritası önerisinde bulunulmuştur. Buna göre, burada yenilenebilir enerji temiz hidrojen ve sürdürülebilir biyokütle ile mümkün olan enerji ve enerji verimliliği temel dönüşümün itici güçleri olarak konumlandırılmıştır (<https://www.irena.org/Publications/2024/Nov/World-Energy-Transitions-Outlook-2024>). Burada ön plana çıkan yenilenebilir enerji kaynakları olarak, hidrojen kaynaklı enerji teknolojileri ile sürdürülebilir biyokütle enerjisidir. Ayrıca 11-22 Kasım 2024 tarihli COP 29 Bakü Konferansında da alınan kararlar arasında enerji konusunda fosil yakıtlara olan bağımlılığın hemen bitirilmesi ya da Azerbaycan gibi petrol ve doğal gaz üreticisi olan ülkelerin, enerji güvenliği için daha dengeli bir geçişin sağlanması gerektiğini savunanlar arasında tartışmalar devam etmiş, metan emisyonlarının azaltılması konusunda yeni bir küresel metan girişimi başlatılmıştır. Ayrıca karbon piyasalarının etkinliğini artırmak için yeni düzenlemeler getirilmesi konusunda da uzlaşa sağlanmıştır. Bu konuda karbon ticareti kurallarının açık ve net bir şekilde standartların yükseltilerek güçlendirilmesi konusu tartışılmıştır. Yenilenebilir enerji hususunda ise, kapasitenin artırılması konusunda birçok ülke daha etkin hedefler ortaya koymuştur. Örneğin petrol ve doğalgaz üreticisi Azerbaycan, yenilenebilir

enerjinin payını 2030 yılına kadar %30'a çıkarma sözü vermiştir. COP29'da ayrıca yenilenebilir enerji konusunda enerji depolama teknolojileri ve düşük karbonlu enerji sistemlerine yapılan yatırımları hızlandırma çağrısı yapılmıştır (<https://www.ecobuild.com.tr/post/cop29-bak%C3%BC-konferans%C4%B1-detayl%C4%B1-sonu%C3%A7-raporu.,2024>).

Sonuç olarak dünyada geleneksel olarak kabul edilen ve olağanüstü bağımlılık geliştirilen fosil enerji kaynaklarına olan bağımlılığa son vermek yaşamsal önemdedir. Bu açıdan bakıldığında uluslararası örgütlerin önemli çalışmaları bulunmakla birlikte halen fosil enerji kaynaklarına sahip olan ülkelerin bu konuda önemli çekinceleri vardır. Ayrıca enerji konusu her zaman uluslararası politikanın en sert konuları arasında yer almaktadır. Bu nedenle de çözümü oldukça zordur. Ancak enerjinin her açıdan yaşamsal önem arz etmesi nedeniyle sürdürülebilir enerji sistemlerini geliştirip, yaygınlaştırarak kullanımı sağlanmadığı sürece geleceğin sürdürülebilirliğinden de söz etmek mümkün olmayacaktır.

Sonuç ve Değerlendirme

İnsanlığın varoluşundan bu yana ihtiyaç duyduğu her şey çevre ve enerji kavramlarıyla ilgilidir. Yaşamın sürdürülebilirliği demek aynı zamanda çevre sorunlarının oldukça minimize edilmesi demektir. Bu çerçevede en önemli çevre sorunu yaratıcısının, yaşamsal açıdan en ihtiyaç duyulan olgu olan enerji olması son derece dikkat çekicidir. Enerji konusu küresel olarak her açıdan oldukça ciddi bir konudur. Enerji kaynaklarına sahip olmak her ne kadar ayrıcalık gibi görünse de her zaman böyle olmamaktadır. Özellikle görünüşte öyle olmayan ama temelinde enerjinin bulunduğu dünya üzerinde pek çok savaş olmuş ve olacaktır.

Endüstri Devrimi öncesi üretimde kullanılan ağaçların kesilmesiyle birlikte o dönem Avrupa'sında önemli oranda ormansızlaşma yaşanmıştır. Sonra üretimde odunun yerini ısı değeri yüksek olan kömür almıştır. Ancak kömür nedeniyle Endüstri Devriminin ilk yaşandığı ülke olan İngiltere'de önemli hava kirliliği olayları yaşanmış toplu ölümler gerçekleşmiştir. Kömür yalnızca hava kirliliği yaratmakla kalmamış, aşırı kullanım dolayısıyla su ve toprak kirliliğine de sebep olmuştur. Sonrasında geliştirilen teknolojilerin tamamı fosil yakıtlara göre düzenlendiği için fosil enerji kaynaklarına olağanüstü bir bağımlılık

gelişmiştir. Fabrika sistemlerinden otomobil, uçak, tren gibi ulaşım sektörlerine kadar insanın günlük yaşamında kullandığı her şeyin enerjisi, fosil enerji kaynaklarından karşılanmaktadır. Aynı şekilde su ve rüzgâr gücünden ilkel düzeyde yararlanılırken, artık enerji ihtiyacındaki artışlar karşısında bu teknolojilerin geliştirilmesinin de önü açılmıştır. Bilim ve teknolojideki gelişmeler neticesinde insan ömrü uzamış, nüfus hızla artmış ve ihtiyaç her anlamda büyük boyutlara ulaşmıştır. Bunun sonucunda doğal olarak enerji ihtiyacının da artmasıyla fosil enerji kaynaklarına olan bağımlılık daha da kuvvetlenmiştir. Üstüne bir de mevcut ekonomik sistemden kaynaklanan tüketim toplumu olgusu ortaya çıkınca enerji ihtiyacı devasa bir sorun haline gelmiştir. Aynı zamanda çevre sorunları giderek artmış dünyadaki canlı ve cansız yaşamı tehdit eder noktaya gelmiştir. Bu duruma gelmesinin en önemli sebeplerinden biri elbette fosil enerji kaynaklarına olan bağımlılıktır. Örneğin, elektrikli araçların ihtiyacı olan enerjinin termik santralde üretilen elektrik enerjisiyle karşılanması çevreyi koruma açısından hiçbir şey ifade etmemektedir.

Küresel ısınma, atmosferdeki sera gazı konsantrasyonlarının artmasından kaynaklanmaktadır. Sera gazının atmosferdeki tabakalaşması yeryüzüne gelen güneş ışınlarının yüzeye çarptıktan sonra geri dönememesine neden olarak küresel ısınmayı yaratmaktadır. Sera gazı emisyonlarının artması da ağırlıklı olarak fosil enerji kaynaklarının aşırı kullanımına dayanmaktadır. Bu durum yeryüzünün ve denizlerin aşırı ısınmasına, iklim değişikliklerine, asit yağmurlarına, kuraklığa, sellere ve daha birçok insanlık açısından felaketlere neden olmaktadır. Dünyada her şey birbirine bağlıdır. Küresel ısınma kaynaklı kutuplardaki buzulların erimesinden yalnızca okyanuslardaki deniz canlıları etkilenmemektedir. Öncelikle içilebilir su kaynakları yok olmakta, deniz seviyesi yükselmekte özellikle de ada devletlerinin varlığını tehdit etmektedir. Dolayısıyla fosil enerji kaynaklarına olan bağımlılığın bitirilerek, yenilenebilir enerji sistemlerinin sürdürülebilirliği hem çevresel değerlere önem veren hem de gelecek kuşakların ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran bir sistemin dünyanın geleceğinin sürdürülebilirliğini sağlayacağı düşünülmektedir.

Burada üzerinde önemle durulması gereken konu;

- Yenilenebilir enerji teknolojilerini çeşitlendirerek artırmak,

- Özellikle güneş enerjisi ve rüzgâr enerjisi için depolama sorununu ortadan kaldıracak teknolojileri geliştirmek
- Ve asıl önemli olan bu enerji kaynaklarının sürdürülebilirliğini sağlamaktır.

Sonuç olarak sürdürülebilir enerji konusu dünyadaki yaşamın sürdürülebilirliği açısından çok önemli bir konudur. Bu hususta uluslararası kuruluşların dikkat çekici çalışmaları bulunmaktadır. Bu çalışmada da kısaca yer verilen raporlara, çalışmalara, sonuç kararlarına bakıldığında güneş ve rüzgâr enerjisine önem verildiği, bunların küresel kapasitesinin artırılması için gerekli çalışmaların yapılması yönünde kararlar alındığı görülmektedir. Ayrıca biyokütle ile jeotermal enerji çalışmalarının da artırılması, bu enerjilerin küresel talep içerisinde yer almaları gerektiği vurgulanmaktadır. Bunlara ek olarak karbon yakalama teknolojilerini de umut var gören çalışmalar mevcuttur. Ancak yakalanan karbonun okyanusların altında tutulması gibi uygulamaların çevre güvenliği açısından ne gibi sonuçlar doğuracağı belirsizliğini korumaktadır. Nihayetinde uluslararası alanda kabul gören her metinde kuvvetle vurgulanan sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi için sürdürülebilir enerji olmazsa olmaz şarttır.

Kaynakça

Chapin, F.S., Torn, M.S., Tateno, M. (1996). *Principles of Ecosystem Sustainability*. American Naturalist, 148(6), 1016-1037.

COP 29 Bakü Konferansının Sonuçları. <https://www.ecobuild.com.tr/post/cop29-bak%C3%BC-konferans%C4%B1-detay%C4%B1-sonu%C3%A7-raporu> (02.12.2024).

Çevre Kanunu (1983), Resmî Gazete. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2872&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>. (29.08.2024).

Dünya Enerji Konseyi (WEC). <https://dunyaenerji.org.tr/geri-donusum-biyoenenerji-raporu/>. (18.11.2024).

Dünya Enerji Konseyi (WEC). <https://dunyaenerji.org.tr/kuresel-yenilenebilir-ve-dusuk-karbonlu-gaz-raporu-ozeti/>. (18.11.2024).

Enerji Atlası (2024). <https://www.enerjiatlası.com/ulkelere-gore-gunes-enerjisi.html>. (18.11.2024).

Erol, M. (2024). “Rüzgâr Türbinleri, Rüzgârın En Sert Estiği Yerlere mi Kurulur?”. *TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi*, Yıl:57, Sayı: 681, 54

Yenilenebilir Enerji İstatistikleri, (2024). <https://www.iea.org/data-and-statistics/datasets>, (13.07.2024).

Jelly, N. (2023). *Yenilenebilir Enerji Kısa Bir Giriş*. (Çev. M. Arık). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Keleş, R. (1998). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: İmge Kitabevi.

Keleş, R. (2013). *100 Soruda Çevre, Çevre Sorunları ve Çevre Politikası*. İzmir: Yakın Kitabevi.

Keleş, R. ve Hamamcı, C. (1998). *Çevrebilim*. Ankara: İmge Kitabevi.

Koç, E., Kaya K. (2015). “Enerji Kaynakları–Yenilenebilir Enerji Durumu,” *Mühendis ve Makina*, Cilt 56, Sayı 668, 36-47. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1099827>. (27.06.2024).

Küresel Rüzgâr Enerjisi Konseyi (2024). <https://gwec.net/global-wind-report-2024/> (28.11.2024).

Küresel Rüzgâr Enerjisi İşgücü Raporu (2024). <https://gwec.net/global-wind-workforce-outlook-2024-2028-report-released/> (28.11.2024).

Peattie, K. (1999). Trappings Versus Substance in the Greening of Marketing Planing. *Journal of Strategic Marketing*, Volume 7, Issue 2, s.131-148.

Sarıgül, T. (2024). “Yenilenebilir Enerjinin Depolanması Problemine Çevreci Çözüm: Termofotovoltaik Sistemler”. *TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi*, Yıl:57, Sayı: 681, 46-53.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (2024). <https://www.kureselamaclar.org/> (22.11.2024).

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Erişilebilir Temiz Enerji (2024).
<https://www.kureselamaclar.org/amaclar/erisilebilir-ve-temiz-enerji/> (22.11.2024).

Tekeli, İ. (2001). “Sürdürülebilirlik Kavramı üzerine İrdemeler”. *Cevat Geray’a Armağan*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Yayınları:25.

Uluslararası Enerji Ajansı (2024). <https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2024>. (18.11.2024).

Uluslararası Yenilenebilir Enerji Ajansı (IRENA).
<https://www.irena.org/Publications/2024/Nov/World-Energy-Transitions-Outlook-2024>, (02.12.2024).

Yenilenebilir Enerji (2024). <https://www.eia.gov/energyexplained/renewable-sources/>. (10.09.2024).

Yenilenebilir Enerji Kaynakları (2024).
<https://www.eia.gov/energyexplained/renewable-sources/types-and-usage.php>. (10.09.2024).

Yılanç, A. (2010). Denizli’de Sürdürülebilir Enerji Uygulamaları. *Pamukkale Üniversitesi, Enerji Araştırma ve Uygulama Merkezi*. www.solar-bazaar.com/menus/Denizli-de-Surdurulebilir-Enerji-Uygulamalari..pdf. (17.11.2024).

Extended Summary

The Role of Renewable Energy in a Sustainable Future

The Objective of This Study: The concepts of the environment and energy are of paramount importance to the sustainability of life on Earth. These concepts serve as exemplars of life on Earth. However, the relationship between these concepts is both supportive and damaging. Firstly, the prevalence of environmental issues is on the rise as a consequence of advancements in scientific and technological fields. In particular, the increasing need for energy in the world, coupled with the fact that this need is mainly met from fossil fuels, has led to a significant increase in environmental problems. Consequently, energy represents the most significant challenge to the sustainability of life on Earth. This study

aims to examine renewable energy resources, assess their sustainability, and evaluate their impact on the sustainability of life by elucidating the interconnections between the concepts of life, environment, and energy.

The Problem and Method of the Study: The initial problem of the study is the stage reached in the world with regard to energy, which is perceived to be the most significant and expansive phenomenon contributing to climate change in all dimensions of life in the 21st century. Furthermore, the study will address the impact of scientific and technological advancements on the discovery, acquisition, production, consumption, and sustainability of energy resources. It will also examine which non-renewable energy resources pose a threat to global life, and which resources can help end the reliance on fossil energy sources in addressing environmental concerns.

The present study will primarily employ a literature review. Furthermore, data will be drawn from reports prepared by international energy organisations and conference outputs. Furthermore, it is important to acknowledge that the subject of energy is inherently vast and multifaceted. It is essential to define the scope of this study in order to ensure its coherence and to facilitate the analysis of the selected subject. The study does not address ratios of energy resources in the world, supply and demand ratios, or non-renewable energy resources. Furthermore, the topic of nuclear energy has been excluded from this study due to its environmental risks and classification as a non-renewable energy source. This study places particular emphasis on the issue of renewable energy resources and the sustainability of energy.

The Findings of the Study are as Follows: The exponential growth of industrialisation since the Industrial Revolution has been accompanied by a parallel increase in the use of resources, driven by the expansion of the global population. It is established that energy resources are derived from natural sources to a considerable extent. It is also widely acknowledged that the extraction, production, distribution and consumption of fossil fuels have a markedly detrimental impact on the environment. Furthermore, it is widely acknowledged that the primary driver of environmental degradation is the reliance on fossil energy sources. Furthermore, these energy sources are non-renewable, which exacerbates the environmental issues they cause. In light of the aforementioned information, the development of renewable, environmentally

friendly and sustainable energy sources is of paramount importance for the sustainability of life on Earth. Here, when international energy organisations and renewable energy organisations, sustainable development goals and the energy goals of COP 28 and COP 29 are considered, it is emphasised that the most important point emphasised in all of them is that the development of technologies related to renewable energy resources should be supported for sustainable development and the dependence on fossil energy resources should be phased out gradually. As a result of the progress in renewable energy sources, it is seen that their share in global energy demand has increased considerably. It is seen that technological developments have not yet reached a sufficient level, especially in the storage of energy obtained from renewable energy technologies.

Conclusions: The development of countries, which is the most important issue of the current economic system in the world, depends on energy supply both directly and indirectly. Therefore, the energy issue is the dominant subject of international relations from its production to its consumption. This dominant position in international relations makes the energy issue one of the harsh and conflicting areas of international politics.

The natural world has a rate of self-renewal, and environmental issues arise when this rate is exceeded to a significant degree. Human activity has exceeded the natural rate of renewal at an exceptional level, resulting in significant disruption to the natural balance. It is evident that environmental issues have not emerged suddenly, but have gradually accumulated and grown to a point where they now pose a significant risk to the sustainability of life on Earth. The current state of environmental crisis is largely attributable to our overreliance on non-renewable energy resources, particularly fossil fuels. It has become increasingly clear since the 1970s that environmental problems are escalating rapidly and that the global ecosystem is facing an increasingly urgent risk of collapse. In this context, new technologies are continually being developed. In particular, the search for new solutions in the energy sector is ongoing. The reports of international energy organisations on renewable energy include studies on the types of renewable energy that need to be developed, the types of renewable energy to be evaluated gradually and the types of renewable energy that are currently used and should be expanded. At COP28, the decision was taken to triple the use of renewable energy by 2030, with individual states making commitments in line with this goal.

At the Baku Conference of COP 29, following discussions between those who advocate an immediate end to dependence on fossil energy resources and those who advocate a gradual exit from fossil energy resources, countries have committed to the rate at which they will reach renewable energy resources, in line with their own capabilities. By way of illustration, Azerbaijan, a country with significant oil and gas production, has committed to achieving 30% of its energy from renewable sources by 2030. Some countries have set more ambitious targets. At both COP 28 and COP 29, there was a clear emphasis on the need to support and disseminate renewable energy sources such as solar and wind, while also driving developments in biomass and geothermal energy to meet global demand. Furthermore, the necessary support will be provided for technological developments to overcome the lack of storage technologies, which represents the most significant challenge facing renewable energy technologies. New technologies such as carbon capture and low-carbon hydrogen are also seen as promising and should therefore be given careful consideration. In light of the current economic system, it is evident that the efforts to find solutions to all environmental problems, especially climate change, are insufficient. In this system, economic policies have consistently been given top priority at the state level. As a result, studies and decisions aimed at addressing environmental issues are frequently delayed in favour of economic considerations. Furthermore, in order for renewable energy sources to gain widespread adoption, they must first become economically viable. All international organisations that have prepared or adopted documents on this subject emphasise the importance of sustainable development. Furthermore, the significance of energy sustainability is highlighted. However, the solution to environmental problems is contingent upon the economic production, consumption and sustainability of renewable energy resources. In light of the above, it is crucial to underscore that sustainable energy is a vital and indispensable prerequisite for sustainable development.

Estonya'da Yerel Yönetimlerin İdari ve Mali Yapısı

*Mustafa ÇELEN**
*Serdar YILMAZ***

Öz: Estonya Baltık Denizi'ne kıyısı bulunan küçük bir Doğu Avrupa ülkesidir. Ülkedeki yerel yönetimler 1992 tarihli Estonya Anayasa'nın idari hükümlerine göre yönetilir. 2018 yılında yürürlüğe giren İdari Reform Kanunu ile yerel yönetimlerin güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda yerel kamu hizmeti sunumunda etkinliğin sağlanması amacıyla küçük belediyelerin birleştirilmesi gündeme gelmiştir. Ayrıca idari reformlar ile yerel yönetimlerin yetki ve sorumlulukları da artırılmıştır. Kanunla Türkiye'deki gibi bir belediye yönetiminin kurulabilmesi için minimum nüfus eşiği (5.000 kişi) kısıtı getirilmiştir. Ancak Türkiye'deki sürecin aksine, Estonya'da yerel yönetimler reformu ağırlıklı olarak gönüllülük esasına göre birleşmeleri temel alan bir yapıya sahiptir. İdari reform sürecinin öncesinde iki düzeyli yerel yönetim birimleri arasında paylaştırılan hizmet sorumluluklarının büyük bir kısmı tek düzeyli belediyelere kaydırılmıştır. 1993 yılında ülkede 255 belediye mevcutken, reform sonrasında 15'i kentsel 64'ü kırsal belediye olmak üzere yerel yönetim sayısı 79'a düşürülmüştür. Günümüzde ülkedeki yerel yönetimlerin nüfus büyüklüğü hem AB (Avrupa Birliği) hem de OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı) ortalamasının üzerindedir. Estonya yerel yönetim sınıflandırmaları içerisinde idari özerkliği yüksek olan Nordik Sistemi içerisinde yer almaktadır.

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü,
mcelen@marmara.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5876-2241.

** Dr., Dünya Bankası, Kıdemli Kamu Yönetimi Uzmanı, syilmaz@worldbank.org,
ORCID: 0000-0003-4105-709X.

Makale Geliş Tarihi: 24.10.2023

Makale Kabul Tarihi: 26.11.2024

Yerel yönetimlerin hizmet sorumlulukları eğitim, yerel sağlık ve çevre hizmetleri, sosyal ve refah hizmetleri, konut, kamusal kolaylıklar, kamu hizmetleri ile ilgili yerel altyapı inşası, bakım ve onarımı, şehirci ulaşım ve yollar, gençlik hizmetleri, kültür ve spor ile sınırlıdır. Yerel kamu hizmetleri içerisinde eğitim hizmetleri (yüksek öğretim hariç) hem istihdam sayısı hem de bütçe büyüklüğü olarak ön plana çıkmaktadır. Ülkedeki kamu istihdamının yarısından fazlası yerel yönetimler tarafından yapılmaktadır. Yerel yönetimler hizmet sorumluluklarını yerine getirirken hem iç hem de dış denetime tabidir. Yerel yönetim gelirleri; vergi gelirleri, merkezi yönetim tarafından yapılan transferler, mal ve hizmet satışından elde edilen gelirler ve diğer gelirlerden oluşmaktadır. Harcama kalemi içerisinde ise, personel harcamaları, ara mal ve hizmet satın almaları ve yatırım harcamaları ön plana çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Estonya, yerel yönetimler, yönetimler arası mali ilişkiler*

Administrative and Financial Structure of Local Governments in Estonia

Abstract: *Estonia is a small Eastern European country bordering the Baltic Sea. Local governments in the country are governed by the administrative provisions of the Estonian Constitution of 1992. The Administrative Reform Law, that came into force in 2018, aimed at strengthening local governments. In this context, amalgamation of small municipalities was promoted in order to ensure efficiency in local public service delivery. In addition, the reforms aimed at increasing the powers and responsibilities of local governments through administrative reforms. Most of the service responsibilities that were shared between the two-level local government units before the administrative reform process were shifted to the single-level municipalities. While there were 255 municipalities in the country in 1993, after the reform, the number of local governments was reduced to 79, comprising 15 urban and 64 rural municipalities. Today, the population size of local governments in the country is above both the European Union and Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) average. In terms of local government classification, Estonia is considered as a part of the Nordic system in which local governments have high administrative autonomy.*

The service responsibilities of local governments are limited to education, local health and environmental services, social and welfare services, housing, public facilities, public services, construction, maintenance and repair of local infrastructure related to public services, urban transport and roads, youth services, culture and sports. Among local public services, education services (excluding higher education) stand out in terms of both the number of employment and the size of its budget. Local governments account for more than half of the public employment in the country. Local governments are subject to both internal and external controls when fulfilling their service responsibilities. Local

government revenues include tax revenues, transfers from the central government, income from the sale of goods and services, and other income. Expenditure items include personnel expenditures, purchases of intermediate goods and services and investment expenditures.

Keywords: *Estonia, local governments, intergovernmental fiscal relations*

Giriş

Estonya Baltık Denizi’nde kıyısı bulunan anakara dışında birçok adaya sahip bir ülkedir. Estonya 45.227 km²’lik alanı ile Kuzey Doğu Avrupa’nın küçük ülkeleri arasında yer almaktadır. Ülkeye dahil 1.500’e yakın ada mevcuttur ve bunlardan Saaremaa ve Hiiumaa en büyük olanlarıdır. Ülke nüfusu yaklaşık 1.365.800 (2023) kişidir. Estonya’da km²’ye yaklaşık 29 kişi düşmektedir. Ülke nüfusunun % 69,2’si şehirlerde, geri kalan kısmı ise, kırsal bölgelerde yaşamaktadır. Ülkedeki nüfus artış hızı binde 1 ile 4 arasında yıllara göre dalgalanma göstermektedir. Estonya’nın başkenti yaklaşık 438.000 (2021) nüfusa sahip Tallinn’dir. Diğer önemli şehirleri; Tartu, Narva, Kohtla-Järve ve Pärnu’dur. Ülke 2004 yılında Avrupa Birliği’ne üye olmuş, 2011 yılında itibaren ise Euro bölgesine kabul edilmiştir. 2022 yılı Gayrisafi Yurtiçi Hâsılası 36 milyar Euro’dur. Ülkenin resmi dili Estonyaca’dır. Etnik olarak ülke nüfusunun % 68’i Estonyalılardan % 22’si Ruslardan oluşturmaktadır (Martin ve Väli, 2023).

Estonya daha önce Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin bir üyesi iken, Doğu Bloğunun çökmesinden sonra 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Ülke 1992 yılında parlamentoda kabul edilen anayasa ile yönetilmektedir. Ülke üniter yapıya sahip çok partili bir cumhuriyettir. Yasama organı tek kabineli 101 üyeli parlamentodur (*Riigikogu*). Parlamento seçimleri dört yılda bir yapılmaktadır. Seçimlerde nispi temsil esası uygulanmakta, partilerin parlamenter sayısı doğrudan halk tarafından belirlenmektedir. Yürütme organı ve devletin en üst makamı, sınırlı yetkilere sahip Cumhurbaşkanı tarafından temsil edilmektedir. Cumhurbaşkanı parlamento tarafından beş yıllığına seçilmektedir (Martin ve Väli, 2023). Hükümeti ise, güçlü bir Başbakan ve oniki üyeli Bakanlar Kurulu oluşturmaktadır. Başbakan cumhurbaşkanı tarafından parlamentoda çoğunluğa sahip parti içerisinde aday gösterilmekte ve parlamento tarafından seçilmektedir. Günümüzde parlamentoda altı parti mevcuttur (Dexia, 2008: 268).

Ülke üç aşamalı bağımsız bir yargı sistemine sahiptir. Birinci aşamayı yerel mahkemeler (*county and city courts*), ikinci aşamayı temyiz mahkemeleri (*circuit courts*), son aşamayı ise, Anayasa Mahkemesi (*Riigikohus*) oluşturmaktadır.

Estonya Anayasası’nda iki tür idari yapılanmaya yüksek düzeyde özerklik tanınmıştır. Bunlardan birincisi yerel yönetimler, ikincisi kültürel özerliğe sahip etnik (Rus, Fin, Ukraynalı) azınlıklardır. Estonya Anayasasının 50. maddesine göre, “Ulusal azınlıklar, kendi kültürlerinin çıkarları doğrultusunda, Ulusal Azınlıkların Kültürel Özerliği Yasası’nda öngörülen koşullar ve usuller uyarınca, kendi kendini yöneten kuruluşlar kurma hakkına sahiptir”.

Yerel yönetimlere ilişkin düzenlemeler 1992 tarihli Estonya Anayasa’sının 14. bölümünde (154-160’uncü maddeler arasında) yer almaktadır (www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/rhvv/act/530122020003/consolide, 2023). Ayrıca Anayasasının ikinci maddesinde “Bölgelerin idari birimlere ayrılması kanunla düzenlenir” ibaresi bulunmaktadır.

Anayasa’nın 154. maddesine göre; “Tüm yerel sorunlar yasalara göre uygun şekilde, özerk bir biçimde faaliyet gösteren yerel yönetimler tarafından çözüme kavuşturulur ve yönetilir. Kanuna uygun bir şekilde ve/veya karşılıklı olarak anlaşılabilir bazı kamu hizmetlerinin yerel yönetimlere yüklenmesi/gördürülmesi mümkündür. Merkezi yönetim tarafından merkezi yönetimin sorumluluğundaki bazı kamu hizmetlerinin yerel yönetimlerce gördürülmesi/yüklenmesi durumunda bu hizmetler için yapacağı harcamaların finansmanı, merkezi yönetim bütçesinde karşılanır (Lääne vd., 2021: 122).

Bu çalışmanın amacı; Estonya’nın yerel yönetimlerin idari ve mali yapısını literatür taramasına/derlemeye dayalı olarak incelemektir. Estonya’daki yerel yönetimlerin idari ve mali yapısının incelemeye konu edilmesinin ana nedeni, eski Sovyetler Birliği’nin üyesi bir cumhuriyet olması ve Doğu Bloku’nun karakteristiklerini taşımasına rağmen Berlin duvarının yıkılmasından sonra NATO ve AB gibi Batı kurumlarına hızla adapte olması ve yerel yönetim sistemleri içerisinde en liberal anlayışı temsil eden Nordik Sistem içerisinde yer almasıdır.

Son yıllarda Estonya’da ve diğer Baltık ülkelerinde yerel yönetim idari ve mali yapısında hızlı bir dönüşüm yaşandığı görülmektedir. Makalede Estonya’daki yerel yönetim idari ve mali yapısında yaşanan dönüşüm analiz edilmektedir. Bu makalenin ilk bölümlerinde ülkedeki merkezi ve yerel yönetim yapısı üzerinde durulmaktadır. Yerel yönetim yapısı, reform süreci, hizmet sorumlulukları ve iş birliği mekanizmaları anlatılmaktadır. Daha sonra yerel yönetim mali yapısı; harcama, gelir ve borçlanma başlıkları altında ortaya konmaktadır. Bunu yaparken ağırlıklı olarak mali verilerden yararlanılmakta ve bu verilerin zaman içerisinde değişimi yorumlanmaktadır. Böylelikle ülkenin yerel yönetim yapısı ayrıntılı olarak Türkçe literatüre kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Yönetim Yapısı

2018 yılında yürürlüğe giren idari reforma kadar Estonya’daki yönetim yapısı Türkiye’deki il yapılanmasının benzeri idi. Buna göre ülke 15 tane ile (*maakond*) ayrılmış durumdaydı. Yerel yönetimler bu illerin altında var olan merkezi yönetimden özerk birimlerdi. Estonya’nın Sovyetler Birliği’nden bağımsızlığını elde etmesinden sonraki yönetim yapısı bu şekilde idi (Sootla, 2018: 338). İl yönetimleri (*maavalitsus*) İçişleri Bakanlığı’na bağlı olarak faaliyet göstermekteydi. Estonya’da il yönetimlerine bağlı meclisler veya ara idari kademe olarak bölge yönetimleri yoktu (Trabucco, 2015: 468). İl yönetimleri kendi alanları içerisinde ekonomik ve mekansal (*spatial*) kalkınmayı sağlamak, yerel yönetimlerin gözetimini yapmak, acil durumlarda koordinasyonu üstlenmek, turizm ve dinlenme hizmetlerinin eşgüdümünü gerçekleştirmekle sorumluydular. İl yönetimlerinin finansmanı merkezi bütçeden karşılanmaktaydı.

İl yönetimleri merkezi yönetim tarafından atanan valiler (*maavanem*) ile gerçekleştirilmekteydi. Valiler taşrada merkezi idarenin ve hükümetin temsilcisi konumundaydılar. İl düzeyinde merkezi yönetim politikalarının uygulanmasından sorumluydular. Valiler seçimle değil, atama ile beş yıllık süre için görevlendirilirdi.

2018 yılının başında itibaren uygulanmaya başlanan İdari Reform Kanunu ile bu yapı değişti. İl idareleri ve valilikler ortadan kaldırılarak, bunların gördüğü işlevler merkezi yönetim birimleri/bakanlıklar, belediyeler ve belediye birlikleri arasında paylaştırıldı. Böylelikle yerel yönetimler il (*county*) düzeyindeki

kalkınma ve imar planlamalarında daha fazla yetkiye sahip oldular. Yine de il yönetimlerinin ortadan kaldırılmasıyla bazı işlevsel fonksiyonları yerine getirecek idari yapılardan mahrum kaldığına yönelik görüşler de mevcuttur (Raagmaa, 2018: 412). Buna örnek olarak illerin içerisindeki farklı yerel yönetimlerin sınırlarını aşan mal ve hizmet üretim faaliyetlerinin koordinasyonu gösterilebilir.

Bu çerçevede Maliye Bakanlığı’na bağlı Bölgesel Yönetim Birimi kuruldu ve il yönetimlerinin bazı görevleri bu birim tarafından yerine getirilmeye başlandı. Bu birim ülke geneline yayılmış yedi alt birim ve her birimde üç dört kişi ile hizmet vermektedir. 2018 öncesi bu görevleri icra eden çalışan sayısı 480 civarındaydı (www.sng-wofi.org/country-profiles/estonia.html, 2023). İl sınırları hala ülkede istatistiki birim göstergesi olarak alınmaktadır (www.fin.ee/en/node/197, 2023).

Tablo 1. Estonya’daki İllerin Alan, Nüfus ve Gelir İstatistikleri (2022)¹

Sıralama	İl/Bölge	Merkezleri	Alan (km ²)	Nüfus	Nüfus Yoğunluğu	Gelir (Milyon Euro)	Kişi başına Gelir (Euro)
1	Harju	Tallinn	4.327	638.076	147,4	18,3	30.350
2	Hnumaa	Kärdla	1.032	8.474	8,2	0,1	11.990
3	Ida-Viru	Jõhvi	2.972	133.358	44,9	1,6	12.080
4	Jõgeva	Jõgeva	2.545	27.739	10,9	0,3	9.610
5	Järva	Paide	2.674	30.072	11,2	0,4	12.410
6	Lääne	Haapsalu	1.816	20.688	11,4	0,2	10.420
7	Lääne-Viru	Rakvere	3.696	59.608	16,1	0,7	11.930
8	Põlva	Põlva	2.165	24.036	11,1	0,2	8.210
9	Pärnu	Pärnu	5.419	87.418	16,1	1,2	13.560
10	Rapla	Rapla	2.765	34.038	12,3	0,4	12.220
11	Saare	Kuressaare	2.938	31.919	10,9	0,5	14.100
12	Tartu	Tartu	2.993	162.390	54,3	3,0	19.300
13	Valga	Valga	1.917	28.114	14,7	0,3	10.190
14	Viljandi	Viljandi	3.422	45.637	13,4	0,7	14.060
15	Võru	Võru	2.305	34.317	14,9	0,4	10.190

Kaynak: <https://andmed.stat.ee/en/stat> (16.01.2023)

¹ En son 2022 yılı verisine ulaşılabilmektedir.

Yukarıdaki Tablo 1'de Estonya'daki il merkezleri, yüzölçümleri ve gelir yapılarına ilişkin bilgiler verilmektedir. Ülkenin hem alan hem de nüfus olarak en büyük ili Harju'dur. Bu ilin/bölgenin merkezi aynı zamanda ülkenin resmi başkenti de olan Tallin'dir.

Yerel Yönetimler

Estonya Anayasası'nın 155. maddesine göre yerel yönetimler kentsel ve kırsal belediyelerden oluşmaktadır. Aynı maddede kanuni süreçlere ve esaslara uygun olmak şartı ile diğer yerel yönetim şekillerinin de kurulabileceği hükme bağlanmaktadır. 160. maddede ise, yerel yönetimlerin idare ve faaliyetlerinin gözetiminin kanunla düzenleneceği belirtilmiştir. Anayasası'nın 158. maddesine göre ise, belediyelerin idari sınırları ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Bu maddeye göre; yerel yönetimlerin sınırları, ilgili yerel yönetim görüşü dikkate alınmadan değiştirilemez (www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/rhvv/act/530122020003/consolide, 2023).

Estonya'daki yerel yönetimler tüzel kişilik olarak ilk derece mahkemelere başvurabilir. Ayrıca haklarını ve özerkliklerini koruyabilmek için Anayasa Mahkemesine başvurma imkanları da mevcuttur (Lääne vd., 2021: 126-130).

Anayasadaki yerel yönetimlere yönelik hükümler dışında yerel yönetim yapısını belirleyen dört temel kanuni metinden söz edilebilir. Bunlardan birincisi yerel yönetimlerin birbirleri ve merkezi ilişkilerini, görev ve sorumluluklarını ve organizasyonel yapısını belirleyen Yerel Yönetim Teşkilat Kanunudur. (*Local Government Organisation Act*) İkinci önemli yasa ise Estonya Bölgesi İdari Birimleri Kanunudur. (*Territory of Estonia Administrative Division Act*) Bu kanun ülkenin idari yapısını ve bölümlenmesini idari bölgesel yapının oluşumunu, idari sınırların ve adlarının değiştirilmesi gibi temel konuları düzenlemektedir. Üçüncü temel kanun Yerel Yönetim Meclisi Seçim Kanunudur (*The Local Government Council Election Act*). İsminden de anlaşılacağı gibi yerel yönetim seçimlerine ilişkin esaslar bu kanunla belirlenmektedir. Son olarak Yerel Yönetim Mali Yönetim Kanunu'ndan (*The Local Government Financial Management Act*) söz edilebilir. Bu kanun yerel yönetim bütçelerinin hazırlanması, kabulü, uygulanması ve raporlanmasına ilişkin esasları, mali

disiplinin sağlanmasına yönelik önlemleri ve zor mali durum riskinin ortadan kaldırılmasına yönelik ilkeleri düzenlemektedir (Mäeltsemees, 2016: 86).

Yerel yönetim sınıflandırmaları içerisinde Estonya idari özerkliği yüksek olan Nordik sistem içerisinde gruplandırılabilir. Ülke yerel yönetim faaliyetlerini demokratik bir çerçevede değerlendiren Avrupa Yerel Yönetim Özerklik Şartı'nı 1994 yılında imzalamıştır (www.fin.ee/en/node/197, 2023: 20).

Yerelleşme yönüyle Estonya kendisi ile benzer kültür, tarih, coğrafya ve idari yapıya sahip diğer Baltık ülkeleri olan Letonya ve Litvanya ile karşılaştırıldığında ikisinin arasında bir konumda bulunmaktadır. Mali yerelleşme endeksi² verilerine göre Litvanya 0,29 ile düşük, Letonya 0,52 en yüksek yerelleşme düzeyine sahip ülkelerdir. Estonya'nın yerelleşme endeksi değeri ise, 0,31'dir (Slavinskaite vd., 2022: 266).

Avrupa Birliği Komisyonu'nun yerel özerklik çalışmalarında, Estonya'nın orta-yüksek derecede yerel özerkliğe sahip ülkeler arasında gösterilmektedir. Bu çalışmaya göre Estonya 39 ülke arasında 17. sırada yer almaktadır. Bununla birlikte Estonya'daki yerel yönetim özerklik düzeyi çeşitli alt başlıklarda farklı puanlar alabilmektedir. Siyasi ve örgütsel özerklik puanı AB içerisindeki en yüksek puana (100 puan) karşılık gelmektedir. Mali özerklik (32 puan) ve yerel yönetimlerin dikey etki düzeyi (33 puan) başlıklarında ise, en düşük puanlı ülkeler arasında yer almaktadır (Aktaran Gribanova vd., 2020: 41).

Tarihsel Gelişim

Estonya'daki yerel yönetim geleneği 19. yüzyılın ortalarına kadar uzanmaktadır. Yerel yönetimlerle ilgili ilk düzenleme 1866 tarihli Kırsal Belediye Kanunu'dur. Bu kanun bağımsız Estonya Cumhuriyeti'nin II. Dünya Savaşında Sovyet işgaline uğrayana kadar yürürlükte kalmıştır. Modern anlamda yerel yönetim geleneğinin tekrar canlanması 1980'lerin sonlarında gerçekleşmiştir. İlk özgür

² Mali yerelleşme endeksi, yerel yönetimlerin harcama, gelir, borçlanma ve yönetimler arasındaki transferler bağlamında, çeşitli parametrelere bağlı olarak özerkliklerini, yetki ve sorumluluklarını ölçmeyi amaç edinen bir endekstir. Bu endeksin 1'e yaklaşması yerel yönetimlerin merkezi yönetim karşısında özerkliğini yüksek olduğunu sifıra yaklaşması durumunda düşük olduğunu göstermektedir (Bkz. Slavinskaite vd., 2022: 263).

yerel yönetim meclisi seçimleri 1989 yılında yapılmış, Temel Yerel Yönetim Yasası 1 Ocak 1990’da yürürlüğe girmiştir. 1991 yılında Estonya bağımsızlığını kazandığında ülkedeki yerel yönetim sayısı 250’nin üzerindedir (Aas, 2018: 43).

Ülkede yerelleşme Sovyet dönemi sonrasında 1989 tarihli Yerel Yönetim Kanunu ile tekrardan gündeme gelmiştir. 1989-1993 yılları arasında Estonya’da iki düzeyli bir yerel yönetim sistemi mevcuttu. Birinci düzeyi kırsal belediyeler (*vald*) ve şehirler (*linn*) meydana getirirken, 15 il (*maakond*) ve altı büyük şehir (*vabariikliku alluvusega linn*) olan Tallinn, Tartu, Kohtla-Järve, Narva, Pärnu ve Sillamäe ikinci düzeyi oluşturmaktaydı. 1993 yılındaki yapılan reform ile yerel yönetimler tek düzeyli bir yapıya kavuşturulmuş, benzer fonksiyonları icra eden ve hizmet duplikasyonu yaratan iki düzeyli yerel yönetimler ortadan kaldırılmıştır. Estonya’nın bu yönüyle yerel yönetim yapısını şekillendirirken örnek aldığı ve etkilendiği ülke Finlandiya olmuştur (Sootla, 2018: 341). Günümüzde mevcut olan tek düzeyli yerel yönetim sistemi 1994 yılında uygulamaya konulmuştur. Bu tarihten sonra il yönetimi (*maavalitsus*) merkezi hükümetin bir parçası haline gelmiştir (Mäeltseemes, 2016: 81).

1993 yılındaki Yerel Yönetim Organizasyonu Kanunu temelinde şekillendirilen yapılandırılmaya göre ülkede 62 tane kent ve 193 tane kırsal olmak üzere toplam 226 tane belediyenin varlığından söz edilebiliyordu. Bu belediyelerin büyüklükleri kendi aralarında çok değişmekteydi. 1.000 kişiden az nüfusa sahip kent belediyeleri ile karşılaşılabileceği gibi, 20.000 kişiye yaklaşan kırsal belediyelere bile rastlanabilmekteydi. Ülkedeki belediyelerin yaklaşık yarısının nüfusu 2.000’den azdı. En küçük kırsal belediye ise, 60 nüfuslu Ruhnu’dur. Küçük nüfuslu belediyelerin fazlalığı, coğrafik yakınlık içerenlerinin birbirleri ile birleştirilmesi konusunda idari çabaları beraberinde getirmiştir (<https://www.siseministeerium.ee/>, 2014).

Reform Girişimleri

1993 yılında çıkarılan Yerel Yönetim Teşkilat Kanunu ile Estonya’da 255 yerel yönetim birimi oluşturulmuştur. Yerel yönetim sayısının fazla olmasında az nüfuslu belediyelerin sistem içerisindeki ağırlığı belirleyicidir. Bu yerel yönetim yapısı Estonya’daki kamu yönetimlerinin en önemli sorunlarından biri olduğu ifade edilmektedir. (www.oecd.org, 2023). 2015 yılından sonra ise, yerel yönetim birimlerinin birleştirilip sayılarının azaltılmasını amaç edinen Haziran 2016’da

başlayan Ekim 2017’de tamamlanan ve yasalaşan İdari Reform Kanunu ile yerel yönetim büyüklüklerinde, işlevlerinde, yetki ve sorumluluklarında önemli değişiklikler yapılmıştır (Viks, 2018: 21-48). Ülkede yerel yönetim reform öncesinde 183’ü kırsal, 30’u kentsel olmak üzere 213 belediyenin mevcut idi. Günümüzde ülkede 15 tanesi kentsel (*linnad*) 64 tanesi de kırsal (*vallad*) olmak üzere toplam 79 tane belediye bulunmaktadır (Bkz. Tablo 2). 2017 reformundan sonra ise, ülkedeki yerel yönetimlerin hukuksal anlamda görev ve yetkileri birbirleri ile eşitlenmiştir (www.fin.ee/en/node/197, 2023: 17).

Tablo 2. Estonya’da Yerel Yönetim Sayılarının Gelişimi (1993-2023)³

Yıllar	Kentsel Belediyeler	Kırsal Belediyeler	Toplam
1993	62	193	255
1996	61	193	254
1999	42	205	247
2002	39	202	241
2005	33	194	227
2009	33	193	226
2013	30	185	215
2016	30	183	213
2017	15	64	79
2023	15	64	79

Kaynak: Lääne vd., 2021: 137

³ İlgili kaynakta 1993-2017 yılı verisi mevcuttur. Belediye sayısının değişmediğini göstermek için 2023 yılı tarafımızdan tabloya eklenmiştir.

Ülkedeki yerel yönetimler arasındaki ilk birleşmeler 1995 tarihli Estonya Bölgesi İdari Birimler Kanunu ile teşvik edilmeye başlanmıştır. İlk yerel yönetim birleşmesi ise, 1996 yılında Halinga ve Parnu-Jaagupi kırsal belediyeleri arasında gerçekleşmiştir (Kaldmäe, 2018: 362). Gönüllü çabaların sonunda 2002 yılından itibaren Yerel Yönetim Birleşmelerinin Teşvik Edilmesine Dair Kanun ile (*The Promotion of Local Government Merger Act*) gönüllü olarak birleşmeye giden yerel yönetimlere hazine yardımı yapılmaya başlanmıştır. 2016 yılında reformun ilk aşamasında da belediyelerin birleştirilmesi merkezi yönetim tarafından gönüllü olarak tavsiye edilmiştir (Laan vd., 2018: 179-266). Merkezi hükümetin gönüllü olarak birleşmeye giden yerel yönetimlere 2017-2019 yılları arasında verdiği hazine yardımı tutarı 64 milyon Euro’yu aşmaktadır. Bu tutarın yaklaşık 50 milyon Euro’su yerel yönetim yatırımları için, 8,6 milyon Euro’su işten çıkarılan personel tazminatları için, altı milyon Euro’su ise, diğer birleşmeden doğan maliyetleri karşılamak için kullanılmıştır. Birleşme dolayısıyla başkanlığının kaybeden belediye başkanlarına bir yıla kadar maaşları ödenmiştir. Merkezi yönetim insiyatifi ile gerçekleşen birleşmelerde ise, bu tür hazine yardımlarının verilmediği görülmektedir (www.fin.ee/en/node/197, 2023: 18).

2018 reformuna göre bir belediye yönetiminin varolabilmesi/kalabilmesi için minimum nüfus; 5.000 kişi⁴, tavsiye edilen büyüklük ise 11.000 kişidir (Aas, 2018: 50). Tablo 3’de görüleceği gibi, bu birleştirmeler ile belediye ortalama nüfusu 1.877’den 7.558’a çıkarılmıştır. Daha sonraki yerleştirmeler ile birlikte ortalama belediye nüfusu 16.836’ya yükselmiştir. Ayrıca yerel yönetimlerin ortalama alan büyüklükleri de iki katından fazla artmıştır (www.oecd.org, 2023). Estonya’nın küçük bir ülke olduğu düşünüldüğünde yerel yönetim reformunun optimal bir belediye alanı, sayısı ve nüfusu yaratmada başarılı oldukları söylenebilir.

⁴ Baltık denizindeki küçük ada yerel yönetimleri hariç

Tablo 3. Reform Öncesi ve Sonrasında Belediye Sayısı ve Büyüklüğündeki Değişim⁵

	2017	2019
Toplam Yerel Yönetim Sayısı	213	79
5.000 kişiden Daha Az Nüfusa Sahip Yerel Yönetim Sayısı	169	17
5.000-11.000 Arasında Nüfusa Sahip Yerel Yönetim Sayısı	28	36
11.000 Kişiden Fazla Nüfusa Sahip Yerel Yönetim Sayısı	16	26
Yerel Yönetimlerin Ortalama Nüfusu (kişi)	6.349	16.835
Medyan Nüfus (kişi)	1.887	7.558
Yerel Yönetimlerin Ortalama Alan Büyüklüğü (km ²)	204	550
Medyan Alan Büyüklüğü (km ²)	180	512

Kaynak: <https://decentralization.gov.ua/en/news/13820> (6.10.2023)

Aşağıdaki Tablo 4'de Estonya, OECD ve AB ülkelerindeki nüfus aralıklarına bağlı olarak belediye sayısı yüzdeleri gösterilmektedir. Estonya'da 2018 reformu sonrasında belediye sayıları azalmış ve belediyelerin % 66'sının nüfusu 5.000-20.000 bandında toplanmıştır. Bu oran gerek OECD gerekse AB ülke ortalamalarının çok üzerindedir.

⁵ Reform öncesi ve sonrası değişimi gösterebilmek adına 2017-2019 yılları verileri alınmıştır.

Tablo 4. Estonya, OECD ve AB Ülkelerinde Belediyelerin Nüfus Büyüklüklerine Göre Dağılımı (2021)⁶

Nüfus Aralığı	0-2.000	2.000-4.999	5.000-19.999	20.000 Kişiden Fazla
Estonya	5	18	66	11
38 OECD Ülke Ortalaması	25	13	25	36
27 AB Ülke Ortalaması	29	18	27	26

Kaynak: <https://www.oecd.org/regional/multi-level-governance/NUANCIER%202023-3.pdf> (08.06.2023)

Belediyelerin birleştirilmesi sürecinde yerel ve merkezi yönetim görev ve sorumlulukları da bazı revizyonlara tabi tutulmuştur. 2017 yılında yapılan reform ile yerel yönetimlerin büyüklük (alan), nüfus, hizmet kapsamı gibi birçok unsur göz önüne alındığında birbirleri ile yakınsadıkları (convergence) ifade edilse bile, gözle görülür farkların olduğu da bir gerçektir. Aşağıdaki Tablo 5'de görülebileceği gibi en büyük ve en küçük nüfuslu belediyeler arasındaki farktan bunu görmek mümkündür. Halen en büyük yüzölçümüne sahip belediyeler kırsaldaki belediyelerdir.⁷

⁶ İlgili kaynaklarda en son 2021 yılı verileri mevcuttur.

⁷ En büyük kırsal belediye ülkenin en büyük adasının yerel yönetimidir.

Tablo 5. Estonya’da Yerel Yönetimlerin Nüfus ve Alan Büyüklüklerine İlk Üç Belediye (2022)⁸

Sıralama	En Büyük Nüfusa Göre (Kişi)		En Küçük Nüfusa Göre (Kişi)		En Büyük Alana Göre (km ²)	
1	Tallinn	438.930	Ruhnu	159	Saaremaa Kırsal Bel.	2.718
2	Tartu	95.334	Vormsi	400	Alutaguse Kırsal Bel.	1.459
3	Narva	56.459	Kihnu	701	Laane-Nigula Kırsal Bel.	1.449

Kaynak: <https://www.fin.ee/en/node/197#:~:text=There%20is%20a%20one%2Dtier,equal%20in%20their%20legal%20status.> (26.03.2023)

2017 reformu ile aynı sınırları paylaşan küçük komşu yerel yönetimlerin yaklaşık % 80’i gönüllülük esasıyla birleşmiştir (Noorköiv, 2021). Belediye meclisleri yoluyla yapılan gönüllü birleşmeler ile bu sayı ancak 102’ye inebilmiştir (Küngas, 2018: 295). Merkezi yönetimin kendi inisiyatifi ise 26 yerel yönetim biriminin birleştirilmesini sağlamıştır. Genel olarak ülkedeki yerel yönetim reformunun arkasındaki saikler incelendiğinde negatif yönlü demografik trendler ve artan şehirleşmenin etkili olduğu söylenebilir (Noorköiv, 2018: 299-333). Yerel yönetim reformunu ülkedeki merkezi yönetim reformunu da içeren genel kamu yönetimi reformunun bir parçası olarak algılamak daha doğru olacaktır. Ancak böyle ele alındığında yerel yönetim reformunun içeriği, süreci, sonuçları ve başarı düzeyi daha iyi anlaşılabilir (Taro, 2018: 641-662).

Yerel Yönetim Meclisleri

Ülke Anayasası’nın 156. maddesi ve Belediye Meclisleri Seçim Kanunu’na göre, yerel yönetimin tüzel kişiliği yerel yönetim meclisleri (*volikogu*) tarafından temsil edilmektedir. Meclis üyeleri dört yıllığına doğrudan, gizli oyla nispi çoğunluk esasına göre seçilmektedir. Seçimlerde partilerin birbirleri ile koalisyon

⁸ İlgili kaynaklarda en son 2022 yılı verileri mevcuttur.

kurmalarına izin verilmektedir. Belediye meclisi seçimlerinde, belediye sınırları içerisinde sürekli ikamet eden (en az üç yıl) onaltı yaşını doldurmuş, kanunda belirtilen koşulları taşıyanlar oy kullanma hakkına sahiptir (Lääne vd., 2021: 140-141). 2005 yılından günümüze Estonya’da yerel seçimler online oylama şeklinde yapılabilmektedir.⁹

Belediye meclislerine seçilebilmenin şartları ise, 18 yaşında gün almış olmak, Estonya veya AB vatandaşı olmak ve seçileceği yerel yönetim sınırları içerisinde sürekli olarak ikamet etmektir. Yerel meclis üyesi sayıları bölgedeki yerleşik kişi sayısına göre belirlenmektedir. En az meclis üyesi sayısı yedi (Ruhnu) en fazla üye sayısı 79 (Tallinn)’dir. Ülkede 31 belediye; 7 ile 20 arasında meclis üyesine, 43 belediye; 21 ile 30 arasında meclis üyesine, beş belediye ise, 31 ile 79 belediye meclis üyesine sahip bulunmaktadır (www.fin.ee/en/node/197, 2023: 24).

Estonya’da her yerel yönetim bir belediye meclisine sahiptir. İster kent isterse kır olsun her belediye meclisi yetki süresi içerisinde geçerli olacak şekilde kendi içinden belediye encümenini/yönetim kurulunu (*valitsus*) ve meclis başkanını (*volikogu esimees*) belirlemektedir (www.sklinternational.org, 2023: 13).

Belediye başkanı (*linnaepe, vallavanem*) yerel yönetim organının başıdır (Lääne vd., 2021: 140-141). Belediye başkanları dört yıllığına atanırlar. Belediye başkanı ve belediye meclisi başkanı aynı kişi olabileceği gibi farklı kişilerden de teşekkül edebilir. Meclisin çalışmaları başkan tarafından yönetilir. Belediye meclisi oy çokluğuna dayalı olarak, meclis başkanını gizli oyla seçer. Başkan, meclisin çalışmalarını düzenler, meclisi temsil eder ve kanun veya belediye tüzüğüyle verilen diğer görevleri yerine getirir. Bazı durumlarda, başkan pozisyonu tam zamanlı ve maaşlı olabilir (özellikle büyük yerel yönetimlerde), ancak başkan aynı zamanda yerel yönetim dışındaki asıl görevine ek olarak meclisin işlerini de yönetebilir (Noorkõiv, 2021).

Belediye encümeni üyeleri belediye başkanı tarafından atanıp, belediye meclisi tarafından onanırlar (Mäeltsemees, 2000: 74-77). Belediye meclisleri

⁹ Online yerel yönetim seçimlerine katılım oranları artarak devam etmektedir (2005 % 1,9; 2009 % 15,8; 2013 %21,2; 2017 % 31,7) (www.fin.ee/en/node/197, 2023: 32).

genelde ayda bir defa toplanmaktadır. Meclis toplantıları kamuya açıktır, çoğunlukla da yerel iletişim kanallarından ve sosyal medyadan yayınlanmaktadır (www.fin.ee/en/node/197, 2023: 23).

Belediye meclislerinin temel görevleri; yerel politikaların geliştirilmesi, yerel düzeyde yasama organı olarak yasama faaliyetlerin yürütülmesi, stratejik amaçlar ortaya konulması ve kararlar alınmasıdır. Bu çerçevede belediye meclisleri genel uygulama mevzuatı olarak yönetmelik (*määrus*) ve özel uygulama mevzuatı olarak yönerge (*otsus*) kabul etme çıkarma yetkilerine sahiptir. Meclis kararları ilgili yerel yönetim biriminin idari sınırları içerisinde geçerlidir. Meclis, tüzükte belirlendiği şekilde hem daimî hem de geçici komiteler (*alaline/ajutine komisjon*) oluşturabilir. Kanun, en az üç meclis üyesinden oluşan bir revizyon komitesinin (*revisjonikomisjon*) kurulmasını zorunlu kılmaktadır. Meclisin tüm daimî komitelerinin başkanları ve revizyon komitesinin tüm üyeleri meclis üyeleri arasından seçilmelidir; diğer meclis üyeleri de komitelerin olağan üyeleri olarak sürece dahil edilebilir (www.fin.ee/en/node/197, 2023: 25).

Belediye meclislerin yasama haricindeki diğer görevleri ise şu başlıklar halinde özetlenebilir (Martin ve Väli, 2023):

- Belediye bütçesinin hazırlanması, onaylanması ve kalemler arasındaki dağılıma karar verilmesi
- Yerel vergileme, borçlanma ve yerel yönetim mülkleri ile ilgili kararların verilmesi,
- Yerel yönetim birleşmeleri, sınır değişiklikleri ve ortak yerel yönetim hizmet üretim kurumları/birimleri ile ilgili kararların verilmesi
- Kent veya kırsal belediyelerin tüzüğünü, kalkınma planını ve kapsamlı arazi kullanım planını kabul edilmesi
- Belediye başkan ve yönetim kurulu üyelerinin seçilmesi ve görevden alınması

Belediye encümenleri belediyelerin yürütme organlarıdır. Encümen üyeleri belediye başkanının teklifi üzerine göreve atanmaktadır. Encümen,

belediye çalışanlarını veya siyasi olarak atanan kişileri içerebilir. Encümen üyeleri, belediye meclisine rapor vermek zorunda oldukları için aynı zamanda belediye meclis üyesi olamazlar. Meclisin encümen üyelerini onaylamama hakkı vardır ancak üyelikte değişiklik yapamaz. Encümen yerel yönetimdeki gündelik işlerin ve görevlerin yürütülmesinden sorumludur. Ayrıca belediye başkanı tarafından belediye idaresinin ve yapısal birimlerinin kendi sorumluluk alanlarına giren işlerini düzenler ve belediye başkanının vereceği diğer görevleri yerine getirir. Estonya Yerel Yönetim Teşkilat Yasası hem belediye meclisini hem de encümeni yerel yönetim organları olarak şart koşmaktadır. Belediye encümeni bütçenin hazırlanması sürecinde kritik bir öneme sahiptir. Kent ve kırsal belediyesi encümeni bir sonraki yılın bütçe taslağını mali yılın başlangıcından en geç bir ay önce hazırlayarak meclise sunar. Bütçenin 1 Ocak tarihine kadar kabul edilmemesi halinde, kurul, sona eren yıl için öngörülen harcamanın on ikide biri tutarında harcama yapabilir. Bütçenin mali yılın başlangıcından itibaren üç ay içinde kabul edilmesi gerekmektedir (www.fin.ee/en/node/197, 2023: 26).

Estonya’da tek düzeyli yerel yönetim yapısı olmasına rağmen, Yerel Yönetim Teşkilat Kanunu’na göre, hem kent hem de kırsal belediyeleri altında sınırlı özerkliğe sahip alt belediyelerin (il/ilçe belediyeleri gibi) kurulma imkânları mevcuttur. Özellikle büyükşehirlerde bu tür alt belediyelere (*linnaosa*) rastlanabilmektedir. Kırsal belediyelerinde sayısı az olsa bile alt belediyeleri (*osavald*) mevcuttur. Örneğin başkent Tallinn’in daha etkin bir yerel yönetim sağlayabilmek amacıyla sekiz alt kent belediyesine¹⁰ ayrıldığı görülmektedir. Bu alt belediyelerin üst belediyesine bağlı yerel meclisleri bulunmaktadır. Ülkede alt belediyeleri ile birlikte iki büyük kent bölge belediyesi mevcuttur. Bunlardan birincisi 437.817 nüfuslu başkent Tallinn ve bir üniversite şehri olan 95.190 nüfuslu Tartu’dur¹¹(www.sng-wofi.org/country-profiles/estonia.html, 2023).

Kırsal yerel yönetimlerin çoğunda bir köy muhtarı seçilir ve yerel yönetim başkanlarının yerel ortağı olarak görev yaparlar. Köy muhtarlarının seçilip seçilmeyeceği ve nasıl seçileceği yerel meclisin insiyatifine bırakılmıştır.

¹⁰ Haabersti, Kesklinn, Kristiine, Lasnamäe, Mustamäe, Nõmme, Pirit ja Põhja-Tallinn

¹¹ Tartu belediyesi katılımcı bütçe uygulamasının yaptığı ve harcamaların % 1’inin yerleşiklerin oyları ile belirlendiği alanlarda kullanıldığı ilk belediye konumundadır (www.fin.ee/en/node/197, 2023: 32).

Kanun, köy muhtarının seçilmesi ve faaliyetlere ilişkin bir yasanın onaylanması olanağını öngörmekte ve muhtarlara meclis toplantılarına katılma ve söz hakkı vermektedir (www.fin.ee/en/node/197, 2023: 27).

Belediyelerin Hizmet Sorumlulukları

Estonya’da yerel yönetimlerin hizmet sorumlulukları; başta anayasa olmak üzere, 1993 tarihli Yerel Yönetimler Teşkilat Kanunu ve diğer birçok özel kanunda (Sosyal Refah Kanunu, Estonya Cumhuriyeti Eğitim Kanunu, İlk ve Orta Öğretim Kanunu v.b.) düzenlenmiştir. Yerel yönetimlerin hem bütçesel hem de personel yönüyle en önemli hizmet sorumluluğu eğitim (okul öncesi, ilk ve orta) alanında toplanmaktadır. Eğitim hizmetinin üretilmesi çeşitli kanunlar ile belediyelere zorunlu bir görev olarak verilmektedir (Lääne vd., 2019: 46). Tablo 6’da görüldüğü üzere yerel yönetimlerin hizmet sorumlulukları eğitim, yerel sağlık ve çevre hizmetleri, sosyal ve refah hizmetleri, konut, kamusal kolaylıklar¹² (su, kanalizasyon, katı atık v.b.), kamu hizmetleri ile ilgili yerel altyapı inşası, bakım ve onarımı, şehiriçi ulaşım ve yollar, gençlik hizmetleri, kültür ve spor faaliyetleri ile sınırlıdır. 2018’de yürürlüğe giren İdari Reform Kanunu ile il yönetimlerinin hizmet sorumluluklarının bir kısmının yerel yönetimlere kaydırılması söz konusu olsa bile genel çerçevede büyük değişiklikler olmamıştır (<https://minuomavalitsus.ee/en>, 2023).

Sosyal hizmetler ise esas olarak hem merkezi hem de yerel yönetimler tarafından paylaşılan bir işlemdir. Merkezi yönetim bütçesinden ödenen ödemeler; emekli maaşları, çocuk veya aile yardımları, engellilere yönelik finanse edilen sosyal bakım ve işsizlik yardımlarıdır. Yerel yönetimler ise, yaşlılara, engellilere ve yoksullara sosyal yardımlar sağlamaktadır. Son yıllarda yerel yönetimler sosyal hizmetler alanındaki faaliyetlerini genişletmişlerdir ve yerel yönetim birimleri ailelere ve çocuklara ek yardımlar sağlamaktadır (Mäeltseems, 2016: 91).

¹² Public Utilities-Faydasının bölünebilme ve tüketimden mahrum edilebilme özelliklerine sahip olmasına rağmen kamusal fayda sağlayan, su, kanalizasyon, katı atık, elektrik, gas ve ısınma v.b. hizmetleri tanımlamak için kullanılır. (Bkz. <https://dictionary.cambridge.org/english/public-utility>)

Tablo 6. Estonya'da Yerel ve Merkezi Yönetim Arasındaki Görev Paylaşımı

Hizmet Türü	Hizmeti Sunan Kurum	
	Merkezi İdare	Yerel İdare
GENEL YÖNETİM HİZMETLERİ		
Güvenlik, Savunma, Adalet	√	
İtfaiye, Nüfus Kayıt Sistemi		√
EĞİTİM HİZMETLERİ		
Okul Öncesi ve İlk Öğretim		√
Orta Öğretim	√	√
Mesleki ve Teknik Eğitim, Yetişkin Eğitimi, Yüksek Öğretim	√	
SOSYAL YARDIM HİZMETLERİ		
Kreş ve Yaşlı Bakım, Aile Yardım Hizmetleri		√
Engellilere Sunulan Hizmetler	√	√
Sosyal Konut		√
Sosyal Güvenlik	√	
KAMU SAĞLIĞI HİZMETLERİ		
Birinci Basamak Sağlık Hizmetleri	√	√
Araştırma ve Eğitim Hastaneleri	√	
Koruyucu Sağlık Hizmetleri		√

KONUT, İMAR ve ULAŞIM HİZMETLERİ		
Şehirlerarası Yollar	√	
İmar Planlaması, Yapı Ruhsatlandırılması ve Şehiriçi Yollar		√
Limanlar, Havaalanları, Demiryolu	√	√
ÇEVRE VE KAMU SAĞLIĞI HİZMETLERİ		
Sıvı ve Katı Atık Toplama ve Yönetimi, Sokak ve Cadde Temizliği		√
Mezbahalar, Mezarlıklar ve Krematoryum		√
Çevre Koruma, Afet ve Acil Durum Yönetimi	√	√
KÜLTÜR, EĞLENCE VE SPOR HİZMETLERİ		
Tiyatro, Müze, Kütüphane ve Konserler		√
Spor, Eğlence, Park ve Gençlere Yönelik Hizmetler		√
KAMU HİZMET PROGRAMLARI		
Su, Elektrik ve Gaz Hizmetleri, Bölgesel Isıtma		√
EKONOMİK HİZMETLER		
Tarım, Ormancılık, Balıkçılık, Ticaret, Sanayi, Dış İlişkiler, Mali Teşvik	√	

Kaynak: <http://www.oecd.org/dataoecd/47/43/34277035.pps> (06.06.2023) ve
<https://www.sng-wofi.org/country-profiles/>,

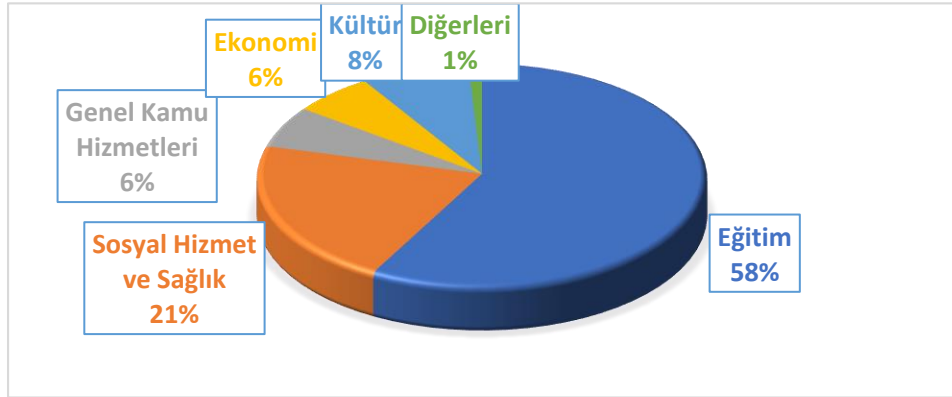
(16.10.2023)

Estonya’da belediyeler hizmet üretmek için şirket kurabildikleri gibi kurulmuş şirketlere ortak olabilmekte veya diğer yerel yönetimler ile birlikte ortak şirket/birliktelik meydana getirebilmektedir. Ayrıca vakıf veya kâr amacı gütmeyen organizasyon veya dernek de kurabilmektedir (www.sng-wofi.org/country-profiles/estonia.html, 2023).

Yerel Yönetimlerin İstihdam ve Denetimi

Estonya’da 1995 tarihli Kamu Hizmetleri Kanunu’na göre yerel yönetimlerde istihdam edilen kişiler devlet memuru sayılırlar ve bu kişilere merkezi yönetim tarafından da görevlendirme yapılabilir (www.aer.eu, 2023). 2018 yılı verilerine göre bu ülkedeki toplam kamu çalışanı sayısı 116.180 kişidir. Yerel yönetimlerde görevli çalışan sayısı ise yaklaşık 61.820 kişidir. Buna göre toplam kamu istihdamı göz önüne alındığında yerel yönetimlerde çalışan kişi sayısı toplam kamu istihdamının yaklaşık % 53’ünü oluşturmaktadır (www.fin.ee/en/node/197, 2023: 4).

Şekil 1. Yerel Yönetim Kamu İstihdamının Dağılımı (2022)¹³



Kaynak: www.fin.ee/en/node/197, 2023: 6 (26.07.2023)

¹³ İlgili kaynaklarda en son 2022 yılı verileri mevcuttur.

Şekil 1’de görüldüğü gibi yerel yönetim istihdamında eğitim hizmetleri (öğretmen ve yardımcı personel), sosyal hizmetler ve sağlık hizmetleri ön plana çıkmaktadır. Toplam yerel yönetim istihdamının % 58’i (35.817 kişi) eğitim alanında % 21’i, (13.233 kişi) sosyal hizmetler ve sağlık alanında yapılmaktadır (www.fin.ee/en/node/197, 2023: 8).

Estonya’da yerel yönetim özerkliği konusunda ciddi mesafeler alınsa bile belli konularda merkezi hükümetin gözetim ve denetim yetkileri bulunmaktadır. Bunların başında Adalet Bakanlığı tarafından yapılan yerel yönetimlerin idari işlemlerinin hukuka uygunluğunun denetimi gelmektedir. Bakanlık, ayrıca yerel yönetim mevzuatının anayasa ve kanunlara uygunluğunun denetimini yürütmektedir. Bunların yanında Şehircilik ve İmar Bakanlığı tarafından yapılan sektörel ve mekânsal planlamaların uygunluğuna yönelik denetim yetkilerinden de söz edilebilir (www.fin.ee/en/node/197, 2023: 22).

Belediyeler mali yönden hem iç, hem de dış denetime tabidir. Her belediye meclisi iç denetim fonksiyonlarını icra etmek üzere komisyon kurmak ile yükümlüdür. Küçük belediyelerde iç denetimin etkinliği konusu tartışmaya açıktır (<https://www.elvl.ee/uldinfo>, 2023). Çünkü bu belediyelerin ilgili komisyonu kurabilmeleri ve uzman personel istihdam edebilmeleri pek mümkün gözükmemektedir.

Dış denetim ise, Estonya Sayıştay’ı (Ulusal Denetim Ofisi) tarafından yapılan mali uygunluk denetimleridir. Anayasa’nın 133 (3) maddesi uyarınca Sayıştay, yerel yönetimlerin elinde bulunan kamu mallarının kullanımını ve tasarrufunu denetlemektedir (Lääne vd., 2021: 151). Bu denetimlerde devlet bütçesinden yapılan özel ödeneklerin, hibelerin ve kamusal hizmetlerin yerine getirilmesi için tahsis edilen paraların kullanımı ve işlevlerin yerine getirilmesinin hukuka uygunluk denetimi yapılmaktadır.

Yerel Yönetim İşbirlikleri

Belediyelerin birbirleri ile gerçekleştirecekleri işbirlikleri Estonya Anayasası’nın 159. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre; yerel yönetimler birlik şeklinde örgütlenme ve ortak kurumlar kurma hakkına sahiptir. Bunun dışında merkezi yönetimin idari birimleri düzeyinde bölge/mekan planlama ve ulaşım/kalkınma planlaması konusunda yerel yönetimlerin işbirliği yapması

zorunludur. Bu zorunluluktan kurulan 15 yerel yönetim birliğinden söz edilebilir. Buna ek olarak gönüllülük esasına göre kurulmuş olan 13 yerel yönetim birliği mevcuttur. Ayrıca 11 merkezi ulaşım hizmeti birliği de söz konusudur. Bu yerel yönetim birliklerinin doğrudan seçilmiş bir idari birimi yoktur. İşbirliğine giren yerel yönetimler kendi meclislerinden temsilcileri birlik idari birimlerine temsilci olarak atarlar. Yerel yönetim birlikleri ülke düzeyindeki bölgesel planlamalara ve kamu ulaşım sistemlerinin yönetimine katılmak durumundadırlar. 2018 yılında il yönetimlerinin ortadan kaldırılması ile birlikte yerel yönetim birliklerinin il yönetimlerini üstlendiği koordinasyon işlevini ikame etmesi amaçlanmıştır. Bu beklentinin tam olarak gerçekleştiğini söylemek mümkün gözükmemektedir (Suur, 2018: 523-571).

Yerel hizmet üretiminde ölçek ekonomilerinden yararlanmak amacıyla gönüllü işbirliğine gitme eğilimleri gözlenebilmektedir. Ayrıca yerel yönetimlerin kendi arasında rekabet edebilirliğini arttırmak güdüsüyle bölgesel kalkınma imkanlarından da yararlanılması amaçlanmaktadır. Bu çabalar il içerisindeki hem kent hem de kırsal belediyelerin bir araya gelmesi şeklinde olabileceği gibi, ulusal düzeyde yerel yönetim birlikleri kurulması biçiminde de gerçekleştirilebilmektedir. Belediye birliklerinin özellikle su, katı atık yönetimi, eğitim, ulaşım ve sosyal hizmetler gibi alanlarda ortak faaliyet yürüttükleri gözlenmektedir. Bu birliklerin harcamaları gönüllülük esasına göre üye belediyeler tarafından kendi bütçelerinden yapılan transferler ile karşılanmaktadır (<https://www.fin.ee/en/administrative-territorial-reform>, 2023)

Yerel yönetimler ve merkezi yönetimler arasındaki işbirliği Yerel Yönetim Teşkilat Kanununun 65. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre kırsal ve kentsel belediyeler ve bunların oluşturduğu birlikler kendileri ile ilgili konularda kanun tasarısı hazırlayıp merkezi hükümete sunabilirler, hazırlanan metne katkı yapıp değişiklik önergesi verebilirler. Bakanlıklar ve hükümet tarafından sadece kanunlar değil tebliğ ve diğer alt hukuki metinler taslakları da hazırlanırken ulusal yerel yönetim birliğine sunulup uygunluk alması istenmektedir. Ayrıca etki analizleri yapılırken de karşılıklı işbirliği yapmaları öngörülmektedir. Kalkınma ve şehirleşme planlaması yapılırken yerel yönetim birimlerinden düzenli ve formel bir biçimde danışmanlık hizmetinin alınması gerekmektedir. Devlet Bütçe Kanununa (*State Budget Act*) göre yerel yönetim birliği temsilcileri, merkezi yönetim temsilcileri ile birlikte belediyelere

yapılacak gelir transferi, hazine yardımları ve denkleştirme fonlarının miktarı ve bunların bölüşümünü konularında müzakere ederler. Bu müzakereler sonucunda ortak bir noktada buluşmaya çalışırlar.

2018 yılında illerin (*maavalitsus*) bir idari birim olarak ortadan kalkmasından sonra bu ilin içerisindeki belediyelerin bazı işlevleri beraberce yerine getirme durumu ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede il içerisindeki belediyelerin bölgesel kalkınma stratejileri ortaklaşa hazırlanmakta ve uygulanmaktadır. Ayrıca güvenlik işlevlerinin koordinasyonu, sağlık, kültür faaliyetlerinin düzenlenmesi de yerel yönetimlerin ortak işlevleridir. Bu ortak işlevlerin yerel yönetim birlikleri tarafından yerine getirilmesi de söz konusudur. Yerel yönetimlerin 2018'den bu yana ortak işlevlerinden biri, bu amaçla oluşturulan bölgesel ulaşım merkezleri aracılığıyla toplu taşımının (otobüs ve feribot trafiğinin) Ulusal Karayolu İdaresi ile işbirliği içinde organize edilmesi olmuştur. Bir istisna olarak, ilçe topraklarının tamamını veya çoğunu kapsayan Saaremaa ve Hiiumaa kırsal belediyelerindeki yerel toplu taşıma, bizzat yerel yönetimler tarafından organize edilmektedir (www.fin.ee/en/node/197, 2023: 31).

Estonya'da yerel yönetim hizmetlerinin yönetilmesine yönelik belediyeler arası işbirliği imkanları, Kuzey Avrupa'da (Finlandiya, İsveç, Danimarka, Norveç) uygulanan işbirliği modelleriyle aşağı yukarı örtüşmektedir. Bu bağlamda İskandinav işbirliği modellerinin ortak özelliği temel yerel yönetim işlevlerinin ilgili belediyeler tarafından yerine getirilmesi, diğer hizmet alanlarında işbirliği modellerinin uygulanmasıdır (Mäeltseemes vd., 2013: 91).

Yerel yönetim birliklerinin kurulması ve işbirliği alanları Yerel Yönetim Birlikleri Kanunu (*Local Government Associations Act*) ile düzenlenmektedir. 1920 yılında kurulmuş¹⁴ ulusal düzeydeki yerel yönetimlerin ortak çıkarları için kurulmuş birlik Estonya Şehirleri ve Belediyeleri Birliğidir (*The Association of Estonian Cities and Municipalities*) (Lääne vd., 2021: 124). Bu tür birliklerin temel işlevleri işbirliği, bölgenin kültürel geleneklerinin korunması ve tanıtılması, üyelerinin temsil edilmesi ve ortak çıkarlarının korunması yoluyla dengeli ve sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunmaktır. Birliklerin rolleri ve

¹⁴ 1990'larda tekrar kurularak canlandırılmıştır (www.fin.ee/en/node/197, 2023: 38).

görevleri, yerel yönetimlerin sayısına ve aralarındaki yerel anlaşmalara bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Yerel yönetim birliklerinin yanı sıra, yerel yönetimler ortak şirketler veya kâr amacı gütmeyen kuruluşlar kurarak işbirliği yapabilirler. Estonya’daki belediye birlikleri Merkezi ve Doğu Avrupa, Baltık ülkeleri ve Kuzey Avrupa ülkelerinde birçok yerel yönetim birliklerine de üyedirler.¹⁵

Yerel Yönetimlerin Mali Yapısı

Estonya Anayasası’nın 157. maddesine göre; yerel yönetimler hazırlanması ve kapsamı kanun ile belirlenmiş bağımsız bütçelere sahiptirler. Yerel yönetimlerin esasları kanunla belirlenmiş vergi yükleme, toplama ve yükümlülük meydana getirme hakları vardır.

Ülkedeki yerel yönetimlerin mali yapısının belirlenmesindeki ilk hukuki metin 1993 tarihli Kırsal ve Kentsel Belediye Bütçe Kanunu idi. İlgili kanun 2010 yılında Yerel Yönetim Mali Yönetim Kanunu’nun yürürlüğe girmesine kadar uygulanmıştır. Bu kanunlar ile belediye bütçelerinin hazırlanma ve uygulanma süreçleri ortaya konmaktadır.

Aşağıdaki Tablo 7’de 2015-2023 yılları arasındaki Estonya’daki merkezi ve yerel yönetim harcamalarının, gelirlerinin ve bütçe dengesinin gelişimi gösterilmiştir.

¹⁵ Örneğin; Committee of the Regions of the European Union, The Congress of Local and Regional Authorities of Europe (CLRAE), Council of European Municipalities and Regions (CEMR), United Cities and Local Governments (UCLG), Conference of Peripheral Maritime Regions (CPMR) ve Baltic Sea States Sub-Regional Co-operation (BSSSC).

Tablo 7. Estonya'da Merkezi ve Yerel Yönetim Harcamalarının, Gelirlerinin ve Bütçe Dengesinin Gelişimi

(2015-2023)¹⁶ (Milyon Euro, GSYH Oranı)

(Milyon Euro)	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Toplam Kamu Harcamaları	8.155	8.568	9.351	10.184	10.938	12.308	13.056	14.324	16.406
Toplam Kamu Gelirleri	8.178	8.479	9.238	10.041	10.971	10.818	12.290	13.975	15.127
Toplam Kamu Vergi Gelirler	6.883	7.303	7.839	8.550	9.313	9.170	10.564	11.869	12.856
Toplam Kamu Kesimi Açıkları	23	-90	-113	-143	34	-1.490	-767	-349	-1.279
Toplam Kamu Yatırımları	1.075	1.015	1.365	1.381	1.379	1.602	1.764	2.053	2.522
Toplam Kamu Harcamaları /GSYH	39,5	39,4	39,2	39,3	39,1	44,9	41,9	39,8	43,5
Toplam Kamu Gelirleri/GSYH	39,6	39	38,8	38,7	39,3	39,4	39,4	38,8	40,1
Toplam Kamu Vergi Gelirler/GSYH	33,4	33,6	32,9	33	33,3	33,4	33,9	33	34,1
Toplam Kamu Kesimi Açık/GSYH	0,1	-0,4	-0,5	-0,6	0,1	-5,4	-2,5	-1	-3,4
Toplam Kamu Yatırımları/GSYH	5,2	4,7	5,7	5,3	4,9	5,8	5,7	5,7	6,7

¹⁶ Bu yıllardaki verilere ulaşabildiğinden yıl aralığı 2015-2023 alınmıştır.

Estonya’da Yerel Yönetimlerin İdari ve Mali Yapısı

Yerel Yönetim Harcamaları	1.915	1.981	2.269	2.465	2.785	2.868	3.179	3.478	3.938
Yerel Yönetim Gelirleri	1.966	2.008	2.210	2.520	2.760	2.877	3.073	3.373	3.768
Yerel Yönetim Vergi Gelirleri	73	75	79	77	78	77	80	83	84
Yerel Yönetim Açıkları	51	27	-59	54	-25	9	-106	-105	-170
Yerel Yönetim Yatırımları	263	240	397	381	499	530	636	574	603
Yerel Yönetim Harcamaları/GSYH	9,3	9,1	9,5	9,5	10	10,5	10,2	9,7	10,5
Yerel Yönetim Gelirleri/GSYH	9,5	9,2	9,3	9,7	9,9	10,5	9,9	9,4	10
Yerel Yönetim Vergi Gelirleri/GSYH	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2
Yerel Yönetim Açıkları/GSYH	0,2	0,1	-0,2	0,2	-0,1	0	-0,3	-0,3	-0,5
Yerel Yönetim Yatırımları/GSYH	1,3	1,1	1,7	1,5	1,8	1,9	2	1,6	1,6
Yerel Harcamalar /Kamu Harcamalar	23,5	23,1	24,3	24,2	25,5	23,3	24,3	24,3	24,0
Yerel Gelirler/Kamu Gelirleri	24,0	23,7	23,9	25,1	25,2	26,6	25,0	24,1	24,9
Yerel Vergi Gelirler/Kamu Vergi Gel.	1,1	1,0	1,0	0,9	0,8	0,8	0,8	0,7	0,7

Estonya’da Yerel Yönetimlerin İdari ve Mali Yapısı

Yerel Bütçe Açıklar/Kamu Açıkları	221,7	-30,0	52,2	-37,8	-73,5	-0,6	13,8	30,1	13,3
Yerel Yatırımlar/Kamu Yatırımları	24,5	23,6	29,1	27,6	36,2	33,1	36,1	28,0	23,9

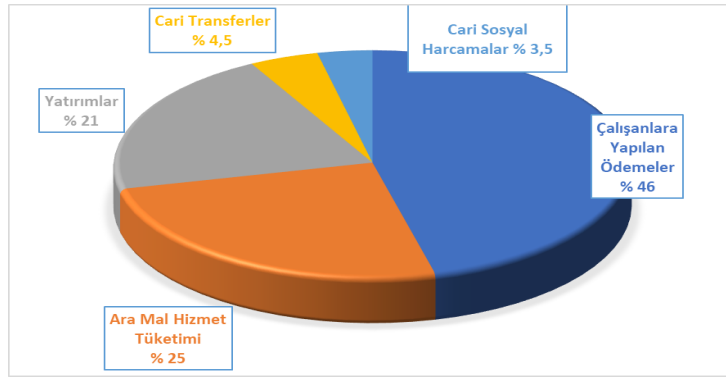
Kaynak: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, (29.04.2024)

Bu tablodaki verilere göre 2023 yılında Estonya’daki toplam kamu harcaması tutarının yaklaşık 16.406 milyon Euro olduğu görülmektedir. Bu tutar ülkedeki GSYH’nın % 43,5’ine karşılık gelmektedir. Aynı dönemde yerel yönetim harcamalarının GSYH’ya oranı ise, % 10,5 düzeyindedir. Bu çerçevede bakıldığında ülkedeki yerel yönetim harcamaları toplam kamu harcamalarının yaklaşık dörtte birine tekabül etmektedir. Kamu gelirlerine baktığımızda ise, toplam kamu gelirlerinin 15.127 milyon Eurodur ve bunun GSYH’nın % 40,1’ine karşılık geldiği görülmektedir. Aynı dönemde yerel yönetim harcamalarının GSYH’ya oranı ise, % 10 düzeyindedir. Harcamalar ile benzer bir şekilde ülkedeki yerel yönetim gelirleri toplam kamu gelirlerinin dörtte biri seviyesindedir. Kamu yatırımları açısından bakıldığında tablo değişmektedir. 2023 yılında Estonya’daki toplam kamu yatırımları 2.522 milyon Eurodur. Bu da GSYH’nın % 6,7’sine, toplam kamu harcamalarının % 15,3’üne tekabül etmektedir. Aynı yıldaki yerel kamu harcamalarının tutarı ise, 603 milyon Euro’dur. Bu da GSYH’nın % 1,6’sına, toplam yerel harcamaların % 15,3’sine, toplam kamu yatırımlarının ise, % 23,9’una karşılık gelmektedir. Buradan da görülebileceği gibi yerel yönetim yatırımları toplam kamu yatırımlarının yaklaşık dörtte biri civarında bir ağırlığa sahiptir. Bütçe açıkları yönüyle verilere baktığımızda ise, yerel yönetim bütçe açıklarının toplam kamu bütçe açıklarına nazaran çok düşük (yaklaşık yedibuçukta biri) olduğu gözlenmektedir. Estonya’da 2023 yılında toplam kamu bütçe açığı 1.279 milyon Eurodur. Bunun GSYH’ya oranı ise, % 3,4’dür. Buna karşılık yerel yönetim bütçe açığı sadece 170 milyon Euro düzeyindedir. Bunun GSYH’ya oranı ise binde beş gibi düşük bir değere karşılık gelmektedir.

Yerel Yönetim Harcamaları

Bu bölümde Estonya’daki yerel yönetim harcamaları hem ekonomik hem de fonksiyonel sınıflandırmaya göre incelenecektir. Ülkedeki yerel yönetim harcamaları GSYH’nın % 10’una yakın bir değer almaktadır. Aşağıdaki Şekil 2’de ekonomik ayrıma göre Estonya’daki yerel yönetim harcamaları gösterilmiştir.

Şekil 2. Ekonomik Ayrımlara Göre Estonya’da Yerel Yönetim Harcamaları (2021)¹⁷



Kaynak: <https://www.oecd.org/regional/multi-level-governance/NUANCIER%202023-3.pdf> (08.06.2023)

Ekonomik ayrıma göre baktığımızda belediye harcamalarının yaklaşık yarısını (% 46,1) personel harcamaları ve bunlar ile ilgili sosyal güvenlik kesintileri meydana gelmektedir. Bunu % 25,2 ara malı ve hizmet satın almaları, 4,4’ ünü cari transferler ve % 3,5’ini ise cari sosyal transferler oluşturmaktadır. Böyle bakıldığında yerel yönetim harcamalarının yaklaşık % 80’nini cari harcamaların meydana getirdiği söylenebilir.

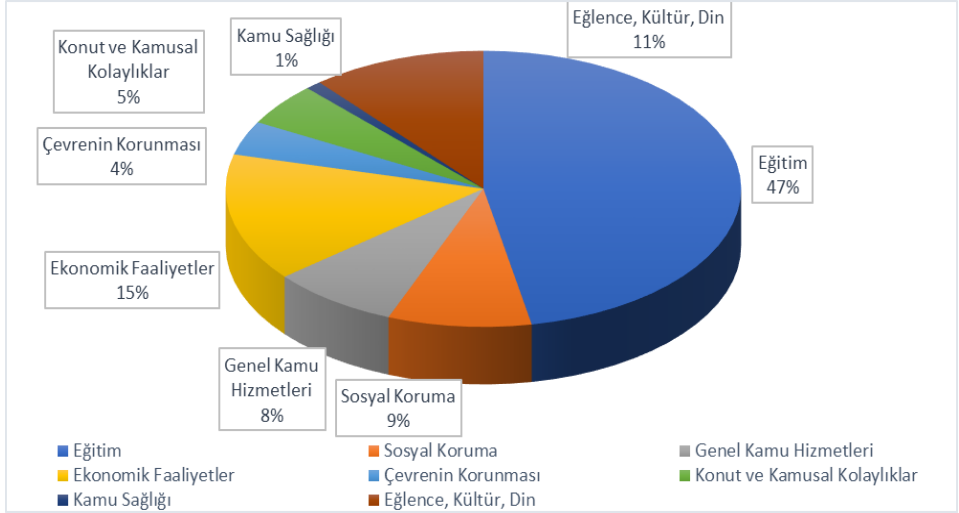
Ülkedeki yatırım harcamalarına baktığımızda ise, % 20,8’lik bir pay karşımıza çıkmaktadır. Yerel yatırımların finansmanında şartlı transferler ve

¹⁷ En son 2021 yılı verisine ulaşılabilmektedir.

borçlanma harcamaları önemli yer tuttuğu söylenebilir. Ülkedeki yerel yönetim yatırımlarına baktığımızda ağırlıklı olarak ulaştırma altyapısı, (yerel yollar, kamu ulaşımı) turizm ve işletme altyapıları üzerinde yoğunlaştığını, bunları eğitim altyapısının çevre düzenlemesinin ve kültür yatırımlarının takip ettiği gözlemlenmektedir. Yerel yönetimlerin en az yatırım yaptığı alanlar ise; sosyal koruma, konut ve genel kamu hizmetleridir. Estonya Avrupa Yapısal ve Yatırım Fonunun (ESI Funds) en önemli yararlanıcılarından biridir. Yerel düzeyde bu fondan okul ve kreş binaları gibi eğitim altyapısına yönelik yatırımları için kullanılmaktadır. Yerel yönetimler ayrıca toplam yatırımlarının yaklaşık üçte birini finanse eden AB fonları da dahil olmak üzere sermaye hibeleri alabilmektedir (www.sng-wofi.org/country-profiles/estonia.html, 2023).

Estonya’da yerel yönetim harcamalarının fonksiyonel dağılıma göre 2020-2022 yılları ortalaması alınarak aşağıdaki Şekil 3’de gösterilmiştir. Buradan da görülebileceği gibi en büyük payı % 47 ile eğitim harcamaları almaktadır. Hem cari hem de yatırım harcamaları yönüyle bu böyledir. Yerelde eğitim hizmetleri için yapılan harcama GSYH’nın % 4’ünü aşmaktadır. Bu yönüyle OECD ortalamasından yaklaşık % 25 daha fazladır (Subnational Governments in OECD, 2023: 8-14).

Şekil 3. Estonya’da Fonksiyonel Ayrıma göre Yerel Yönetim Harcamalarını Oluşturan Unsurların Yüzde Dağılımı (2020-2022)¹⁸



Kaynak: https://andmed.stat.ee/en/stat/majandus__rahendus__valitsemisspektori-rahendus__kohalike-omavalitsuste-eelarve/RR300 (16.01.2023)

Fonksiyonel bağlamda ikinci en büyük pay % 15 ile ekonomik faaliyetlere aittir. Bunu % 11 ile eğlence, kültür ve dini faaliyetler için yapılan harcamalar izlemektedir. Diğer göze çarpan sosyal koruma harcamaları (% 9), genel kamu hizmetleri (% 8), konut ve kamusal kolaylıklar (% 5) ve çevrenin korunmasına yönelik harcamalardır (% 4) (<https://andmed.stat.ee/en>, 2023).

¹⁸ Yıllık verilerdeki dalgalanmayı ortadan kaldırmak için son üç yılın ortalaması alınmıştır.

Tablo 8. Estonya'da Fonksiyonel Ayrıma Göre Yerel Yönetim Harcamalarının Gelişimi (2005-2022)¹⁹

Milyon Euro	2005	2010	2015	2020	2021	2022
Toplam Harcamalar	960	1.249	1.568	2.868	3.179	3.478
Genel Kamu Hizmetleri	90	123	133	174	178	212
Kamu Düzeni ve Güvenliği	-	-	5	413	517	487
Ekonomik Faaliyetler	137	158	224	86	104	125
Çevrenin Korunması	44	43	51	110	143	138
Konut ve Kamusal Kolaylıklar	52	68	77	445	499	541
Kamu Sağlığı	5	9	15	253	298	304
Eğlence, Kültür, Din İşleri	137	163	205	1.150	1.181	1.344
Eğitim	41	568	726	231	251	318
Sosyal Koruma	81	117	130	2.868	3.179	3.478

Kaynak: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, (29.04.2024)

Yerel yönetim harcamaları içerisinde küçük bir yer tutmasına rağmen hizmet sunumunda etkin olan iki harcama kaleminden söz etmek yararlı olacaktır. Bunlardan birincisi sağlık hizmetleridir. Belediyeler sağlık hizmetleri sunumunda etkin rol almalarına rağmen, bu hizmetlerin finansmanı Ulusal Sağlık Sigortası Fonu tarafından sağlanmakta ve ilgili harcamalar yerel yönetim bütçesi içerisinde gösterilmemektedir. Buna benzer bir durum da konut ve kamusal kolaylık sunumunda karşımıza çıkmaktadır. Bu hizmetlerin sunumuna

¹⁹ Zaman sürecindeki değişimin daha iyi anlaşılabilmesi için 2020-2022 yılları verisi dışında 2005, 2010 ve 2015 yılı verisi de tabloya eklenmiştir.

belediyeler aktif olarak katılmalarına rağmen finansmanın çok büyük bir kısmı merkezi yönetim tarafından karşılandığından yerel yönetim harcamalarına yansımaları sınırlı düzeyde olmaktadır (www.sng-wofi.org/country-profiles/estonia.html, 2023). Burada bütçesel büyüklüğü küçük olmasına rağmen ortaya koyduğu etkiye binaen kamu düzeni ve güvenliği harcamalarından söz etmek yararlı olacaktır. Yerel düzeyde bu hizmetin sunulması yerel suç düzeyinin azaltılmasında olumlu sonuçlar doğurmuştur (Saar vd., 2014: 60).

Yerel Yönetim Gelirleri

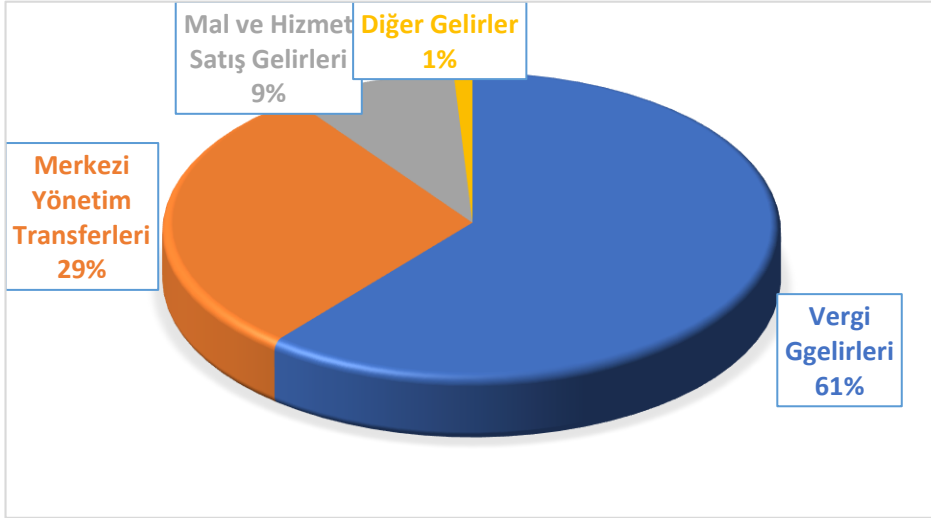
Estonya’da yerel yönetim gelirleri; vergi gelirleri, merkezi yönetim tarafından yapılan transferler, mal ve hizmet satışından elde edilen gelirler ve diğer gelirlerden oluşmaktadır.

Ülkedeki yerel yönetimlerin vergilendirme yetkilerini nasıl kullanacakları, 1994 tarihli Yerel Vergiler Yasası tarafından belirlenmektedir. Belediyelerin hem kendi sahip olduğu kaynaklardan elde ettiği vergilerden hem de merkezi şekilde toplanan vergi paylarından söz etmek mümkündür. Kendi topladığı vergiler; Emlak/Arazi Vergisi (*maamaks*) ve diğer yerel vergilerden (Reklam Vergisi, İşgaliye (Yol ve Cadde Kapatma) Vergisi ve Park Vergisi) meydana gelmektedir (Ainso vd., 2000: 286). Şekil 4’de de görüleceği gibi Estonya’da son beş yılın ortalamasına göre yerel yönetim vergi gelirlerinin toplam yerel yönetim gelirlerine oranı % 61’dir. Bu vergi gelirleri içerisinde yerel yönetimler tarafından toplanan vergilerin payı % 5,5’dir. Toplam yerel yönetim gelirleri içerisinde belediyeler tarafından toplanan vergilerin payı ise, yaklaşık % 3,4 düzeyindedir

(https://andmed.stat.ee/en/stat/majandus__rahendus__valitsemisssektori-rahendus__kohalike-omavalitsuste-eelarve/RR300/table/tableViewLayout2).

Paylaşılan merkezi yönetim gelir vergisi payları dışarda tutulursa gerek OECD gerekse AB ülkeleri yerel yönetimlerine nazaran Estonya yerel vergi gelirlerinin düşük bir düzeyde kaldığı görülecektir (Subnational Governments in OECD, 2023: 8-14).

Şekil 4. Estonya’da Yerel Gelirleri Oluşturan Unsurların Yüzde Dağılımı (2018-2022)²⁰



Kaynak: https://andmed.stat.ee/en/stat/majandus__rahandus__valitsemisssektori-rahandus__kohalike-omavalitsuste-eelarve/RR300 (16.01.2023)

Belediyeler tarafından toplanan en önemli vergi Emlak/Arazi (*land*) Vergisidir. Bu vergi belediyeler tarafından toplanan vergi hasılasının % 77’ini, toplam yerel gelirlerin ise % 4,2’sini oluşturmaktadır. Günümüzde emlak vergisi oranı kentsel gayrimenkuller için binde 5 ile % 2,5 arasından uygulanmaktadır. Ortalama Emlak/Arazi vergi oranı arazinin niteliğine göre değişmektedir. Kırsal belediyelerin tarım arazileri üzerinden topladığı Emlak/Arazi Vergisi oranı ise, binde 1 ile % 2 arasındadır. Bu oran belediye meclisleri tarafından kanuni alt ve üst limitler içerisinde belirlenmektedir. Ülkede 2001 yılından beri Emlak/Arazi vergi matrahları değişmediği için matrah değerlerinin 2024’den geçerli olacak şekilde yeniden değerlendirilmesi yapılmaktadır. Belediyeler tarafından toplanan Reklam Vergisi, İşgaliye Vergisi ve Park Vergisi gibi vergilerin payı çok sınırlı

²⁰ Yıllık verilerdeki dalgalanmayı ortadan kaldırmak için son beş yılın (218-2022) ortalaması alınmıştır.

(yerel vergi gelirlerinin % 1,5) düzeydedir (www.sng-wofi.org/country-profiles/estonia.html, 2023). Yerel ekonomik özerklik açısından bakıldığında çok önemli bir dezavantaj, yerel yönetim tarafından toplanan vergilerin yerel bütçelerdeki payının çok küçük olmasıdır (Friedrich vd., 2010: 18).

Merkezi yönetim ile paylaşılan gelirleri kapsamında Kişisel Gelir Vergisi’nden (*tulumaks füüsilistelt isikutelt*) ve Doğal Kaynak (madenler gibi) Ruhsat Gelirleri’nden (*loodusvarade kasutustasu*) söz edilebilir. Kişisel Gelir Vergisi bireyin resmi ikametgahının bulunduğu yerde ödediği verginin yerel yönetime düşen paylarından oluşmaktadır. Bu pay toplam yerel vergi hasılasının % 95’ini, toplam yerel gelirlerin ise, % 58’ini oluşturmaktadır. Bu vergi Merkezi Gelir İdaresi tarafından toplanıp belediyelere aktarılmaktadır. Kişisel Gelir Vergisinin 2003 yılından günümüzde gelişimi aşağıdaki Tablo 9’da gösterilmiştir. 2003 yılından itibaren bu oran (% 26) kademeli olarak indirilerek günümüzdeki cari % 20 oranına ulaşılmıştır. Gelir vergisi oranını belirleme yetkisi de merkezi yönetimdedir. Ülkedeki toplam vergilendirilebilir gelirin yaklaşık % 12’si belediyelere gelir vergisi paylaşım payı olarak verilmektedir (Dexia, 2008: 275). Sadece kişisel gelir vergisi toplam hasılasının yerel ve merkezi hükümet arasında paylaşımına baktığımızda, bu hasılanın yaklaşık % 70’inin belediyeler % 30’unun ise merkezi yönetim tarafından alındığı görülmektedir (www.sng-wofi.org/country-profiles/estonia.html, 2023). Kişisel gelir vergisinin kaynağının gelir elde edebilen yerleşik bireyler olması, yerel yönetimler arasındaki gelir elde edebilen yetişkin sayısı ve nüfus hareketliliğine bağlı olarak ciddi gelir farklılaşmalarının meydana gelmesine yol açabilmektedir (Reiljan ve Jaansoo, 2015: 79-94). Ayrıca yerleşiklerin gelir düzeyi de yerel yönetimlerin bu vergiden elde ettikleri hasılayı belirleyebilmektedir (Olev, 2008: 117). Bu tür bir sistem yerel yönetimler arasında muazzam bir eşitsizlik yaratmaktadır. Gelir vergilerinin sürekli olarak azalması ve vergiden muaf asgari tutarın artması, özellikle düşük gelirli belediyeler için merkezi yönetim transferlerinin rolünü/meydana getireceği etkileri arttırmaktadır (Olev, 2012: 180).

Tablo 9. Estonya’da Kişisel Gelir Vergisi Oranının Yönetimler Arasındaki Paylaşımı (2003-2018)²¹

Yıllar	Kişisel Gelir Vergisi Oranı (%)	Merkezi Bütçe Payı (%)	Yerel Yönetim Payı (%)
2003 ve öncesi	26	11,4	14,6
2005	24	12,4	11,6
2010	21	9,6	11,4
2015	20	8,4	11,6
2016	20	8,4	11,6
2017	20	8,4	11,6
2018	20	8,1	11,9

Kaynak: Lääne vd., 2021: 137

Şekilde 4 ve Tablo 10’da görüleceği üzere, Estonya’da yerel yönetim gelirleri içerisinde ikinci büyük payı % 29²² ile merkezi yönetim transferleri oluşturmaktadır. Bu transferlerin hukuki tabanı 1999 tarihli Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu’na dayanmaktadır.²³ Denkleştirme fonu, genel ve koşullu transferler olarak üç ayrı yapı söz bulunmaktadır. Estonya’daki merkezi yönetim transferleri içerisinde en büyük pay²⁴ % 71 ile koşullu transferlere aittir. Bunu % 16 ile denkleştirme fonu yoluyla yapılan transfer izlemektedir. En küçük pay ise, % 13 ile genel/koşulsuz transferlere aittir. Mevcut hibe sistemi 15 yıldır yürürlükte olmasına rağmen, yıllar içinde sistemde bazı küçük değişiklikler görülmüştür.

²¹ Veri kaynağında sadece bu yılların verisine ulaşılabilmıştır.

²² Beş yılın ortalaması olarak hesaplanmıştır.

²³ 2014 yılında bu Kanun yenisiyle ikame edilmiştir.

²⁴ Beş yılın ortalaması olarak hesaplanmıştır.

Tablo 10. Estonya’da Yerel Yönetim Gelirlerinin Gelişimi (2013-2022)²⁵
(Milyon Euro)

	2013	2015	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Toplam Gelirler	1.332	1.513	1.762	1.972	2.140	2.237	2.317	2.616
Vergi Gelirleri	-	-	-	1.182	1.301	1.345	1.439	1.615
Kişisel gelir vergisi	726	855	985	1.108	1.225	1.271	1.363	1.537
Emlak vergisi	-	-	-	58	59	59	59	59
Reklam vergisi	-	-	-	6	6	5	7	7
İşgaliye gelirleri	-	-	-	2	2	2	2	2
Park gelirleri	-	-	-	8	8	7	8	9
Mal ve Hizmet Satış Gelirleri	-	-	-	189	207	188	197	237
Merkezi Yönetim Transferleri	367	399	481	580	613	686	659	742
Denkleştirme fonu	70	76	79	97	102	107	107	107
Bloke hibeler	235	272	322	412	441	513	476	502
Diğer transferler	62	50	80	72	70	66	76	132
Diğer Gelirler	-	-	-	22	19	18	22	22
Madencilik gelirleri	-	-	-	18	15	14	16	15
Diğer gelirler	-	-	-	4	4	4	6	7

Kaynak: https://andmed.stat.ee/en/stat/majandus__rahandus__valitsemissektori-rahandus__kohalike-omavalitsuste-eelarve/RR300 (16.01.2023)

Koşullu transfer sistemi çeşitli özel hibelerden oluşmaktadır. Bunlardan en önemlisi genel eğitime yönelik hibelerdir (tüm koşullu transferlerin % 77'si). Genel eğitime yönelik hibeler öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin maaşlarının (transferlerin % 80'i), okul öğle yemeklerinin (% 7) ve öğrencilere yapılan öğrenim desteğinin (% 6) finansmanında kullanılmaktadır. Transferler okullardaki öğrenci sayısını temel alan göstergelere göre yapılmaktadır (Olev, 2008: 50). Diğer koşullu transferler arasında yerel yollar için hibe (tüm koşullu transferlerin % 6'sı), geçim desteği hibesi (% 4) ve genç yetişkinlere yönelik

²⁵ Veri kaynağında sadece bu yılların verisine ulaşılabilmektedir.

sosyal destek hibesi (% 4) yer almaktadır. Koşullu transferler bakanlıklar ve merkezi yönetim kurumlarınca yerel yatırım harcamalarını destekleme ve yeni yerel altyapılar oluşturmak amacıyla da yapılabilmektedir (www.sng-wofi.org/country-profiles/estonia.html, 2023).

Transferler arasında ikinci büyük payı, belediyeler arasındaki gelir düzeyindeki farklılaşmaları azaltmayı amaçlayan dengeleme/denkleştirme/eşitleme fonu uygulaması oluşturmaktadır. Bu fon vasıtasıyla ekonomik faaliyetlerin düşük olduğu yoksul belediyelere merkezi yönetim tarafından minimum belediyeçilik hizmetlerinin sağlanması amacıyla kaynak aktarılmaktadır. Denkleştirme transferleri²⁶ devlet bütçesinde yıllık olarak tanımlanır. Dengeleme transferleri, belediyenin tahmini ortalama işletme maliyeti ile belediyenin tahmini öz geliri arasındaki farka dayanmaktadır. Tahmini gelir, gelir vergisi geliri ve arazi vergisi gelirinin belediye payından oluşur ve tahmini harcama, harcama ihtiyaçları bilgileri kullanılarak yapılan hesaplama dayanır. Bu farka göre ilgili belediyenin denkleştirme ihtiyacı belirlenmektedir. Denkleştirme transferleri hesaplanırken belediyenin ada ve kırsal belediye olması da dikkate alınmaktadır. Denkleştirme transferlerinde yaş ve nüfus gibi sosyo-ekonomik faktörler veya karayolu ağlarına yakınlık gibi fiziki faktörler etkili olabileceği gibi yerel bütçeye tahakkuk eden kişisel gelir vergisi ve arazi vergisinin tutarı gibi mali faktörler de belirleyici olabilmektedir. Bunların dışında çeşitli (yol, kültür, çevre amaçlı) koşullu transferler de mevcuttur (Dexia, 2008: 276-277). Dengeleme fonu farklı gelir düzeylerine sahip belediyelerin üretecekleri yerel kamu hizmetlerini birbirine yakınsatmayı amaç edinmektedir.

Genel/koşulsuz transferler konusunda belediyelerin kullanım esneklikleri olmasına rağmen belli amaçlara yöneltmeleri söz konusu olabilmektedir. Bunlar; eğitim ve sosyal harcamalar belediye birleşmelerini teşvik amacıyla yapılanlar ve zor durumdaki yerel yönetimlere destek vermek amacıyla yapılan transferlerdir.

Üçüncü önemli yerel gelir kalemi, kamusal kolaylık hizmetlerinin/mal ve hizmet satışlarından (su, elektrik, kanalizasyon), harçlardan ve ekonomik faaliyetlerden, doğal kaynakların (petrol şist, kum, çakıl vb.) çıkarılmasına ilişkin verginin bir

²⁶ 2014 Devlet Bütçe Kanunu'nun 47. maddesi, 2017'de değiştirilmesi ile merkezi yönetim transferleri içerisine dahil edilmiştir.

kısmı, suyun özel kullanım ücretleri, kirlilik ücretinin bir kısmı ve kirlilik hasarının tazmin edilmesi (Lääne vd. 2021: 152) gibi faaliyetlerden elde edilen gelirlerdir. Bu gelirler, toplam gelirlerin % 9'unu meydana getirmektedir. Mal ve hizmet satış gelirlerinin toplam belediye gelirleri içerisindeki yeri OECD ortalaması olan % 16,5 ile kıyaslandığında düşük kalmaktadır.

Estonya yerel yönetimlerinin gelirleri büyük ölçüde devlet gelirlerine bağlıdır ve birçok açıdan mali kaynakların yerel yönetimlere tahsisine karar vermek devlet kurumlarının sorumluluğundadır (Lääne vd. 2021: 141). Kişisel gelir vergisi ve merkezi yönetim transferlerin toplamına bakıldığında bu yargının doğruluğu daha iyi anlaşılabilir.

Yerel Yönetim Borçlanmaları

Estonya'da belediyeler gerek finansal kurumlardan gerekse tahvil ihraç ederek borçlanma imkanlarına sahiptir. Uzun vadeli borçlanmalar ile yatırımlar finanse edilirken, bir yıldan kısa vadeli borçlanmalar ise, cari harcamaları karşılama amacına hizmet etmektedir. Ayrıca yerel yönetimler vadesi geçmiş dönem borçlarını ödeyebilmek için de borçlanma yoluna gidebilmektedirler. Belediye borçlanmaları hem yurtiçi hem de yurtdışı finansal piyasalardan yapılmıştır (Dexia, 2008: 277). Bu konuda daha önce yasal bir sınırlama söz konusu değilken 2009-2012 yılından başlayarak çeşitli yerel borçlanmayı kısıtlayıcı bazı sınırlamalar gündeme gelmiştir (<https://www.oecd.org/regional/regional-policy/profile-Estonia.pdf>, 2016). Günümüzde yerel yönetimler yatırım harcamalarını finanse edebilmek için belirli kanuni sınırlamalar altında yerel sermaye piyasalarından uzun vadeli fon temin edebilmektedirler (Olle, 2012: 18).

2010 tarihli Yerel Yönetim Mali Yönetim Kanunu'na (LGFMA) göre belediyelerin borç tavanı, cari yılın işletme gelirlerinin (kendi kendini finanse etme kapasitelerine bağlı olarak) % 60 ile % 100'ü arasında değişmektedir. Estonya'nın borç sınırlamaları yoluyla bir tür mali kural uygulaması yaptığı söylenebilir. Estonya'daki yerel yönetim borçlarına devlet garantisi verilmemektedir. Yerel borçlanma sözleşmelerinin Maliye Bakanlığı'na sunulması gerekmektedir. Ayrıca borçları karşılığında belediyelerin gayrimenkulleri ipotek edilememektedir (Dexia, 2008: 277).

Tablo 11. Estonya'da Yerel Yönetim Borç Stokunun Gelişimi (2005-2022)²⁷(Milyon Euro)

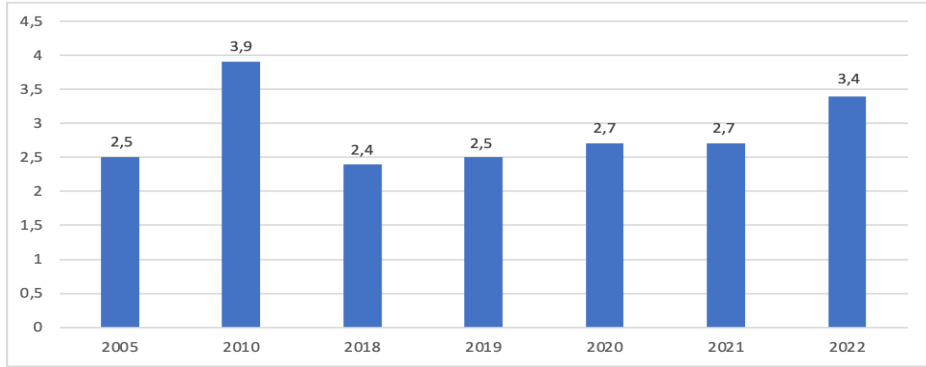
Yıllar	Belediye Gelirleri	Net Borçlar Stoku	Borç Stoku/Gelirler	Borç Stoku/GSYH
2005	856	281	32,8	2,5
2010	1.140	569	49,9	3,9
2018	1.979	545	27,5	2,4
2019	2.140	556	26,0	2,5
2020	2.237	589	26,3	2,7
2021	2.317	713	30,8	2,7
2022	2.616	803	30,7	3,4

Kaynak: https://andmed.stat.ee/en/stat/majandus__rahandus__valitsemisspektori-rahandus__kohalike-omavalitsuste-eelarve/RR300 (16.01.2023)

Yukarıdaki Tablo 11'de ve aşağıdaki Şekil 5'de Estonya'daki yerel yönetimlerin borçlarının gelişimi hem net borç stoku olarak hem de yerel yönetim gelirlerine ve GSYH'ya oranla gösterilmiştir. Yerel borç stoku 2010-2020 yılları arasında nispeten istikrarlı bir seyir izlediği görülmektedir. Covid 19 pandemisi ile birlikte bu istikrarlı seyir bozulmuş net borç stokunun değerinde ve bunun yerel yönetim gelirlerine oranında ciddi bir artışlar gözlemlenmiştir.

²⁷ ¹⁷ Zaman sürecindeki değişimin daha iyi anlaşılabilmesi için 2018-2022 yılları verisi dışında 2005 ve 2010 yılı verisi de tabloya eklenmiştir.

Şekil 5. Estonya’da Yerel Yönetim Borç Stokunun GSYH’ya Oranının Gelişimi (2005-2022)²⁸



Kaynak: https://andmed.stat.ee/en/stat/majandus__rahendus__valitsemissektori-rahendus__kohalike-omavalitsuste-eelarve/RR300 (16.01.2023)

Şekil 5’e baktığımızda 2018’den 2021’e kadar yerel yönetim borç stokunun ufak artışlar gösterse de yine de belirli bir aralıkta dalgalandığı söylenebilir. Ülkenin 2021 yılındaki yerel yönetim borç stoku yaklaşık GSYH’nın % 2,7 düzeyindedir. Bu oran AB (GSYH’nın % 13,2’si) ve OECD ortalamaları (GSYH’nın % 25,5’i) ile karşılaştırıldığında oldukça düşük görülmektedir. Yerel yönetim borçlarının toplam kamu borç stokuna oranına bakıldığında ise, farklı bir tablo ile karşılaşılmaktadır. Yine 2021 yılında Estonya’da yerel yönetim borç stokunun toplam kamu borç stoku oranı, % 16,6 seviyesindedir. Bu oran AB (% 15’i) ve OECD ortalamaları (% 19,3’ü) ile karşılaştırıldığında bu ülkelerdeki ortalamalara yakınsadığı söylenebilir. (Subnational Governments in OECD Countries, 2023: 22). 2022 yılında ise yerel yönetim borç stokunun bir önceki yıla göre % 25’den fazla bir artış göstererek % 3,4’e çıktığı görülmektedir. Bunun nedeni olarak, bir önceki paragrafta belirtildiği gibi, Covid pandemisinin kamu finansmanında yarattığı dengesizlik olduğu ifade edilebilir.

Ülkenin son üç yıldaki mali borçların dağılımına bakıldığında büyük çoğunluğu kredilerden (yaklaşık % 90’ı) ve daha azının (yaklaşık % 10’u) ise, tahvillerden oluştuğu görülmektedir (www.sng-wofi.org/country-profiles/estonia.html, 2023).

Sonuç

Estonya’daki yerel yönetim idari ve mali yapısı son yıllarda ciddi bir dönüşüm geçirmektedir. Ülkede tek düzeyli bir yerel yönetim yapısı mevcuttur. Estonya’daki yerel yönetimleri düzenleyen temel hukuki metin Yerel Yönetim Teşkilat Kanunudur. 2018 yılında yapılan reform ile yerel yönetim büyüklüklerinde, işlevlerinde, yetki ve sorumluluklarında önemli değişiklikler yapılmıştır. Reform öncesinde ülkede kentsel ve kırsal olmak üzere iki yüzden fazla belediye mevcutken, reform sonrası bu sayının 15 tanesi kentsel 64 tanesi de kırsal olmak üzere toplam 79 belediyeye düşürülmüştür. Bu bağlamda belediyelerin ciddi bir konsolidasyona tabi tutulduğu ve hizmet üretim maliyetlerinden tasarruf etme amacı taşıdığı ifade edilebilir.

Estonya’daki yerel yönetimlerin belediye meclisleri tarafından temsil edilmektedir. Belediye meclisi üyeleri dört yıllığına doğrudan, gizli oyla nispi çoğunluk esasına göre seçilmektedir. Belediye meclisinin temel görevleri; yerel politikaların geliştirilmesi, yerel düzeyde yasama organı olarak yasama faaliyetlerin yürütülmesi, stratejik amaçlar ortaya konulması ve kararlar alınmasıdır. Belediye encümenleri ise, belediyelerin yürütme organlarıdır.

Estonya’da yerel yönetimlerin hizmet sorumlulukları; eğitim, yerel sağlık ve çevre hizmetleri, sosyal ve refah hizmetleri, konut, kamusal kolaylıklar, kamu hizmetleri ile ilgili yerel altyapı inşası, bakım ve onarımı, şehiriçi ulaşım ve yollar, gençlik hizmetleri, kültür ve spor faaliyetleri olduğu ifade edilebilir. Belediyeler hizmet üretmek için şirket kurabildikleri gibi kurulmuş şirketlere ortak olabilmektedirler. Ülkedeki yerel yönetimler, kamu istihdamının yarısından fazlasını gerçekleştirmektedir. Yerel yönetim birlikleri ülkedeki belediyeler arasındaki işbirliklerini sağlayan kurumlardır. Ülkedeki en önemli ve merkezi yönetim karşısında temsil yetkisine sahip yerel yönetim birimi Estonya Şehirleri ve Belediyeleri Birliğidir.

Estonya’da yerel yönetim tecrübesi ülkenin demokratik hayatına, halkın yönetime katılmasına ve daha iyi kamu hizmeti sunumuna aracılık etmektedir. 2018 yılında yapılan idari reformlar ile ülkedeki yerel yönetimler sayısında, hizmet sorumluluklarında ve kullandıkları bütçe imkanlarında ciddi değişikliklere gidilmiştir.

Ülkedeki yerel yönetim harcama ve gelirleri toplam kamu harcama ve gelirlerinin yaklaşık dörtte birini oluşturmaktadır. Ekonomik ayrıma göre baktığımızda yerel yönetim harcamalarının yarısını personel harcamaları, dörtte birini malı ve hizmet satın alımları, kalanını da cari ve sosyal transferler meydana getirmektedir. Estonya’da yerel harcamaların yaklaşık yarısı eğitim hizmetleri için kullanılmaktadır. Bunu ekonomik faaliyetler, sosyal koruma harcamaları, genel kamu hizmetleri, konut, kamusal kolaylıklar ve çevrenin korunmasına yönelik harcamalar izlemektedir. Bu dağılım belediyelerin hizmet sorumlulukları ile uyumluluk arz etmektedir.

Estonya’da yerel yönetim gelirleri; vergi gelirleri, merkezi yönetim tarafından yapılan transferler, mal ve hizmet satışından elde edilen gelirler ve diğer gelirlerden oluşmaktadır. Belediyelerin hem kendi sahip olduğu kaynaklardan elde ettiği vergiler hem de merkezi şekilde topladığı vergi payları bulunmaktadır. Kendi topladığı vergiler; Emlak/Arazi Vergisi, Reklam Vergisi, İşgaliye ve Park Vergisi’nden meydana gelmektedir. Paylaşılan merkezi yönetim gelir vergisi payları dışarda tutulursa gerek OECD gerekse AB ülkeleri yerel yönetimlerine nazaran Estonya yerel vergi gelirleri düşük bir düzeyde kaldığı görülecektir. Merkezi yönetim ile paylaşılan en önemli Kişisel Gelir Vergisi’dir. Gelir vergisi oranını belirleme yetkisi de merkezi yönetimdedir. Bu vergi gelirinün üçte ikisi belediyeler üçte biri merkezi yönetim tarafından kullanılmaktadır.

Estonya’da yerel gelirleri içerisinde ikinci büyük payı merkezi yönetim transferleri oluşturmaktadır. Denkleştirme fonu, genel ve koşullu transferler olmak üzere üç farklı transfer kaleminden söz edilebilir. Estonya’daki merkezi yönetim transferlerinin yaklaşık üçte ikilik kısmı koşullu transferlerden meydana gelmektedir. Bu transferler ile merkezi hükümet kendi öncelikleri dahilinde belediyelere kaynak aktarmaktadır. Denkleştirme transferleri ile belediyeler arasındaki gelir düzeyindeki farklılaşmaları azaltmaya çalışılmaktadır. Yerel yönetim bütçe açıklarının ve yatırım harcamalarının finansmanı amacıyla belli

sınırlamalar altında gerek finansal kurumlardan gerekse tahvil ihraç ederek borçlanma imkanlarından da söz edilebilir.

Ülkedeki yerel yönetimlerdeki dönüşüm sürecinin nihai olarak tamamlanmadığı gözlemlenmektedir. Merkezi yönetim, sivil toplum, belediyeler ve uluslararası kuruluşlar dahil süreçteki eksikliklerin tespiti ve iyileştirmelerin yapılması konusundaki çabaların devam ettiği ifade edilebilir. Burada kritik unsur hem siyasi hem idari olarak koordinasyonun iyi sağlanması, özellikle yerel paydaşların sağlıklı bir ikna sürecine tabi tutulmasıdır. Dönüşüm sürecinin bundan sonraki aşamalarında paydaşları uzlaşısına daha çok önem verilmesi gerekir. Ayrıca yerel yönetimlerin özellikle gelirler yönüyle özerkliklerinin artırılmasının ve vergi gelirlerinin belirlenmesinde yetki düzeylerinin yeniden düzenlenmesinin de yararlı olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

Aas A., (2018). *Local Government Reform in Estonia*, (41-55), <https://4liberty.eu/review-9-local-government-reform-in-estonia/> (16.01.2023)

Ainso, D., A. Jaanso, T. Mil, E. Pedastsaa, G. Sootla, A. Surva, P. Tammert ve T. Tüür, (2000). *Local Government Budgeting in Estonia*, https://www.academia.edu/2504699/Local_government_budgeting_Estonia (15.05.2023)

Council of Europe, *Estonia: Structure and Operation of Local and Regional Democracy*, Report adopted by the Steering Committee on Local and Regional Democracy(CDLR) in December 1999
<https://wcd.coe.int/wcd/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1548886&SecMode=1&DocId=1349216&Usage=2>

Dexia, (2008). *Sub-national Governments in the European Union*, Dexia Editions, Paris

Gribanova, G. I., G.Sootla ve K. Kersten, (2020). “Local Government Reforms in Estonia: Institutional Context, Intentions and Outcomes”, *Baltic Region*, 12(1), (32-52)

Kriz Kenneth A., (2008). “Local Government Finance in Estonia”, *Local Public Finance in Central and Eastern Europe*, Ed. Zeljko Sevic, *Edward Elgar Publication*, (161-182)

Küngas, K. (2018). “The Execution of Government-Initiated Mergers” *Administrative Reform 2017 in Estonia*, Collection of Articles, (269-295)

Laan M., K. Kattai, R. Noorkõiv ve G. Sootla,(2018). “The Merger Negotiations Initiated by Municipal Councils”, *Administrative Reform 2017 in Estonia*, Collection of Articles, (179-266)

Lääne, S., I. Grauberg, S. Mäeltseemes, V. Olle ve J. Trei (2019). “Education, Local Governments and Their Association: The Case of Estonia.” *NORDSCI, Paper presented at the NORDSCI International Conference* (Athens, Greece, Aug 19, 2019), (45-56)

Lääne, S., S. Mäeltseemes ve V. Oll (2021). “Local Self-Government in Estonia”, *Local Self-Government In Europe*, Edited by B. Brezovnik, I. Hoffman & J. Kostrubiec. (121-172)

Linnas, R. “Audit in Small Local Government Units: The Case of Estonia” http://www.ell.ee/failid/teadustood/Audit_in_Small_Local_Government_Units_The_Case_of_Estonia.pdf (16.08.2023)

Local Government in the Nordic and Baltic Countries An Overview, (2016). *SKL International, Sweden*, (10-15) <http://sklinternational.org.ua/wp-content/uploads/2016/09/SKL20International20HELA20160426.pdf> (16.10.2023)

Jauhiainen S. Jussi, *Local Governance in Estonia*, <http://www.oecd.org/dataoecd/47/43/34277035.pps> (06.06.2023)

Martin, K. ve K. Väli (2023). *Estonia*, <https://www.arl-international.com/knowledge/country-profiles/estonia> (16.10.2023)

Mäeltseemes, S. (2016). “Local Self-Government in Estonia” *Administrative Culture*, 17 (2), (79-109)

Mäeltseemes, S. M. Lõhmus ve J. Ratas, (2013). “Inter-Municipal Cooperation: Possibility for Advancing Local Democracy and Subsidiarity in Estonia.”, *Halduskultuur – Administrative Culture*, 14 (1), (73-97)

Mäeltseemes S, (2000). “Local Government in Estonia”, *Decentralization: Experiments and Reforms*, Vol. 1, Edited by Tamas M. Horvath, LGI Books, Budapest

Ministry of Finance of the Republic of Estonia, Local Government in Estonia, <https://www.fin.ee/en/node/197#:~:text=There%20is%20a%20one%2Dtier,equal%20in%20their%20legal%20status> (26.07.2023)

Noorkõiv, R. (2018). “The Background Factors and Trends of the Administrative Reform”, *Administrative Reform 2017 in Estonia*, Collection of Articles, (299-333)

Noorkõiv, R. (2021). *How Estonia’s Reforms Empowered Local Government*, <https://decentralization.gov.ua/en/news/13820> (6.10.2023)

OECD, *Estonia: Towards a Single Government Approach*, OECD Public Governance Reviews, OECD Publishing, 2011 <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264104860-en.pdf?expires=1697454673&id=id&accname=ocid43023558&checksum=441DE6EB9957A818C0876D0C4B919D90>

(16.05.2023)

OECD/UCLG (2022). *Country Profiles of the World Observatory on Subnational Government Finance and Investment*, s. 4 <https://www.sng-wofi.org/country-profiles/estonia.html> (16.10.2023)

Olev, R. (2008). “The Financing of Local Governments in Estonia”, *Modelling the European Future: Integrating the Old & the New*, [s. l.], v. 4 (50-121)

Olev, R. (2012). “Economic Crisis and Local Governments Budget in Estonia.” *Regional Formation & Development Studies*, n. 8, (177–189)

Olle V. (2012). “The Financial Guarantee of Local Government and Possibilities for its Protection.” *Juridica International*. 19, (11-22). <https://research.ebsco.com/linkprocessor/plink?id=5b2804ab-9bf9-3cca-94e8-926560f48c6c> (17.10.2023)

Pedastsaar Eliko, “Local Government Functions and their Financing and Local Government Borrowing in Estonia”, <https://www.nispa.org/news/pedastsaar.rtf> (15.05.2023)

Raagmaa, G. (2018). “To What Extent Did the Administrative Reform Take into Account Long-Term Changes in Settlement Structure and the Global Competitiveness of Localities?”, *Administrative Reform 2017 in Estonia*, Collection of Articles, (383-416)

Reiljan, J., ve A. Jaansoo, (2015). “Commuting as a Factor in Local Public Finance in Estonia”, *Eesti Majanduspoliitilised Väitlused*, 23/1, (79-94)

Saar, I., K. Randlane, U. Silberg, M. Guldenkoh, T. Elling, ve P. Tammert, (2014) “Crime Reducing Effects of Local Government Spending: Case of Estonia.” Proceedings of the Estonian Academy of Security Sciences, no. 13 (January), (39–66)

Slavinskaite, N., G. Lapinskiene, R. Hlawiczka ve L. Vasa (2022). “Financial Innovation Management: Impact of Fiscal Decentralization on Economic Growth of the Baltic Countries.” *Marketing and Management of Innovations*, 1, (257-271), s. 266 <http://doi.org/10.21272/mmi.2022.1-19> (16.10.2023)

Sootla, G. (2018). “The Development and Dilemmas of Estonian Local Government from a European Perspective”, *Administrative Reform 2017 in Estonia*, Collection of Articles, (333-356)

Subnational Governments in OECD Countries (2023), Key Data, <https://www.oecd.org/regional/multi-level-governance/NUANCIER%202023-3.pdf> (08.06.2023)

Suur N. (2018). “The Light and Dark of Administrative Reform at the County Level”, *Administrative Reform 2017 in Estonia*, Collection of Articles, (523-571)

Taro, K. (2018). “Administrative Reform as Part of State Reform”, *Administrative Reform 2017 in Estonia*, Collection of Articles, (641-662)

Trabucco, R. F. (2015). “An Overview on the Local Government in Estonia”. *European Public Law* 21, no. 3, (467–480)

Viks, A. (2018). “The Design of the Process of the Administrative Reform”, *Administrative Reform 2017 in Estonia*, Collection of Articles, (21-48)

WEB SİTELERİ

http://www.aer.eu/fileadmin/user_upload/MainIssues/Regional_Democracy/AER_Regionalism_Report/Report_by_country/ESTONIA_2010.pdf (16.09.2023)

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/public-utility> (29.04.2024)

<http://www.emovl.ee> (12.03.2023)

<https://www.fin.ee/en/administrative-territorial-reform> (Republic of Estonia, Ministry of Finance) (30.12.2023)

<http://www.my-worlduide.com/upload/File/Reports/e/estonia/Local%20Government%20Functions%20and%20Their%20Financing%20and%20Local%20Government%20Borrowing%20in%20Estonia.pdf> (14.05.2023)

<http://www.riik.ee/en> (02.04.2023)

<http://www.siseministeerium.ee/29950/> (Ministry of Interior of Estonia) (16.10.2020)

<http://www.stat.ee/en> (Statistical Office of Estonia) (22.04.2023)

https://andmed.stat.ee/en/stat/majandus__rahandus__valitsemisspektori-rahandus__kohalike-omavalitsuste-eelarve/RR302, (Estonia Statistic) (16.01.2023)

<https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, (Eurostat), (29.04.2024)

<https://minuomavalitsus.ee/en> (Responsibilities of Local Governments) (26.04.2023)

<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/521052015001/consolide> (Constitution of the Republic of Estonia) (23.09.2023)

www.eesti.ee/en/ (Estonya E-devlet) (11.04.2023)

www.elvl.ee/web/eng (Association of Estonian Cities and Municipalities) (02.04.2023)

www.riigiteataja.ee/en/ (Estonian Legislation) (15.04.2023)

Extended Summary

Administrative and Financial Structure of Local Governments in Estonia

Estonia is a small Eastern European country bordering the Baltic Sea. After the breakup of the Soviet Union and gaining its independence, Estonia strengthened its local government system with a series of legislations. Local governments in the country are governed by the administrative provisions of the Estonian Constitution of 1992. The administrative and financial structure of local government in Estonia has been undergoing a serious transformation in recent years. The Administrative Reform Law, that came into force in 2018, aimed at stimulating local governments. In this context, amalgamation of small municipalities was promoted in order to ensure efficiency in local public service delivery. In addition, the reforms aimed at increasing the powers and responsibilities of local governments through administrative reforms. Most of the service responsibilities that were shared between the two-level local government units before the administrative reform process were shifted to the single-level municipalities. The basic legal text regulating local governments in Estonia is the Local Government Organization Act.

With the reform carried out in 2018, significant changes were made in the size, functions, powers and responsibilities of local governments. Before the reform, there were more than two hundred municipalities in the country, including urban and rural, but after the reform, this number was reduced to a total of 79 municipalities, 15 of which were urban and 64 were rural. After the 2018 reforms, 66 percent of municipalities had a population size of between 5,000 and 20,000 inhabitants. With the reforms, the share of municipalities with more than 20,000 inhabitants increased to 77 percent. In this context, it can be said that municipalities have undergone serious consolidation and that the aim is to save on service production costs. Today, the population size of local governments in the country is above both the European Union (EU) and Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) average.

Local government experience in Estonia mediates the democratic life of the country, the participation of the people in the administration and the provision of

better public services. In terms of local government classification, Estonia is considered as a part of the Nordic system in which local governments have high administrative autonomy. Local governments in Estonia are represented by municipal councils. Municipal council members are elected directly for four years by secret ballot based on the principle of proportional majority. The main duties of municipal councils are to develop local policies, carry out legislative activities as a legislative body at the local level, set strategic goals and make decisions. Municipal councils are the executive bodies of municipalities. Municipalities have considerable legal protection against the central government and other public entities. Local governments are subject to both internal and external controls when fulfilling their service responsibilities.

The service responsibilities of local governments in Estonia can be stated as education, local health and environmental services, social and welfare services, housing, public facilities, local infrastructure construction, maintenance and repair related to public services, urban transportation and roads, youth services, culture and sports activities. Among local public services, education services (excluding higher education) stand out in terms of both the number of employment and the size of its budget. Municipalities can establish companies to produce services, as well as become partners in established companies. Local governments in the country provide more than half of the public employment. Local government unions are institutions that provide cooperation between municipalities in the country. The most important local government unit in the country and the one with the authority to represent the central government is the Union of Estonian Cities and Municipalities.

In Estonia, the level of local government expenditures and revenues are lower than EU and OECD average. In 2023, for example, the ratio of local government expenditures to GDP was 10,5 percent. In terms of total government expenditures, local government expenditures in the country were approximately one quarter of total government expenditures. Similarly on the revenue side, the ratio of local government revenues to GDP was 10 percent and local government revenues were one quarter of total government revenues in 2023.

In the country, local government expenditure items include personnel expenditures, purchases of intermediate goods and services and investment expenditures. When we look at it according to economic classification, half of

local government expenditures are personnel expenditures, one-fourth are purchases of goods and services, and the rest are current and social transfers. In Estonia, approximately half of local expenditures are used for educational services. This is followed by economic activities, social protection expenditures, general public services, housing, public facilities and environmental protection expenditures. This distribution is compatible with the service responsibilities of municipalities. From the perspective of infrastructure investments, local governments play a moderate role in upgrading the country’s infrastructure. Local government investment budget is around 23,9 percent of total government investment which corresponds to 1.6 percent of GDP.

Local government revenues in Estonia consist of tax revenues, transfers made by the central government, revenues obtained from the sale of goods and services, and other revenues. Municipalities have both taxes obtained from their own resources and tax shares collected centrally. Their own collected taxes consist of Real Estate/Land Tax, Advertising Tax, Occupation and Parking Tax. If the shared central government income tax shares are excluded, it can be seen that Estonian local tax revenues remain at a low level compared to local governments in both OECD and EU countries. The most important one shared with the central government is Personal Income Tax. The authority to determine the income tax rate also lies with the central government. Two-thirds of this tax revenue is used by municipalities and one-third by the central government.

Central government transfers constitute the second largest share in local revenues in Estonia. Three different transfer items can be mentioned, namely equalization fund, general and conditional transfers. Approximately two-thirds of central government transfers in Estonia consist of conditional transfers. With these transfers, the central government transfers resources to municipalities within its own priorities. With equalization transfers, efforts are made to reduce income level differences between municipalities.

Local governments may also mention borrowing opportunities under certain limitations, either from financial institutions or by issuing bonds, in order to finance budget deficits and investment expenditures.

It is observed that the transformation process in local governments in the country has not been finally completed. It can be stated that efforts continue to identify

deficiencies in the process and to make improvements, including the central government, civil society, municipalities and international organizations. The critical element here is to ensure good coordination both politically and administratively, and to subject local stakeholders to a healthy persuasion process in particular. In the following stages of the transformation process, it is also necessary to reach a consensus among stakeholders.

Makale Yazım Kuralları

- 1) Türkçe özet (en fazla 100 kelime) ve anahtar kelimeler (en fazla 5 kelime), makalenin İngilizce başlığı, İngilizce özet ve anahtar kelimeler tam olmalıdır. Özetler ve anahtar kelimeler başlıktan hemen sonra yer almalıdır.
- 2) Makale en az 5000 kelime, en çok 9000 kelimedenden oluşmalıdır. Toplam (özetler ve makale metni) kelime sayısı başvuruda belirtilmelidir.
- 3) Derginin sayfa ölçüleri üstten 2,5, alttan 2,8, soldan 2 ve sağdan 1,5 cm, kenardan uzaklıkları üstbilgi 1,5, altbilgi 1,8 boşluk verilerek ayarlanabilir. Yani metne ayrılmış alan ölçüleri 16 x 24 cm olarak kullanılmalıdır. Tablolarda ve özel çizimlerde aşağıda verilen ölçüler dikkate alınmalıdır. Tablolarda kaymalar ve şekillerde bozulmalar olmaması için bu ölçüye dikkat edilmesi yerinde olacaktır.
- 4) Metinde;
 - Yazı karakteri Times New Roman,
 - Makale başlığı 18 punto, koyu, küçük harf, sola yaslı,
 - Yazar isimleri 14 punto, adları küçük, soyadları büyük harf, sağa yaslı,
 - Öz, Anahtar Kelimeler, Abstract, Keywords ve metinleri italik, 10 punto, makale başlığının İngilizcesi koyu, italik, 11 punto ve sola yaslı,
 - Ana başlıklar 14 punto, koyu, sola yaslı ve küçük harf,
 - İkinci başlıklar 12 punto, koyu, sola yaslı ve küçük harf,
 - Üçüncü başlıklar 11 punto, koyu, italik, sola yaslı ve küçük harf,
 - Dördüncü başlıklar 11 punto, italik, sola yaslı ve küçük harf,
 - Metinde satır aralığı tek, 11 punto, iki yana yaslı ve paragraflardan sonra boşluk 2 nk,
 - Kaynakça 10 punto ve sola yaslı kullanılmalıdır.
 - Kısaltmalar, ilk gösterildiği zaman açık biçimde ve kısaltılmış biçimi parantez içinde yazılmalıdır. Daha sonraki gösterimlerde ise kısaltılmış hâli verilmelidir.
 - Tablo ve şekil numarasından sonra nokta konulup tablo ve şekil başlığı verilmelidir. Başlıkların ilk kelimeleri büyük harflerle başlamalıdır (Örnek: **Tablo 1.** Yıllara Göre Kişi Başına Gelir). Eğer tablo veya şekil başka bir eserden alınmışsa, kaynak italik olarak küçük punto ile atıf kurallarına uygun biçimde tablo veya şeklin altında yer almalıdır. Tablo ve şekiller, siyah beyaz baskıya uygun hazırlanmalıdır.
 - Metin içinde, üç satırı geçmeyen doğrudan alıntılarda “çift tırnak” kullanılmalıdır. Metinde doğrudan alıntılar dışında çift tırnak kullanılmamalıdır.

- Bir kaynaktan uzun (üç satırı geçen) alıntı yapıldığında, sağ ve soldan girintili (0,5 cm) ve 10 punto ile yazılmalıdır (tırnaksız). Alıntının sonunda, aktarılan kaynak sayfa numarası ile birlikte parantez içinde verilmelidir.
 - Metin içindeki özel terim ve tabirler ‘tek tırnak’ içinde gösterilmelidir. Özel isim değilse tırnağın içindeki kelimeler küçük harflerle yazılmalıdır. Vurgulanmak istenen kelime veya ifadeler için (altı çizili ya da koyu yerine) tek tırnak veya italik tercih edilmelidir.
 - Metnin içindeki yabancı kelimeler italik yazılmalıdır. Türkçe bir terim ya da tabirin yabancı dildeki karşılığı da verilecekse parantez içinde italik yazılmalıdır.
 - Metin içinde geçen sayılar, tek haneli ise yazı ile yazılmalı, iki ya da daha çok haneli ise rakamla yazılmalıdır.
 - Metin içinde numaralandırma yapılırken inci/üncü/uncu ekleri yerine nokta tercih edilmelidir.
 - Yüzde kelimesi için % işareti kullanılmalıdır.
 - Bir alıntı başka bir alıntının içinden yapıldıysa ‘aktaran’ ifadesiyle atıf verilmelidir.
- 5) Makalelerde metin içi atıf sistemi kullanılmalıdır. Atıflar dışındaki açıklamalar, dipnot biçiminde ilgili sayfa altında belirtilmelidir. Metin içindeki her atıf, kaynakçada mutlaka yer almalıdır. Metin içinde atıf yapılmayan eserlere kaynakçada yer verilmemelidir.
- 6) Metin içindeki atıflar, parantez içinde (yazarın/yazarların soyadı, kaynağın basım yılı: ilgili sayfa numarası sırası izlenerek) verilmeli ve yararlanılan kaynakların eksiksiz ve tam künyesiyle içeren Kaynakça listesi, metin sonunda, atıf sistemine uygun olarak gösterilmelidir. Niteliğine göre, kaynağın metin içindeki atıflarda ve kaynakçadaki yazılış biçimlerinin bazıları aşağıda gösterilmiştir:

Tek yazarlı kitaplar

Metin İçinde:

(Mardin, 2005: 56)

Kaynakçada:

Mardin, Ş. (2005). *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri, 1895-1908*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Tek yazarlı makaleler

Metin İçinde:

(Mardin, 1966: 56)

Kaynakçada:

Mardin, Ş. (1966). “Opposition and Control in Turkey”. *Government and Opposition*, 1(3), 375-387.

İki yazarlı kitaplar:

Metin içinde:

(Horkheimer ve Adorno, 1995: 35)

Kaynakçada:

Horkheimer, M. ve T. Adorno (1996). *Aydınlanmanın Diyalektiği, Felsefi Fragmanlar I.* (Çev. Oğuz Özügül). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

İki yazarlı makaleler

Metin içinde:

(Grey ve Garsten, 2001: 240)

Kaynakçada:

Grey, C. ve C. Garsten. (2001). "Trust, Control and Post-Bureaucracy". *Organization Studies*, 22(2), 229-250.

İkiden çok yazarlı kitaplar

Metin içinde:

(Arrighi vd., 1995: 51)

Kaynakçada:

Arrighi, G., T. K. Hopkins ve I. Wallerstein (1995). *Sistem Karşısı Hareketler.* (Çev. C. Kanat, B. Somay, S. Sökmen). İstanbul: Metis Yayınları.

İkiden çok yazarlı makaleler

Metin içinde:

(Held vd., 2012: 215)

Kaynakçada:

Held, D., A. Mc Grew, D. Goldblatt ve J. Perraton (1999). "Globalization". *bal Governance*, 5(4), 483-496.

Derleme yayınlar:

Metin içinde:

(Kalaycıoğlu ve Sarıbay, 1986: 3)

Kaynakçada:

Kalaycıoğlu, E. ve A. Y. Sarıbay (Ed.) (2011). *Türk Siyasal Hayatının Gelişimi.* İstanbul: Beta Basım Yayım.

Derleme yayınlar içinde yer alan makaleler:

Metin içinde:

(Mardin, 1986: 39).

Kaynakçada:

Mardin, Ş. (1986). Tanzimat'tan Sonra Aşırı Batılılaşma. *Türk Siyasal Hayatının Gelişimi.* (Ed. E. Kalaycıoğlu ve A. Y. Sarıbay). İstanbul: Beta Basım Yayım.

Bir yazarın birden fazla aynı tarihli yayını olması halinde:

Metin içinde:

(Mardin, 1990a: 61)

(Mardin, 1990b: 55)

Kaynakçada:

Mardin, Ş. (1990a). Türk Toplumunu İnceleme Aracı Olarak “Sivil...

Mardin, Ş. (1990b). Türkiye’de İktisadî Düşüncenin Gelişmesi...

Yazarsız/kolektif yayınlar:

Metin içinde:

(TODAİE, 1991: 101)

Kaynakçada:

TODAİE (1966). *Merkezi Hükümet Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri, Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi Raporu*, Ankara: TODAİE Yayını.

İkincil kaynaktan yapılan alıntılar:

Metin içinde:

(Parsons, 1951: 170 aktaran Mardin, 1983: 29)

Kaynakçada:

Mardin, Ş. (1983). *Din ve İdeoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Elektronik ortamdan yapılan atıflar:

a) *Alıntı bir yazarın eserinden yapılmış ise*, metin içindeki atıflar yazılı kaynaklardaki yöntemle yapılmalı; kaynakçada ise, yazar/yazarların soyadı, adı, yayın ya da gözden geçirilme tarihi, belgenin tam adı, parantez içinde eksiksiz http ya da ftp adresi ile belgeye ulaşma tarihi, aşağıdaki örneğine uygun olarak verilmelidir.

Metin içinde:

(Chhotray ve Stoker, 2009)

Kaynakçada:

Chhotray, V. ve G. Stoker (2009), *Governance: from theory to practice*, https://link.springer.com/chapter/10.1057/9780230583344_10#page-1 (06.04.2017).

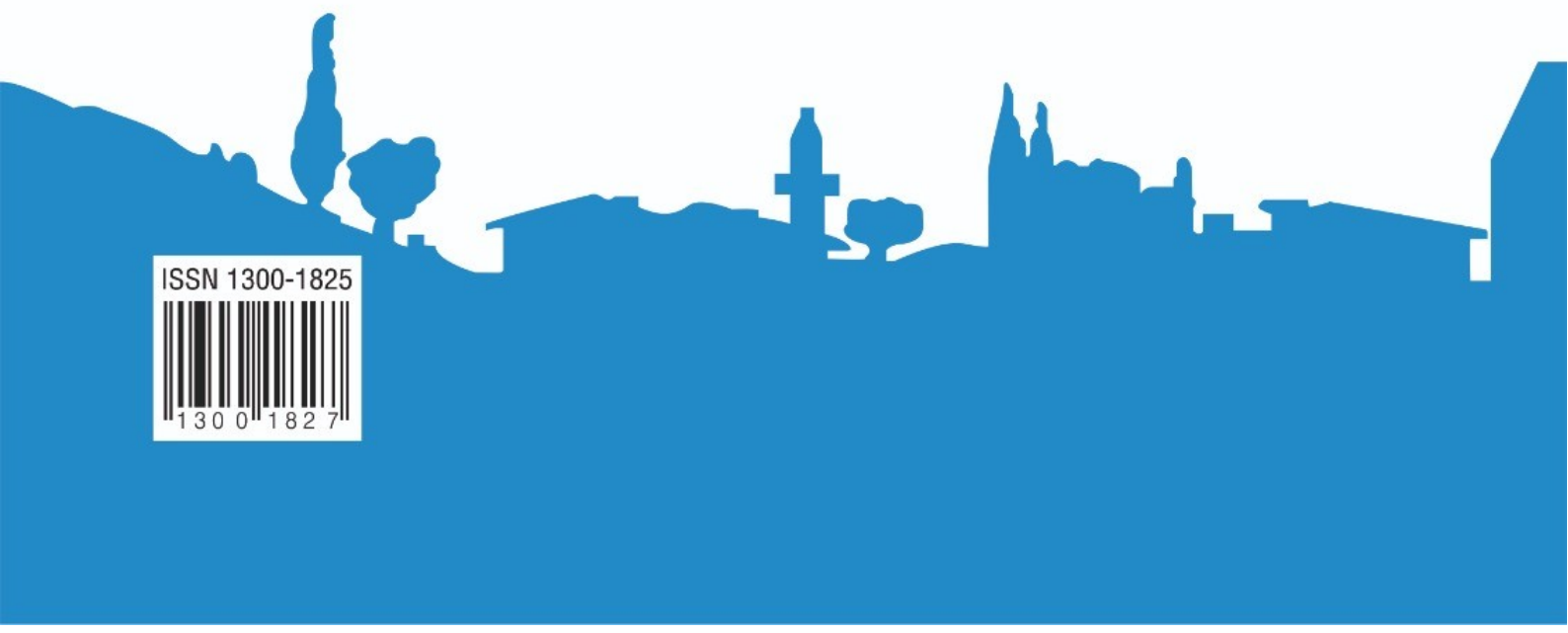
b) *Alıntı doğrudan bir siteden yapılmışsa*, metin içindeki atıflarda web sitesinin genel adresi ve siteye ulaşma yılı parantez içinde verilmelidir. Kaynakçada ise alt adresleri de kapsayan web adresi, siteye ulaşma tarihi (gün, ay ve yıl) ile birlikte ayrıç içinde verilmelidir.

Metin içinde:

(data.worldbank.org, 2017)

Kaynakçada:

<http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&type=metadata&series=SI.POV.NAHC> (30.05.2017)



ISSN 1300-1825



1300 1825